KATALIKŲ VEIKIMO CENTRO LEIDINYS

KATALIKŲ SOCIALINĖ PASAULĖŽIŪRA

VERSTA IŠ PRANCŪZŲ KALBOS

KAUNAS — — — — — — — — — 1931 m.

Nr. 1766.

Imprimatur.
Datum Kaunae, die 11 iulii 1931.

C. Šaulys,
Vic. Generalis,
Praelatus S. S.

(L. S.)

Prakalba

Šitas veikalas pavadintas *Katalikų socialinė pasaulėžiūra.* Jame dėstoma ir aiškinama, einant garsiąja Leono XIII enciklika „Rerum Novarum", visi svarbesnieji socialinio gyvenimo principai ir jų gyveniman pritaikymo būdai.

Jis verstas iš prancūzų kalbos. Prancūzų originale jis pavadintas: *Commentaire pratique de l'Encyclique Rerum Novarum sur la condition des ouvriers* („Editions Spes", Paris). Vertime jį pavadinome populeresniu vardu, kuris lygiai gerai tinka jo turiniui apibūdinti.

Katalikų prancūzų spaudoje šitas veikalas labai vertinamas. Jis laikomas vienu iš labiausiai tinkamų šiek tiek prasilavinusiems žmonėms, ypač mokslus einančiam jaunimui, susidaryti atatinkančias Bažnyčios mokslui pažiūras į visuomenės ir socialinio gyvenimo reikalus bei uždavinius. Reikia tikėtis, kad ir lietuviškame vertime jis bus branginamas visų tų, kuriems rūpi ir patiems katalikų socialinę pasaulėžiūrą geriau suprasti ir kitus joje įsąmoninti.

Leidžiame šitą veikalą jubiliejinio „Rerum Novarum" minėjimo metais. Manome, kad socialinio popiežiaus garsių darbų atminimas bus mūsų tinkamai pagerbtas, jei bus šitokiu būdu prisidėta prie taip jam rūpėjusios socialinės katalikų pasaulėžiūros skleidimo.

Reiškiame gilią padėką šito veikalo vertėjams: dr. L. Bistrui, dr. V. Juodeikai, dr. S. A. Bačkiui ir p. V. Kamantauskui.

Skaitytojų parankumo dėliai esame pridėję enciklikos „Rerum Novarum" vertimą, nors prancūzų originalė tos enciklikos teksto nėra.

Leidėjai.

Kaunas,
1931-VII-2.

ENCIKLIKA

RERUM NOVARUM

Visiems katalikų pasaulio Broliams, Patriarkams, Primams, Arkivyskupams ir Vyskupams, su Šventuoju Sostu malonėje ir vienybėj esantiems,

Popiežius Leonas XIII.

Mano pasveikinimas ir apaštališkas palaiminimas Gerbiamiesiems broliams!

1. Darbininkų klausimas.

I. Darbininkų būklė ir jos atsiradimo priežastys.

Atmainų troškimas, kurs jau nuo seno daro perversmus valstybėse, turėjo savaime iš politikos pamažėli persimesti į artimą jai ūkio sritį. Žymus pramonės kilimas ir naujos gaminimo priemonės, darbdavių ir darbininkų savitarpio santykių pakitimas, negausios žmonių saujelės nepaprastas pralobimas, o skurdas miniose, darbininkų pasitikėjimas savo galia ir jų vienybės didėjimas, be to, bendras doros sumenkėjimas — visa tai pagimdė kovą. Tas įtemptas dėmesys, su kuriuo ši kova sekama, rodo, kiek ji svarbi. Ja užsiima ir mokslo vyrai, ir dalykų žinovų susivažiavimai, ir šiaip žmonių susirinkimai, ir įstatymų leidėjai, ir valdovai, — taip, jog nerasi dabar kito reikalo, kurs visiems tiek rūpėtų.

Todėl, kaip seniau, turėdami galvoj Mums pavestą Bažnyčios reikalą ir visuomenės gerovę, esame parašę jums, Gerbiamieji Broliai, raštų: apie politinę valdžią, apie žmogaus laisvę, apie krikščionišką valstybių sutvarkymą ir kitus panašiais reikalais raštus, kurie Mums atrodė reikalingi klaidingoms nuomonėms išsklaidyti, — taip lygiai ir dabar laikome tikslingu dalyku dėliai tų pačių priežasčių tą patį pada-

ryti *darbininkų padėties klausimu*. Tą dalyką turėjome jau nekartą paliesti; tačiau apaštališkosios pareigos liepiami, atsidėję norime šitame rašte tą klausimą visu platumu išgvildenti, kad paaiškėtų pamatiniai dėsniai, kuriais, kaip tiesa ir teisybė reikalauja, turėtų būti sprendžiamas šitas ginčas. Be abejo, sunku tas klausimas išnagrinėti ir ne be pavojaus. Visų pirma, sunku nustatyti teisės ir pareigos, kuriomis privalėtų būti tvarkomi santykiai turtuolių ir beturčių, darbdavių ir darbininkų: antra, ir pavojingas tas klausimas, kadangi gudrūs nenuoramos, dažnai jį kraipydami, temdo sveiką žmonių nusimanymą ir klastingai kiršina minias. Bet kad ir taip būtų, aiškiai matome, — ir visi čia sutinka, — kad vargstantiems reikia greit ir sėkmingai padėti, nes žmonių dauguma vargsta be kaltės didžiausiame skurde.

Kai praėjusiame šimtmety buvo panaikintos amatininkų draugijos, neįvedus jų vieton kitokių, ir, kai, be to, įstatymų leidėjai bei viešosios įstaigos išsižadėjo krikščioniškosios tikybos, tai palengva gyvenimas paliko darbininkus pačius vienus be globos nežmoniškų darbdavių bei nesuvaldomų konkurentų gobšumui. — Padėtį pasunkino plėšrios palūkanos (usura vorax), kurios kad ir ne kartą Bažnyčios pasmerktos, betgi kita forma nepasotinamų spekuliantų imamos. Be to dar, mažne visa gamyba bei prekyba atsirado nedaugelio žmonių rankose ir tuo būdu saujelė perdaug praturtėjusių kapitalistų pavertė nesuskaitomas rankpelnių minias bemaž tikrais vergais.

2. Socializmas ir jo kritika

2. Socialistų siūlomos priemonės socialinei blogybei pašalinti.

Minėtai blogybei pašalinti socialistai, sukėlę vargstančiųjų pavydą turtuoliams, tvirtina esą reikalinga panaikinti nuosavybę, sudarant jos vieton iš tų privačių turtų visiems bendrą turtą, kurį valdytų ar savivaldybių organai ar valstybės vyriausybė. Šitokiu būdu padarę žmonių asmens turtus bendrus ir juos lygiai viesiems piliečiams dalindami, sakosi socialistai, galėsią pašalinti šių dienų vargus.

3. Socialistų programos kritika.

Šitoks klausimo sprendimas netik neišsklaido ginčo, bet ir patiems darbininkams žalingas; be to, jis labai neteisingas, nes skriaudžia teisingus savininkus, iškreipia valstybės pareigų supratimą ir veda net prie visiško valstybių suirimo.

a) Socialistų mokslas žalingas patiems darbininkams.

Visiems aišku, kad kiekvienas darbininkas, dirbąs pelningą darbą, griebiasi to darbo visų pirma dėl pelno, kurį nori pats valdyti, kaipo savo nuosavybę. Išnuomodamas savo jėgas bei darbą kitam, jis nori gauti už tai sau pragyventi reikalingų dalykų, vadinasi, darbininkas nori už savo triūsą ne tik užmokesčio, bet ir teisės jį suvartoti, kaip tinkamas. Tad jeigu jis, mažindamas savo išlaidas, kiek sutaupo ir jeigu jis, norėdamas tikriau tą savo sutaupytąjį ska-

tiką išlaikyti, nusiperka už jį žemės, — tat aišku, kad ši žemė ne kas kita, bet tas pats darbininko pelnas už darbą, tik jau kitokio pavidalo. Užtat šitaip įsigyta žemė liks darbininko galioje lygiai kaip užmokestis už jo darbą. Aišku, kad šitokia teisė ir yra teisė turėti nuosavaus nekilnojamo ir kilnojamo turto. O panaikindami atskiro žmogaus nuosavybę, socialistai pablogina visų darbininkų būklę, nes yra aišku, kad atėmę laisvę valdyti savo pelną, kaip tinkant, socialistai tuo atima jiems viltį ir galėjimą sau ir savo šeimai sukrauti turto ir į geresnį gyvenimą prasiskverbti.

b) Socialistų mokslas eina prieš teisybę.

Ir dar svarbiau, kad socialistų siūlomoji priemonė aiškiai priešinga teisybei, nes teisę turėti nuosavybės žmogus atsineša su savo įgimtimi. Čia, kaip ir kituose dalykuose, žmogus labai skiriasi nuo gyvulių. Gyvuliai nesivaldo laisvai, bet yra vedami dvejopo, įgimto jiems, palinkimo. Vieni palinkimai saugo juos ir tinkamai išūgdo jų galią ir jėgas; kiti žadina juose noro veikti ir tąjį norą nustato, — vieni juos ir jųjų gyvybę saugoja; o kiti visai gyvulio veislei išlaikyti tarnauja. Abu pažymėtu tikslu gyvulys lengvai pasiekia vartodamas esančius šią valandą daiktus; jis vadovaujasi vien gyvulišku jausmu ir tuo jausmu pažintais atskirais daiktais, nieko aukštesnio nesiekia. Visai kitokia žmogaus įgimtis. Tiesa, žmogus turi pilnai visą gyvulio įgimtį ir todėl yra linkęs nemažiau, kaip ir gyvulys, naudotis matomojo gyvenimo gėrybėmis. Bet, kadangi gyvulio įgimtis daug menkesnė už visą žmogaus įgimtį ir jos toli gražu neapima, tai jai ir skirta tarnauti žmogui, jo aukštesnei įgimčiai. Kas mumyse kilnaus ir dėlko žmogus yra žmogumi ir nepasiekiamai atsiskiria nuo gyvulio, tai yra protas. Ir kadangi jis vienas teturi protą, tad jam turi būti leista ne vien tik naudotis žemės gėrybėmis — jomis visi gyvuliai naudojasi — bet ir turėti pastovi ir nuolatinę teisė valdyti savo gėrybes ir tai

ne tik tokias, kurios bevartojant išnyksta, bet ir tokias, kurios naudojamos nenyksta.

Dalykas labiau aiškėja, giliau svarstant patį žmogų. Kadangi žmogus savo protu apima nesuskaitomas daiktų daugybes ir jungia dabartį su ateitimi, kadangi pats yra savo žygių viešpats, tai, būdamas po amžinu Dievo įstatymu, Jojo galioje ir rūpestingoje globoje, jis pats valdo save savo išmanymu, ir todėl gali pats pasirinkti, kas jo reikalams tinka ne tik dabarty, bet kas jo išmanymu būsią reikalinga ir ateity. Iš to išeina, kad žmogui būtini ne tik žemės vaisiai, bet ir nuosavi žemė, nes, ji pristato žmogui ateity reikalingų daiktų. Juk kiekvienas žmogus turi reikalų, kurie nuolat pasikartoja ir kurie šiandien patenkti, ryt iš naujo prašosi patenkinami. Todėl prigimtis ir turėjo žmogui duoti ką pastovaus ir nenykstančio, iš ko jis galėtų visados tikėtis pagalbos savo reikalams. Bet šitos pagalbos žmogui niekas negali taip pastoviai teikti, kaip kad žemė, su savo gausiais ištekliais.

Nė nėra pamato, kad valstybė viską globotų: juk žmogus atsirado pirm valstybės; tad ir pirm, negu bet kuri valstybė susikūrė, žmogus iš prigimties privalėjo jau turėti šią teisę užlaikyti savo gyvybę. Atskirų žmonių nuosavybė anaiptol neprieštarauja tam, kad Viešpats Dievas yra davęs žemę visos žmonių giminės naudai; yra sakoma, kad Dievas davęs žemę bendrai visai žmonių giminei, bet tai nereiškia, kad Jis būtų norėjęs jos bendro valdymo, bet tik, kad nepaskyrė jokios žemės dalies atskiram žmogui valdyti, tik paliko pačių žmonių triūsui bei jų įstaigoms apibrėžti privačias nuosavybes. Be to, ir atskirų žmonių nuosavybėj žemė nenustoja tarnavusi visų naudai, nes nėra žmogaus, kuris galėtų gyventi be žemės vaisių. Kas turto neturi, tas turi galios dirbti; taip, jog galima sakyti, kad darbas yra bendroji priemonė visiems mūsų reikalams patenkinti. Vienas sunaudoja tą darbo jėgą savo laukui išdirbti, kitas —

kitokiam darbui, bet ir to darbo naudingumas pareina ne iš kitur, kaip tik iš žemės, kurios vaisių gaunama mainais.

c) Nuosavybė yra darbo vaisius.

Ir kitu atžvilgiu vėl matom žmonių nuosavybę turint šaknis paties žmogaus įgimtyje. Žemė, tiesa, gausiai teikia visa, kas gyvenimui ir jam tobulinti reikia; bet ji negalėtų to daryti be žmogaus, be jojo rūpestingo darbo. Kada dėl žemės vaisių bedirbdamas žmogus vartoja savo rankų darbą ir protą, jis tuo pačiu pasisavina tą žemės dalį, kurią pats išdirbo ir kurioje jis palieka lyg kokią savo asmens žymę. Užtat ir yra visai teisinga, kad dėl to žemės dalis paliktų jo nuosavybė ir kad nieks neprivalo tos jo teisės jokiu būdu laužyti.

Šitie įrodymai tokie aiškūs, jog stebėtis tegalima, kad su tuo kai-kurie pasenusiųjų nuomonių gaivintojai nesutinka. Tiesa, jie pripažįsta atskiram žmogui teisės naudotis žeme ir josios vaisiais, bet griežtai neigia žmogų turint teisės būti savininku to žemės sklypo, kuriame jis sau namus pasistatė arba kurį jis išdirbo. Bet, nepripažindami nuosavybės, jie nemato, kad tuo būdu bus vagiama žmogui dalis jo pelno už darbą. Ir iš tikrųjų, laukas protingo žmogaus rankomis išdirbtas įgyja visai kitokių ypatybių: dirvonavusi ir nederlinga žemė virsta naši ir derlinga. Per tat laukas gerėja; tų pagerinimų daugumas lieka paties lauko ypatybėmis ir nuo jo nebeatskiriami. Tai nejaugi būtų teisinga, kad tą lauką, kurį vienas savo prakaitu išdirbo, kitas paimtų ir juo naudotųs? Juk kaip padarinys yra tos priežasties, kuri jį sukelia, taip lygiai yra teisinga, kad darbo vaisiai būtų tų, kurie dirbo. Todėl, nė kiek nesirūpindami kai-kurių priešinga nuomone, tik atsidėję sekdami paties žmogaus įgimtį, visi žmonės visiškai teisingai pamatė pačią žmogaus įgimtį esant pamatu turtų paskirstymo ir visų amžių papročiu pašventė tą nuosavybės teisę,

nes tat už vis geriau tinka žmogaus įgimčiai ir ramiam žmonijos sugyvenimui. Valstybių įstatymai, kurie, kai jie teisingai, įgyja priverčiamos galios iš paties įgimties dėsnio, patvirtina kalbamąją nuosavybės teisę ir ją gina jėga. Tą teisę patvirtino ir Dievo įsakymai, kurie net ir geisti svetimo turto griežtai draudžia. „Negeisk žmonos tavo artimo, nei namų, nei lauko, nei tarnaitės, nei jaučio, nei asilo, nieko kas jo yra". (Dt. 5, 21).

d) Nuosavybė yra būtinai reikalinga šeimai.

Svarstant šias žmogaus teises kartu su tomis pareigomis ir siekimais, kuriuos uždeda jam šeimyninis jo gyvenimas, dar labiau aiškėja jų reikalingumas žmogui. Pasirinkdamas sau gyvenimo rūšį, žmogus turi, be abejo, laisvės pasielgti, kaip tinkamas, t. y., ar, eidamas Kristaus patarimu, laikyti amžiną skaistybę, ar vesti. Ir jokie žmonių įstatymai negali žmogui nei atimti tos jam įgimtos teisės, nei varžyti vyriausio moterystės tikslo, paties Dievo pasaulio pradžioje nustatyto. „Veiskitės ir dauginkitės." *(Gn. I, 28).*

Šit, pamatas šeimai arba namų draugijai. Tiesa, tai mažutėlė draugija, bet tikra draugija; ji senesnė už valstybę ir todėl privalo turėti savo teises ir pareigas, kurios nė kiek nepareitų nuo valstybės. Todėl, jei, kaip įrodėm, nuosavybės teisė yra atskiram žmogui įgimta, jis privalo jos turėti ir tapdamas šeimos galva; net priešingai, toji teisė sustiprėja, kai žmogaus asmuo šeimoje prasiplėčia. Prigimties tvarka griežtai reikalauja, kad šeimos tėvas parūpintų visa, kas gyvybei užlaikyti ir šiaip gyvenimui reikalinga tiems, kuriuos jis pagimdė; pati prigimtis įdėjo žmogui noro tiekti savo vaikams visa, kas reikalinga, kad, gyvenimui nevisad pastoviam esant, jie galėtų dorai gintis nuo skurdo ir vargo; nes jo vaikai tai lyg jo paties atsikartojimas. Šitą savo pareigą jis teatliks, kai turės nuosavybės ir galės ją palikti vaikams.

Kaip valstybė, taip lygiai ir šeima, kaip minėjome, yra tikra draugija, ir valdoma savo atskiros, būtent, tėvo valdžios. Todėl šeima turi bent lygių su valstybe teisių, — žinoma, neperžengiant tiesioginio šeimos tikslo užbrėžtų ribų, rinktis ir vartoti reikalingų priemonių savo sveikatai ir teisėtai laisvei ginti. Pasakėm bent lygių teisių, nes šeima yra ir kaip sąvoka ir gyvenime pirmesnė už valstybę, užtat ir jos teisės bei pareigos yra pirmesnės ir daugiau įgimtos. Jeigu atskiri piliečiai ir šeimos, prisidėdami prie valstybės, iš jos teturėtų nuostolių, o ne naudos, ir savo teisių suvaržymo vietoje jų gynimo, tai greičiau reikėtų neapkęsti valstybės, o ne jos norėti.

e) Kada vyriausybė gali kištis į šeimos reikalus?

Didžiai ir pavojingai klysta, kurie nori, kad vyriausybė savo nuožiūra kištųs į vidujinį šeimos gyvenimą. Žinoma, jei kuri šeima atsiduria didžiausiame skurde ir pati iš tos būklės išbristi nesugeba, tuomet teisinga, kad valstybė tokiuose atvejuose padėtų, nes atskiros šeimos juk yra pačios valstybės dalys. Lygiai vyriausybė privalo įsikišti ir tuomet, kada šeimoje esti labai mindžiojamos vieno kurio jos nario teisės, ir padėti kiekvienam atgauti jas. Tai nereiškia pasisavinti piliečių teises, bet tik jas ginti ir patvirtinti teisinga ir būtina globa. Bet vyriausybė turi tuo ir tenkintis, nes, peržengdama tas ribas, ji sulaužytų prigimtąją šeimos teisę. Tėvo teisės yra savyje nepanaikinamos ir nė valstybė negali jų pasisavinti, nes tos teisės, kaip ir žmonių gyvybė, eina iš vieno šaltinio. „Vaikai yra nelyginant savo tėvų dalis“ ir lyg jųjų asmens išplėtimas. Ir tiksliai kalbant, jie stoja visuomenėn ir valstybėn ne patys betarpiškai, bet šeimai, kurioje gimė, tarpininkaujant. Dėl tos pačios priežasties, būtent, „kad vaikai jau iš prigimties yra tėvų dalis..., jie lieka tėvų globoj, kolei jie patys pradės valdytis savo protu ir savo valia“. (Šv. Tom. 2. 2. Q. 10. a. 12). Socialistai tad ardo vidujinį

šeimų gyvenimą ir laužo natūralę teisybę, jei, pašalinę tėvų globą, įveda valstybės globą.

Bet be minėtos neteisybės labai aišku, koks sumišimas ir visos tvarkos iširimas kiltų ir kokia sunki bei nepakenčiama iš to pasidarytų piliečių vergovė. Savitarpis pavydas, nepasitenkinimas ir nesantaika — štai to mokslo vaisius. Atėmus žmogui tai, kas jojo sumanumą bei darbštumą žadina, būtinai išsektų ir patys turtų šaltiniai. Toji gi lygybė, apie kurią jie svajoja, būtų ne kas kita tik lygus visų žmonių skurdas bei vargas. Iš to viso aišku, kad socializmo prasimanymas iš visų nuosavybių padaryti vieną bendrą turtą, reikia griežtai atmesti, nes, pirma, jis kenkia tiems, kuriems reikia dabar padėti, antra, jis priešingas įgimtajai žmogaus teisei ir trečia, jis iškraipo tikrą valstybės pareigų supratimą bei drumsčia viešąją ramybę. Todėl, norint padėti liaudžiai, reikia pirmiausia laikytis kaip taisyklės, kad atskirų žmonių nuosavybės yra neliečiamos. Tai pastebėję, išdėstysime, kur reikia ieškoti norimos pagalbos.

3. Tikras darbininkų klausimo išsprendimas.

4. Katalikų Bažnyčios bendradarbiavimas.

a) Be religijos ir Bažnyčios darbininkų klausimas neišsprendžiamas.

Mes drąsiai imamės tatai nurodyti, turėdami tam pilnos teisės, nes svartomas klausimas yra toks, kad be Tikybos ir Bažnyčios pagalbos negalimas joks lemtas jo išsprendimas. Kadangi religijos saugojimas ir visų Bažnyčios žinioj esančių priemonių vartojimas yra pirmiausia Mūsų rankose, tai tylėjimas šiuo atveju atrodytų pareigos apleidimu.

Žinoma, šitas klausimas reikalingas ir kitų, būtent, valstybės vadų, darbdavių ir turtuolių, pagaliau ir pačių darbininkų, dėl kurių čia ginčijamasi, darbo ir pastangų. Vis dėlto nė kiek neabejodami, tvirtiname, kad, pašalinus nuo to darbo Bažnyčią, visos žmonių pastangos liks be vaisių. Ir tikrai Bažnyčia, semdama mokslą iš Evangelijos, gali tuo mokslu tą kovą arba visai sustabdyti, arba, pašalinus žiaurumus, ją bent sušvelninti; toji pat Bažnyčia stengiasi savo dėsniais ne tik šviesti kiekvieno žmogaus protą, bet ir tvarkyti visą gyvenimą ir papročius; toji pati Bažnyčia gerina ir pačių darbo žmonių būvį, steigdama daugelį jiems labai naudingų įstaigų; ji trokšte trokšta, kad visi luomai, sujungę savo prityrimą ir jėgas, padėtų, kaip galima geriau, išspręsti darbininkų klausimą; ji mano, kad tam tikslui pasiekti turi būti leidžiami įstatymai ir naudojama vyriausybės galia, žinoma, užlaikant išmintingą saiką.

b) Bažnyčios mokslas apie žmogų.

Visų pirma reikia pripažinti, kad žmogus turi nešti savo naštą: negalimas dalykas mūsų visuomenėje visus sulyginti. Tiesa, socialistai žada tai žmonėms; bet kiekviena pastanga, daiktų įgimčiai priešinga, yra bergždžia. Ir tikrai, jau iš prigimimo žmonės labai skiriasi nuo vienas kito daugeliu dalykų: ne visi turi vienodų gabumų bei miklumo, ne visi vienodai darbštūs bei sveiki. Dėl tos žmonių įgimtos nelygybės savaime randasi nelygybė ir turtuose. Bet šitoks skirtumas yra naudingas ir atskiriems žmonėms ir pačiai visuomenei, nes bendrame žmonių gyvenime reikia įvairiausių gabumų įvairiems reikalams bei pareigoms atlikti; kaip tik turtų skirtumas labiausia ir verčia tas pareigas pildyti. — Nuo rankų darbo žmogus ir prieš nusidėdamas rojuje nebuvo visai laisvas; tik ką pirma jis būtų daręs su malonumu ir laisvu noru, tą paskiau už savo nuodėmę jį privertė su vargu daryti būtinumas. „Žemė bus prakeikta dėl tavo pasielgimo: tarp vargų tu iš jos maitinsies per visas savo gyvenimo dienas“ *(Gn. 3, 17)*.

Panašiai niekuomet žemėj nepasibaigs ir visi kiti vargai, nes sunkūs ir kartūs nuodėmės vaisiai, kurie turi sekti žmogų ligi jo gyvenimo galo. Taigi kęsti ir vargti žmogus turės visada ir, žmonės, nors viską išbandys ir darys, jokia jėga, nieku būdu nepajėgs šitų vargų visai pašalinti iš žmonių gyvenimo. O kurie skelbiasi galį tai padaryti, ir prižada vargstančioms minioms jas išvaduoti nuo skausmų bei vargų ir joms ramų bei nuolatos malonų gyvenimą sukurti, tie iš tikrųjų tik vilioja ir apgaudinėja žmones, iš to paskiau kils tiktai dar didesni vargai. Geriausia tad matyti žmonių gyvenimas toks, koks jis iš tikrųjų yra ir kartu ieškoti, kaip sakėm, tinkamos pagalbos tiems vargams sumažinti kitur.

c) Ne kova, tiktai visų luomų sutarimas reikalingas žmonių gerovei.

Yra didžiai blogas dalykas, šį klausimą svarstant, vaizduotis tuodu luomu pačius savaime esant priešingus vienas antram, lyg kad pati prigimtis būtų skyrusi, kad turtuoliai ir biednieji žiaurioje kovoj vieni su kitais grumtųsi. Tat visai priešinga sveikam žmogaus protui ir tiesai. Kaip tik yra atvirkščiai. Kaip žmogaus kūno dalys viena su kita jungiasi ir iš to kyla tam tikri jų santykiai, simetrija vadinami, taip lygiai ir visuomenei gamta skyrė, kad tuodu luomu draugiškai sutaptų su viens antru ir viens antram padėtų išlaikyti visuomenėje pusiausvyrą. Vienas būtinai reikalingas kito: nei kapitalistas be darbo, nei darbas be kapitalisto negali būti. Sutarimas gimdo gražių dalykų ir tvarką, o iš nuolatinės kovos neišvengiamai kyla netvarka ir didžiausis žiaurumas. Tai kovai sustabdyti ir net jos šaknims pakirsti krikščioniškos priemonės turi nuostabios ir visokiariopos galios.

d) Darbininkų ir darbdavių pareigos.

Visų pirma visos religijos tiesos, kurių globėja ir aiškintoja yra pati Bažnyčia, labai gali sutaikinti ir sujungti turtuolius ir biednuosius, būtent, primindama abiem luomam jų savitarpes pareigas, o ypač tas pareigas, kurios iš teisybės seka. Iš tų jų pareigų darbininkus ir biednuosius liečia šios: pilnai ir ištikimai atidirbti tą, kas pasižadėta laisvu noru ir teisinga sutartimi; darbdavio neskausti: nei jam pačiam, nei jo turtams nekenkti. Ginant savo reikalus susilaikyti nuo prievartos ir niekuomet nekelti maišto, nesusidėti su nedorėliais, kurie tyčiomis daro didelių be jokio saiko prižadų, nes iš to kyla tik nereikalingas nusivylimas ir turtų naikinimas. — O turtuoliai ir darbdaviai privalo: nelaikyti darbininkų vergais, gerbti juose aukštą jųjų, o krikščionybės dar paaukštintą žmogaus vertę, — to reikalauja teisybė. Ir svei-

kas žmonių protas ir krikščioniškoji filosofija moko, kad sunkus rankų darbas ne tik nežemina žmogaus, bet dargi jį aukština, nes tas darbas yra dora priemonė savo gyvybei palaikyti. Bet užtat gėda ir nežmoniška išnaudoti žmones, kaip daiktus, norint pralobti ir tik tiek juos tevertinti, kiek jų darbo jėga gali duoti naudos. Krikščionybė liepia, be to, dar žiūrėti darbininkų religijos bei sielos reikalų. Todėl darbdaviai privalo rūpintis, kad darbininkas būtų laisvas nuo darbo reikalingu religijos pareigoms atlikti laiku. Jie privalo šalinti nuo darbininkų paleistuvybės pavojų ir šiaip visas pagundas į blogą ir jokiu būdu netrukdyti jiems savo šeimos reikalais rūpintis bei nevaržyti jų pastangų taupyti. Lygiai nevalia apkrauti darbu daugiau, negu jo sveikata pakelia, neduoti tokio darbo, kurs netinka dirbančio amžiui ar jo lyčiai. Bet visų didžiausia darbdavių pareiga duoti kiekvienam, kas jam teisingai pridera gauti. Žinoma, nustatant teisingo atlyginimo saiką, reikia žiūrėti daugelio aplinkybių; bet, apskritai sakant, turtuoliai ir darbdaviai težino, kad nei Dievo įsakymai, nei žmonių įstatymai neleidžia spausti reikalaujančių ir vargstančių savo naudai ir naudotis jų vargais, įsigeidus pralobt. O nusukti prideramą atlyginimą — tai sunkiausias nusikaltimas, kurs šaukia dangaus kerštо. „Štai jūsų darbininkų... užmokestis, kurs jūsų užturėtas, šaukia; ir jų šauksmas pasiekė kareivijų Viešpaties ausis". *(Jok. 5, 4).* Pagaliau turtuoliai turi stropiai vengti, kad nei prievarta, nei suktybėmis, nei visokiomis kitomis spekuliacijos priemonėmis neatimtų iš biednų to, ką jie yra susitaupę, tuo labiau, kad jie neganėtinai teapginti nuo skriaudų ir yra bejėgiai; jų nuosavybė juo ji menkesnė, tuo nepaliečiamesnė turi būti.

e) Religijos ir artimo meilės reikšmė tam klausymui išspręsti.

Vykdant vien šiuos dėsnius, ar gi ne būtų galima pašalinti šio ginčo priežastis ir opumus? Bet Bažny-

čia, Kristaus ir Jo mokslo vedama, siekia aukščiau: mokydama kilnesnių dalykų, ji nori priartinti prie viens antro tuodu luomu ir surišti juos tikru prieteliškumu. — Negalime šio gyvenimo dalykų visiškai suprasti ir teisingai jų įvertinti, jei nieko nežinome apie kitą, amžinąjį gyvenimą; atmetus amžinastį, palengva žūtų visas tikros doros supratimas ir visas šitas regimas pasaulis virstų žmogui neprieinama paslaptimi. Kad, palikę šį pasaulį, iš tikrųjų gyvensim dar kitame, — tai tiesa, kurią žmonės patys pažino; be to, toji tiesa yra krikščionybės dogma, kuria pirmiausia, kaip savo pamatu, remiasi visa religija ir jos sutvarkymas. Dievas leido žmogų ne šiam praeinamam, menkam gyvenimui, tik amžinajam — danguje; ir davė žemę tik kaip ištremimo, o ne nuolatinio gyvenimo vietą. Turtų bei kitokių daiktų, gėrybėmis vadinamų, galima gausiai turėti ar jų visai stigti — tai neturi reikšmės amžinajai laimei pasiekti; bet užtat didžiausios reikšmės turi tai, kaip jie vartojami. Gausingiausiais savo mirties nuopelnais Viešpats Kristus anaiptol nepašalino visų tų kartumų, iš kurių visas mūsų gyvenimas žemėj lyg auste — nuaustas; bet tik paverte juos dorinimos akstinais ir amžių nuopelnų šaltiniais; ir todėl niekas žmonių negali pasiekti amžino užmokesčio, kas neina kruvinais Jėzaus Kristaus takais. „Jei draug kentėsime, draug ir karaliausime“ (*2. Tim. 2, 12*). Prisiėmęs laisvu noru kęsti visus vargus bei kančias Viešpats Jėzus stebuklingai sušvelnino kančių ir vargų smarkumą; nes ne tik savo pavyzdžiu, bet ir pažadu duoti mums savo malonės ir amžino užmokesčio Kristus palengvino skausmų sunkumą. „Nes dabartinis mūsų vargas, kurs yra trumpas ir lengvas, padaro prakilniausią, amžiną, viva perviršijančią mumyse šlovę“ (*2. Kor. 4, 17*). Todėl Bažnyčia ir įspėja visus pasiturinčius, kad turtai neišvaduoja nuo skausmų ir ne tik nepadeda amžinajai laimei pelnytis, bet greičiau jai kenkia (*Mat. 19, 23, 24*); kad turtuoliai turi drebėti, girdėdami Kris-

taus nepaprastus grasinimus *(Luk. 6, 24, 25)* ir kad reikės kada nors duoti Dievui labai sunkią atskaitomybę iš turtų vartojimo. Yra puikiausias ir didelės svarbos mokslas, kaip vartoti turtus; jį neaiškiai ir tik jo pradžią, nors jau ir filosofija skelbė, tačiau vien Bažnyčia paskelbė, tobulai jį užbaigus, ir paliepė, kad tas mokslas ne tik būtų žinomas, bet ir vykdomas. Pamatas šio mokslo yra tas, kad jis skiria teisingą turtų turėjimą nuo teisingo jų vartojimo. Turėti savo atskirą nuosavybę, kaip matėm, yra įgimta žmogaus teisė, o tąja teise naudotis ne tik leista, bet ir būtinai reikalinga, ypač visuomenėje gyvenant. „Žmogui leista turėti savo nuosavybę. Tat ir būtinai reikalinga žmogaus gyvenimui" *(Šv. Tom. 2. 2. Q. 66, a. 2)*. Bet klausiant, kaip privalo būti vartojami turtai, Bažnyčia, nė kiek nedvejodama, atsako šv. Tomo Akv. žodžiais: „Šituo atžvilgiu žmogus neprivalo laikyti turtų, kaip savo nuosavybę, bet laikyti juos bendra nuosavybe, būtent, kad lengvai galėtų jų suteikti kitiems, kai jie vargsta". Todėl Apaštalas ir sako: „Šio pasaulio turtingiesiems įsakyk... noriai duoti, pasidalinti" *(2. 2. Q. 66, a. 2)*. Žinoma, niekas neverčiamas kitiems duoti to, kas būtinai jam pačiam, ar šeimai reikalinga; net nėra priverstas atiduoti tai, ko reikalingas savo paties asmeniui tinkamai išlaikyti, „nes nieks neprivalo gyventi netinkamai" *(2. 2. Q. 32, a. 6)*. Bet jeigu patenkinta, kas būtina ir pritinka, tai randasi pareiga šelpti vargšus iš to, kas lieka. „Iš to, kas lieka, duokite išmaldos" *(Luk. 11, 41)*. Išskyrus didžiausį reikalą, tai daryti verčia ne teisingumas, bet krikščioniškoji meilė, kurios reikalauti per teismą, žinoma, nėra teisės. Bet žmonių įstatymus ir jų sprendimus praneša mūsų Viešpaties Jėzaus Kristaus įstatymas ir sprendimas. O Jis įvairiausiais būdais remia paprotį gausingai davinėti vargšams: „laimingiau yra duoti, nekaip imti" *(Akt. 20. 35)*. Tad duotą, ar atsakytą biedniems pašalpą Kristus laikys lyg Jam pačiam suteiktą, ar atsakytą. „Tiek, kiek pada-

rėte vienam iš tų mažiausių mano brolių, man padarėte“ (Mt. 25, 40). Iš to viso šitokia išvada: kas iš Dievo malonės yra gavęs daugiau gėrybių, — ar kūno ir sielos ypatybių, ar šiaip jau turtų — tas yra jų gavęs ne tik sau išsitobulinti, bet nelyginant, koks Dievo skirtas užvaizda, lygiai juos tevartoja ir kitų naudai. „Turįs daug proto težiūri, kad jo neslėptų; turįs gausiai turtų, žiūri, kad nenustotų gailestingumo darbų dirbęs; mokąs valdyti tegu labai rūpinasi savo mokėjimą sunaudoti artimo reikalams ir naudai“. *(S. Greg. Magn. In Evang. hom. 9. n. 7).*

O biednuosius Bažnyčia moko, kad neturtas nėra Dievo akyse pažeminimas ir kad nereikia gėdytis sunkiu darbu sau pragyventi užsidirbti. Tą patį patvirtino savo gyvenimu mūsų Viešpats Jėzus Kristus, kurs žmonėms atpirkti, „būdamas turtingas pasidarė beturčiu“ *(2 Kor. 8, 9),* būdamas Dievo sūnus ir pats Dievas nesidrovėjo būti laikomas dailidės sūnumi ir net neatsisakė didesnės savo gyvenimo dalies praleisti dailidės darbą dirbdamas. „Ar gi jis ne dailidė, Marijos sūnus“ (Mk. 6, 3). Žiūrint į Dangiškąjį pavyzdį, lengviau suprasti, kad tikra žmogaus vertė bei kilnumas yra geruose darbuose, t. y. dorybėje; o dorybė yra visų žmonių bendra gėrybė; ji lygiai prieinama žemiausiems ir aukščiausiems, turtingiesiems ir vargšams, ir tik už dorybes bei gerus darbus, vistiek kas jų turės, tegaus užmokesčio laimingoje amžinybėje. Kaip tik Dievas rodosi maloningesnis vargšams: juk biednuosius vadina palaimintais *(Mt. 5, 3.* palaiminti neturtėliai dvasia). Jis meilingai kviečia prie savęs, norėdamas paguosti visus, kurie vargsta ir liūsta[1]); mažuosius ir neteisingai kenčiančius, jis ypatingai myli; tai žinodami turtuoliai nesididžiuos, vargšai nebus tokie nusiminę; vieni raginami būti labdaringi,

[1]) Mt. 11, 28: Eikite pas mane visi, kurie vargstat ir esat apsunkinti, o aš jus atgaivinsiu.

kiti kuklūs. Tuo būdu palengva mažėja puikybės keliamas skirtumas tarp šių abiejų luomų, o padavus vienas kitam draugiškai rankas, bus nesunku sujungti abiejų luomų siekimus.

Jeigu jie tikrai klausys krikščioniškų įsakymų, tai tas draugiškumas virs tikra brolių meile. Tuomet visi pajus ir supras, kad visi žmonės yra vieno tėvo, Dievo sukurti ir kad turi vieną bendrą tikslą, kurs yra pats Dievas, vienas tegalįs suteikti ir Angelams ir žmonėms pilnos laimės; supras, kad kiekvienas žmogus yra Jėzaus nuopelnais atpirktas bei į Dievo sūnaus garbę pakeltas, kad neišvengiama brolybė jungia visus su vienas kitu ir su mūsų Viešpačiu Kristum, Kurs už tai ir vadinamas „pirmgimiu tarp daugelio brolių" *(Rym. 8, 29)*. Visos gėrybės lygiai, kaip ir Dievo malonės, duotos bendrai visų žmonių naudai ir nieks, nebent jis būtų to vertas, nebus atstumtas nuo dangaus laimės. „Jei esame vaikai, esame ir tėvainiai: tėvainiai Dievo ir drauge tėvainiai Kristaus" *(Rym. 8, 17)*.

Šit kokios pareigos ir teisės, kurių moko krikščioniškoji filosofija. Ar gi ne aišku, kad visos kovos veikiai nurimtų ten, kur tas mokslas būtų vykdomas žmonių gyvenime.

f) Bažnyčios geri darbai.

Bažnyčia nesitenkina nurodžiusi gydymo priemones, bet ir pati jas vartoja. Ji visa savo galia stengiasi apšviesti žmones savo mokslu ir pagal jį išauklėti juos. Ji stengiasi gaivinančius to mokslo syvus teikti žmonėms, kaip galima, plačiau per savo vyskupų ir kunigų darbus. Bažnyčiai rūpi prasiskverbti į žmonių sielas ir palenkti jų valią, kad jie noromis klausytų Dievo įsakymų ir jais save tvarkytų. Ir kaip tik šiame svarbiausiame pirmos eilės reikale — nes nuo jo pareina viso šito klausimo išsprendimas — viena Bažnyčia tegali daugiausia padaryti. Nes tas prie-

mones, kurias ji vartoja žmonių širdžiai pasiekti, Bažnyčiai kaip tik tam reikalui pats Viešpats Kristus davė ir todėl jos turi dieviškos galios. Tik vienos šitos priemonės tepajėgia pasiekti slapčiausius širdies kampelius ir žmogų palenkti, kad eitų savo pareigas, valdytų savo geidulius, kad Dievą ir artimą karščiausia mylėtų ir drąsiai nugalėtų sunkenybes, kurios pastoja kelią dorybei. — Norint įsitikinti, užtenka truputį prisiminti senovės pavyzdžių. Čia minime tik atsitikimus ir dalykus, kurių nieks neginčija; būtent, pirma, pilietinis žmonių gyvenimas tapo iš pamatų atnaujintas per krikščionybę; antra, per tą atnaujinimą žmonija netik žymiai pažengė pirmyn, bet ir sugrįžo nuo žlugimo į gyvybę ir pasiekė tokią tobulybę, jog didesnės už ją nebuvo nei pirmiau nei ateityje nebus; trečia, visų šitų gerybių šaltinis ir tikslas yra Jėzus Kristus: kaip viskas yra kilę iš Jo, taip turi prie Jo ir grįžti. Kada žmonijoj įsigalėjo Evangelijos mokslas ir pasaulis pažino didžiausią Dievo Žodžio įsikūnijimo bei žmonių atpirkimo paslaptį, tada Kristaus dvasia apėmė valstybes ir jas pripildė savo mokslu, įsakymais ir dėsniais. Tad, jei šiandien reikia mūsų visuomenė gydyti, ji tik prie krikščioniškojo gyvenimo ir krikščionybės dėsnių grįždama teišgis. Irstančioms draugijoms labai teisingai patariama žiūrėti į tas pradžias, iš kurių kiekviena kilo, nes kiekvienos draugijos tobulumo pamatas — stengtis dirbti ir pasiekti tas tikslas, dėl kurio ji buvo įsteigta, — žodžiu, kad draugijos pastangas bei kryptį turi kelti ta pati priežastis, iš kurios ir ta draugija pakilo. Todėl nukrypti nuo pirmykščio tikslo reiškią žlugti, grįžti prie jo — pagyti. Kas čia pasakyta apie visą valstybę, lygiai taikome ir tam piliečių luomui, kuris savo pragyvenimą darbu užsidirba ir kurs yra valstybėje gausiausias.

Bet nereikia manyti, kad Bažnyčia, sielų išganymu rūpindamasi, užmiršta visa, kas liečia šį žmonių gyvenimą. Jai ypač rūpi darbo žmonės, rūpi juos iš

tų jų vargų išvaduoti, kad jie susilauktų geresnio gyvenimo. Tam tikslui pasiekti Bažnyčia ne maža daro jau tuo, kad ragina ir moko dorybių. Krikščioniški papročiai, kur jie pilnai laikomi iš dalies jau patys vieni savaime didina žmonių gerovę, nes sutaiko žmones su Dievu, visų gėrybių pradžia ir šaltiniu; jie suvaldo žmonių gobšumą ir pomėgių geismą; tai dvi ydos, baisiausios mūsų gyvenimo ligos, dažnai darančios nelaimingą ir turtingiausį žmogų[1]); dorybės išmoko žmogų tenkintis sveiku valgiu ir gyvenimu, papildant savo įeigas taupumu ir vengiant visų tų ydų, per kurias žmogus išleidžia ir didžiausius turtus bei gražius ūkius. Be to, vargšams padėti Bažnyčia kuria įvairių įstaigų, jos nuomone, tinkančių darbo žmonių vargui palengvinti. Tais savo labdarybės darbais Bažnyčia taip pasižymėjo, kad už tai ją giria ir jos priešai. — Pirmuosiuose krikščionyse artimo meilė buvo tokia stipri, kad labai dažnai pasiturintieji išsižadėdavo savo turtų vargstančiųjų naudai, tad ir nebuvo tarp jų nė vieno stokojančio (Ap. D. 4, 34). Diakonai, kuriuos kaip tik tam reikalui ir šventino, turėjo apaštalų jiems skirtą pareigą kasdien dalyti pašalpas. Pats apaštalas Povilas, kad ir labai užimtas visų Bažnyčių reikalais, nė kiek nedvejodamas toli keliaudavo, kad pats galėtų sušelpti reikalaujančius krikščionis. Tertulijonas tuos piniguos, kuriuos krikščionys laisvu noru kiekvienoj sueigoje sumesdavo, vadina meilės rinkliavomis, nes „iš jų buvo užlaikomi ir pakasami elgetos, palikę be ištekliaus ir be tėvų vaikai, pasenusieji tarnai ir jūroj nuo audros nukentėjusieji“ *(Apol. cap. 39)*.

Iš to palengva susidarė ir turtų, kuriuos kaip biednųjų nuosavybę Bažnyčia saugojo su tikybinių rūpesčiu. Bažnyčia net ir pati, nugalėdama savo drovumą prašyti, rinko aukų tiems vargšams šelpti. Būdama bendra turtuolių ir vargšų motina, Bažnyčia nepa-

[1]) „Visų piktumų šaknis yra godulystė“. 1. Tim. 6, 10.

prastai sukėlė artimo meilę žmonėse, steigė vienuolynus ir daug kitokių naudingų draugijų, kad jose visų rūšių vargstą žmonės galėtų rasti paguodos. Tiesa, šiandieną, kaip tai darė kitados pagonys, Bažnyčiai daroma priekaištų dėl tos tokios kilnios meilės ir jos vieton norima valstybės įstatymais nustatyto globojimo. Bet nėra tokių priemonių, kurios galėtų pavaduoti krikščioniškąją meilę, visa atiduodančią kitų naudai. Ir tiktai viena Bažnyčia teturi tos galios, nes ji iš švenčiausios Jėzaus Kristaus širdies teplaukia; todėl labai atitolsta nuo Kristaus tas, kurs nuo Bažnyčios atsiskiria.

5. Vyriausybės bendradarbiavimas.

a) Valstybės uždavinys rūpintis visų piliečių ir ypač darbo žmonių gerove.

Negali būti dvejojimo, kad kalbamam tikslui pasiekti reikalingos yra ir žmonėms prieinamosios priemonės. Reikia būtinai, kad visi, kuriuos tas reikalas liečia, tinkamai prisidėtų tą klausimą spręsti. Toks bendras darbas turi kai kurio panašumo su Dievo Apvaizda, valdančia pasaulį; matome, kad, nuo kelių priežasčių pareiną įvykiai, paprastai kyla iš tų priežasčių darnaus veikimo.

Reikia tat ištirti, kokios pagalbos galima tikėtis iš vyriausybės. Čia mes manom ne apie tokią vyriausybę, kuri yra dabar vienoje ar kitoje šalyje, bet apie vyriausybę, kurios reikalauja ir tiesus žmogaus protas, ir jo įgimtis ir Dievo išminties pamokymai, mūsų išdėstyti aplinkrašty apie krikščionišką valstybių sutvarkymą. Valstybės vedėjai privalo visų pirma padėti reikalui bendrai visais įstatymais bei įstaigomis, būtent, taip valdydami, kad valstybės bei atskirų žmonių gerovė savaime plėtotųs iš paties valstybės sutvarkymo ir valdymo. Tai yra politinės išminties uždavinys ir tikra valdytojų pareiga. Daugiausia valstybių gerovei kilti padeda piliečių padorumas, tvar-

kingos ir geros šeimos, religijos ir teisingumo gerbimas, teisingas ir tinkamas visuomenės naštų padalinimas, pramonės ir prekybos patobulėjimas, žemės ūkio klestėjimas ir tos rūšies dalykų kėlimas; visi šitie reikalai juo labiau tobulinami, juo piliečiams darosi geriau ir laimingiau gyventi. Minėtomis priemonėmis valstybės valdytojai gali tiek kitų, tiek vargšų gyvenimui daug gero padaryti. Šitaip daryti jie turi visišką teisę ir nieks negali jų kaltinti, esą jie be reikalo kišasi; nes rūpintis visų gerove tiesioginė valstybės pareiga. Ir juo daugiau bus naudos iš to bendro rūpinimos, juo mažiau tereikės ieškoti atskirų priemonių darbininkų gerovei kelti.

Be to, imant dalyką giliau, reikia įsidėmėti, kad valstybės buvimo tikslas yra vienas ir bendras tiek didiesiems, tiek mažiesiems. Beturčiai iš prigimties yra lygiateisiai kaip ir turtingieji piliečiai; jie tikros gyvos dalys, iš kurių, šeimoms tarpininkaujant, susidaro valstybės kūnas, nekalbant jau apie tai, kad kiekviename mieste jų yra žymus daugumas. Kadangi būtų didžiausia nesąmonė, viena piliečių dalimi tesirūpinant, kitą visai užmiršti, tad išeina, kad vyriausybė privalo imtis reikalingų priemonių vargšų reikalams ir gerovei apginti; to nedarant, bus mindžiojama teisybė, kuri liepia kiekvienam duoti, kas yra jo. Išmintingai tuo reikalu sako šv. Tomas: „kaip kad dalis ir visuma yra tam tikru atžvilgiu tas pats dalykas, taip lygiai ir tas, kas priklauso visumai, yra tam tikru atžvilgiu ir dalies“ (2. 2. Q. 6 I a. I a. d. 2). Todėl pirmutinė iš visų gausių ir nelengvų gerų valdytojų pareigų yra rūpintis lygiai visais piliečiais, užlaikant vadinamąją „skirstomąją“ teisybę. Kad ir visi be skirtumo piliečiai turi prisidėti prie bendros gerovės, iš ko savaime tenka naudos ir kiekvienam atskiram piliečiui, tai vistik lygiai ir vienodai visi to daryti niekaip negali. Kad ir kažinkaip keistųs valdymo būdai, visados bus skirtumų tarp piliečių, nes be to jokia visuomenė negali nei gyventi, nei būti suprantama. Bū-

tinai reikia todėl, kad kai kurie pašvęstų save valstybės reikalams, kad kiti įstatymus leistų, treti teistų, kad pagaliau būtų ir tokių, kurie mokėtų ir būtų įgalioti tvarkyti miestų reikalus, rūpintis krašto apsauga. Aišku visiems, kad visi šitie žmonės turi pirmenybės ir kad kiekvienoj tautoj jie privalo būti laikomi pagarboj, nes jie dirba visų pirma ir tiesioginiai visuomenės labui. Kitaip tie, kurie dirba kokį pramonės darbą, — jie ne taip betarpiškai ir ne tiek, kaip kad anie, prie visuomenės gerovės prisideda; bet, žinoma, ir jie labai daug naudos visuomenei atneša, kad ir ne tokiu tiesioginiu būdu. Kadangi visuomenės labas turi būti toks, kad, jo pasiekę žmonės, taptų geresni, tai suprantamas dalykas, jog tas labas turi glūdėti ypač visuomenės dorume. Vis dėlto gerai sutvarkytoje valstybėje visokių gėrybių perteklius yra būtinas: „juos vartoti reikalinga dorybei“ (S. Thom. De. reg. princip. I c. I 5). O šitoms gerybėms gaminti ypač vaisingas ir būtinas darbininkų darbas, vistiek ar jie laukuose, ar fabrikuose darbuojasi. Toje srity jų darbo vaisingumas toks, kad, tiesą pasakius, valstybių turtai ne iš kitur, kaip tik iš darbininkų darbo ir kyla. Todėl teisinga, kad vyriausybė rūpintųs darbininko gerove, kad už tą visuomenei naudingą darbą ir jis galėtų geroj pastogėj, aprėdytas ir sveikas lengviau gyvenimą pragyventi. Iš čia išeina, kad reikia remti visa, kas tiktai gali būti naudinga darbininkų būviui. Šitoks rūpinimasis netik niekam nepakenks, bet priešingai, bus visiems naudingas, nes valstybei labai svarbu, kad nevargtų tie, kurie gamina tokių reikalingų daiktų.

Valstybė neturi, kaip jau sakėm, paglemžti nei piliečio, nei šeimos; yra teisinga, kad ir atskiram žmogui ir šeimai būtų leista laisvai veikti savo nusimanymu, kol jie nedaro skriaudos nei visuomenei, nei atskiram žmogui. Bet gi vyriausybė privalo žiūrėti, kad ir visuomenė ir jos dalys būtų saugojamos. Ji privalo rūpintis visa visuomene, nes prigimtis pavedė

ją globoti vyriausiajai krašto valdžiai, taip, jog visuomenės gerovė yra netik vyriausias valdžios dėsnis, bet ir vienintėlė vyriausybės buvimo priežastis ir prasmė. Vyriausybė privalo rūpintis ir atskiromis visuomenės dalimis, nes ir filosofija ir krikščioniškasis tikėjimas moko, šalies valdymą turintį būti prigimties nustatymu naudingą ne patiems valdytojams, bet valdomiesiems. Kadangi valdžia eina iš Dievo ir yra lyg dalyvavimas valdyme paties Dievo, todėl reikia valdyti taip, kaip kad Dievas tai daro, kuris vienodai tėviškai rūpinasi atskirais ir visais daiktais. Užtat, jei visuomenei ar atskiriems luomams padaryta skriauda, ar ji tik gresia įvykti, jei to negalima kitaip pašalinti ar sulaikyti, tuomet reikia, kad įsikištų vyriausybė. Ir visuomenės ir atskirų žmonių gerovei svarbu, kad visur būtų ramybė ir tvarka, kad šeimos tvarkytųsi ir gyventų Dievo įsakymais bei įgimties įstatymais; kad religija būtų praktikuojama ir gerbiama; kad privatus ir viešas gyvenimas būtų doras; kad teisybė būtų šventai pildoma, neleidžiant be bausmės vienas kito skausti; kad augtų sveiki piliečiai, kurie būtų tikę, esant reikalo, remti ir ginti visuomenę. Todėl, kai visuomenei gresia suirutė dėl darbininkų nedarbo arba sutarto darbo pametimo; kai biednuomenės šeima įra; kai darbininkų religijos reikalai skaudžiami, neduodant jiems tinkamos progos tikybos pareigoms atlikti; kai dirbtuvėse gresia pavojus darbininkų dorai iš to, kad tenai vyrai ir moterys dirba drauge, ar iš kitokių pagundų į blogą; kai darbdaviai užkrauna darbininkams persunkią naštą, arba spaudžia juos sąlygomis, žeminančiomis žmogaus vertę; kai darbininkų sveikatai kenkiama nepakeliamu jų lyčiai bei amžiui netinkamu darbu, — tuomet, minėtuose atsitikimuose, būtinai reikia pavartoti tam tikrose ribose įstatymų jėgą bei įtaką. Kokiose ribose tai darytina, nurodo pats reikalas, dėl kurio vartojami įstatymai, t. y. įstatymai neprivalo griebtis daugiau nei siekti toliau, kaip to reikalinga blogybei ar pavojui pašalinti.

Be skirtumo visų piliečių teisės turi būti šventai

gerbiamos; vyriausybė turi rūpintis, kad kiekvienas galėtų naudotis savo teisėmis, drausdama ir bausdama kiekvieną teisių laužymą. Bet, ginant atskirų žmonių teises, reikia ypač atsižvelgti į silpnuosius ir biednuosius. Turtingieji yra savo turtais apsišarvoję ir ne tiek reikalauja valstybės globos, o biednųjų minios, yra be turtų ir patys neapsigina nuo skriaudų, todėl daugiausia remiasi valstybės globojimu. Užtat valstybė ir privalo ypatingai rūpintis darbininkais, nes jų daugumas biedni.

Belieka apsvarstyti keli didesnės svarbos dalykai. — Visų pirma vyriausybė ir įstatymai privalo ginti privačią nuosavybę. Taip įsigalėjus svetimų turtų godumui reikia suvaldyti minias, nes jei leista siekti savo gerovės, teisybės nelaužant, tai nei teisingumas nei visuomenės gerovė neleidžia imti to, kas yra kito ir dėl kaž kokios neprotingos lygybės grobti svetimus turtus. Žinoma, daugumas darbininkų bevelija pagerinti savo padėtį nieko neskriausdami; bet yra nemaža ir tokių, kurie, prisiklausę visokių neteisingų nuomonių ir trokšdami perversmų, vartoja visas priemones maištams kelti ir ragina griebtis prievartos. Šiuo atveju vyriausybė privalo įsikišti ir, suvaldydama kurstytojus, apsaugoti darbininkų dorą nuo ją gadinančių veiksnių ir teisėtus savininkus nuo plėšikų pavojaus.

Ilgesnis ar sunkesnis darbas ir laikomas permažu užmokestis, neretai darbininkams duoda progos susitarus mesti darbą ir laisva valia nustoti dirbus. Vyriausybė turi pašalinti šitą dažnai pasikartojančią ir sunkią blogybę; šios rūšies nedarbas kenkia ne tik savininkams, bet ir patiems darbininkams; jis žalingas ir prekybai — pramonei bei visuomenės gerovei; o kadangi paprastai tat neapsieina be prievartos ir sumišimų, tai jis dažnai stumia į pavojų visuomenės ramybę. Kad ta nelaimė neatsitiktų, tikslingiau ir naudingiau valstybės įstatymais iš anksto pašalinti tas priežastis, dėl kurių numatoma kilsiant nesusipratimą tarp darbdavių ir darbininkų.

b) Valstybė turi globoti darbininko sielos reikalus ir rūpintis jo gerove.

Yra daug darbininko reikalų, kuriuos valdžia turi ginti, visų pirma jų sielos gerovę. Kad ir gera ir geistina žmogui jo gyvybė, vis dėlto ji ne galutinis jo tikslas, kuriam jis gimęs; toji gyvybė tėra kelias, priemonė, sielos gyvenimui tobulinti pažįstant tiesą ir mylint gėrį. Siela nešioja savy Dievo paveikslą ir panaši į Jį; joje glūdi ir toji valdžia, per kurią žmogui įsakyta valdyti žemesnius padarus ir padaryti sau visą žemę naudingą ir jūras paklusnias. „Pripildykit žemę ir ją paverkit ir viešpataukit jūros žuvims ir dangaus paukščiams ir visiems gyvuliams, kurie kruta ant žemės“ (Gn. I. 28). Tuo atžvilgiu visi žmonės lygūs ir nieku nesiskiria turtingieji nuo biednųjų, darbdaviai nuo darbininkų, valdytojai nuo valdinių, „nes tas pats yra visų Viešpats“ (Rym. 10, 12). Niekam nevalia žmogaus vertės žeminti — pats Dievas žmogų valdo su didele pagarba — ir trukdyti siekti tos tobulybės, kuri veda į amžinąjį gyvenimą danguje. Žmogus nei pats savo valia negali leisti elgtis su savimi priešingai savo įgimčiai, nei gali norėti pavergti savo dvasią, nes čia kalbama ne apie teises, kuriomis žmogus savo nuožiūra naudojasi, bet apie pareigas Dievui, kurias reikia šventai išpildyti. Iš čia išeina, kad reikia susilaikyti nuo darbų ir užsiėmimo šventomis dienomis. Žinoma, čia nemanoma apie kokį didesnį dykinėjimą, tuo labiau ne apie tą nedarbą, kurio daugelis nori ir kuris tik padeda ištvirkti ir pinigus praleisti, bet manoma apie religijos pašventintą poilsį. Su religija sujungtas poilsis atitraukia žmogų nuo kasdienių darbų ir rūpesčių, kad jis galėtų pagalvoti apie dangaus dalykus ir kad atiduotų Amžinajam Dievui prideramą ir teisingą garbę. Tokia tat šventomis dienomis darytino poilsio esmė ir tikslas; jį Dievas Sename Įstatyme atskiru įsakymu pasako: „atsimink, švęsti sabatos dieną“ (Ex. 20, 8). Ir pats savo pavyzdžiu pamokė, skirdamas sau ano reikš-

mingo poilsio, kai sutvėrė žmogų: „ilsėjosi septintą dieną nuo viso darbo, kurį buvo atlikęs“ (Gn. 2, 2).

Prisiminus žemiškas žmogaus gėrybes, reikia pasakyti, kad valstybė privalo visų pirma apginti vargšus darbininkus nuo gobšų žiaurumo, kurie nesivaržydami naudoja žmones, kaip paprastus daiktus savo pelnui. Nei teisybė, nei žmoniškumas neleidžia reikalauti tiek darbo, kad dėl to ir siela silpnėtų ir kūnas dėl per didelio nuovargio sunyktų. Žmoguje viskas, tai gi ir jo dirbamoji jėga aprėžta tam tikromis ribomis, kurių negalima peržengti. Žinoma, mankštinant bei vartojant, jėga stiprėja, bet tik tuomet, kai ji kart-kartėmis nustoja veikusi ir pasilsi. Todėl reikia žiūrėt, kad kasdienis darbas nebūtų ilgesnis, kaip jėgos leidžia. Kiek poilsio privalo būti, sprendžiama iš darbo rūšies, laiko ir vietos aplinkybių ir pačių darbininkų pajėgumo. Kalnakasių, įvairiausių kasyklų darbininkų darbas daug sunkesnis ir sveikatai kenksmingesnis; jį reikia todėl palengvinti trumpinant darbo dieną. Be to, reik žiūrėti metų laiko, nes neretai tos pačios rūšies darbas lengvas vienu metu, bet ar jokiu būdu ar tik su didžiausiu vargu tepakenčiamas kitu metu. Neteisinga reikalauti iš moters ar vaiko to, ką gali padaryti drūtas suaugęs vyras, įtempdamas savo jėgas. Ypač reikia saugoti vaikus, kad jie nestotų į fabrikus tokio amžiaus, kada jų kūnas ir protas nėra užtektinai sustiprėję. Vaikystės amžiuje tebeaugančios jėgos vysta, kaip jaunutė žolelė, jei jos naudojamos per anksti ir visas tolimesnis vaiko plėtojimasis tuo būdu trukdomas. Panašiai ir kai kurie amatai netinka moterims, gimusioms namų darbams; prigimties sutvarkymu namų darbai labai gerai saugo moters vertę ir tinka vaikų auklėjimui bei visos šeimos gerovei. Apskritai sakant, darbininkams reikia tiek skirti poilsio, kad jo užtektų darbe suvartotoms jėgoms atnaujinti. Pertrauka privalo atstatyti suvartotas jėgas. Kiekvienoje darbdavių ir darbininkų sutartyje visados turi būti ar pažymėta

ar savaime suprantama ta sąlyga, kad darbininkams užtikrinamas šitas dvejopas[1]) poilsis, kitaip sutartis nebūtų dora, nes niekas neturi teisės nei reikalauti, nei prižadėti apleisti priedermes, kurių žmogus turi Dievui ar sau pačiam.

c) Atlyginimo tvarkymas.

Dabar prieinam prie didelės svarbos reikalo, kuris reikia gerai suprasti, kad nei viena nei antra pusė nebūtų nuskriausta. Atlyginimas nustatomas laisva sutartimi; rodos, kad darbdavys išpildė duotąjį žodį, užmokėjęs suderėtą atlyginimą, ir kad viršum sutarto jis nieko neprivaląs; tuomet, esą, neteisybė tedaroma, jei darbdavys nustatytą mokestį, ar darbininkas visą prisiimtą darbą atiduoti atsisako; ir tais atvejais, esą, teisinga, jei vyriausybė įsikiša kiekvieno teisėms apginti, ir tik tiek. Šitokiam protavimui teisingas dalykų žinovas vargu visai pritars, nes ne visais atžvilgiais yra pilnas; jam trūksta šio to svarbaus. Dirbti reiškia vartoti savo jėgą gaminti daiktams, kurie yra būtini įvairiems gyvenimo reikalams, ypač gyvybei užlaikyti. „Savo veido prakaite valgysi duoną“ (Gn. 3, 19). Tad du privalumu turi žmogaus darbas iš prigimties; pirma, jis yra žmogaus *asmens* darbas, nes dirbamoji jėga yra jo; ji jam visai priklauso ir yra duota jo paties naudai; antra, darbas yra *būtinas* todėl, kad darbo vaisiai reikalingi žmogui, jo gyvybei užlaikyti; užlaikyti savo gyvybę liepia prigimtis, o jos būtinai reikia klausyti. Tad žiūrint į darbą, kaip į asmens darbą, nėr abejojimo, kad darbininkas gali mažinti savo atlyginimo dydį, nes, kaip kad jis savo noru sutinka dirbti, lygiai taip pat gali savo noru pasitenkinti ir mažesniu mokesčiu, ar jo visai neimti. Bet kitaip tenka spręsti, kai svarstomas darbo asme-

---

[1]) Kasdieninis poilsis nuo darbo ir religinis poilsis šventomis dienomis. Vert.

niškumas kartu su jo būtinumu, nes tie du darbo privalumai tik mintyj, o ne tikrenybėj nuo viens antro tesiskiria. Ir iš tikrųjų: gyvybę palaikyti visų ir kiekvieno prievolė; kas to nedaro sunkiai nusikalsta. Ir iš to išeina, kad kiekvienas turi teisės ieškoti savo gyvybei reikalingų dalykų, kurių įsigyti kiekvienam darbininkui teikia mokestis už jo darbą. Sakysim, kad darbininkas ir darbdavys laisvai padaro sutartį, būtent, susitaria dėl užmokesčio didumo, toliau vis dėlto visados turi galios įgimties dėsnis, kurs aukštesnis ir pirmesnis už susitariančiųjų norus ir, kuriuo einant, užmokestis privalo būti nemažesnis, kaip kad to reikia taupiam ir padoriam darbininkui pragyventi. Kad darbininkas, būtinumo verčiamas ar dar blogesnio vargo bijodamas, sunkesnes sąlygas priima, kurias, nors ir nenori, turi priimti ir kurias darbdavys, ar tarpininkas jam primeta, tai yra prievarta, prieš kurią teisybė šaukia. Bet šituose ir tolygiuose atsitikimuose, pav. kiek valandų dirbti įvairiose darbo srityse, kaip apsaugojus darbininkų sveikatą, ypač fabrikuose, — vyriausybė težiūri ne vietoj nesikišti, ypač, turint galvoj su tuo dalyku sujungtas laiko ir vietos aplinkybes. Geriau palikti tuos dalykus spręsti tam tikroms taryboms, sąjungoms, apie kurias toliau kalbėsime, ar pasirinkti kitokį būdą, kuriuo teisingi darbininkų reikalavimai būtų ginami, valstybės globai ir paramai, jei to dalykai reikalautų, jiems padedant.

Jei darbininkas gauna užtektiną atlyginimą, kurio jam visai užtenka sau, žmonai ir vaikams išlaikyti, tuomet, būdamas išmintingas, jis taupys ir stengsis — matyti pačios įgimties mokomas — mažinti savo išlaidas, kad susikrautų turtelį. Matėm, kad negalima šio klausimo gerai išspręsti, nepripažinus ir neužtikrinus privačios nuosavybės teisės neliečiamumo. Todėl įstatymai turi remti šitą teisę ir, kiek galima, stengtis, kad kuo daugiausia žmonių rūpintųs turėti savo turto. To bus puikiausi vaisiai: visų pirma, žinoma, teisingesnis turtų suskirstymas. Dėl įvy-

kusių visuomenės gyvenime permainų, miestų gyventojai persiskyrė į dvi labai skirtingas klases. Iš vienos pusės nepaprastai galinga grupė, nes labai turtinga, kuri viena paėmusi į savo rankas visą pramonę ir prekybą, naudoja jas savo tikslams; ji turi nemažai įtakos ir į patį valstybės valdymą. Iš kitos gi pusės biedna ir bejėgė minia, suerzinta ir visad pasirengusi sukilti. Bet kai viltis įsigyti žemės sklypelį žadins darbininką triūsti, tai iš palengvo tuodu luomu susiartins, pašalindami skirtumą tarp didžiausio turto ir didžiausio skurdo. Be to, ir žemės našumas padidės; nes, žinodami, kad jie dirba savo žemę, žmonės daug uoliau ir su didesniu noru dirba; jie net pamilsta savo rankomis išdirbtą žemelę, iš kurios tikisi ne tik maisto, bet ir šiokio tokio turto sau ir saviškiams. Kiekvienas supranta, kiek šitoks valios įtempimas naudingas žemės našumui ir valstybės turtams padidinti. Iš to bus dar trečias gerumas, kad bus lengva užlaikyti žmonės toje šalyj, kur jie yra gimę, nes jie nemainytų savo tėvynės į svetimą šalį, jei toji tėvynė duotų jiems galimumo pakenčiamai joje gyventi. Bet visa tai tegalima pasiekti viena sąlyga, būtent, kad privati nuosavybė nebūtų silpninama perdideliais mokesčiais. Kadangi teisė turėti nuosavybės žmogui suteikta ne žmonių įstatymais, bet pačia įgimtimi, tad ir vyriausybė tegali tos teisės naudojimą apriboti ir ją su visuomenės gerove derinti, bet ne naikinti ją. Todėl ji elgiasi neteisingai ir nežmoniškai, jei mokesčių pavidalu ima iš privačių turtų daugiau, nei yra teisinga.

6. Profesinės draugijos.

a) Draugijų reikalingumas.

Pagaliau darbdaviai ir patys darbininkai gali daug padėti šiame reikale, būtent, per įstaigas, kurios teiktų tinkamos pagalbos reikalaujantiems ir suartintų šiuodu luomu. Šios rūšies yra: savitarpinės pagalbos draugijos, įvairios privačia iniciatyva įkurtos

draugijos darbininkams, jų našlėms bei vaikams šelpti, ar staigiai mirčiai, ligai ar šiaipjau kokiai nelaimei atsitikus; įvairūs patronatai berniukams ir mergaitėms, jaunuomenei bei suaugusiems globoti. Bet pirmutinė vieta tarp jų priklauso darbininkų draugijoms, kurios savo tikslu mažne visas kitas draugijas apima. Mūsų senuolių amatininkų draugijos (cechai, Vert.) ilgai gerai gyvavo davė daug naudos ne tik patiems darbininkams, bet ir pačiai pramonei, tai liudija labai daug istorijos dokumentų. Šiandien, pakilus švietimui, atsimainius papročiams ir padidėjus kasdienio gyvenimo reikalams, darbininkų draugijos, žinoma, privalo prisitaikinti prie šių dienų gyvenimo. Malonu matyti steigiant daug šios rūšies draugijų, kurias sudaro ar tai vieni darbininkai ar abiejų luomų atstovai; ir tik reikia linkėti, kad jų skaičius ir veiklumas didėtų. Nors jau ne kartą apie jas kalbėjome, vis dėlto norim čia parodyti, jas tinkant mūsų laikams ir turint teisės gyventi, lygiai norim priminti, kaip jos turėtų tvarkytis ir veikti.

b) Žmogus turi įgimtos teisės organizuotis.

Patyręs savo jėgų menkumą, žmogus verste verčiamas ieško kitų pagalbos. Šv. Raštas sako: „Geriau būti dviem drauge, negu vienam, nes abudu turi naudos iš savo draugystės. Jei vienas parpuola, tai kitas jį pakels. Vargas vienam, nes parpuolęs neturi, kas jį pakelia (Eccl. 4, 9, 10). Arba kitas pasakymas: „Brolis, kurs yra brolio palaikomas, tvirtas, kaip miestas“ (Prov. 18, 19). Šitas įgimtas palinkimas stumia žmogų dėtis tiek į valstybę, tiek į kitas piliečių draugijas; pastarosios, kad ir mažesnės ir netobulos, yra tikros draugijos. Tarp šitų ir tarp anos didžiulės draugijos yra didelis artimiausio jų tikslo skirtumas. Būtent, valstybės tikslas bendra visų gerovė, prie kurios visi kartu ir kiekvienas atskirai turi teisės savo dalimi prisidėti; dėl to toji draugija vadinama „viešа, nes žmonės jungiasi joje vienai valstybei sukurti“

(S. Thom... Contra impugnantes Dei cultum et religionem c. 2. I). Kitokios yra tos draugijos, kurios kuriasi valstybės viduje; jos vadinasi privatinėmis, nes pirmutinis jų tikslas — tai privatus reikalas tų, kurie į tokias draugijas dedasi. „Draugija privati, kuri įsikuria atskiram reikalui patenkinti, pav., kai du ar trys sudaro prekybos draugiją“ (S. Thom. ten pat). Nors tos privačios draugijos yra valstybėje ir yra lyg jos dalys, tai, imant dalyką apskritai ir iš esmės, valstybė vis dėlto neturi teisės drausti joms būti. Teisę dėtis į atskirą draugiją žmogus turi įgimties surėdimu; o valstybė įsteigta įgimties teisėms ginti, ne naikinti. Drausdama dėtis į draugijas, valstybė aiškiai prieštarauja sau, nes ji pati lygiai, kaip kad ir privačios draugijos, remiasi vienu ir tuo pačiu dėsniu, būtent, kad žmonės savo įgimtimi yra linkę bendrauti.

Būna atsitikimų, kada yra teisinga įstatymams priešintis tos rūšies draugijoms, būtent, kada jos siekia tikslų, kurie aiškiai nesutaikomi nei su padorumu, nei su teisybe, nei su visuomenės gerove. Šitokiais atvejais vyriausybė teisėtai uždraus steigti panašias draugijas ir teisėtai išskirstys jau susikūrusias. Betgi ji turi būti labai atsargi, kad vyriausybė nepasirodytų varžanti piliečių teises, prisidengdama visuomenės gerove ir nustatydama tai, ko protas nepateisina, — įstatymų tereikia klausyti tiek, kiek jie sutinka su sveiku protu, o per tai ir su amžinuoju Dievo įstatymu[1]).

Dabar turim galvoj įvairias brolijas, draugijas bei vienuolynus, kuriuos pati Bažnyčia ar dievobaimingi krikščionys įsteigė. Kiek naudos jie atnešė visai

[1]) Žmonių įstatymas tik tuomet yra įstatymas, kai sutinka su sveiku protu; aišku, kad tuomet jisai iš amžino įstatymo eina. O kai įstatymas protui priešingas, tada jis vadinamas neteisingu ir tada jis neturi įstatymo požymių, bet turi prievartos pobūdžio (S. Thom. 1,2, Q. 93, a. 3, ad 2).

žmonijai, tai ir šiandien istorija tebeliudija. Kadangi visos šios draugijos įsikūrė turėdamos padorius tikslus, tai, bešališkai svarstant, aišku, kad jos įsteigtos remiantis žmogaus įgimtąja teise; religijos atžvilgiu teisėtai jos pareina tiktai nuo Bažnyčios. Todėl vyriausybė negali teisingai sau reikalauti jokių teisių į jas, nė jų valdymo į savo rankas paimti; priešingai, valstybės pareiga jas gerbti, palaikyti ir ginti, kur reikia, nuo skriaudos. Kad visai priešingai darosi, ypač šiuo metu, matėme. Daugely vietų valstybė nuskriaudė tos rūšies draugijas įvairiais būdais: suvaržė jas įstatais, atėmė visas juridinio asmens teises ir užgrobė jų turtus. O šituos turtus turėti turėjo ir turi teisės Bažnyčia, atskiri tų draugijų nariai, lygiai ir tie, kurie tam tikriems tikslams aukojo, ir pagaliau tie, kurių naudai bei paguodai buvo skirti. Todėl negalim neišreikšti savo skausmo, matydami visus tuos neteisingus ir pavojingus grobimus, ypatingai dar ir dėl to, kad tuo būdu uždaromas kelias ramioms ir labai naudingoms katalikų draugijoms tuo metu, kada skelbiama teisė laisvai steigti draugijas ir kada toji teisė iš tikrųjų plačiai teikiama blogų norų žmonėms, pavojingiems religijai ir valstybei.

c) Organizacijos reikalingos.

Tikrai, šiandien įvairiausių, ypač darbininkų draugijų, dabar daug daugiau, kaip kitados. Čia ne vieta svarstyti kaip jos kilo, ko siekia ir kokiais keliais eina. Tačiau yra nuomonė, daugelio faktų patvirtinta, kad jų priešaky dažniausia stovi slapti vadai, kurie siekia krikščionybei ir valstybei priešingų tikslų ir kurie, įsigalėję visose darbo srityse, verčia skursti tuos darbininkus, kurie atsisako dėtis su jais. Šitaip dalykams esant, darbininkams belieka viena iš dviejų: ar įsirašyti į religijai pavojingas draugijas, ar kurti savo draugijas ir jungtis, kad galėtų drąsiai nusikratyti minėtojo užmetamo jiems, bet neprisiimtino jungo. Kad šitokio susijungimo reikia norėti,

tai negali būti jokio abejojimo tiems, kurie nenori stumti į tikriausį pavojų brangiausio žmogaus turto. Tad didžiai girtini tie, kurie, supratę gerai laiko reikalus, ieško visokiais padoriais būdais gerinti darbininkų būvį. Rūpindamiesi jais, jie stengiasi: kelti šeimų ir atskirų žmonių gerovę, teisingai sutvarkyti darbininkų ir darbdavių santykius, gaivinti ir stiprinti abiejų luomų žmonių širdyse priedermių supratimą ir laikymą Evangelijos įsakymų, kurie, suvaldydami žmogų, draudžia peržengti saiką, ir užlaiko valstybėje santaiką, nors yra didžiausių skirtumų užimamų tarnybų ir turtų atžvilgiu. Todėl matom garsius vyrus dažnai suvažiuojant pasitarti, susijungti ir apsvarstyti, kas ypač reikia daryt. O kiti jungia įvairių rūšių darbininkus į tinkamas draugijas, padeda jiems patarimais ir darbu ir rūpinasi, kad netrūktų padoraus ir pelningo darbo. Vyskupai duoda raginimų ir teikia globos; jiems leidžiant ir pritariant, daug kunigų ir vienuolių dirba atsidėję draugijų narių sielos gerovei. Pagaliau netrūksta katalikų didžturčių, kurie laisvai, lyg darbininkų bičiuliais pasidarę, stengiasi kurt ir gausiai šelpti pinigais draugijas, kurioms padedant, darbininkas ne tik dabarty galėtų pasiekti gerovę, bet ir būtų tikras, kad už savo darbą jis ir ateity turės tinkamo poilsio. Kiek gero visuomenei padarė šios įvairios ir gyvos pastangos, yra žinoma; nėra reikalo apie tai kalbėti. Iš to turim geros vilties ir ateičiai; tik reikia, kad tos rūšies draugijos nuolat didėtų ir išmintingai būtų tvarkomos. Valstybė teremia šias piliečių teisėtas draugijas, tačiau tenesikiša į jųjų vidaus susitvarkymą ir gyvenimą, nes gyvybė teka iš vidaus versmių ir lengvai sustabdoma išorės įtaka.

d) Organizacijos tikslas, jos pamatas.

Toms draugijoms reikia, žinoma, tvarkos ir išmintingos drausmės, suvienodinti veikimui ir siekimams. Todėl piliečiai, jei turi teisės burtis, — o tos

teisės jie turi — lygiai privalo turėti teisės laisvai susitvarkyti ir įstatus pasirinkti tokius, kurie, jų manymu, geriausiai veda prie tikslo. Negalima, Mūsų išmanymu, iš anksto griežtai ir tiksliai nustatyti smulkmenų minėtųjų draugijų tvarkos, nes visa tai labai pareina nuo kiekvienos tautos dvasios, nuo padarytų jau bandymų ir patyrimų, nuo pramonės rūšies ir prekybos didumo ir kitokių dalyko ir laiko aplinkybių, — visa tai reikia išmintingai apsvarstyti. Apskritai imant, turi būti bendra nuolatinė taisyklė ta, kad darbininkų draugijos reikia taip organizuoti ir tvarkyti, kad jos virstų geriausiomis ir tinkamiausiomis priemonėmis tikslui pasiekti, būtent, kad kiekvienos draugijos narys, turėtų kiek tiktai galima, iš to medžiaginės ir dvasinės naudos sau ir savo šeimai. Aišku, kad į narių religingumą ir doros kėlimą reikia žiūrėti, kaip į svarbiausią dalyką. Visa draugijų tvarka turi būti nustatoma žiūrint to dalyko, nes kitaip jos išsigimtų ir nebūtų aukštesnės už tas draugijas, kuriose paprastai religijos nepaisoma. Ką gi padės darbininkui susikrautieji per draugiją turtai, jei, be dvasios peno bebūdamas, sielos gerovę stumia pavojun. „Ką padėtų žmogui, jei jis laimėtų visą pasaulį, o savo sieloj kęstų nuostolį“ (Mt. 16, 26). Kristus šitokį nurodo požymį, kuriuo krikščionis privalo skirtis nuo pagonies: „Nes viso to pagonys ieško. Nes žino jūsų Tėvas, jog to viso reikalaujate. Ieškokite todėl pirmiau Dievo karalystės ir Jo teisybės, o visa kita bus jums pridėta“ (Mt. 6, 32, 33). Pradedant nuo Dievo, reikia skirti daug vietos darbininkų tikybiniam lavinimui, kad kiekvienas jų tiksliai žinotų savo pareigas Dievui, būtent, ką tikėti, ko vilties, ir kaip gyventi, norint nusipelnyti amžinąjį gyvenimą. Be to, ypatingai reikia juos ginti nuo klaidingų nuomonių ir visokio tvirkinimo. Darbininkas reikia raginti garbinti Dievą, būti pamaldžiam, ypač pamaldžiai švęsti šventadienius; jis turi išmokti gerbti ir mylėti visų motiną šv. Bažnyčią, klausyti jos įsakymų

ir eiti šv. Sakramentų, kurie Dievo nustatyti mūsų nuodėmėms nuplauti ir sieloms pašvęsti.

Padėjus religiją draugijų įstatymų pamatan[1]), lengva nustatyti abipusiai narių santykiai taip, kad būtų ramus sugyvenimas ir kad reikalai gerai sektųs. Vietas draugijose reikia skirstyti žiūrint bendros gerovės ir taip, kad skirtumai nemažintų santaikos. Pareigas reikia skirstyti irgi išmintingai ir tiksliai jas apibrėžti, tat labai daug reiškia, norint apsaugoti nuo neteisybės. Bendras turtas reikia valdyti sąžiningai; pašalpa turi būti nustatoma pagal atskirų narių reikalus, darbdavių teisės ir pareigos tebūnie sutaikomos su darbininkų teisėmis ir pareigomis. Labai geistina, kad draugijų įstatai numatytų sudaryti iš draugijos išmintingų ir dorų narių komitetą, kuris spręstų ginčus, jei kas nors iš tų dviejų luomų laikytų save nuskriaustu. Lygiai reikia labai rūpintis, kad darbininkams visuomet pakankamai būtų darbo ir atsargos kapitalo, iš kurio būtų galima šelpti darbininkai ne tik staigiomis ir atsitiktinėms permainoms pramonėje įvykus, bet ir senatvėje, ligoje ar šiaip kokiai nelaimei atsitikus.

Šitokiais įstatymais, jei jie noromis pildomi, pakankamai bus padėta biednesniųjų būviui; vis dėlto katalikų sąjungos dar nemaža prisidės prie visuomenės gerovės. Iš pareities ne be pamato numatom ateitį. Amžius amžių pralenkia, dalykai betgi turi nuostabaus panašumo, nes juos valdo Dievas, Kurs visus tuos įvykius tvarko ir kreipia prie tikslo, kurį pasistatė, kurdamas žmonių giminę. Žinome iš istorijos, kad pirmais Bažnyčios laikais buvo laikoma pažeminamu dalyku tai, kad krikščionių daugumas gy-

[1]) Šitą vietą (socialium legum posito in religione fundamento) kai kurie ((prancūzų vert.) verčia: padėjus religiją socialių įstatymų pamatan. Mums rodosi, kad Leonas XIII minčiai nors tai ir nėra priešinga, tačiau iš konteksto matyti Leono XIII čia kalbant apie draugijas, kurios yra valstybėje.

veno ar išmaldomis, ar rankų darbu. Bet, kad ir be turtų ir galios, jie įsigijo ir turtuolių malonės ir galingųjų globos. Juose matyta darbštumo, ramybės, teisėtumo ir ypač, artimo meilės pavyzdžių. Matant šitokį jų gyvenimą ir dorybes, išnyko prietaringa nuomonė apie juos, nutilo pikti šmeižtai, o įsišaknėję prietarai ir prasimanymai, palengva nusileido krikščioniškajai tiesai.

Dabar ginčijamasi dėl darbininkų padėties; labai daug valstybei pareis nuo to, ar tas ginčas bus išspręstas sveiko proto dėsniais, ar ne. Krikščionys darbininkai lengvai ir protingai išspręs tą klausimą, jei susijungę į draugijas ir išmintingų vadų vedami, eis tais keliais, kuriais ėjo mūsų proseniai, kartu žiūrėję asmens ir visuomenės gerovės. Ir iš tikrųjų; nors galingos yra prietaringos nuomonės ir žmogaus geiduliai, vis dėlto piliečiai, neapakę bloga valia, patys savaime bus palankesni ir geresni tiems, kuriuos matys darbščius ir kuklius ir daugiau branginančius teisybę už pelną bei statančius pareigas aukščiau už visa kita. Iš to kils dar ir kita nauda, būtent, bus duota nemaža vilties ir galimumo grįžti į dorą gyvenimą ir tiems darbininkams, kurie gyvena visai paniekinę Kristaus mokslą, ar tikėjimui priešingu gyvenimu. Jie dažniausia tariasi, esą apgauti tuščios vilties ir nebūtų dalykų pavidalo. Iš vienos pusės jaučia jie nežmonišką gobšų darbdavių elgesį su jais, kurie juos tiek tevertina, kiek iš jų darbo turi sau naudos; o iš kitos pusės, tose draugijose, kur jie patys dalyvauja, artimo meilės ir draugystės vietoj viešpatauja vidinė nesantaika, toji neatstojanti ištvirkusios ir netikinčios biednuomenės palydovė. Nusiminę, išvargę, jie labai norėtų nusikratyti ta tokia žeminančia vergija, bet nedrįsta ar tai dėl to, kad drovisi žmonių, ar kad bijosi skurdo. Šitiems visiems nepaprastai daug gali padėti katalikų sąjungos, kviesdamos svyruojančius į savo tarpą, lengvindamos jų vargus, ir priimdamos savo globon tuos, kurie susipratę to norėtų.

ENCIKLIKOS

RERUM NOVARUM

KOMENTARAI

Įvedamieji klausimai

I

Yra būtinos kelios pastabos, kurios palengvintų šio veikalo naudojimą.

Ganytojiškojo dokumento studijavimą taip suskirstėme:

— Situacijos aprašymas: blogybės, jų priežastys.

— Netikrasis vaistas: socializmas, jo kritika ir nuosavybės principo bei šeimos apgynimas.

— Tikrasis vaistas: Bažnyčia, josios mokslas; kaip ji moko apie darbdavių ir darbininkų santykius.

— Valstybė.

— Specialūs valstybės kišimosi atvejai.

— Profesinės sąjungos.

— Išvada: socialinis bendradarbiavimas, artimo meilė.

Toliau elgėmės šitaip: išdėstome dalį teksto iš enciklikos su eile klausimų, kurie savaime kyla sąryšy su cituotu tekstu.

Tai yra tie klausimai, kuriuos gali duoti klausytojams tas, kas veda susirinkimą, kuopą.

Atsakymas, kurį čia duodame, yra tas atsakymas, kurį turi klausytojai patys surasti (arba jį išvystyti), jei turima reikalo su kuopele. Šitas atsakymas galėtų būti ir tema, kurią kalbėtojas išnagrinėja rengiamuose pasikalbėjimuose.

Bet ypač patariam organizacijų vedėjams, propagandistams savo pasikalbėjimuose — paskaitose gausiai remti pasirinktos tezės nagrinėjimą prieinamais palyginimas, vaizdais, pritaikymais, iš praktiškojo gyvenimo paimtais. Mes tatai esam tik nedaug pa-

darę, nes šitasai darbas iš esmės yra kitoks kiekvienoje skirtingoje auditorijoje.

Šitokio šio veikalo paruošimo dėka, rodosi, kad jis galės patarnauti studijų kuopelėms, paskaitoms, konferencijoms, profesiniame darbe pradedantiesiems arba propagandistams skiriamoms, ar pagaliau ir šiaipjau pasišventusiems, kad ir ne profesionalistams, asmenims, kurie norėtų paremti katalikų socialinę akciją.

Padėti vieniems ir kitiems yra mūsų didžiausias noras, kaip lygiai matyti didėjant skaičių pasišventusių katalikiškam socialiniam apaštalavimui, kurie, apšviesti Romos šviesa, atidžiai klausosi jos mažiausių nurodymų[1]).

---

[1]) Pagal klausimų reikalą nurodinėsime veikalus, kurie galės būti panaudoti kaipo papildymas. Bet čia šio veikalo pradžioje nurodome tuos veikalus, kurie yra šiame klausime pagrindiniai:

P. Antoine „Cours d'Economie Sociale" 6e édition, mise à jour par le P. du Passage, Alcan, 1921 et *Editions Spes.*

Belliot „Manuel de Sociologie", Lethielleux. — L. Garriguet: „Question sociale et Ecoles sociales", Bloud, 1922. — Du même auteur: „Manuel de sociologie et d'économie sociale", Bloud, 1924, 24 francs.

Collection des Semaines Sociales de France, 16, rue du Plat, Lyon.

Action Populaire: Années Sociales Internationales, 1910, 1911, 1912, 1913-14.

Valère Fallon: Principes d'économie sociale: Lethielleux.

Rigaux: Les 6 boucles du lasso, *Editions Spes.* 1925.

Bellenoue: Entretiens familiers de morale sociale: *Editions Spes.* 1923.

„Quelques conseils à nos Cercles d'étude", broc. 5 *Act. Pop.* — Mlle Carsignol: „La formation des jeunes filles par le Cercle d'étude", broch. 7 *A. P.;*

Eblé: „Manuel des Cercles d'étude", vol. 181 pages. *Editions Spes.*

Collection des „Plans pour Cercles d'étude" de l'*A. P.*, série religieuse, série sociale, série civique.

II

A. — Kas tai yra enciklika?

Žodis: enciklika yra kilęs iš graikų kalbos „enkuklos" (rate) ir reiškia: aplinkraštis. Enciklika yra rašytas Aukščiausiojo Kunigo (Šv. Tėvo) laiškas visiems pasaulio arba vieno kurio krašto ar kelių kraštų Vyskupams, Arkivyskupams, Primatams.

Rerum Novarum enciklika, pavyzdžiui, yra skirta viso pasaulio katalikų Vyskupams; enciklika *In Plurimis* 1888 apie vergiją — tik Brazilijos vyskupams. Enciklika nebūtinai turi buti neklaidinga, nes popiežiaus neklaidingumas pasireiškia tik tada, kai jis kalba *ex cathedra,* tai reiškia, kada jis kalba kaipo Visuotinės Bažnyčios Mokytojas ir apie tikėjimo bei doros dalykus. Bet ir tais atvejais, kada kuris popiežiaus raštas ir neturi neklaidingumo pažymių, tas ganytojiškas raštas visuomet įpareigos jam reikšti nuoširdų respektą, paklusnumą ir nusilenkimą: tai yra disciplinos ir tikėjimo pareigos.

Tose enciklikose, kur Popiežius kalba kaipo Mokytojas ir visai Bažnyčiai, jojo doktrinalinis neklaidingumas paliečia *tiesioginius* teigimus, tuos tiksliai apibūdintus mokslo punktus, kuriuose jis *tiesiogiai* nori pamokyti, bet jis tuo pat dar nepaliečia panaudotų įrodymų nei pavartotų smulkių paaiškinimų. Rašte kartu gali rastis istoriniai, ekonominiai atžvilgiai šalia doros mokslo. Nereikia tad ieškoti neklaidingumo kiekviename atskirame pasakyme, kaip tatai daroma, ne be pagrindo, su kiekvienu, pavyzdžiui, Trentino sueigos *nutarimu.*

Bendroje reikšmėje, tai yra pagrindiniuose principuose, kuriuos ji skelbia, enciklika *Rerum Novarum* yra paprastai laikoma neklaidingu Popiežiaus pamokymu. Tad su tikėjimu ir paklusniu atsidavimu tikintieji turi ją priimti.

B. — Kas yra RERUM NOVARUM enciklikos turinys?

Rerum Novarum enciklika taip pavadinta, dėl to, kad tais žodžiais ji prasideda. Joje Popiežius svarsto „darbininkų būklę". Dėl to joje nereikia ieškoti viso socialinio klausimo išdėstymo, bet tik darbininkų klausimo, kuris, tiesa pasakius, yra joj svarbiausioji dalis. Galima net pasakyti, kad joje Popiežius nagrinėja darbininkų klausimą ne vien tik principų atžvilgiu, bet ir istoriškai, kitaip kalbant, tai *darbininkų būklę* devynioliktojame šimtmetyje jis paliečia savo rašte.

Tad, pavyzdžiui, nurodydamas atlyginimo už darbą dėsnius, Popiežius turi omenyje tą pamokymą, kuris ypač reikėjo tuomet duoti; jis tik paviršutiniškai tepaliečia vadinamąjį šeimyninį atlyginimą (kuris tuomet dar toli gražu nebuvo galima praktikoje matyti) ir su visomis detalėmis nagrinėja visa, kas liečia individualinį atlyginimą, kuris pirmiausia reikėjo imti dėmesin.

C. — Keli istoriniai faktai apie enciklikos RERUM NOVARUM paskelbimą

Šią encikliką paskelbė Leonas XIII gegužės 15 d. 1891. Dar gerokai pirm šios datos socialinis klausimas jau buvo svarbiausia problema nedidelio prancūzų katalikų būrelio darbų, kurio priešakyje radosi de Mun ir de La Tour du Pin. Šie pirmieji kat. socialinės akcijos apaštalai, sukūrę katalikų sociologų studijų sąjungą, greit pastebėjo, kad tie klausimai, kuriais jie domėjosi, netilpo tik jų krašto reikalų rėmuose, bet yra tarptautinio pobūdžio. Ir kadangi panašus įsitikinimas atsirado ir pas kaimyninių kraštų katalikus sociologus, tai vieniems ir kitiems kilo idėja įkurti tarptautinę draugiją, kurioje jie galėtų sugre-

tindami palyginti savo nuomones ir jas išlyginti, kad jos taptų visuotinės reikšmės.

Iš tos idėjos ir kilo 1884 m. vadinamoji „Friburgo unija", kurioje Lozanos ir Ženevos vyskupui Mgr. Mermillod vadovaujant dalyvavo iš Prancūzijos: kun de Pascal, M. de Mun, de la Tour du Pin, Leon Harmel, H. Lorin, Delalande, Milcent; iš Italijos: Medolago-Albani et Toniolo; iš Šveicarijos: Decurtins et Python; iš Ispanijos: Cepeda; iš Vokietijos: P. Lehmkuhl; iš Austrijos: Vogelsang, Kuefstein, de Blome ir t.t. Mgr. Ketteleris Mainco vyskupas (1850—1877) Vokietijoje buvo moderniojo socialinio judėjimo iniciatorius. Leonas XIII ateity pavadino jį *„savo dideliu pirmtakūnu"*.

Išnagrinėtieji klausimai buvo kas metai redaguojami trumpų formulių pavidalu kaipo „nuomonė". Šitos nuomonės, Unijos pirmininkui Mgr. Mermillod tarpininkaujant, buvo perduodamos pačiam Šv. Tėvui, tuo būdu jis buvo prašomas kontroliuoti. Galimas daiktas, kad patiekdama savo tyrinėjimų vaisius Bažnyčiai patikrinti toji Friburgo Unija turėjo noro paskatinti šitų klausimų studijas iš Bažnyčios pusės ir pagreitinti tą momentą, kada Bažnyčia duotų iškilmingai šiuo reikalu savo nurodymus, kurie aiškiai parodytų Bažnyčios mokslą socialiniame klausime.

Iš tikrųjų taip ir buvo. Leonas XIII, pasiremdamas šių Friburgo nuomonių, ypatingai gi 1888 m. patiektųjų proga, kurios reiškė esant tinkamą momentą išleisti ganytojiškam raštui socialinio klausimo reikalu, išsklaidyti sielos esamiems neaiškumams, surinko jas, sukoordinavo ir padarė iš jų 1891 m. savo nemirštamąją encikliką *Rerum Novarum*.

Friburgo Unijai teko tuo būdu garbė tapti kuklia

Leono XIII bendradarbe, o Prancūzijai — garbė turėti M. de Mun ir kitus tos Unijos vadų eilėse[1]).

Šis faktas parodo, kad ir ganytojiški neklaidingi popiežiaus raštai neapsieina be žmonių paramos. Dievo pagelba, kuri apsaugo Popiežių kaipo aukščiausią kunigą nuo paklydimo jo paprastuose pamokymuose ir jo neklaidinguose aktuose, neatpalaiduoja jo nuo pareigos tartis, svarstyti, melstis, informuotis. Ir iš tikrųjų; jis panaudoja jau esamus filosofų, teologų, sociologų ir t.t. darbus. Visame šiame poelgy nėra nieko, kas turėtų pažeminti tą aukštą nuomonę, kurią mes turime apie aukščiausią Šv. Tėvo valdžią. Mums to pakanka, kad pro šitą žmogišką paramą, pro šiuos teologų, istorikų darbus pasireiškia neklaidingas, ga-

---

[1]) Apie šitą katalikų socialinę akciją skaityk:
V. Giraud: Un grand Français, Albert de Mun; *Bloud;*
Pion: Albert de Mun; *Editions Spes;*
Fontanille: L'Oeuvre sociale d'Albert de Mun; 1927.
De Mun: Ma vocation sociale;
De Mun: A la conquête du peuple.

C. Massard: L'Oeuvre sociale du Cardinal Mermillod. L'Union de Fribourg: Louvain, Uystpruyst;

Ch. Comte: Le Cardinal Mermillod et l'Union de Fribourg; *Chronique Sociale de France,* 1924, février et mars;
Union catholique d'études internationales: Catholicisme et vie internationale, šitoj knygoje yra įvairių studijų apie kardinolą Mermillod (Fagnières, éditeur, Fribourg);

P. de la Brière: Article sur Cardinal Mermillod, *Etudes,* 5 octobre 1925;
Deslandres: Henri Lorin, cours à la Semaine Sociale de Metz;

Duthoit: Henri Lorin, souvenirs (išsemta);
Goyau: Ketteler; Bloud, 1907;
Cl. Peyroux: Ketteler: édition du *Petit Démocrate,* 16, boulevard Gambetta, Limoges;
Georges Guitton: Léon Harmel: *Editions Spes,* 2 vol., 1927.

Anonyme: Souvenirs de famille, Léon Harmel;
Anonyme: Portraits de cathaliques sociaux; *Spes,* 1926;
Chénon: Le rôle social de l'Eglise, p. 232; Bloud.

lutinis Aukščiausiojo Ganytojo balsas, kuris tas nuomones padaro savo nuomonėmis.

D. — Kas reikia atsakyti tiems, kurie peikia Bažnyčią už tai, kad ji prabilo tik 1891 m. tuo klausimu, kuris ištisą šimtmetį buvo taip opus ir reikalingas greito išsprendimo? Ar Bažnyčia buvo abejinga darbininkų organams?

Jau visą šimtmetį, tai yra nuo 1791 m., kada liko panaikintos profesinės korporacijos, socialinis klausimas tikrai buvo labai opus, bet paskelbtieji ankietose blogumai dar ilgą laiką reiškėsi tik tam tikruose apribotuose rajonuose ir tik kai kuriose pramonės šakose. Dar gerą XIX šimtmečio dalį mūsų katalikų kraštuose pramonės darbininkai tesudarė nedidelę mažumą: žemės ūkis viršijo Prancūzijoje, Vokietijoje, Italijoje ir kitur. Didžioji pramonė, su savo darbininkų armijomis, paimtomis nuo žemės ūkio, ir su savo bendromis blogybėmis yra palyginti jauna. Ji išsiplėtojo tik po 1870—71 metų karo. Vadinasi, Bažnyčia neatidėliojo rūpintis socialiniu klausimu.

Reikia pastebėti, kad paskelbdama savo encikliką tik 1891 metais Bažnyčia dėl to dar neprasilenkė su savo mokymo, aiškinimo misija. Dar prieš *Rerum Novarum* ji paskelbė 1864 metais *Syllabus'ą*, paskiau tris enciklikas apie krikščionišką valstybių tvarkymą: *Diuturnum* 1881 m., *Immortale* 1885, *Libertas* 1888. Be to, kiek įspėjimų ta pat prasme, kiek paraginimų katalikiškajai socialinei akcijai, kuri ėmė jau reikštis?

Enciklikoje *Quod Apostolici* (1878) Leonas XIII jau patarė kurti „darbininkų organizacijas religijos dvasioje vedamas"; enciklikoje *Humanum genus* (1884) jis rašė: „Viena mūsų tėvų išminties pagimdyta institucija galėtų ir mūsų laikais būti tipas ir pavidalas panašioms institucijoms. Mes kalbame apie darbininkų korporacijas, kurios turėtų, religijos priežiūroje, ginti darbininkų interesus bei dorą". Savo

prakalboje į prancūzus darbininkus maldininkus (1889) Leonas XIII pakartojo tą pačią mintį. Jis reikalavo, kad būtų *„atgaivintos, bent esmėje, su jų įvairiomis ir naudingomis geromis pusėmis bei tokiomis formomis, kurios yra galimos naujomis laiko apystovomis, tos amatų ir amatininkų korporacijos, kurios, krikščioniškos minties ir motiniškojo Bažnyčios rūpestingumo vedamos, kadaise rūpinosi darbininkų materialiniais ir religiniais reikalais, jiems lengvino darbą, rūpinosi jų santaupomis, gynė jų teises ir rėmė, kiek tatai buvo reikalinga, jų teisėtus reikalavimus“.*

Pagaliau, nekalbant apie garsiuosius dokumentus, viso socialinio klausimo išsprendimas glūdėjo jau pačioje Bažnyčios doktrinoje: enciklika tik išplėtė ir pritaikė mokslą, gerai žinomą ir visų priimtą jau viduriniais amžiais, tik bėgant užmiršta, protestantizmui ir ypač XVIII amžiuje „liberališkoms“ idėjoms įsigalėjus.

Per savo kunigus mokydama katekizmo, klausydama išpažinčių, sakydama pamokslus, Bažnyčia niekad nenustodama moko teisingumo, darbštumo, žmogaus asmenybės, autoriteto gerbimo, broliškos vienybės, pasišventimo, gero turto vartojimo, — visų tų dalykų, kurie savyje turi socialinio klausimo išsprendimą.

1 skyrius

Būklės aprašymas

Blogybės, jų priežastys

Enciklikos objektas: darbininkų būklė

„Atmainų troškimas, kurs jau nuo seno daro pervartas valstybėse, pamažėli turėjo savaime iš politikos persimesti į artimą jai ūkio sritį. Žymus pramonės padidėjimas ir naujos gaminimo priemonės, darbdavių ir darbininkų savitarpio santykių pakitėjimas, negausingos žmonių saujelės nepaprastas pralobimas, o skurdas miniose; darbininkų pasitikėjimas savo galia ir jų vienybės didėjimas, be to, bendras doros sumenkėjimas — visa tai pagimdė kovą. Tas įtemptas dėmesys, su kuriuo šita kova sekama, rodo, kiek svarbos ji turi. Ja užsiima ir mokslo vyrai, ir dalykų žinovų susivažiavimai, ir šiaip žmonių susirinkimai, ir įstatymų leidėjai, ir valdovai taip, jog nerasi dabar kito reikalo, kurs visiems tiek rūpėtų.

Todėl, kaip seniau, turėdami omenyje Mums pavestą Bažnyčios reikalą ir visuomenės gerovę, esame parašę jums, Gerbiamieji Broliai, raštų: apie politinę valdžią, apie žmogaus laisvę, apie krikščionišką valstybių sutvarkymą ir kitus panašiais reikalais raštus, kurie Mums rodėsi reikalingi klaidingoms nuomonėms išsklaidyti, — taip lygiai ir dabar manome tikslinga esant dėl tų pačių priežasčių tą pat padaryti *darbininkų padėties klausimu.* Tą dalyką turėjome progos jau nekartą paliesti, tačiau, apaštališkajai pareigai liepiant, norime atsidėję šitame rašte tą klausimą visa platuma išgvildenti, kad paaiškėtų pamatiniai dėsniai, kuriais, kaip to tiesa ir teisybė reikalauja, turėtų būti sprendžiamas šitas ginčas“ (iš enc. Rerum Novarum).

I-as klausimas. Atmainų troškimas čia paminėtas kaipo pirmoji priežastis konflikto tarp darbdavių ir darbininkų. Ar tas atmainų noras yra pats savaime peiktinas ar tiktai kai kurie jo apsireiškimo būdai?

Tai tik žmoniška tendencija (palinkimas), kuri kaip kiekviena natūrali tendencija, yra jėga, gera ar bloga, žiūrint, kaip ji yra panaudojama. Ji nėra pati savaime peiktina, ji tėra mūsų aktyvumo pasėka, reikalas, Dievo įdiegtas mūsų sieloms, kurs kai kurlais atvejais sutampa su mūsų noru tobulėti.

Šita tendencija seka iš laisvo vartojimo mūsų galių, proto ir valios, kurios ieško tiesos, gėrio, grožio ir mažiausiuose gyvybės pasireiškimuose (pav., mechanikas, kurs ieškodamas didžiausio patogumo mašinai valdyti, kas yra paprastas kūno noras, randa suprastintą patobulintą mašinos valdymo būdą: iš čia išradimai, sumanymai, pažanga).

Šita tendencija darosi peiktina, kai ji kyla iš partiškumo, ir nori aklai ir be jokio protingo pagrindo griauti visa, kas yra; tuomet ji smerktina ir už blogybes, į kurias ji gali vesti. Tuomet keičiama tik dėl to, kad būtų keičiama, kad būtų kitaip negu „senieji" to norėję; priprastos praktikos liks užmirštos, pavyzdžiui, šeimininkavime, vaikų auklėjime. Neretai tokiais atvejais išsižadama protingų papročių tik tam, kad pasidarytų mados kaprizų vergai. Keičiama nežinant kuo pakeisti.

Naujoviškumo tendencija tad yra gera ir duoda teigiamų vaisių, kada ji yra gerai vedama; bendrai imant, ji yra visų išradimų pagrindas. Bet, kad ji gimdytų visuomenėje pažangą, ji privalo turėti pagarbos tradicijai, veikti jos kryptimi. Kraštutinumai, tiek naujybių ieškojime, tiek pastovumo — stagnacijos laikyme, yra lygiai kenksmingi. Naujovė be jokio ryšio su tradicija labai rizikuoja virsti klaida, bet ir rutinos dvasia sukelia novatorių reagavimą ir meta nepa-

sitikėjimo šešėlį ant mūsų mokslo, kuris imama laikyti tik kaip praeities dalykas, negyvas, kliudąs.

Būkime tad *„tradicijos ir pažangos"* žmonės, tai yra, ištikimi savo mokslui ir sugebą juo naudotis naujomis sąlygomis, būkime ištikimi nekintančiai, bet visad gyvai tiesai.

Popiežius kalba apie naujoviškumų, atmainų troškimą; atrodo, kad laiko šią naujoviškumų tendenciją perdėtą, liguistą, nenormaliu troškimu, kylančiu iš karščio. Neretai ji pasireiškia kaipo perdėta reakcija prieš nelemtą stagnaciją. Pavyzdys: staigus perėjimas nuo uždarų, privilegijų ir blogybių išdarkytų korporacijų, panaikinusių visišką konkurenciją, visokią iniciatyvą, prie visiško organizacijų uždraudimo pagal Chapelier įstatymą iš 1791 m. Lygiai taip daroma ir kitose srityse, veikiama staigiai — iš vieno kraštutinumo patenkama į kitą.

Argi tas nervingas permainų noras nepareina nuo to, kad mūsų modernioji XIX šimtmečio visuomenė nesugebėjo iš katalikiško mokslo pasiimti tikrai pažangius klausimo sprendimus? Yra tad būtina, kad progresas, net ir materialinis, būtų sukeltas katalikų pastangomis, nes jei jie nepatieks šių progresingų sprendimų, jie bus ieškomi be jų, faktiškai be jokios tikros vedamosios krypties; žmonių geiduliai, tie nukrypimų šaltiniai, pasijus laisvi.

Popiežiai gi ragino daryti pastangų socialinėje srityje, bet katalikai jų balso neklausė arba tik labai mažai. Kaip gydytojas seka savo ligonio ligos simptomus, kaip motina atidžiai stebi savo bręstančio sūnaus moralinę ir juslinę evoliuciją, taip visi tie, kurie turi socialinės pareigos (promotoriai, propagandistai, įvairių darbininkų profesinių bei labdarybės organizacijų vedėjai, liaudies kalbėtojai) turi pareigos išgirsti skausmingus vaitojimus, kurie kartais girdėti iš darbininkų pasaulio su tokiuo baisiu galingumu. Jiems privalu registruoti jųjų pageidavimus, ne tam, žinoma, kad juos abejingai stebėtų, bet tam, kad pa-

žintų, kas juose yra gera ir bloga ir kad atitinkamai pakeistų savo taktiką.

2-as klausimas. Kokią pažangą padarė pramonė pradedant praeituoju šimtmečiu?

Popiežius konstatuoja pažangą pramonėje. Dabartinis ekonominis susitvarkymas yra kilęs ne tik iš Revoliucijos principų, bet kartu ir iš mokslinės bei pramoninės evoliucijos. „Garas sulaužė verpimo ratelius" — sako Jules Simon. „Esame vaikai garo amžiaus" — sakė Jules Guesde.

Šitoji pramonės pažanga buvo galima šių didžių išradimų dėka.

Garas: pradžioje dar 1615 jį tyrinėjo prancūzas Salomon de Caus, vėliau kitas prancūzas Denis Papin. Išradimai garo srityje pakeičia materialinį gyvenimą. „Pasaulis daugiau pasikeitė tik per 50 metų, kaip pirma per kelis amžius." Garas liko pritaikytas motoruose, garvežiuose ir laivuose.

Elektra: Ją išrado svarbiausiai Franklinas (1760), Amperas, Faraday. Pradžioje ji dar nebuvo naudojama praktikoje iki belgas Grammas išrado dinamo mašiną. Dabar ji vartojama motorams, įvairiausiems transporto vežimams varyti, telegrafijoje, telefonijoje, švietimui (Graham Bell pritaikyta). Pasirodžius dinamo mašinai garinė mašina vis daugiau užleidžia jai savo vietą. Garo mašina, iš tikrųjų, mažiau tepadaro, o jos išlaikymas atseina brangiau kaip dinamo mašinos.

Chemija: pagarsėjo XVIII šimtmetyje Lavoisier (1794 m. Paryžiaus revoliucijonierių nužudytas) darbų dėka. Ja specialiai rūpintis imta XIX šimtmetyje; jos nurodymai imta naudoti sterilizacijai, atšaldymui, trąšų ir dažų fabrikacijoje, audinių, kilimų, porcelianos, vitražų, graviūrų pramonėje ir t. t. Iki XIX amž. pusės dažai buvo daromi tik iš augalų (indigo, karkuma) arba iš vabzdžių (košenilis). Nuo

Colberto laikų Prancūzija laikė pirmą vietą tos rūšies pramonėje.

1850 metais vienas dažų fabrikas Lyone pirmą kartą pavartojo dažus, pagamintus iš akmeninių anglių (pikrinė rūkštis, geltona). 1854 metais prancūzas Béchampas padaro anilininių dažų iš akmens anglių deguto; 1859 ir 1860 lyoniečiai Renardas ir Verguinas išrado fuksiną. Deja, Prancūzija neišnaudoja praktikoje šių visų išradimų, neturėdama chemikų specialistų; jais tuo tarpu pasinaudoja Vokietija ir padaro iš jų visas praktiškąsias išvadas. 1865 m. įsikūrė galinga bendrovė, Badische Anilin, kurią pasekė daug kitų panašių bendrovių.

Chemijoje buvo rasta naujų kūnų (elementų) arba jų praktiškas panaudojimas supopuliarintas, pav., aliuminius, natris. Chevreulio bandymai saponifikacijos srity parodė naujų būdų fabrikuose gaminti įvairių riebalų, muilų ir žvakių.

Gazas: rastas praeito šimtmečio pradžioje prancūzo Pilypo Lebono. Jis yra naudojamas apšvietimui, šildymui; jo šalutiniai produktai yra plačiai naudojami pramonėje.

Acetilenas: išrado Berthelot 1887 m.

Dinamitas: jį išrado švedas Nobelis (1896 m.).

Mechaniškoje pramonėje svarbiausias išradimas buvo, be abejo, Jacquardo išrastas būdas austi, kuris padarė galą naminiam audimui ir suvarė darbininkus audėjus į fabrikus.

Įvairiausios mašinos — įrankiai, valyklos, žemės ūkio mašinos, siuvamosios, rašomosios mašinos — visa tai žymiai padidino produkciją ir sumažino rankų darbo reikalingumą bei jo reikšmę.

Fotografija, Daguerre'o ir Nieper 1829 m. išrasta, naudojama ne tik atvaizdams gaminti, bet ir įvairiems spaudiniams. Fotografija padėjo išrasti kino aparatą.

Visi šitie išradimai pagimdė neapskaičiuojamų rezultatų: daugely atvejų jie panaikino mažas šeimų

įmones, mažas pramones, sukoncentravo darbininkus didžiuliuose fabrikuose, valdininkus administracijose; jie pareikalavo moters darbo už savo šeimos ribų, tolimų rinkų prekybai ir pramonei, pasiekiamų žemės, vandenų ir oro keliais; iš to kilo plačiausio masto konkurencija, šiandie jau virtusi tarptautinė.

3-as klausimas. Kas norima pasakyti, kai sakoma amatai rado sau naujų kelių?

„Amatas" čia suprantama kaip fabrikinės gamybos ir prekybos būdas. Tai pasako bendrai, kuriuo nauju būdu gaminama, leidžiama apyvarton, mainoma, parduodama darbo vaisiai.

Popiežius tad ir daro aliuziją į tas naujas gamybos formas, kurios padarė tikrą revoliuciją ekonomikoje. Mūsų laikų didžiųjų fabrikų, tarptautinių prekybininkų santykių, mūsų geležinkelių bei greitųjų laivų dėka, mes toli pralenkėm pramonės ir prekybos praktikoje XVIII ir pirmąją pusę XIX amžiaus.

4-as klausimas. Kaip pasikeitė darbdavių ir darbininkų santykiai? Kodėl taip įvyko?

Galima nurodyti dvi pagrindinės tokio pasikeitimo priežastys: viena — materialinė; kita — moralinė.

1⁰. Pasikeitimai pramonės ir prekybos srityje privertė išnykti šeimynines įmones, kurių vietoje stojosi didžiuliai fabrikai; nesveikas panaudojimas moterų ir vaikų darbo, pernelyg ilgos darbo dienos — visa tai sugriovė darbininko gyvenimą, sukėlė jojo nepasitenkinimą ir nustatė jį prieš visuomenę. Seniau, kada darbdavys teturėjo vos kelis darbininkus, jis žiūrėjo į juos, kaip į savo šeimynos narius. Tuomet darbdaviai rimtai ir nuoširdžiai svarstė su savo darbininkais darbo sutarties sąlygas, kurių pagrindiniai dėsniai buvo pačių korporacijų nustatyti. Šian-

dieną gi darbdaviai ir darbininkai nežino viens antro. Iš to labai dažnai kyla panieka darbdavio ir neapykanta darbininko širdyse. Jie nežino viens antro, nes nepasipažįsta. Neretai darbdavio vietoje turime tik „anoniminę bendrovę", ir tada nelemtasai anonimas tvarko visus santykius.

2⁰. Tikėjimo, tradicijų, religinių pareigų pamiršimas sudarkė teisingumo ir artimo meilės supratimą, supagonino patį darbą ir reikalus. Daugelis darbdavių laiko darbininkus paprastomis mašinomis ir norėtų iš jų turėti tik kaip galima daugiau pelno; darbininkai gi žiūri į savo darbdavius kaip į išnaudotojus ir laiko neteisingą jų pelną. Prabanga, kurią mato darbininkas, tik dar labiau jį apvilia ir sukelia jame pavydą, net neapykantą. Darbdavys visiškai nesirūpina savo darbininkų likimu, darbininkai gi nejaučia jokios simpatijos savo darbdaviams, kuri betgi jiems būtų reikalinga. Darbdavių egoizmas gimdo pyktį ir kerštą darbininkuose. Vienų ir kitų sąžinė labai dažnai yra atbukusi.

Įsisąmoninkime istorijos faktus. Krikščionybės amžiais katalikų moralė buvo giliai palietusi žmones: doros principais buvo tvarkomas ne tik privatus gyvenimas, bet ir darbo bei prekybos santykiai. Krikščionimi būta ne tik savo širdyje, bet ir savo krautuvėje, savo įmonėje, rinkoje, prekyvietėje. Anų senų laikų katalikai, būdami paprasti, silpni žmonės, kad ir nusidėdavo kartais teisingumui, tai vis tik viešoji opinija, įstatymai prieštaravo prieš tuos reiškinius, bausmės gi atitaisydavo sužalotą teisybę: teisė galėjo tarti paskutinį žodį.

XVIII amžiuje dalykai pakitėja. Bažnyčia, vadinamųjų filosofų, Diderotų, D'Alembertų, Voltaire'ų ir kitų įkyriai puolama, nebetenka žmonių akyse tos pagarbos ir įtakos, kurios turėjo: žmonės atsipalaidavo iš josios doros mokslo. Amžių idėjų paliesti politikai ir sociologai palaipsniui nustoja besirūpinę teisy-

be bei artimo meile ekonomikos reikaluose ir tampa kovotojais už neribotą laisvę.

1789 metų revoliucija suteikia šioms naujoms tendencijoms įstatymo galios. Nuo to laiko katalikų griežtos, kompromisų neleidžiančios doros vietą užima liberalizmo teorijos, skelbiančios šūkį „leiskite daryti, leiskite vykti" (laisser faire, laisser passer). Nuo to laiko darbo sutartis, užuot pasiremti teisingumo ir meilės dėsniais, tesivaduoja pasiūla ir pareikalavimu, stipresniojo dėsniu. Lygiai darosi ir su kitomis sutartimis, pav., pardavimo pirkimo kontraktu: pardavėjas nebesirūpina teisinga prekių kaina, kaip darbdavys nebepaiso atlyginimo už darbą teisingumo. Darbo ir prekybos santykiai supagonėja.

Leono XIII didis yra nuopelnas Evangelijos gražinimas į gyvenimą, katalikų doros į supagonintus santykius. Būkime tos enciklikos *Rerum Novarum* misionieriai, kad sukrikščionintume ekonominį ir socialinį gyvenimą.

5-as klausimas. Kodėl turtai subėgo į nedaugelio rankas, o minios skursta?

Pirmiausia tai konkurencijos pasėka. Dabar konkurencija pasireiškia daug smarkiau ir pikčiau, kaip seniau; šitose varžytynėse kuklūs pramonininkai, maži pirkliai dažniausiai nustumiami, lieka tik tie, kurie valdo didelius kapitalus ir kreditus ir kurie tuo būdu tik dar lengviau koncentruoja savo rankose turtus.

Antra, tai finansinis klausimas: dideli kapitalai yra būtini didžiosioms įmonėms įkurti: jos gi duoda didelį pelną, kurs iš savo pusės teikia galimumą plėsti įmones. Taip koncentruoto ir organizuoto kapitalo galybė yra labai didelė. Jojo akivaizdoje minia yra bejėgė; ji neretai tegauna už savo darbą tik tiek, kiek

yra būtina gyvybei palaikyti. Taip įvyksta dėl to, kad darbas nėra susiorganizavęs [1]).

Kreditai mažajai prekybai, smulkiai pramonei silpnai organizuoti, o tai tik duoda dar vieną palankią aplinkybę turtų subėgimui į negausingų turtuolių rankas.

6-as klausimas. Kaip pakitėjo darbininkų nuomonė apie save?

1⁰. Pirmiau asmuo reiškė mažai visuomenėje. Jis buvo uždarytas šeimoje, korporacijoje, jis neturėjo individualinio gyvenimo. Revoliucija išardė šiuos natūralius rėmus. Darbininkas pats vienas derasi su savo darbdaviu be jokio tarpininkavimo, jokios globos iš korporacijos pusės; revoliucija paskelbė visus esant lygius prieš mokesčių, kariškos tarnybos ir kitus įstatymus.

2⁰. Visuotinio balsavimo tvarką įvedus, darbininko nuomonė apie save dar pakilo ir dėl to, kad jis suprato, kad atiduodamas savo balsą jis dalyvauja savo krašto politiniame ir socialiame gyvenime.

3⁰. Mokslas, tapęs visiems privalomas ir nevisai gerai vedamas, pakelia kai kuriuos į puikybę; žmonės darosi smalsesni ir daugiau reikalauja.

4⁰. Spauda neretai kreipiasi į savo skaitytoją, kaipo į teisėją; ji verčia jį svarstyti, viską spręsti.

5⁰. Visur propaguojamas socializmas, skelbdamas lygybės principą, skatina mažiausiąjį laikyti save lygų didžiausiajam arba mokėti tokiam pasidaryti; jis nusilpnina autoriteto supratimą ir skatina puikybę.

Šitos priežastys, labai įvairios savo reikšme, didina asmens pakilimo reikalą.

---

[1]) Tai liečia būklę, kuri buvo prieš enciklikai pasirodant ir tuojau jai pasirodžius. Padėtis jau žymiai pakitėjo dar prieš karą: didėjąs darbininkų organizuotumas dažnai jau sėkmingai priešinosi kapitalizmo spaudimui.

Savaime tas noras yra teisėtas, natūralus; tai yra natūrali tendencija gyvo sutvėrimo, norinčio augti, plėtotis, tapti „daugiau“ negu jis yra.

Bet reikia žiūrėti, kad šitoji tendencija, netekusi rimtų pagrindų, neiškryptų. Visi tie socialiniai organizmai, kuriems mes linkime sustiprėti ar atsigaivinti (organizacijos, šeimos), turės užsiimti šiuo klausimo reikalu, kurs pasireiškia darbininke dėl pakylėjusios opinijos apie savo asmenybę. Reikia pasakyti, kad tokia opinija, jei tik yra pagrįsta ir krikščioniška, nėra niekad per didelė, imant dėmesin, kad mes niekad negalėtume per daug suprasti, per daug vertinti žmogaus asmens, paties Dievo atpirkto ir amžinajam gyvenimui pašaukto. Reikia tad, kad profesinės organizacijos sudarytų tą darbininkams tinkamą aplinkumą, kurioje sveikai ir normaliai jie galėtų tenkinti žmogui įgimtą norą didėti, auklėtis.

7-as klausimas. Kodėl geri papročiai pakriko? Kokie šiandien tokio iškrikimo rezultatai?

Dėl to, kad visi šie dideli pakeitimai įvyko visuomenėje be tinkamo protinio, dorinio, religinio žmonių parengimo. Tai buvo tik materijos triumfas, kuriuo džiaugėsi stipresnieji, sutriuškinę silpnesniuosius.

Tokios demoralizacijos pasėkos kaskart ryškesnės darosi.

Jaunimo eilėse: jaunimo nusikaltimas didėja.

Šeimynose: išsiskyrimai, konkubinatai, vaikai pametami, vaikų gimdymas ribojamas.

Akoholizmas su jo pasėkomis: džiova, išsigimimai, vaikai — išgamos, silpnaprotybė. 1880 metais Prancūzija buvo mažiausiai paliesta alkoholizmo ligos. 1913 metais ją labiausiai kankina ši nelaimė.

8-as klausimas. Kaip įvertinate šitokią popiežiaus nupieštą situaciją?

Nagrinėdamas dabartinę būklę, tą „baisųjį konfliktą", Popiežius anaiptol nesitenkina pamatęs vieną kurią priežastį ir pasiūlęs vieną kurį vaistą blogybei pašalinti. Riboti žmonės dažnai temato vieną dalyko pusę ir tesiūlo vieną priemonę. Jų supratimu išganymo reikia laukti ar iš vienos spaudos, iš vienų jaunimo organizacijų, iš krikščioniškojo auklėjimo, iš sindikatų. Tyrinėjant socialinius klausimus yra tad svarbu matyti iš karto įvairias dalykų puses ir jų įvairias priežastys; reikia plačiai žiūrėti, filosofiškai, ne siaurai bei ekskliuzyviai.

9-as klausimas. Kodėl yra tiek baimės? Nejau mes neturim katalikų mokslo ir doros tiesų; ar jų jau nebepakanka ir socialiniam klausimui išaiškinti?

Yra baimės, nes matoma socialinė netvarka, protų sumišimas; revoliucijos judėjimai iš visų pusių spaudžia.

Be abejo, dogmos ir moralė duoda atsakymą į visus socialinio klausimo sunkumus, bet dar reikia jas tinkamai pritaikyti.

Į socialinį klausimą galima žiūrėti dviem atžvilgiais: moralės ir ekonomikos. Todėl sprendžiant klausimą teks taikyti dvejopi vaistai tam dvilypiam blogumui pašalinti ir daryti reforma dviem kryptimis.

a) Kai kurie siekia tik dorinio asmenų pakilimo. Iš dalies jie turi racijos, nes yra aišku, kad jei atskiri asmenys taps geresni, tai ir visa visuomenė pagerės. Vis tik to dar maža, nes jei visuomenėse, organizacijose, kuriose tie asmenys yra, neviešpatauja tvarka — teisingumas bei meilė, tai ir jų sielos greit sunyksta.

Socialinės organizacijos (šeimos, įmonės, drau-

gijos), priešingos socialinei tvarkai, neišvengiamai veikia neigiamai ir pačius žmones.

Be to, dabartinis konfliktas turi ir grynai ekonominių priežasčių, ekonominės politikos pobūdžio, kurios gali padaryti netvarkos, iš kurios kartais kyla ištisų tautų ir atskirų žmonių pražūtis. Todėl, norint išspręsti konfliktą, reikia, kad moralinę individualinę akciją lydėtų socialinis ir ekonominis veikimas.

b) Vėl kiti mano, kad pakanka įstaigų reformos. Neabejotinai, tvarkos ir įstatymų netobulumai turi didelės įtakos moraliniam visuomenės gyvenimui. Pavyzdžiui, per mažas atlyginimas už darbą gali prisidėti prie savavališko vaikų skaičiaus mažinimo ir šeimos židinių demoralizacijos. Lengvumas išsiskirti — tai tikras žmonių gundymas. Bet vis tik dar ne viskas bus padaryta, kai tvarka, kai įstatymai bus patobulinti, nes viena materialinė pažanga, neparemta doriniu bei protiniu kilimu, prives galų gale prie kitų nenormalumų.

Išvada iš to, kad minėtų dviejų nuomonių atžvilgiu nereikia rinktis kraštutinumo. Gerinant atskirų žmonių dorinį gyvenimą, reikia kartu stengtis tas gyvenimas paremti, tvarkyti, apsaugoti ir tinkama tvarka, pritaikytais įstatymais. Nereikalaukime iš atskirų žmonių gero doro gyvenimo, kai viskas jiems sunkina tokį gyvenimą: tai reikštų reikalauti iš jų herojiškumo, to, ko minia paprastai neturi, tai būtų užmiršimas, kad tam tikras materialinės gerovės minimumas yra, normaliai imant, būtinas dorybiniam gyvenimui. Pravedant ekonomines reformas reikia atsiminti, kad jos turi padėti dorumą kelti, kad dėl to tos reformos turi pačios vadovautis katalikiškos doros dėsniais. Jei, plačiai imant, vieno šventumo nepakanka visam kam, nes yra ekonominių reiškinių, nepareinančių nuo jo, tai jis yra būtinas visam kam.

Klausimo sunkumas

„Klausimas nelengva išspręsti ir ne be pavojaus. Visų pirma yra sunku nustatyti teisės ir pareigos, kurios turėtų tvarkyti turtuolių ir beturčių, darbdavių ir darbininkų santykius; antra, pavojingas, kadangi gudrūs nenuoramos, dažnai kraipydami jį, temdo sveiką žmonių nusimanymą ir klastingai kiršina minias. Bet kaip ten bebūtų, aiškiai matome — ir visi tame sutinka — kad vargstantiems reikia greit ir sėkmingai padėti, nes žmonių dauguma be kaltės didžiausiame skurde vargsta" (Rerum Novarum).

10-as klausimas. Kodėl popiežius nori kartu nustatyti turto ir darbo teises bei pareigas? Ar nepakaktų tik pareigų nurodymo?

Visų pareigų pagrindas, tai Dievo Kūrėjo teisė; Dievas turi visą valdžią. Viso ko Kūrėjas, Dievas, turi visas teises, o mes iš atžvilgio į Jį, tik pareigas. Žmonių santykiams tvarkyti Dievas nustatė dvi pagrindines pareigų rūšis: teisingumo ir artimo meilės pareigas.

Teisingumo santykiuose teisingumo pareigos atitinka teisingumo teises: darbdavys turi *pareigą* mokėti teisingą atlyginimą už darbą, darbininkas turi *teisę* jo reikalauti, jei yra atlikęs sąžiningai savo darbą.

Artimo meilės santykiuose yra kitaip: čia vieno pareiga neatitinka kito teisės. Turtingasis turi *pareigą* duoti išmaldos neturtėliams. Bet, pav., šitas vargšas neturi *teisės* tos išmaldos reikalauti, ją būtinai gauti. Tik visų gėrybių teikėjas ir vargšų globėjas vienas Dievas teturi teisės reikalauti to iš turtingo.

Pareigų yra tad daugiau kaip teisių. Be to, pareigų vykdymas suartina žmones, tuo tarpu savo teisių siekimas juos stumia nuo viens kito; toliau, imant iš esmės, mokyti žmones jų pareigų ir tų pareigų pildymo pakaktų teisingumo ir meilės tvarkai įstiprinti.

Dėl visų šitų sumetimų, atrodo keista, kad Popie-

žius vis tik norėjo kalbėti apie *teises ir pareigas*. Kurios galėjo būti to priežastys?

a) Momento reikalas. Ilgus laikus kalbėta darbininkui tik apie jo pareigas (rezignaciją, paklusnumą) ir tuo pastūmėta jis į nusiminimą. Iš kitos pusės, kai kurie jau nurodinėja tik jo teises, išplesdami jas per ribas (žmogaus teisių deklaracija 1789). Pagaliau šiandien tiek kalbama apie teises, jog pravartu apibūdinti tikrosios darbdavių ir darbininkų teisės bei pareigos.

b) Būtų klaidinga manyti, kad kiekvienas tiek pilnai bei tobulai pildys savo pareigą, jog teisingumas bus visiškai išlaikytas. Mūsų visuomenė tiek mažai krikščioniška, tiek žmonių nebeklauso Bažnyčios balso, jog yra praktiškai negalimas dalykas, kad visi išpildytų savo pareigą. Dėl to ir reikėjo nurodyti, kad jei kuri nors *pareiga* nėra pildoma kurio nors luomo žmonių atžvilgiu, tai šis luomas turi *teisę* reikalauti jos vykdymo (pav., pareiga leisti šventadienio poilsį, teisė jo reikalauti). Jei darbdavys nepildo ar dėl blogos dabarties socialinės tvarkos negali išpildyti savo pareigos, reikia, kad darbininkas žinotų, kad jis turi teisių, kurių išpildymo gali reikalauti. Tai yra vienas iš profesinių organizacijų uždavinių; jos padeda darbininkui apginti savo teises arba, jei tatai pareina nuo blogos socialinės tvarkos, pakeisti tobulinant šią tvarką.

c) Teisės ir pareigos yra tam duotos, kad pasaulyje būtų vykdoma Dievo mintis. Jei darbdaviai ir darbininkai pildytų savo pareigas, tai to pakaktų dieviškajam planui įvykdyti. Bet ne visi klauso Dievo. Dėl to reikia, nes teisingumo pareigas atitinka teisės, kad ir jos būtų pabrėžiamos, kad tie, kurie yra nuskriausti, galėtų jų pildymo reikalauti ir kad tuo būdu būtų įvykdyta Dievo valia, nepaisant atskirų žmonių nepaklusnumo.

Pastaba. Bemaž visada reikalingiau ir naudingiau mokyti Dievo teisių ir kiekvienam priminti jo pareigos, kaip jo teisės. Bet gali pasitaikyti ir atvirkščiai. Kartais ilgą laiką spaudžiamas, kenčiąs, neteisingai ir be respekto traktuojamas žmogus nusilenkia tam savo vargui ir neša jį kaip neišvengiamą. Tokiuo atsitikimu savo teisių žinojimas jį išlaisvins sustiprindamas jame jo jėgas, garbingumo pajautimą, norą pakilti. „Juo daugiau ir geriau kas žino savo teises, tuo mažiau jis rizikuoja jas peržengti" — sakė R. P. Rutten.

11-as klausimas. Koks yra pavojus iš nenuoramų pusės? Argi tiesa ne viena, argi jos negalima visad pasakyti be pavojaus?

Tiesa, tikrai, tėra viena ir nesikeičianti, pati per save visad gera. Bet čia žemėje mums ji priemonė eiti į gėrį. Tam tikslui ja turime naudotis ir dėl to ją išmintingai skelbti. Yra žmonių, kurie nepakelia jos iš karto. Dėl to reikia mokėti prisitaikyti savo klausytojams, neišleisti iš akių jų geidulių, asmeninių palinkimų, dvasios būklės tų, kuriems kalbama. Niekad nevalia bet ką tarti prieš tiesą, bet labai dažnai yra protinga vesti į tiesą palaipsniui, išmintingai auklėjant. Reikia paruošti sielas jai priimti. Pav., tiesa buvo, kad vergas reikėjo išlaisvinti, bet būtų buvęs didelis pavojus suteikti jam šią tiesą pilnai be paruošimo; jis dar nebuvo pripratintas jąja gerai naudotis.

Mūsų Viešpats kalbėdavo prilyginimais, kada tiesa buvo sunkiai suprantama tiesioginai. Ir taip Jis pasakė savo apaštalams daug daugiau, negu tie būtų galėję suprasti tiesiai. Ir tik daug vėliau jie suprato tikrą Mokytojo žodžių prasmę.

„Nenuoramos ir sukti" žmonės kaip tik nė kiek neturi tos išminties.

a) Jie skelbia tiesą bet kokiomis sąlygomis, veikia brutaliai sudėtingiausiais ir painiausiais klausi-

mais; jie kreipiasi ne į protą, bet į žmonių geismus, kad juos išnaudotų. Keliais skambiais žodžiais, kuriuos metama miniai, iššaukiama pritarimas, sukeliama minios, paliekant jų dvasiai be turinio maistą; taip, pav., daroma su žodžiais: teisė, teisingumas, laisvė — savaime gražiausieji, galingiausieji žodžiai, kurie vartojama nenurodant jų prasmės, jų praktiškojo pritaikomumo ribų.

b) Jie iškraipo tiesą, apgaudinėja liaudį suktais pasakymais, kursto sukilti, neapkęsti. Revoliucinis sindikalizmas supranta *gerai*, kad klaida negalėtų patenkinti teisingus žmones, kurie trokšta tiesos. Dėl to, gudriai patiekiama tuo ar kitu klausimu dalelė tiesos, kad, padidinant ją, sudarkant, iškraipant būtų galima suklaidinti protai.

Iš čia tas pavojus visų triukšmingų sueigų, kur „sukti" žmonės klaidina savo klausytojus, ir kur žmonės pasiduoda aplinkumos įtakai.

Apsisaugoti nuo revoliucijonierių suktybių geriausia priemonė, tai studijavimas ir pažinimas tikros katalikų socialinės doktrinos.

12-as klausimas. Kaip suprasti tas «nenusipelnytas skurdas», apie kurį kalba Leonas XIII?

Reikia skirti neturtas nuo skurdo.

Tam tikrais savo gyvenimo laikotarpiais, pav., kada jis turi daugiau pareigų, ar serga, atsitinka nelaimė, nedarbas, ar turi didelę šeimą, darbininkas verčiamas gyventi tam tikrame neturte. Bet ne čia glūdi socialinė netvarka, toji apverktinoji būklė, apie kurią kalba Popiežius ir kuri, jis nori, kad būtų kuo veikiausiai taisoma.

„Nenusipelnytu skurdu" jis vadina tokią būklę, kilusią iš ekonominės padėties, kada darbininkų minios, net jei jie ir labai darbštūs, ne tik neišsivaduoja iš nežeminančio neturto, bet ir iš tikro vargo, skurdo. Tatai ir yra nenormalu ir rodo, kad reikia kas nors

daryti, ar tai pakelti atlyginimas, organizuoti darbininkai ar apriboti konkurencija, apsaugoti pramonė. Krašte, kurs yra sociališkai tvarkoje, blaivus ir padorus žmogus turi galėti pragyventi iš savo darbo. Kiekvienas piliečių luomas, pagal savo aukštumą, turi turėti sau tinkamą dalį materialinėje gerovėje arba ją pasiekti palaipsniui savo darbu ir taupumu.

Dabarties padėtis ne visai tokia, kokią Popiežius turėjo prieš akis. Aišku, kad šiandie darbininkai tiek neskursta, kaip tais laikais, kada buvo rašoma ši enciklika. Daug įvairių pagerinimų jau padaryta. Vis tik nereikia savęs klaidinti kai kuriais aukštais atlyginimais už darbą. Jei bendrai imant darbininkas šiandieną turi daugiau pinigų savo piniginėje, tai betgi jis nepajėgia daug daugiau nusipirkti, nes pinigų vertė sumažėjo. Yra, be to, nemaža darbų, už kuriuos atlyginimas nėra pakilęs proporcionaliai pragyvenimo pabrangimui.

Pagaliau yra ir kitų vargų, prie kurių reikia padėti:

Materialinis skurdas: nepakankami, nešvarūs, nesveiki būtai; trūkumai sveikatingumo atžvilgiu dirbtuvėse; sveikatos nusilpnėjimas

Moralinis skurdas: Nepadorios darbo sąlygos, doros sumenkėjimas, šeimyninių jausmų nusilpnėjimas.

Protinis skurdas: Nežinojimo viešpatavimas, praplitusios klaidos, kurios reikia išsklaidyti katalikiškų socialinių principų šviesa. Dauguma rankų darbo darbininkų dėl bendro išsilavinimo ir kritiškumo stokos, yra naudojama politinių savanaudžių; jie apšviesti — tai didelė artimo meilės pareiga.

Dabarties socialinės būklės vaizdas

„Kai praėjusį šimtmetį buvo panaikintos amatininkų draugijos, neįvedus jų vieton kitokių, ir, kai, be to, įstatymų leidėjai bei viešosios įstaigos išsižadėjo krikščioniško-

sios tikybos, tai palengva gyvenimas paliko darbininkus vienus be globos nežmoniškų darbdavių bei nesuvaldomų konkurentų gobšumui. — Padėtį pasunkino plėšrios palūkanos (usūra vorax), kurios kad ir ne kartą Bažnyčios pasmerktos, betgi kita forma yra imamos nepasotinamų spekuliantų. Be to, dar mažne visa gamyba bei prekyba rados nedaugelio žmonių rankose ir tokiu būdu saujelė perviršpraturtėjusių kapitalistų padarė bemaž tikrais vergais nesuskaitomas rankpelnių minias". (Enc. Rerum Novarum).

13-as klausimas. Apie kokias organizacijas kalba popiežius? Ar apie tas, kurios buvo įvykstant didžiajai revoliucijai? Kaip jos apsaugojo darbininką?

Darbininkų organizacija taip, kaip ji veikė prieš iširdama, turėjo įvairios ir brangintinos naudos darbininkui:

Moralinė nauda: 1⁰. ji apsaugodavo darbininką nuo *izoliacijos,* ji sudarydavo jam tinkamą aplinkumą, kur sveikai ir normaliai jis galėjo tenkinti žmogui įgimtą palinkimą tobulėti.

2⁰. Savo nuostatais ir statutais ji saugojo savo narių dorą, kėlė jo garbingumo pajautimą, auklėjo pagarbą ir meilę darbui.

3⁰. Didelė meilė viešpatavo tuomet organizacijose, kurios buvo tikros amatininkų šeimos, kur viens kitą mylėjo, rėmė.

4⁰. Brolijai, šalia korporacijos įsteigtai, padedant, tokia draugija teikė įvairios paramos: dorinę ir religinę paramą; globą ir vaistus sergantiems, materialinę pagalbą našlėms ir našlaičiams; moralinę ir materialinę paramą pakeleivingiems; laidojimų lėšas ir dvisašką pagalbą mirusiems.

Profesinė nauda: 1⁰. Korporacija rūpinosi geru profesijos ir darbininkų vardu: a) reikalaudama savo amato mokėjimo; b) auklėdama profesinį sąžiningumą, prižiūrėdama per savo teisėjus ar globėjus produktų gamybą, bausdama nesąžininguosius bei sukčius ir atmesdama blogai atliktus darbus.

2⁰. Ji teikdavo galimumo gerai išmokti amatą: mokiniai buvo stropiai prižiūrimi korporacijos; darbdaviai stengdavosi gerai paruošti juos jų pasirinktam amatui ir žiūrėjo doros; mokinių skaičius buvo ribotas pas darbdavį; mokinimuisi pasibaigus buvo daromi kvotimai, tas galingas pažangos akstinas.

3⁰. Korporacija tvarkė darbdavio ir darbininko santykius teisingumo ir meilės dvasia, žiūrėjo, kad teisybė būtų apsaugota darbo sutartyse ir kad sutartys būtų pildomos.

4⁰. Ji nemokamai rūpino vietas savo nariams, stengėsi apriboti darbo valandas ir siekė teisingo atlyginimo už darbą.

5⁰. Reikalaudama iš kiekvieno kandidato į amatininkus tam tikro specialaus darbo, ji vertė darbininką plėsti savo gabumus.

6⁰. Ji draudė nepadorią konkurenciją ir supirkinėti spekuliacijos tikslais žaliają medžiagą.

Tokios buvo darbininkų draugijos (korporacijos) jų klestėjimo laikais, viduriniais amžiais, kada jos buvo pasiekusios aukščiausią laipsnį. Bet pamažu įvairios blogybės rado kelią ir į jas ir 1789 iš savo tikslo iškrypusios, jos buvo reikalingos rimtų reformų. Štai svarbiausios blogybės:

a) Korporacijos virto uždarytomis kastomis, nes amatininko teisės buvo duodamos ne labiausiai nusipelnusiems bei sugebantiems, bet buvo labai sunkiomis sąlygomis parduodamos, arba paveldimos, arba ir suteikiamos pagal nuožiūrą.

b) Jos tapo pažangos priešininkėmis, nes jų nuostatai, labai smulkmeniški ir nepakeičiami, trukdė bet kokią iniciatyvą, atmesdavo naujus išradimus ir patobulinimus, kurie galėjo būti labai naudingi visai profesijai.

c) Varžymasis, pavydumas nustūmė į šalį pirmykštę brolišką meilę, sukeldamas vienus narius prieš kitus ir skatindamas juos bylinėtis. Tad ne tokią,

kaip ji buvo 1789 m., korporaciją giria Popiežius, bet tik tokią, kokia turėjo būti.

14-as klausimas. Ką padarė darbininkui jo izoliavimas, palikimas nežmoniškų darbdavių nuožiūrai?

Blogumai, iš tokios izoliacijos kilę, galima suskirstyti trimis rūšimis:

1⁰. *Darbo laiko atžvilgiu:* darbo dienos pasidarė per ilgos, nakties darbas, sekmadienio poilsio nebuvimas.

2⁰. *Sveikatos atžvilgiu:* nesveikas arba per sunkus darbas, be jokių higienos reikalaujamų apystovų; panaudojimas moterų ir vaikų darbui, sunkesniam, negu jų jėgos galėtų pakelti, ir tai blogai vėdinamose dirbtuvėse, kontorose; prekyba be pastogės dideliame šaltyje. Įstatymai ir parėdymai tik vėlai tesusiprato.

3⁰. *Darbininko asmens atžvilgiu:* mokymas blogiausiomis sąlygomis; nepadorus darbas; atlyginimas per mažas ar nepakankamas; darbo sutartys be tikro susitarimo, neteisingas sutarčių nutraukimas; darbininko asmens niekinimas, žiūrėjimas į jį kaip į mašiną, kuri vertinama tik tiek, kiek ji pagaminti gali, nepaisant jo žmogystės sielos garbingumo.

Bendrai imant, šitas izoliavimas palietė darbininką darbe, sumažindamas jo vertingumą šeimyniniame gyvenime, kurį susiaurino ar visai sugriovė; jo religiniame gyvenime, kurs pasidarė labai sunkus arba visai negalimas.

15-as klausimas. Ar visi darbdaviai yra nežmoniški ir kodėl Popiežius čia pat kalba apie neribotą konkurenciją?

Šitas skaudus „nežmoniškumo“ priekaištas šiandien būtų taikomas ne visiems darbdaviams; tai kas, deja, tenka pasakyti apie tą ar kitą, būtų neteisinga taikyti visiems. Vis tik tais laikais, apie kuriuos kalba

Popiežius, darbdavių dauguma, nori ar nenori, buvo nežmoniški. Daugelis, kad ir nepatenkinti, jautėsi priversti taip reikalauti iš darbininkų, kad kiti juos pačius nesutrintų, nepražudytų, kad galėtų išlaikyti nepadorias konkurentų varžytines. Tatai ir yra „neribota" konkurencija — tam tikra konkurencija yra geras dalykas — kuri reikia smerkti ir kuri reikia stengtis suvaržyt.

16-as klausimas. Kokie varžtai galima uždėti konkurencijai?

Žinoma, nemanoma visiškai panaikinti konkurenciją. Protingai apribota konkurencija yra naudinga, ir būtų bloga, jei ją panaikintų, taip, kaip tatai buvo padariusios korporacijos. Ji geras akstinas darbui, naujiems išradimams. Bet reikia ji apriboti. Tam tikslui turi padėti:

a) Bažnyčios akcija, kuri šalia teisių, kiekvienam primena ir jo pareigas.

b) Profesinių organizacijų akcija: gamintojų susitarimas, nustatymas atlyginimo dydžio. Organizacijos gali daryti žygių, kad darbo diena būtų apribota, kad būtų žiūrima higienos sąlygų ir pan.

c) Valstybės akcija, kuri čia pasireikš ne tiesioginai, bet netiesioginai, leisdama atitinkamų įstatymų; pav., įstatymai, kurie įkuria profesines komisijas, kurioms pavedama tvarkyti darbo ilgumo arba atlyginimo dekretai, suteikia įstatymo galios šitiems korporacijų sprendimams; reglamentacija moterų ir vaikų darbo vartojimo; muitai apdrausti darbui nuo svetimos kokurencijos; mažinimas mokesčių už vietos gaminius ir pan.

Nereikia užmiršti, kad konkurencija yra ne tik vidaus gyvenimo, bet ir tarptautinis reiškinys. Tad reikės veikti ir toje plotmėje, ar sudarant tarptautines korporatyvines sutartis, ar su tarptautinės įstatymdavystės pagalba. Tuo šiandieną oficialiai rūpinasi tarp-

tautinio darbo biuras Ženevoje, gimęs iš Versalio taikos sutarties. Tarptautinės konferencijos stengiasi sudaryti visiems kraštams vieną įstatymdavystę darbo srityje (pav. tarptautinė Vašingtono 1919 m. konferencija 8 valandų darbo dienos reikalu).

17-as klausimas. Kaip dar gobšai ima vadinamąsias «plėšriąsias» palūkanas?

Neleistinomis (plėšriomis) vadinama palūkanos tada, kada imamas nuo paskolintos sumos pelnas (procentas) yra didesnis, kaip leidžia imti įstatymas ir sąžinė; ir sąžinė, nes įstatymas gali nenumatyti visų galimumų. Be to, neteisingu pelnu vadinama bendrai visa, kas yra per daug. Kalbėdamas apie įvairias neteisingo pasipelnymo formas Popiežius ir turi galvoje visokios rūšies išnaudojimą darbininkų, kurs pasidarė galimas 19 šimtmetyje dėl darbininkų izoliacijos.

1⁰. Išnaudojimas darbo *laiko:* darbo laikas pratęsiamas daugiau, negu buvo susitarta, be atskiro atlyginimo.

2⁰. Išnaudojimas darbininko *jėgų* ir *sveikatos*, ypatingai moterų ir vaikų jėgų: juos verčiama atlikti darbai, kurie netinka nei jų lyčiai nei amžiui; stoka apsaugos, sveikatingumo ir švaros tų vietų, kur dirbama.

3⁰. Išnaudojimas darbininko *sugebėjimo* ir *talentų*. Atlyginant už darbą reikia visada žiūrėti darbininko profesinio sugebėjimo.

4⁰. Įvairūs įtartini darbo biurai, kurie siūlo negarbingą, nepadorų darbą bedarbiams, kurių vedėjai daro didelius sau pelnus iš bedarbių vargo ir nežinojimo.

5⁰. Bažnyčios labai smerkiamas išnaudojimo būdas — nemokėjimo darbininkui jo uždarbio. „Atiduok kas dieną darbininkui jo uždarbį, nelaukdamas su ta skola kitos dienos... nes kitaip tu nusidėsi“ (Deu-

ter. XXIV. 15). (Panašių išsireiškimų randama daug Naujame ir Sename Įstatyme).

6⁰. Pagaliau, išnaudojimu laikomos yra nepadorios spekuliacijos ir neužsipelnyti procentai, kartais imami prekybos, pramonės įstaigose; visai neproporcionalūs nei daromai rizikai nei atlyginimui, mokamam darbininkams.

18-as klausimas. Kokį jungą uždeda gausiajai vargdienių miniai mažas turtuolių skaičius?

Mažas turtuolių ir piniguočių būrelis, apie kurį kalbama enciklikoje, įsigiję didelius kapitalus ir turįs neribotus kreditus, faktiškai „monopolizavo darbą", virsdami bemaž visiškais viešpačiais tos ar kitos pramonės ar prekybos šakos. Čia jie savo nuožiūra gali nustatinėti savo darbo sąlygas, kurias verčia darbininkus priimti. Ir jei jie yra „beširdžiai", tai užkrauna darbininkams beveik vergišką jungą. Darbininkas, vargo spiriamas, priima bet kokiomis sąlygomis bet kokį darbą, negalėdamas kitaip išlaikyti savo šeimos; jis netenka savo garbės ir vertės pajautimo, kuriuo apdovanojo žmogų Dievas. Ir šitoks nelaisvas darbas panėši į vergiją.

Pastaba. Po karo padėjimas atrodo kiek kitaip. Iš turtingųjų pusės šiandien matome daugiau, negu bet kada, išnaudojančios spekuliacijos ir faktiškų monopolių. Iš antros pusės, darbininkų stoka duoda galimybės išsiderėti geresnių, bendrai imant, darbo sąlygų.

Išnaudodamas aplinkybes, socializmas kursto naudoti situaciją, priverčiant priimti neįmanomas sąlygas. Nepaisant kai kurio bendro materialinės darbininkų būklės pagerėjimo, „vergiškas jungas", apie kurį kalba enciklika, dar tebėra kai kuriose darbo srityse ir vietose, kur atlyginimas yra mažas ir darbo sąlygos blogos.

Šita pastaba būtų galima pakartoti ir sekančiuose paaiškinimuose, nes pati enciklika ją pakiša: fakto įvertinimas, padarytas šitame pontifikaliniame akte, galėtų duoti progos daryti neteisingų apibūdinimų, jei tą įvertinimą norėtume literaliai taikyti dabarties situacijai. Tenka imti dėmėsin visus pasikeitimus, kurie įvyko per keturiasdešimt metų, nes kitaip kai kurių faktų kritika arba apgailestavimas galėtų neatitikti tikrenybės ir lengvai virstų patogiu, bet tuščiu, neteisingu, deklamatorišku apkaltinimu.

Popiežius kalba apie savo laikų visuomenės būklę, tos būklės priežastis ir, nurodydamas direktyvas, artimiausioje ateityje vykdytinas, nustato amžinos reikšmės dėsnius bei pabrėžia išvadas, kurios nenustoja savo aktualumo. Išnaudojimas ir pavojus, apie kuriuos jis kalba, tebėra, kad ir kiek pakeista forma ir kitokiu laipsniu, ir šios bei rytdienos reiškiniai. Visų tikinčiųjų tėvas, kalbėdamas visų kraštų visiems luomams, Dievo, visų žmonių Tėvo vardu, nori, kad jo pamokymuose būtų mažiau ieškoma kritikos ar pasmerkimų, vis tiek, kaip pagrįsti jie bebūtų, bet daugiau pozityvių nurodymų protui ir valiai, teisybe ir meile paremtos santaikos naudai.

II skyrius

Klaidingasis vaistas: socializmas

Nuosavybės ir šeimos apgynimas

Socialistų reikalaujama privačios nuosavybės socializacija

„*Socialistai,* šitai blogybei pašalinti, kelia neturtėlių neapykantą tiems, kurie turi turto, ir tvirtina, kad, esą, visa privačių turtų nuosavybė turi būti panaikinta, kad kiekvieno turtas turi būti bendras visiems ir kad jį turi valdyti savivaldybės ar valstybė. Šitaip subendrinę žmonių asmeninius turtus, juos lygiai padalinę tarp piliečių, jie tikis sėkmingai pagydysią dabartines blogybes. Bet šitokia teorija, kuri toli gražu nepajėgtų likviduoti konflikto, nuskriaustų darbininką, jei būtų įgyvendyta. Antra vertus, ji yra nepaprastai neteisinga tuo, kad ji sulaužo teisėtų savininkų teises, iškreipia valstybės funkcijas ir siekia aukštyn kojom apversti socialinį rūmą". (Rerum Novarum).

19-as klausimas. Ar socialistai principe jaučia neapykantos žmogui, kuris turi turto, ar neapykantos sąlygų nelygybei?

Kartais tam tikras jausmas (puikybė, pavydas) skatina socialistus nekęsti žmogaus, kuris turi turto; bet, be to, jie ir iš principo jaučia neapykantos skirtingai padėčiai, nelygybei. Jiems kiekviena nelygybė yra nekęstina neteisybė: jie reikalauja visų lygybės prieš laimę ir gerovę.

Tad maža išklaidyti vieną kitą mažą nesusipratimą tarp darbdavio ir jo darbininkų ir įgyvendyti tarp jų santaiką. Šį dalinį, asmeninį sutaikinimą pa-

daro bergždžią socializmo tvirtas pasiryžimas kovoti dėl visuotinio sąlygų sulyginimo. Prieš visuotinės reikšmės turinčią pastangą reikia pastatyti visuotinę gydomąją priemonę: išmokyti suprasti ir pamilti krikščioniškąjį sugyvenimą, sukurtą tvarkos, hierarchijos ir harmonijos: harmonijos, kurią padaro galimą abipusis teisingumas ir mielaširdystė.

Prieš socialistų mokslą turime statyti socialinį katalikų mokslą.

20-as klausimas. Kame Popiežiaus išdėstyta socializmo teorija «nuskriaustų» darbininką, jei būtų įgyvendyta?

Šių dienų socializmas nėra vakardienos socializmas: jo mokslas mainos, bet jo pagrindine idėja eina gamybos ir apykaitos priemonių socializacija arba suvalstybinimas, tariant, privačios nuosavybės panaikinimas.

1⁰. Ši teorija pakenktų darbininko nepriklausomybei — nepriklausomybei, dėl kurios jis yra toks opus! — padarytų jį valdininko atitikmeniu (ekvivalentu), galima pasakyti, mašinos rateliu.

2⁰. Ji susilpnintų jo intelektualines galias, jo profesionalius ypatumus, atimtų iš jo visą iniciatyvą, sumažindama jame taupumo jausmą, paskatindama jo tingumą, nes jis neturėtų jokios vilties pagerinti savo ir saviškių būklę.

3⁰. Ji iš jo atimtų vieną iš jo didžiausių priežasčių gyventi: jis nebejaustų džiaugsmo, kad darbuojas dėl saviškių, maitina juos savo darbu, išsitenka jų gyvybei palaikyti.

4⁰. Socializmas taip pat panaikina visus moralinius religijos išteklius, kurie yra būtini žmogaus laimei čia žemėje ir siekia jį nukreipti nuo savo amžinojo paskyrimo.

5⁰. Pagaliau socializmas privestų prie žymaus viešojo turto sumažėjimo (kas dabar vyksta Rusijoje); kapitalistų panaikinimas privestų prie panaikinimo

didžiosios pramonės, kuri viena gali pigiai gaminti; didžiųjų įmonių panaikinimas padarytų visiškai negalimą natūralių turtų (kasyklų, laužyklų, krioklių...) eksploatavimą; ypač privačios nuosavybės panaikinimas panaikintų vieną iš galingiausių pažangos veiksnių ir vieną iš geriausių darbo akstinų. Sutraukiant, tariamasis lygus visų turtingumas, kuriuo masina socialistai, reikštų truputį daugiau neturto kiekvienam.

Sakysime, valstybė paims didžiųjų įmonių vadovybę, pavaduodama kapitalistus. Tas pavadavimas, daugumoje atvejų, reikštų įmonių žlugimą, kadangi valstybė, t. y. valdininkija yra iš esmės neatsakinga ir perdaug dažnai nerūpestinga, rutininga ir tingi.

Nuosavybės teisė

„Faktiškai, kaip ir yra lengva suprasti, tikroji priežastis darbo, kurį pasiima bet kas, kuris verčias pelningu verslu, tiesioginis darbininko siekiamas tikslas yra įgyti turtą, kurį jis galės turėti kaip savo nuosavą; nes, jei jis atiduoda kito dispozicijai savo jėgas ir darbą, tai aišku ne dėl kokio kito motyvo, kaip tik tam, kad gautų kuo parūpinti savo išlaikymui ir gyvenimo reikalams, ir jis laukia iš savo darbo ne tik atlyginimo, bet dar ir griežtos teisės juo naudotis kaip tinkamam. Tad, jei mažinant išlaidas, jam pavyko šį tą sutaupyti ir jei, savo taupinių išsaugojimui patikrinti, jis juos, pavyzdžiui, įdeda į lauką, yra aiškių aiškiausia, kad tas laukas nėra niekas kita, kaip transformuotas atlyginimas: šitaip įgytas turtas bus darbininko nuosavybė ta pačia teise, kaip ir pats jo darbo atlyginimas. Bet kas nemato, kad kaip tik šiokia teisė ir yra judamo ir nejudamo turto teisė?

Šitokiu būdu, šis privačios nuosavybės pavertimas į kolektyvią nuosavybę, taip socializmo į padanges keliamas, tik apsunkintų darbininkų padėtį, atimdamas iš jų teisę laisvai disponuoti savo alga ir tuo atimdamas iš jų visą viltį ir galimumą padidinti savo palikimą ir pagerinti savo padėtį.

PRIVATI IR ASMENINĖ NUOSAVYBĖ ŽMOGUI PAREINA IŠ NATŪRALIOS TEISĖS.

Bet, ir tai yra dar rimčiau, pasiūlyta priemonė yra griežtai priešinga teisingumui, nes privati ir asmeninė nuosavybė žmogui pareina iš natūralios teisės. Šiuo atžvilgiu tarp žmonių ir proto neturinčių gyvulių yra tikrai didelis

skirtumas. Pastarieji nesivaldo patys; jiems vadovauja ir valdo gamta su dvilypio instinkto pagalba, kuris, iš vienos pusės, juos nuolat žadina veikti ir plėtoja jų jėgas; iš antros pusės, kartu žadina ir apriboja kiekvieną iš jų judesių. Pirmas instinktas juos skatina prie savisaugos ir savo pačių gyvybės gynimo, antras — prie savo veislės išlaikymo; ir šį dvigubą rezultatą jie lengvai pasiekia, vartodami jiems parankiai esančius ir prieinamus daiktus. Antra vertus, jie ir nesugebėtų toliau nužengti, kadangi jie yra veikiami tik pajautų ir kiekvieno ypatingo daikto, kurį pajautos pajunta.

Visai kitoniška yra žmogaus prigimtis. Visų pirma žmogus pilnai pasižymi jautuline prigimtimi, ir iš čia jam pareina, nemažiau kaip gyvuliams džiaugtis fiziškais ir kūniškais daiktais. Bet jautulių gyvenimas, net gyvenamas visame pilnyje, ne tik neapima visos žmogaus prigimties, bet net yra už ją žemesnis ir yra padarytas jos klausyti ir būti jai pavergtas. Tai, kas mumyse pirmauja, kas mus padaro žmonėmis ir iš esmės atskiria nuo gyvulių, yra protas ar inteligencija, ir dėl tos prerogatyvos reikia pripažinti žmogui ne tik bendrą sugebėjimą naudotis išoriniais daiktais visų gyvulių būdu, bet dar ir pastovią ir amžiną teisę juos turėti, tiek tuos, kurie vartojami susivartoja, tiek tuos, kurie palieka, mums patarnavę.

Giliau apsvarsčius žmogaus prigimtį, dar aiškiau iškils ši tiesa. — Žmogus savo protu apima begalybę daiktų ir prie esamų daiktų jis prideda ir prisieja būsimus daiktus; jis, antra vertus, yra savo veiksmų viešpats; taip pat, amžinojo įstatymo vadovybėje ir visuotinės dieviškosios Apvaizdos valdžioje, tam tikru būdu jis pats yra savo įstatymas ir apvaizda. Tai todėl jis turi teisę pasirinkti daiktus, kuriuos jis laiko tinkamiausius parūpinti ne tik dabarčiai, bet taip pat ir ateičiai. Iš čia išeina, kad jis privalo turėti savo valdžioje ne tik žemės produktus, bet ir pačią žemę, kurią jis mato pašauktą būti savo vaisingumu jo parūpintoja ateičiai. Žmogaus reikalai amžinai grįžta: patenkinti šiandien, jie ryt gema su naujais reikalavimais. Tad reikėjo, tam, kad jis galėtų juos patenkinti kiekvienu laiku, kad gamta pateiktų jo dispozicijai pastovų ir nuolatinį elementą, galintį jam amžinai parūpinti reikiamų priemonių. O šitą amžinumą galėjo suteikti tik žemė su savo visados vaisingais ištekliais.

DU SOFIZMAI PRIEŠ ŠIĄ TEISĘ.

Ir tenebūnie šaukiamasi valstybės apvaizdos, nes valstybė atsirado vėliau už žmogų, ir dar tada, kada valstybė

nebuvo susiformavusi, žmogus jau buvo gavęs iš gamtos teisę gyventi ir saugoti savo egzistenciją.

Tenebūnie keliama prieš privačios nuosavybės teisėtumą ir tai, kad Dievas davė žemę naudoti visai žmonių giminei, nes Dievas nedavė jos žmonėms, kad jie visi sumišai ją valdytų. Ne šitokia yra tos tiesos prasmė. Ji reiškia tik tai, kad Dievas nepaskyrė jokios dalies kuriam ypatingam žmogui, bet norėjo palikti nuosavybių atribojimą žmonių darbingumui ir tautų institucijoms.

Antra vertus, nors ir padalinta į privačias nuosavybes, žemė nenustoja tarnavusi bendrai visų naudai, ypač kad nėra asmens, kuris nesimaitintų laukų produktais. Kas neturi, tai papildo darbu, taip kad galima tvirtinti visai teisingai, kad darbas yra visuotinė priemonė parūpinti gyvenimo reikalams, vis tiek, ar žmogus dirbs savo nuosavybėje ar kokiam apmokamame amate, kuriam atlyginimas yra gaunamas tik iš daugeriopų žemės produktų, į kuriuos jis yra keičiamas.

GALUTINĖ IŠVADA ŠIOS TEISĖS NAUDAI.

Iš viso to išeina, dar vieną kartą daugiau, kad privati nuosavybė yra pilnai suderinama su prigimtimi.

Žemė, be abejo, žmogui gausiai teikia daiktus, reikalingus jo gyvybei išlaikyti ir dar labiau jam ištobulinti; bet ji negalėtų to savaime padaryti, be žmogaus darbo ir rūpesčio. O žmogus, ką gi jis daro, sunaudodamas savo dvasios išteklius ir savo kūno jėgas, šitoms gamtos gėrybėms sau įgyti? Jis pritaiko, taip sakant, sau kūnišką gamtos dalį, kurią dirba, ir ten palieka nelyginant savo asmens antspaudą, taip kad nuo to laiko jis visai teisingai turės tą turtą kaip savo nuosavą, ir bus nevalia niekam pasikėsinti prieš jo teisę, vis tiek kokiu būdu.

Šių samprotavimų jėga yra tokia, kad galima nusistebėti, kaip kai kurie pasenusių nuomonių laikytojai gali dar jiems priešintis, neabejotinai leisdami privačiam žmogui naudotis žeme ir laukų vaisiais, bet jam atsakydami teisę turėti, kaipo savininkui, tą žemę, kurioje jis yra išsistatęs, tą žemės dalį, kurią jis yra dirbęs. Tad jie nemato, kad tuo atima iš to žmogaus jo darbo vaisių, nes juk pagaliau tas laukas, sumaniai žemdirbio rankos apdirbtas, yra visiškai pakeitęs savo pobūdį: jis dirvonavo, štai jis įdirbtas; iš bergždžio jis yra tapęs vaisingas; tai, kas jį padarė geresnį, glūdi žemėje ir taip sumyšta su ja, kad negalima ir išskirti. Taigi, nejaugi teisingumas pakęstų, kad svetimas žmogus ateitų sau pasiskirti ir naudotis ta žeme, kurią suvilgė prakaitas to, ku-

ris ją dirbo? Taip kaip pasėka seka paskui priežastį, taip pat yra teisinga, kad darbo vaisius tektų darbininkui. Tad visai teisingai žmonių giminės dauguma, nekreipdama dėmesio į mažos grupės priešingas nuomones, pripažįsta, atidžiai apsvarsčiusi prigimtį, kad jos įstatymuose glūdi pirmas turtų paskirstymo ir privačios nuosavybės pagrindas; su racija žmonių giminė, visų amžių papročiu, sankcionavo padėtį, taip atitinkančią žmogaus prigimtį ir ramų ir taikų visuomenių gyvenimą.

Iš savo pusės, civiliniai įstatymai, kurie semia savo vertę, kada yra teisingi, iš natūralios teisės, patvirtina tą pačią teisę ir jėga ją saugoja.

Pagaliau dieviškųjų įstatymų autoritetas uždeda savo antspaudą, drausdamas labai sunkia bausme net ir kito turto troškimą. *„Negeisi savo artimo žmonos, nei jo namo, nei jo lauko, nei jo tarnaitės, nei jo jaučio, nei jo asilo, nei nieko iš to, kas jam priklauso* (Deut. V, 21)." (Rerum Novarum).

21-as klausimas. Sutraukti ir išdėstyti pagrindinį argumentą: «Privati nuosavybė žmogui pareina iš natūralios teisės».

Žmogus turi iš savo pačios prigimties teisę turėti nuosavybę; palinkimas į nuosavybę yra primityvus ir visuotinis žmogaus prigimties palinkimas.

Dievas pasakė žmogui po pasaulio sukūrimo: „Valdykite žemę... žuvis... paukščius... Štai jums duodu kiekvieną sėklą, nešančią žolę, ir kiekvieną medį jums maitinti." (Gen. II sk.) Gyvuliai turi, instinktu, priemonę savo gyvybei apsaugoti ir savo veislei platinti; gamta jiems parūpina tai, kas yra reikalinga jų reikalams (Tik kai kurios padermės *instinktu* krauna atsargas: skruzdėlės, bitės). „Visų pirma žmogus pilnai pasižymi jautuline prigimtimi, ir iš čia jam pareina, nemažiau kaip gyvuliams džiaugtis fiziškais ir kūniškais daiktais." Bet, be to, žmogus turi protą, inteligenciją, jis numato ateitį, jis yra savo veiksmų viešpats. „Tai todėl jis turi teisę pasirinkti daiktus, kuriuos jis laiko tinkamiausius parūpinti ne tik dabarčiai, bet ir ateičiai; jis turi turėti savo valdžioje ne tik žemės produktus, bet ir pačią žemę."

Šitokiu būdu abstrakti nuosavybės teisė yra pagrįsta žmogaus prigimtimi, paimta savaime. Žmogus, todėl, kad jis yra žmogus, turi teisę turėti nuosavybę, yra potencialus savininkas. Šv. Tėvas paskiau palies žmogaus darbą, ypač žemės darbą, ir iš jo išves argumentą nustatyti turtui, kuris yra nuosavybės objektas. Šie du argumentai vienas antrą papildo: darbas pritaiko tam tikram nustatytam turtui abstrakčią teisę, kurią suteikia žmogui jo protinga prigimtis. Pas vaiką jau pastebimas nuosavybės instinktas ir motyvai ir procedūros, kuriomis jis saviškai ją pateisina ir patikrina. Pasiklausykime jo, pasižiūrėkime į jį: tai gamta kalba ir reiškias.

Bet visų pirma reikėjo išstudijuoti tą žmogaus prigimtį, kad būtų pašalinti kiti fantastiški nuosavybės teisės pamatavimai: ne moderniška ir klaidinga prasme suprasta laisvė „galėti elgtis kaip tinkamam" pagrindžia šią teisę. Žmogus nėra savininkas todėl, kad jam būtų patikę kurią dieną pasakyti: „Tas laukas yra mano". Taip pat ne *geras* nuosavybės *vartojimas* pamatuoja tą teisę, nei blogas vartojimas jos nepanaikina: bet jos praktiškai reikalingas santykis su žmogaus tikslu. Klydo tie, kurie kalbėjo apie nuosavybę, kaip *socialinę funkciją:* savininkas nėra valdininkas, kurį galima atstatyti, kada jis nusikalsta. Bet jei negalima sakyti, kad nuosavybė *yra socialinė* funkcija, galima teisingai sakyti, kad nuosavybė *turi* socialinę funkciją, tai yra, patarnavimų atlikti.

Nuosavybės teisė yra duota žmogui kaip *priemonė* gyventi sutartinai su jo racionalia ir laisva prigimtimi ir šitaip pasiekti savo tikslą.

22-as klausimas. Kame ir kaip „žmogus yra tam tikru būdu savo įstatymas ir apvaizda amžinojo įstatymo vadovybėje ir visuotinėje dieviškosios apvaizdos valdžioje?"

Gyvulys yra vadovaujamas instinkto, bet žmogus yra *morali, laisva, inteligentinga būtybė.*

a) Jis yra sau pačiam *savo įstatymas.* Jo sąžinė leidžia jam atskirti gera nuo pikto. Būdamas laisvas, jis gali pasirinkti tai, kas yra palanku ar kenksminga jo tikslui, ir tokiu būdu valdyti pagal savo norą. Dievas įrašė žmogaus sąžinėje *natūralų moralinį įstatymą,* kurį Jis primena, aiškina ir komentuoja per savo Bažnyčią.

b) *Savo apvaizda.* Dievo Apvaizda budi visiems Jo sutvėrimų reikalams. Dievas yra pirmoji viso priežastis, bet Jis leidžia ir antrinėms priežastims veikti. Jis įstato įstatymus ir leidžia jiems laisvai rutultis. Antra vertus, Jo vaidmuo nėra mažiau gražus, pasilikdamas didžiuosiuose įstatymuose ir nesikišdamas į smulkmenas. Žmogus yra laisvas, inteligentingas tam, kad galėtų ir numatytų; jis gali numatyti savo veiksmų pasėkas. Visuotinėje Apvaizdos valdžioje jam tad pareina būti savo maža apvaizda, rodytis protingam, apgalvotam, bukliam, apdairiam, numatančiam.

23-as klausimas. Jei Dievas nepaskyrė dalies jokiam ypatingam žmogui, bet paliko nuosavybių atribojimą žmonių iniciatyvai ir tautų institucijoms, ar tie negalėjo suorganizuoti kolektyvios nuosavybės šeimomis, mažais susibūrimais? Ar tai nėra daugelio tautų režimas? Ar patriarchiškas režimas buvo kas kita? Ką galvoji apie šį organizacijos būdą? Palygink jį su dabartine privačia nuosavybe.

Prieš šią galimą nuosavybės organizaciją šeimomis, mažais susibūrimais nieko priešingo iš pagrindo, doktrinos atžvilgiu, negalima pasakyti: niekur Dievas nepareiškė prieš ją uždraudimo.

Faktiškai žmonės yra matę keletą jos pavyzdžių: įsibrovę frankai suorganizavo nuosavybę šeimomis tarp galloromaniškų gyventojų, kurių viešpačiais jie tapo. Mūsų laikais kai kurios Alpių ir Pirenėjų ganyklos yra paskirstytos kaimais arba kaimų grupė-

mis: tai nuosavybė kolektyvais. Bet šie pavyzdžiai yra greičiau išimtys istorijos visumoje. Ši neteikia niekur, vis tiek, kaip toli grįšime į senovę, griežtai *kolektyvios* nuosavybės pavyzdžio, ir visur, priešingai, galima konstatuoti privačią nuosavybę. Iš tikro ši atrodo pranašesnė:

a) Kolektyvi nuosavybė yra palanki tinginystei. Darbas kaštuoja, net kada dirbama sau; kada einasi turtu, kurio nesi vienintelis viešpats, žmogus vengs darbo, tikėdamasis, kad kaimynas jį atliks (Pav., kariški darbai, karo belaisvių darbai). Bendrai turimos kaimų nuosavybės išlieka ten, kur darbas yra mažai intensyvus (Alpių ir Pirenėjų ganyklos). Priešingai, ten, kur žemės dirbimas reikalauja darbo, dirbamoji žemė labiau ir labiau išsprunka iš šeimų bendruomenių ir yra valdoma individualiai: taip buvo Serbijoje, Bulgarijoje.

b) Kolektyvi nuosavybė nėra palanki tvarkai, teisingumui, socialinei taikai: geroji santarvė yra neįmanoma tarp daugelio to paties turto savininkų. Kadaise rusų ar siriečių kaimiečių bendruomenės buvo priverstos valdytis per storastą ar patriarchą. Ir turto bendrumas, toks, koks egzistuoja religiniuose ordinuose, yra stovis, kuris negali eiti įstatymu visai žmonių draugijai. Pirmykštėje Bažnyčioje tai buvo pereinama išimtis ir buvo laisvai priimta. Šis bendrumas religiniame gyvenime, neatnešąs kiekvienam nariui *naudojimosi,* kaip kad komunistai nori, reikalauja, tuo pačiu laiku kaip ir specialios juridinės vienuolyno nuosavybės organizacijos, aukščiau vidutinės susibendravusių asmenų doros, doros, kurios negalima tikėtis visuotinai susilaukti. Jis suponuoja kiekvieno atsiskyrimą ir kiekvieno bei visų reakciją prieš nuosavybės instinktą ir naudojimosi siekimą.

c) Priešingai, privati nuosavybė yra geriausias akstinas prie darbo, ji yra išdirbinių ištobulėjimo ir metodų pažangos šaltinis.

Sutraukiant, tautos, civilizuodamosi, pereina nuo

tam tikros kolektyvios nuosavybės, kuri palieka privataus pobūdžio, kadangi ji yra šeimiška arba patriarchiška, prie griežtai privačios arba greičiau individualios nuosavybės, kaip nuo klajoklių prie sėsliojo gyvenimo. Privati nuosavybė ateina kaipo būtinybė: ji pašalina konfliktus ir patikrina būtiną rūpestį turtu.

24-as klausimas. Žmogus atvyksta į dyką žemę. Ar pakanka jam pasakyti: „Aš pasiimu šią žemę nuo tos upės iki to kalno", kad galėtų valdyti žemę visai teisingai ir kad niekas negalėtų jo iš jos išvaryti? Ar reikia, kad jis parodytų savo veiklumą, ją užimdamas? Ar pagaliau reikia, kad jis padarytų, kad ji vaisiaus atneštų tam, kad ji taptų jo?

Pirmoji sąlyga yra būtina. Nuosavybės teisė išplaukia žmogui iš jo racionalios prigimties; tad reikia, kad jis atliktų racionalaus asmens aktą, įvykdydamas *valios* aktą, norėdamas tapti savininku.

Bet to neužtenka. Reikia, kad noras turėti pasirodytų išoriškai, *užimant* žemę ir ypač ją *dirbant*, kad ji „atneštų vaisių" ir šitaip paliktų apvaizdos plane. Tie du dalykai, antra vertus, eina kartu (nes tam, kad *užimtum*, reikia *dirbti*, kad ir gyvatvorę pasodinant ar ribas užbrėžiant), ir darbas palieka „efektyvi privačios nuosavybės bazė", kaip pasakyta anksčiau jau komentuotoje Enciklikos vietoje. Čia Popiežius grįžta prie tos pačios idėjos ir parodo, *kodėl* darbas yra nuosavybės šaltinis: dirbdamas „žmogus pritaiko, taip sakant, sau pačiam kūniškos gamtos dalį, kurią dirba, ir joje palieka nelyginant savo asmens atspaudą". Darbas yra lyg žmogaus asmens praplėtimas. Tai todėl iš jo išėjusi nuosavybė reikalauja tokios pagarbos, ir Bažnyčia turi taip griežtų reikalavimų šiuo atžvilgiu.

Kai kurių kraštų civiliniai įstatymai yra sutarmėje su natūraliuoju įstatymu, kada jie skelbia, kad

lieka be savininko nuosavybė, kuri neribotą laiką lieka nedirbama, pavyzdžiui, laukas.

Valstybei, bendro intereso saugotojai, priklauso neprileisti prie piktanaudžiavimų, įnešant į teisę valdyti kompromisus ir suvaržymus, kurių reikalauja visuomenės gyvenimas. Dievas, sako Enciklika, „paliko nuosavybių atribojimą žmonių išminčiai ir tautų institucijoms".

25-as klausimas. Kokių refleksijų sukelia paragrafas apie darbą, efektyvų privačios nuosavybės pagrindą?

Mažai apšviestas arba socialistinių sofizmų apakintas protas galėtų neteisingai išvesti iš šios vietos formulę „padirbtas daiktas priklauso darbininkui" ir paneigti darbdavio nuosavybės teisėtumą. Reikia prisiminti, kad, jei darbas iš tikrųjų duoda nuosavybės teisę, nes uždeda padirbtajam daiktui „tam tikrą asmeninį atspaudą" ir pasidaro nelyginant žmogaus asmens pratęsimas, formulė nėra teisinga visa savo plotme, išskyrus tuos atvejus, kada einąs daiktu, kuris dar nėra niekieno nuosavybė. Fabriko darbe pirmosios medžiagos priklauso šeimininkui; asmeninis atspaudas, kurį darbininkas ant jų uždeda ir kuris jam suteiktų savininko teisę, jei jis būtų pirmas tų medžiagų valdytojas, yra atperkamas algos.

Pastaba. — Juodi darbai, bendrai imant sunkesni (vežikų, nešikų), yra mažiau atlyginami kaip kiti. Tai lengva suprasti; jie yra pigesni, jie savaime turi mažiau vertės, kitiems dalykams lygiems esant, kadangi asmeninis atspaudas juose yra mažesnės vertės. Toliau bus duota to daugiau pavyzdžių; pavyzdžiui, juodieji darbai dažnai reikalauja mažiau prisirengimo... Ilgas prisirengimas prie gydytojo, advokato... profesijų iš anksto pareikalauja žymaus kapitalo; be to, ir versdamasis tomis profesijomis, žmogus giliau užangažuoja savo žmogišką vertybę ir savo būtybę...

26-as klausimas. Popiežius sako, kad darbininkas tikisi iš savo darbo ne tik atlyginimo, bet taip pat ir griežtos teisės naudoti jį kaip tinkamam. Tad ką manyti apie daromus iš algų išskaičiavimus į pensijų fondus arba apie išskaičiavimus, kurie yra numatomi socialinei apdraudai? Kaip žiūrėti į tai?

Tai gali būti išstudijuota dviejų principų atžvilgiu. Kai dėl *nuosavybės* principo, tai yra išimtis, padaryta teisei, kurią darbininkas turi disponuoti savo alga. Čia papildoma darbininkų veikla, kurie savaime, kaip prityrimas parodė, nepanaudotų, bendrai imant, savo savininko teisės šitam visuotinei gerovei būtinam reikalui.

Kai dėl valstybės intervencijos klausimo, kuris bus toliau nuodugniai išstudijuotas, reikia pasakyti, kad principe ne valstybei pareina rūpintis šiais išskaičiavimais, kurių būtinumą kiekvienas turėtų suprasti.

Bet valstybė turi teisę įsikišti:

1⁰. Kada *privačios iniciatyvos pastangos* buvo *nesėkmingos*. Pavyzdžiui, kada veltui buvo stengtasi paskatinti darbininką apsirūpinti.

2⁰. *Socialinei blogybei sukliudyti.* Šis daugelio nesirūpinimas buvo žaizda visuomenei. Ta turi teisę apsisaugoti nuo blogybių, kurios jai gresia.

3⁰. *Bendra gerove pasirūpinti.* Įstatymas dėl išskaičiavimų, įstatymo projektas dėl socialinės apdraudos nesiekia privesti prie kurio ypatingo individo gerovės, bet prie visų labo.

Nuosavybės teisė, būtina šeimos galvai.

„Tačiau tos teisės, kurios yra įgimtos kiekvienam, atskirai paimtam žmogui, pasirodo griežtesnės, kada jas apsvarstome jų santykiuose ir sąryšyje su naminio gyvenimo pareigomis.

Nėra abejojimo, kad, pasirenkant gyvenimo rūšį, kiekvienam valia arba sekti Jėzaus Kristaus patarimu dėl mergystės arba sueiti į moterystę. Joks žmonių įstatymas

nieku būdu negali atimti natūralios kiekvieno žmogaus teisės į moterystę nei apriboti pagrindinio tikslo, kuriam ji buvo įsteigta Dievo nuo pat pradžios: *Aukite ir dauginkitės* (Gen. I, 28). Tad šeima, kitaip tariant, namų draugija, be abejo itin maža draugija, bet reali ir egzistavusi prieš bet kokią civilinę draugiją, nuo to meto būtinai privalo turėti tam tikrų, nuo valstybės visiškai nepareinančių teisių ir pareigų. Šitokiu būdu, šią nuosavybės teisę, kurios Mes esame, gamtos vardu, reikalavę individui, dabar reikia praplėsti žmogui, kaip šeimos galvai.

Net, priešingai, toji teisė tik stiprėja, kai žmogaus asmuo šeimoje lyg prasiplečia. Prigimties tvarka griežtai reikalauja, kad šeimos tėvas parūpintų visa, kas gyvybei išlaikyti ir šiaip gyvenimui yra reikalinga tiems, kuriuos jis pagimdė; pati prigimtis įdėjo žmogui noro patiekti savo vaikams visa, kas reikalinga, kad, gyvenimui ne visad tikram esant, jie galėtų dorai gintis nuo skurdo ir vargo, nes jo vaikai, tai lyg jo paties atsikartojimas. Šitą savo priedermę jis teatliks, kai turės nuosavybės ir galės ją palikti vaikams.

Kaip kad valstybė, taip lygiai ir šeima, kaip minėjome, yra tikra draugija ir valdos savo atskira, būtent, tėvo valdžia. Todėl šeima turi bent lygių su valstybe teisių, — žinoma, neperžengiant tiesioginio šeimos tikslo užbrėžtų ribų, — rinktis ir vartoti reikalingų priemonių savo sveikatai ir teisėtai laisvei ginti. Pasakėme bent lygių teisių, nes šeima yra sąvokoje ir gyvenime pirmesnė negu valstybė, už tat ir jos teisės bei priedermės yra pirmesnės ir žmogaus prigimčiai artimesnės. Jeigu atskiri piliečiai ir šeimos, prisidėdami prie valstybės, iš jos turėtų tik nuostolių, o ne naudos, ir savo teisių suvaržymo jų gynimo vietoje, tai greičiau reikėtų neapkęsti valstybės, o ne jos norėti." (Rer. Novarum).

27-as klausimas. Ar individo teisė įgyti nuosavybės neatrodo pastiprinta, kada žiūrima į individą, kaip šeimos galvą?

Taip, ir tai išaiškina Leonas XIII, nurodydamas, kad pati prigimtis skatina šeimos tėvą rūpintis savo vaikų ateitimi, suteikiant jiems palikimą. Teisė įgyti nuosavybės, šeimos tėvo atveju, pasirodo dar aiškesnė. Sulaužyti tą teisę, tai būtų nusikalsti žmogaus prigimčiai, kuria ji remiąs.

Be abejo, teisė perduoti savo turtą palikimo keliu, visų pirma savo vaikams, išplaukia iš teisės tu-

rėti nuosavybės, ir žmoguje taip giliai įsikerėjęs palinkimas, kuris verčia šeimos tėvą palikti palikimą savo vaikams, pirštu prikišamai įrodo, kad pastovios ir perleidžiamos nuosavybės teisė yra prigimta teisė.

28-as klausimas. Ką manyti, pagal Enciklika, apie prigimtą draugiją, kokia yra šeima? Ar, ją išardant, kad būtų galima pamėginti paveikti iš savo normalios padėties, iš savo prigimtos aplinkos išplėštus individus, galima būtų sukrikščioninti šeimas ir individus? Ar darbas, šitaip atliekamas gali būti patvarus, visuomeniškas?

Šeima iš tikrųjų turi labai taurią kilmę. Ne valstybė davė jai pradžią ir ją suorganizavo, bet Dievas (kokia graži savo paprastumu yra Genezės istorija apie Adomo ir Ievos sutvėrimą!)

Tad šeima yra pati pirmoji žmogiškų draugijų: pati pirmoji *kilnumu* ir *data*. Taip pat koks kilnumas glūdi tame *gyvybės perdavime*, kuris yra patikėtas šeimai, kaipo tikslas, ir kuris tėvus padaro Dievo *bendradarbiais*, parengiančiais Jo *išrinktuosius*.

Šitokiu būdu šeima yra visuomenės, kiekvienos visuomenės pagrindas. Nes visuomenė nesusideda iš atskirų individų, bet iš šeimų, kadangi visi individai būtinai priklauso prie kurios nors šeimos.

Šeimai kilnumo titulą suteikia tai, kad tai yra *prigimta reikalinga* visuomenė. Tuo tarpu kitos draugijos, net tos, kurios, rodos, „sudera su gamta", kaip profesinės draugijos, korporacijos, nėra „reikalaujamos gamtos", nėra būtinai reikalingos.

Per šeimą individas pasiekia savo tikslą, ir klysta tie, kurie siekia surasti, bendru būdu, individo labą ir gerovę, jį išimdami iš šeimos rėmų.

1⁰. Yra organizacijų, kurios kiek papildo šeimos nepriteklius (lopšeliai, senių prieglaudos, globos draugijos...). Jos yra *labai naudingos*, kadangi visados bus šeimų, kurios negalės pildyti savo pareigų,

blogų šeimų, arba šeimų, kurias ekonominė padėtis atleidžia nuo tam tikrų pareigų (pavyzdžiui, žmonos darbas už namų sienų). Tad reikia palaikyti, remti šias organizacijas, bet kaipo nepakankamas priemones, ir nedaryti jų veikimo ir organizacijos pagrindais; net privalu bijoti, kad jos nepašventintų, nepalaikytų ir nepadaugintų nenormalią padėtį.

2⁰. Ypač reikia veikti tiesioginai, pozityviai šeimai:

— visų pirma, padarant joje gyvenimą normalesnį (geresnės atlyginimo, gyvenimo, higienos sąlygos); profesinė organizacija čia galėtų daug nusverti;

— paskui, siekiant sujungti narius, išmokant juos suprasti savo pareigas (moralinė ir religinė akcija);

— pagaliau, palaikant organizacijas, kurios stiprina šeimą (pigių butų draugijos).

3⁰. Individualinėje ir socialinėje akcijoje reikia stengtis visados veikti atsižiūrint į šeimą, galvojant apie šeimą.

29-as klausimas. Aukojant labdaringoms organizacijoms, neturtėliams, Bažnyčiai, kokia turi būti šeimos tėvo elgesio linija, laikantis Enciklikos pamokymų?

Enciklika šeimos tėvui užbrėžia dvigubą pareigą savo vaikų atžvilgiu: patenkinti jų esamus reikalavimus, patikrinti jų ateitį (suteikiant jiems profesiją, amatą, palengvinant jiems prieiti prie laisvos karjeros, duodant kraitį...). Ši dviguba pareiga turi būti pritaikoma pagal kiekvieno socialinę padėtį ir padorumą, bei prievoles, kurias ta padėtis uždeda. „Niekas, — toliau sako Enciklika, — neprivalo atsisakyti to, kas yra jo asmeniui priimtos tvarkos ar padorumo uždedama."

Atlikęs savo pareigą vaikams, šeimos tėvas gali disponuoti savo turtu labdaringų organizacijų naudai. Net yra jam *pareiga*, ne griežto teisingumo, bet krik-

ščioniškos mielaširdystės, duoti iš savo pertekliaus neturtėliams. Ši mielaširdystės prievolė labai įvairauja pagal:

a) kiekvieno turtą;

b) socialinę padėtį;

c) labdaringos organizacijos rūšį (kultui skiriama dalis, nes tai teisingumo klausimas, eina pirmoje vietoje, paskui eina mokymo, auklėjimo įstaigos, socialinės įstaigos...);

d) kraštą, kuriame esama (pavyzdžiui, yra didesnė pareiga protestantiškoje šalyje palaikyti katalikiškas organizacijas).

30-tas klausimas. Ar normalu, kad motina valdytų šeimą, kad ji viena spręstų, kas darytina religiniu, auklėjimo, ekonominiu atžvilgiu?... Net kada tėvas nėra tuo, kuo turėtų būti, ar motina dažnai neperdeda rizikuodama kenkti vyro autoritetui? Kokią elgesio liniją bendrai nurodyti?

Kad motina, tėvui gyvam esant ir jo akivaizdoje, ne tik turėtų vaikų moralinį auklėjimą, bet ir šeimos valdžią ir lemiamą balsą visuose šeimos reikaluose, nėra normalu. *Tėvui* priklauso valdyti; motina *bendradarbiauja,* ypatingai ekonominėje srityje ir tame, kas liečia vaikų auklėjimą, kur tėvo vaidmuo yra vyraująs.

Kada dedas atvirkščiai ir motina valdo šeimą, visi nuo to nukenčia: vaikai, kuriems trūksta tėvo autoriteto vyriškumo; žmona, kuri yra prislėgta tos naštos, pakeliamos jos vienos, užuot ja pasidalinus, arba kuri netenka pasitikėjimo ir pagarbos savo vyrui; pagaliau tėvas, kuris pasidaro juo nerūpestingesnis ir egoistiškesnis, juo daugiau jis atmeta atsakomybę, kuri jam pareina.

Tačiau reikia pripažinti, kad kartais tėvo netinkamumas, jo moralinis ar religinis nepatenkinamumas priverčia žmoną išeiti iš savo normalaus vaidmens ir

prisiimti šeimos valdžią. Tada reikia, kad ji elgtųs atsargiai, kad pati išlaikytų savo pareigų vyro atžvilgiu rūpestį, kad mokėtų išaiškinti arba išteisinti savo elgesį vaikams, taip kad nesumažėtų tėvo autoritetas.

31-as klausimas. Ką manote apie labai dievobaimingą darbininkę, kuriai grasūs šeimininkavimo darbai, kuri tarias nesuprasta? Nurodykite elgesio linija.

Jos dievobaimingumas yra blogai suprastas. Dorybė glūdi Dievo valios vykdyme iš meilės. O ši valia yra apreikšta kiekvieno luomo pareigose: tad tvirtas, apšviestas dievobaimingumas kaip tik susideda iš meilės savo luomo pareigoms ir jų tobulo vykdymo.

Būtų gera parodyti tokiai darbininkei, kad šeimininkavimo darbai arba profesiniai darbai nėra savaime kliūtys vidujiniam gyvenimui, kadangi darbas gali būti suderinamas su intensyviu vidujiniu gyvenimu. Net dažnai savo luomo pareigose galima duoti kuo didžiausio pamokymo atliekant jas tobulai, ir, dirbant savo profesijos darbą, galima įgyti didesnę įtaką, kada turima didelės profesinės vertybės. Kalbamoji darbininkė, užuot radusi tuose materialiniuose užsiėmimuose kliūtį savo dievobaimingumui, gali juose gauti didelių malonių ir padaryti juos apaštalavimo proga. Antra vertus, tuose užsiėmimuose, visados turi būti pagerbtas religinių pareigų minimumas (sekmadienio mišios...).

Kadangi verslas turi didelės įtakos vidujiniam gyvenimui, svarbu gerai jį pasirinkti, atsižvelgiant į gabumus, kad būtų galima jį pamilti ir gerai atlikti.

Valstybė turi gerbti šeimos šventovę.

„Didžiai ir pavojingai klysta tie, kurie nori, kad vyriausybė savo nuožiūra kištųs į vidujinį šeimos gyvenimą. Žinoma, jei kuri šeima yra didžiausiame skurde ir pati iš

tos padėties išbristi nesugeba, tuomet teisinga yra, kad valstybė tokiais atvejais padėtų, nes atskiros šeimos juk yra pačios valstybės dalys. Vyriausybė privalo tai daryti ir tuomet, kada šeimoje esti labai mindžiojamos savitarpio teisės, padedant kiekvienam atgauti savo teises. Tai nereiškia prisisavinti piliečių teises, bet tik jas apginti ir patvirtinti teisinga ir privaloma globa. Bet vyriausybė privalo tuo ir pasitenkinti, nes, peržengdama tas ribas, ji sulaužytų prigimtąją šeimos teisę. Tėvo teisės yra savyje nepanaikinamos ir nė valstybė negali jų pasisavinti, nes tos teisės, kaip ir žmonių gyvybė, pareina iš vieno šaltinio. *Vaikai yra nelyginant savo tėvų dalis* ir lyg jų asmens išplėtimas. Ir tiksliai kalbant, jie stoja į visuomenę ir į valstybę ne patys betarpiškai, bet šeimai, kurioje gimė, tarpininkaujant. Tos pačios priežasties dėliai, būtent, kad *vaikai jau iš prigimties yra tėvų dalis... jie lieka tėvų globoje, kol patys nepradės valdytis savo protu ir savo valia.* Socialistai tad ardo vidujinį šeimų gyvenimą ir laužo teisybę, jei, pašalinę tėvų globą, paveda valstybei globoti." (Rerum Novarum).

32-as klausimas. Kokių sąlygų Leonas XIII reikalauja, kad valstybė ateitų į pagalbą šeimoms?

Popiežius reikalauja, valstybių intervencijai į šeimas pateisinti, kraštutinių atsitikimų, pavyzdžiui, „didžiausio skurdo" arba „kada šeimoje esti labai mindžiojamos savitarpio teisės". Valstybė turi įsikišti pirmuoju atsitikimu, nes kiekviena šeima yra visuomenės narys; ji įsikiša antruoju atveju todėl, kad viena iš jos pirmųjų pareigų yra saugoti kiekvieno piliečio teises ir kiekvienam atiduoti tai, kas jam priklauso.

Šitais kraštutiniais atsitikimais apsiriboja valstybės intervencija *į šeimas.* Jei ji eitų toliau, ji „sulaužytų prigimtąją šeimos teisę", kas būtų didi ir pavojinga klaida.

33-as klausimas. Kokie gali būti savitarpio teisių mindžiojimai šeimoje, pateisiną viešosios valdžios įsikišimą, kur padėtų kiekvienam atgauti savo teises?

1^{0}. Vaiko teisių sulaužymas: blogas elgimasis su

juo, jo jėgų pernaudojimas, nemoralinis pavyzdys, nemokymas.

2^0. Žmonos teisių sulaužymas: brutalumas, sunkus piktanaudžiavimas, naudojant jos algą.

3^0. Vagystė iš vieno šeimos nario pusės kitų nenaudai.

34-as klausimas. Šv. Tėvas sako, kad žmonės stoja į visuomenę ir į valstybę šeimai, kurioje gimė, tarpininkaujant. Pagal tai išaiškinkite, kas yra nenormalaus ne progresyviame šeimos iškėlime, bet staigiame individo iškilime. Tačiau ar nėra istorijoje didžių žmonių, „savo darbų vaikų"? Ką apie tai manyti?

Normali tvarka yra ta, kad sūnūs įstotų į visuomenę per savo šeimą ir kad jie paprastai užimtų vietą, kurią jų tėvai užimdavo, kad ją ir toliau išlaikytų, kadangi kiekvienas individas turi plėtotis toje aplinkoje, kurioje Dievas davė jam gimti.

Taip pat normalu, kad šeimos siektų pagerinti savo padėtį, pakopti socialinės lipynės laiptais, ir tai etapais.

Nenormalu yra vieno individo, apleidusio savo aplinkumą, savo šeimą, savo tradicijas, „ūmus iškilimas". Tai yra nenormalu, bent nepaprasta ir gal pavojinga: todėl reikia padaryti, kad moralinis ir intelektualinis išsiplėtojimas drauge eitų su staigiu turto ar aukštos socialinės padėties įgijimu. Be to, individas pasidaro „beluomis", kuris daugiau nebėra savo vietoje ir sudaro pavojų visuomenei.

Ta pati elgesio linija atrodo tinkanti ir genijams, nepaprastiems talentams, kurie iš karto išeina iš šeimos gyvenimo rėmų arba aplinkos: išimtys, kurios gali pateisinti individo „staigų iškilimą". Reikia linkėti, kad nes Dievas jas jiems ne veltui davė, — bet tegul jie gerbia savo šeimas, išsaugoja joms nuolankumo, net rinktiniai žmonės išplėtotų savo nepaprastas dovanas,

kada aplinkybės juos priverčia atsitraukti nuo jų gyvenimo. Kas yra graudesnio už didžių žmonių ištikimybę savo kukliai kilmei? (Pasteur, Millet, Popiežius Pijus X...). Jie būtų sutepę savo šlovę, jei būtų atsimetę nuo savo šeimų. Gėlė, jei galėtų galvoti, argi ji atsimestų nuo savo kotelio ar šaknies?

35-as klausimas. Tėvų globa yra Dievo leista, bet argi jų autoritetas nemažėja, vaikams augant? Ar jis nepaliauja? Kur yra riba?

Tėvų autoritetas yra kilęs iš Dievo autoriteto. Tai duoda tėvų autoritetui visą jo didybę, jo teisėtumą. Todėl dieviškas autoritetas yra taisyklė, matas ir riba tėviškam autoritetui, kuris netenka savo teisių, kada panori jas prakelti ant Dievo teisių. Šitokiu būdu tėvai negali reikalauti, kad jų vaikai jų klausytų, nusikalsdami moralinei teisei, religijos pareigoms ir savo pašaukimui.

Tėvų autoritetas, kilęs iš Dievo autoriteto, turi tą patį vaidmenį kaip jis: jis turi vesti vaiką į jo amžiną paskyrimą. Kada vaikas yra visai jaunas, tas tėvų autoritetas turi veikti labai tiesioginai ir papildyti tai, ko jis dar neturi proto, valios ir žinių. Bet kada tie vaiko privalumai išauga, tėvų autoritetas progresyviai mažėja. Ir kada vaikas tampa pilna asmenybe, suaugęs, tėvai nebeturi jam pilno ir visiško autoriteto, bet jie visados turi teisę į dėkingumą, į pagarbą ir nuolankumą, kurie bus teisinga duoklė jų amžiui ir prityrimui.

Kadangi tėvų autoritetas yra įsteigtas vaiko labo (amžino ir net laikino labo) dėliai, tėvai privalo protingai atsižvelgti į vaiko gabumus ir palinkimus, kada tenka parinkti verslą ir varu neprimesti jam savo norų.

Pragaištingos socialistų teorijos pasėkos.

„Bet be minėtos neteisybės labai aišku, koks sumišimas ir visos tvarkos išardymas turi kilti iš šitokio socialistų

tvarkymo. Sunki ir nepakenčiama piliečių vergovė, savitarpio pavydas, nepasitenkinimas ir nesantaika — štai to mokslo vaisius. Atėmus žmogui tai, kas jo sumanumą ir darbštumą žadina, būtinai išseks ir patys turtų šaltiniai. Toji gi lygybė, apie kurią svajoja socialistai, būtų ne kas kita, kaip tik lygus žmonių skurdas bei vargas.

Iš to viso aišku, kad socializmo prasimanymą iš visų nuosavybių padaryti vieną turtą reikia griežtai atmesti, nes, pirma, jis kenkia tiems, kuriems reikia dabar padėti, antra, jis yra priešingas įgimtajai žmogaus teisei ir, trečia, jis iškraipo tikrą valstybės pareigų supratimą ir drumsčia viešąją ramybę. Todėl, norint padėti liaudžiai, reikia pirmiausia laikytis kaipo taisyklės, kad atskirų žmonių nuosavybės yra neliečiamos. Tai pastebėję, išdėstysime, kur reikia ieškoti norimos pagalbos." (Rer. Nov.).

36-as klausimas. Grįždami prie socializmo, sudarykite vaizdą jo pagrindinės idėjos, idėjų, kurios iš jo išplaukia, pasėkų, kurios iš jo išeina.

Visos socializmo sistemos pagrindinė idėja yra Dievo neigimas, materializmas. Socializmas, neigdamas Dievą ir būsimąjį gyvenimą, gali įsivaizduoti tik žmonių laimę žemėje ir jų lygią teisę į laimę, jų lygią teisę į žemiškus smagumus. Tad socializmo doktrinos pagrinde glūdi iš materializmo kilusi *klaidingos lygybės* idėja... Nelygybė ir neteisybė jam yra tas pats, ir jis, iš principo, kovoja su visomis nelygybėmis. Tad jis veda tiesiog prie luomų neapykantos, šeimos žlugimo, privačios nuosavybės panaikinimo, bet kokio autoriteto, Dievo, pono ar šeimininko neapykantos.

Tos sistemos pasėkos yra pragaištingos:

1⁰. Religijos žlugimas.

2⁰. Visuomenės dezorganizacija, nes ne neteisingos, koordinuotos ir sutaisyklintos nelygybės yra būtinos jos gyvenimui.

3⁰. Šeimos, pačiuose pamatuose pakastos, žlugimas.

4⁰. Gamybos, profesinės vartybės sumažėjimas, kadangi truks tų pirmos eilės akstinų, kokie yra šei-

ma ir privati nuosavybė, ir to būtino regulatoriaus, kurį patikrina autoritetas.

5⁰. Kiekvieno nuturtimas, kyląs iš tautos nuturtimo.

6⁰. Nepatenkinimas ir nesantaika dėl neįvykdytų laimės pažadėjimų.

7⁰. Favoritizmo režimas, vis tiek, ar etatizmas padarys visus piliečius valdininkais ar komunizmas įves jėgos ir tironijos viešpatavimą.

8⁰. Kadangi teisinga pareigos ir klusnumo idėja nebeturės atramos, autoritetas bus pakeistas brutalia jėga; skaičiaus ar kelių smarkuolių kaprisas bus įstatymas ir „teisingumo" mastas. Aiškus dalykas, šv. Tėvas, smerkdamas socializmą, nesmerkia visas kolektyvios nuosavybės rūšis. Jis tik pasisako prieš privačios nuosavybės panaikinimą, kurį socializmas iškėlė į principą. Pasilieka visiškai leistos ir teisėtos tokios kolektyvios nuosavybės formos, kaip sindikalinė nuosavybė, komunalinė nuosavybė (komunaliniai miškai ir pievos, skerdyklos...), tautinė nuosavybė (valstybiniai miškai, valstybiniai rūmai, geležinkeliai...). Sindikalinė nuosavybė, pavyzdžiui, ypatingai nusipelno paskatinama.

Dabar, kada žodžio socializmas prasmė yra nustatyta, būtų klaida sakyti, kad municipalitetas, pavyzdžiui, linksta į socializmą todėl, kad eksploatuoja dujų fabriką ar elektros stotį, tramvajų ir t.t., o valstybė yra socialistinė todėl, kad steigia visuotiniu interesu pateisinamus monopolius arba pati valdo geležinkelius. Tačiau valstybė privalo laikyti teisingose ribose, — bendros gerovės ribose, — nacionalizuotą nuosavybę, jei nenori užsitraukti teisingo priekaišto, kad pasiduoda socializmui.

Socialistų klaida. — Enciklikoje *Quod Apostolici* (1878) Leonas XIII rašo:

„Kai socialistai vaizduoja nuosavybės teisę kaipo žmonių prasimanymą, priešingą įgimtai lygybei tarp žmonių, kai,

skelbdami turtų bendrumą, jie tvirtina, kad negalima kantriai kelti neturto ir kad galima nebaudžiamai kėsintis prieš turtingųjų turtus ir teises, Bažnyčia daug naudingiau ir protingiau pripažįsta, kad nelygybė egzistuoja tarp žmonių, jau ir iš prigimties nevienodų savo kūno ir dvasios jėga, ir kad ši nelygybė egzistuoja net turtų valdyme; ir ji įsako, kad nuosavybės ir turto teisė, kilusi iš pačios prigimties, būtų palaikoma nepaliesta ir nesulaužyta rankose tų, kurie ja turi..."

III skyrius

Tikrasis vaistas

Socialinė bažnyčios doktrina

Negalimumas pagerinti žmonių likimą be bažnyčios pagalbos.

„Turėdami tam pilnos teisės, mes drąsiai imamės tai nurodyti, nes svarstomas klausimas yra toks, kad be Tikybos ir Bažnyčios pagalbos negalimas joks lemtas jo išsprendimas. Kadangi religijos saugojimas ir visų Bažnyčios žinioj esančių priemonių vartojimas yra pirmiausia Mūsų rankose, tai tylėti šitame reikale reikštų tiek, kaip ir pareigą apleisti.

Žinoma, šitoks klausimas reikalauja darbo bei pastangų ir kitų žmonių, būtent, valstybės vadų, darbdavių ir turtuolių, pagaliau ir pačių darbininkų, dėl kurių čia ginčijamasi. Vis tik, nė kiek neabejodami, tvirtiname, kad, pašalinus nuo to darbo Bažnyčią, visos žmonių pastangos liks be vaisių." (Rerum Novarum).

37-as klausimas. Ką nori pasakyti Šv. Tėvas, kalbėdamas apie savo teisės pilnumą?

Šv. Tėvas nori pasakyti, kad Bažnyčia turi teisę įsikišti į socialinį klausimą, nes tas klausimas yra glaudžiai susijęs su dorove ir religija, kurių Bažnyčia yra saugotoja. Į socialinį klausimą įeina ekonominių ir moralinių elementų. Šitokiu būdu, socialiniame klausime turi būti atsižvelgta, pavyzdžiui, kad ir į rolę mašinizmo, kuris padarė perversmą pramonės gyvenime, bet pirmiau turi būti apsvarstyti santykiai tarp darbdavių ir darbininkų, santykiai, kurie turi būti tvarkomi teisingumu ir mielaširdyste. Teisingumo ir mielaširdystės pareigos įeina į dorovės, vadinas, Bažnyčios sritį.

Šv. Tėvas, būdamas Jėzaus Kristaus Vietininkas žemėje, jo Bažnyčios Galva, turi visą galią Bažnyčios mokslui socialiniais klausimais nustatyti.

38-as klausimas. Šv. Tėvas pripažįsta vyriausybių, darbdavių, turtuolių ir darbininkų veikimo reikalinguma. Kodėl jis tvirtina su tokiu įsitikinimu, kad, pašalinus nuo to darbo Bažnyčią, visos žmonių pastangos liks be vaisių? Argi šeimininkas, kuris moko mokinį (gizelį), darbininkas, kuris gauna geresnę algą, vaisingai neatlieka savo mažos dalies socialiniam klausimui išspręsti?

Pagrindas, kuriuo remias socialinė akcija, yra prigimtasis įstatymas, kuris yra toks pats senas, kaip ir pats žmogus. Senajame Testamente randame daug kur kalbant apie teisingumą, mielaširdystę, teisingos algos mokėjimą ir t.t..

Tad prileidus, kad individai ar individų susibūrimai galėtų ištikimai ir nuolatos pildyti prigimtąjį įstatymą, išeitų, kad jie galėtų sėkmingai darbuotis socialinio klausimo išsprendimui ir be Bažnyčios. Bet iš tikrųjų turint galvoje pirmapradę nuodėmę ir jos pasėkas (žmogaus aistros, proto tamsumą), prigimtasis įstatymas nėra patenkinamas vadovas: jis gali būti blogai pažintas, blogai išaiškintas, blogai pasektas. Reikia, kad Bažnyčia įsikištų prigimtajam įstatymui paprecizuoti, papildyti, pakomentuoti ir nurodyti, kaip jis turi būti pritaikomas.

Iš to galime padaryti šias išvadas:

1°. Kad tam tikri *izoliuoti, pereinamieji* individų ar individų susibūrimų veiksmai gali būti geri, kadangi tie individai arba jų susibūrimų vadovai semia savo įkvėpimą tuo momentu iš prigimtojo įstatymo, kurs yra įrašytas jų sąžinėse. Bet tokios rūšies veiksmų negalės būti ilgesnės grandinės dėl jau aukščiau pasakytos priežasties, būtent, kad per dažnai aistros aptemdys ir iškraipys prigimtąjį įstatymą. Tai išaiš-

kina, kodėl kartais sindikatai katalikiškais principais gali bendradarbiauti ir su C. G. T. arba neutraliais sindikatais, kadangi tie susibūrimai gali būti tam tikru momentu įkvėpti prigimtojo įstatymo, kuris taip pat yra sindikatų katalikiškais principais veikimo pagrindas. Bet suprantama iš to, kas jau buvo anksčiau pasakyta, kad tai gali būti tik pereinamas susitikimas, kadangi šis bendradarbiavimas gali įvykti tik dėl tam tikro klausimo ir pereinama forma.

2⁰. Kad *visuotinė akcija negali būti neutrali.* Neveikiama nuolatiniu būdu be *principų.* Ir joks mokslas nėra toks vaisingas, kaip Bažnyčios mokslas, elgesio linijai socialinių klausimų sprendime nustatyti. (Ž. 39, 58, 96, 100 klausimus).

Taip pat pastebėkime, kad tariamai neutralūs asmenys gali būti, jiems patiems nežinant, persiėmę krikščioniškomis mintimis ir principais, kurie nejučiomis paveikia ir jų darbus.

Pagaliau, jei Šv. Tėvas skelbia, kad, pašalinus nuo to darbo Bažnyčią, visos žmonių pastangos liks be vaisių, tai todėl, kad socialinė akcija, kaip ir kiekvienas apaštalavimas, reikalauja pasišventimo, energijos, išminties ir kad iš katalikybės semiama mielaširdystė, bendrai imant, viena gali suteikti tas dorybes. Antra vertus, Leonas XIII dar toliau plėtoja šią mintį.

Geradaris Bažnyčios mokslas ir akcija.

„Ir tikrai Bažnyčia, semdama mokslą iš Evangelijos, gali tuo mokslu tą kovą arba visai sustabdyti, arba, pašalinus žiaurumus, ją bent sušvelninti; toji pat Bažnyčia stengiasi savo dėsniais ne tik šviesti kiekvieno žmogaus protą, bet ir tvarkyti visą gyvenimą bei papročius; toji pat Bažnyčia gerina ir pačių darbo žmonių būvį, steigdama daugelį jiems labai naudingų įstaigų; ji trokšte trokšta, kad visi luomai, sujungę savo prityrimą ir jėgas, padėtų, kaip galima geriau, išspręsti darbininkų klausimą; ji mano, kad tam tikslui pasiekti turi būti leidžiami įstatymai ir naudojama vyriausybės galia, žinoma, išlaikant išmintingą saiką." (Rerum Novarum).

39-as klausimas. Sudaryti vaizdą Bažnyčios akcijos socialiniame klausime. Sužymėti penkius pagrindinius punktus, kuriuos precizuoja Enciklika

1⁰. Bažnyčios *mokslu,* žmonės turi principų, kuriais gali tikrai vadovautis savo socialinėje akcijoje ir išspręsti konfliktą. Mokydama teisingumo ir mielaširdystės ji veda prie taikos, sąjungos ir tvarkos visuomenėje. Jos mokslas jau yra suteikęs taikos didelės socialinės evoliucijos momentais (vergovė, komūnos, korporacijos...).

2⁰. Bažnyčia *reguliuoja kiekvieno gyvenimą ir įpročius,* ne tik nurodydama kiekvienam savo pareigą, bet ypač pažabodama aistras ir duodama, per Dievo malonę, kurią perduoda, jėgų įvykdyti tam, ką ji įsako.

3⁰. *Labdaros įstaigomis,* kurias ji steigia ar įkvėpia, Bažnyčia ateina žmonėms į pagalbą visuose jų reikaluose. Tada būna mažiau kentėjimo pasaulyje, o tame kentėjime — mažiau kartumo. Šios įstaigos yra stebuklingai pritaikytos sukcesyviems laiko ir vietos reikalams.

Istorija mums iš eilės rodo vienuolius kolonizuojant, plėšiant dirvonus, — vienuolynus mokant žmones, dauginant ligonines ir prieglaudas, — vyskupus palaikant valsčius, — šv. Vincentą Paulietį pradedant naują apaštalavimo formą su Mielaširdystės Seserimis, — XIX-ąjį šimtmetį šaukiant pasaulininkus prie gausingų apaštalavimo darbų (Ozanam...), — XX-ajame šimtmetyje Ch. de Foucauld steigiant naujų tolimos evangelizacijos formų... Tas įvairumas amžių bėgyje yra tikras Bažnyčios gyvumo ir lankstumo stebuklas. Ir dabartiniu metu šios labdaros formos tebėra itin įvairios: lopšeliai, mokyklos, globos draugijos, šeimoms namai, labdaros asociacijos, darbininkams butai, ligoninės, motinoms punktai... Praeityje, iki revoliucijos, Prancūzijoje Bažnyčia atliko vienų viena dabartinės švietimo ministerijos ir

viešosios globos darbą. Tačiau už visus šiuos išorinius veiksmus labiau nusipelno pasigėrėjimo glaudi Bažnyčios įtaka sieloms: tai ir tai žmonai, pavyzdžiui, ji pasako, kad jos pareiga pasilikti šeimos židinyje ir savo patarimais, savo sakramentais ji jai suteikia jėgų ten išlikti, nors jos padėtis ir yra itin skaudi. Čia yra *kuriama ir gaivinama* akcija, kuri yra pasigėrėtina ir kuriai lygios niekur negalima surasti.

4⁰. Bažnyčia reikalauja *visų luomų* pastangos šiam klausimui išspręsti ir ji kiekvienam nurodo savo pareigas ir teises. Socialinės problemos išsprendimas nereikalauja, kad luomai susiabsorbuotų vieni kituose. Taip pat jo negalima išspręsti, jei susirūpinama tik vienu luomu, apleidžiant kitus: šitokiu būdu bus gautas tik dalinis, izoliuotas rezultatas; nieko tvirto, „sukurto", socialaus. Priešingai, įvairūs socialiniai luomai turi susijungti ir laikytis harmoningoje pusiausvyroje.

5⁰. Bažnyčia reguliuoja *valstybės intervenciją* ir ji pašalina dviejų lygiai pavojingų teorijų pavojų, *liberalizmą*, kuris, atmesdamas „visa valstybei ir visa iš valstybės", palieka nuskriaustąjį be apgynimo, — *socializmą*, kuris norėtų viską pervesti valstybei (etatizmas) ir šitaip paraližuotų visą privačią iniciatyvą, visą teisėtą laisvę.

Žmogus privalo kantriai nešti savo naštą.

„Visų pirma reikia pripažinti, kad žmogus turi nešti savo naštą: negalimas yra dalykas mūsų visuomenėje visus sulyginti. Tiesa, socialistai žada tai žmonėms; bet kiekviena pastanga, daiktų įgimčiai priešinga, yra bergždžia. Ir tikrai. Jau iš prigimimo žmonės labai skiriasi nuo viens kito daugely dalykų: ne visi vienodų gabumų bei miklumo, ne visi vienodai darbštūs bei sveiki. Dėl tos žmonių įgimtos nelygybės savaime randasi nelygybė ir turtuose. Bet šitoks skirtumas yra naudingas ir atskiriems žmonėms ir pačiai visuomenei, nes bendrame žmonių gyvenime reikia įvairiausių gabumų įvairiems reikalams bei pareigoms at-

likti; kaip tik turtų skirtumas labiausiai ir verčia tas pareigas pildyti. — Nuo rankų darbo žmogus ir prieš nusidėdamas rojuje nebuvo visai laisvas; tik, ką pirma jis būtų daręs su malonumu ir savo laisvu noru, tą paskiau už savo nuodėmę jį privertė su vargu daryti būtinumas. „Žemė bus prakeikta dėl tavo pasielgimo: tarp vargų tu iš jos maitinsies per visas savo gyvenimo dienas". *(Gn. 3, 17).*

Panašiai niekuomet ant žemės nepasibaigs ir visi kiti vargai, nes sunkios ir karčios yra nuodėmės pasekmės, kurios turi sekti žmogų ligi jo gyvenimo galo. Taigi kęsti ir vargti žmogus turės visada, ir, nors žmonės viską išbandys ir darys, jie jokia jėga, nieku būdu nepajėgs šitų vargų visai pašalinti iš žmonių gyvenimo. Kurie gi skelbiasi galį tai padaryti ir prižada vargstančioms minioms jas išvaduoti nuo skausmų bei vargų ir joms ramų bei nuolatos malonų gyvenimą sukurti, tie iš tikrųjų tik vilioja ir apgaudinėja žmones, iš ko paskiau kils tik dar didesni vargai. Geriausia tad matyti žmonių gyvenimą tokį, koks jis iš tikrųjų yra, ir kartu ieškoti kitur, kaip sakėm, tinkamos pagalbos tiems vargams sumažinti." (Rerum Novarum).

40-as klausimas. Kokios yra naudos, kad žmogus kantriai neštų savo naštą (moralinės, profesionalinės, sindikalinės, socialinės naudos)?

Žmogus turi nešti savo naštą, nepavydėdamas tiems, kurie gyvena aukštesnėje padėtyje; bet jam neuždrausta siekti savo padėtį pagerinti ir parūpinti tiek sau, tiek kitiems socialinių pirmenybių. Bet šis kantrybės savo padėtyje klausimas paliečia ir kitą itin opų klausimą, rezignacijos klausimą, kuris turi būti traktuojamas atsargiai, kad nekiltų apgailėtinų nesusipratimų. Daug blogai apšviestų žmonių įsivaizduoja, kad krikščioniškoji dorybė yra kaip tik pasiduoti blogiui pasyviai ir kad yra nuopelningiau prieš jį nieku nesistengti. Precizuokime.

Jėzaus Kristaus pavyzdžiu krikščionis turi priimti su priderama tikėjimo dvasia kančias ir bandymus, vis tiek, iš kur jie ateina. Šis priėmimas ir yra krikščioniškoji rezignacija, kuri gali būti daugiau ar mažiau tobula, žiūrint, kokie mūsų vidujiniai nusiteikimai. Bet jei mūsų tikėjimas iš mūsų reikalauja

rezignacijos, tai jis visai mums nedraudžia siekti panaikinti priežastį blogio, nuo kurio kenčiame. Šitokiu būdu turime priimti ligą, kada ji ateina, bet mums pareiga gydytis iki tam tikro racionalaus laipsnio sveikatai atgauti. Mes taip pat turime priimti su krikščioniška rezignacija kentėjimą, kuris mums tenka darbo proga, bet mums yra leista siekti doromis priemonėmis jį sumažinti, vis tiek, kokia būtų jo priežastis. Kada jo priežastis yra kokia neteisybė, organizacijos trūkumas, socialinė netvarka, tada ne tik leista, bet ir pareiga visiems geriems piliečiams siekti panaikinti tą priežastį visuomenės labui. Prie šitos priežasties dažnai mums, darbininkams ir darbininkėms, prisidės mielaširdystė mūsų darbo brolių ir seserų atžvilgiu, kurie, kaip ir mes, yra kalbamojo neteisingumo ar netvarkos aukos.

Tad yra nesąmonė sakyti, kad krikščioniškoji rezignacija padeda įsikerėti visuomenės blogybėms ir kliudo socialinei pažangai.[1])

Nauda kantriai nešti savo naštą yra daugeriopa:

Moralinė nauda. — Siela ne taip gyvai jaučia savo gėlą, ji išlaiko *ramybę,* kas jai palieka jėgų tarnauti Dievui ir savo vidujiniam gyvenimui plėsti; jos nuopelnai dangui yra begaliniai. Ir ji juo daugiau prisiriša prie savo darbo — net prie savo darbo įrankių — juo sąžiningiau ji jam atsideda. Pastangos ir vargo jai lieka tik atsiminimas, be to, dar jausmas to, ką laimėjo moraliai. Daugiau mylima tai, kas brangiau atsieina.

Profesinė nauda. — Darbininkė išlaiko visą savo dvasios laisvę visai savo profesionalinei vertybei iš-

[1]) Algos, mokamos namų darbininkėms prieš karą (ir po jo daugelyje sričių) buvo per menkos, *neteisingos.* Ar buvo tobuliau rezignuotis? Ne — reikėjo, kantriai keliant skaudžias tų algų pasėkas, aktyviai darbuotis joms padidinti. Taip yra su daugeliu akcijų, kurių imas sindikatai krikščioniškais principais.

plėsti. Ji labiau atsidės darbui, kaip kad atsidėtų, jei jos sieloje siautėtų maištas.

Sinidikalinė nauda. — Ji bus geriau sindikuojama, kadangi ji turės daugiau moralinės ir profesionalinės vertybės. Savo sindikalinėje akcijoje ji bus geriau *apšviesta,* nes ji galvos ne tik apie savo interesą, bet ir veiks dėl aukštesnio motyvo: teisybės, Dievo norėtos tvarkos; ji bus *smarkesnė:* nebūdama prislėgta nusiminusi, neveikdama dėl savęs vienos, bet „dėl tikslo", ji nesiduos sulaikoma asmeniniems sumetimams; ji bus *patvaresnė,* nes jei ji apleis savo vargingą vietą dėl geresnės ar patenkinamesnės, ji dėl to nenustos veikusi, kol ji nelaimės visumai teisingumo, kurio visų labiausiai trokšta.

Socialinė nauda. — Visuomenė susideda iš įvairių elementų, turinčių įvairių vaidmenų atlikti, vaidmenų, reikalingų jos gyvybei, jos egzistencijai. (Rasime to pavyzdį La Fontaine'o pasakėčioje „Sąnariai ir pilvas"). Kantrybė nešant savo naštą, mūsų nurodytu būdu, leidžia šiuos įvairius vaidmenis atlikti; kada kiekvienas priima savo darbą ir savo profesionalinę pareigą, visuomenė gyvuoja laiminga ir klesti.

Vidujinė visuomenės taika atsiras per visų susijungimą.

Jei socialistų svajojama visiška lygybė yra absurdiška utopija, kadangi mūsų prigimtis prieš ją protestuoja, vis dėlto pastebėkime, kad mažesnė nelygybė (tarp turtingų kapitalistų ir proletarų) lieka pageidautina kaip visiškai suderanti su Evangelijos dvasia. Mes pamatysime, kad Leonas XIII iš įstatymų reikalauja palankumo nuosavybės dvasiai dėl numatomo teisingesnio turto paskirstymo tam, kad pamažu būtų užversta bedugnė, kuri skiria turtą nuo skurdo. (Žiūrėk 89 klausimą).

41-as klausimas. Kadangi „socialinis gyvenimas reikalauja įvairaus organizmo ir labai įvairių funkcijų" ir kadangi kaip tik padėčių skirtumas priveda žmones pasidalinti šitomis funkcijomis, kokią išvadą prieinate socialiniu atžvilgiu?

1⁰. Šios nelygybės yra reikalingos tvarkai, jos įeina į tvarką.

2⁰. Kadangi visuomenei reikalingos įvairios funkcijos, nė viena iš jų nėra niekintina, kadangi jos visos tarnauja. Tai sukelia pagarbos vieno kitam, o iš čia kyla pasitikėjimas ir vienybė.

Nelygybių ir funkcijų įvairumo reikalingumas yra sveiko proto dalykas. Kaip gyvuotų visuomenė, kur visi būtų pramonininkai ir nė vieno žemdirbio? Tai mažu maštabu matyti nepusiausvyroje, kuri susidaro, kada visi pasiima tą patį amatą: perdėtas jaunų neišsilavinusių mergaičių veržimasis prie mašinistės darbo ir toks pat jaunų vaikinų veržimasis prie elektros montieriaus darbo yra blogybė.

3⁰. Ne tiek svarbu būti tokioje ir tokioje padėtyje, kiek tinkamai tarnauti toje, į kurią mus Apvaizda paskyrė; tad reikia kuo tobuliausiai atlikti tai, kas mums pareina atlikti.

4⁰. Tarp mūsų yra abipusė priklausomybė: mums reikalingi visi, kadangi gyvename visuomenėje, turinčioje labai įvairų organizmą, kurioje mes vaidiname tik mažą vaidmenį. Iš to kyla santarvės tarp luomų reikalas, kadangi luomai yra visumos dalys. Reikalinga ir hierarchija į šitą daugybę vienybei, tvarkai įvesti. Sveiko proto pamoka, išreikšta aukščiau paminėtoje pasakėčioje, *Sąnariai ir pilvas,* savaime ateina į galvą. Šv. Povilas išdėsto tą pačią pamoką, kitu įgaliojimu ir su aukštesniu įkvėpimu, susiedamas ją su dieviška *šventųjų bendravimo* tiesa; ir jis duoda jos pritaikymų vaizdingai, suprantamai ir šiltai įtikinamai. (Laiškas romėnams, XII—XIII sk.; I-asis laiškas korintiečiams, XII sk.; efeziečiams, IV, V, VI sk.)

Mūsų išvada yra mielaširdystės taikos autoriteto išvada, kurios vietoje socialistai prieina *luomų kovos* ir ją palaikančios neapykantos išvadą. Pastebėkime, kiek nelygybė iššaukia mielaširdystę: vaiko silpnybė yra dar viena priežastis viršaus motinai jam pasišvęsti, jį pamilti; ligonio silpnybė, sukelia slaugytojos mielaširdystę; mokinio nepritirimas gali palenkti jo draugus jam padėti.

44-as klausimas. Net ir prieš nusidėdamas rojuje, Šv. Tėvas sako, žmogus nebuvo laisvas nuo rankų darbo... Kokių refleksijų šis priminimas sukelia?

Darbas nėra vien tik *bausmė*. Tai, kad mūsų pirmieji tėvai, dar prieš nusidėdami, norėjo dirbti, mums parodo darbo grožį, jo orybę.

Iš tikro darbas yra kaip ir mankšta mūsų gabumams; tai yra mūsų fizinio, intelektualinio ir moralinio išsiplėtojimo sąlyga; tai Dievo kuriamojo akto pamėgdžiojimas, pratęsimas, bendradarbiavimas su Dievu. Tad, dėl tų jo pobūdžių, darbas yra kilnus aktas, ir mes nieku būdu neprisidedame prie tam tikrų materialistų teorijų, kurie vaizduoja darbą kaipo nepakeliamą būtinybę, kurią žūt būt reikia nusikratyti.

Iš antros pusės, po Adomo nusidėjimo, „nuodėmė yra prie darbo pridėjusi skausmo jausmą ir yra jį uždėjusi kaip išpirkimą". Tad žymia dalimi yra klaidingos teorijos kai kurių socialistų, kurie tarias galėsią suorganizuoti visuomenę taip, kad darbas bus tik įvairus malonus pasimankštinimas, apribotas kiekvieno fantazija (Fouriero ir falansterių teorija).

Taigi, reikia prieiti išvadą, kad darbas, Dievo plane, yra didelė priemonė nuopelnams įgyti ir pirmpradei nuodėmei atpirkti[1]). Krikščioniškas mokslas taip

[1]) Žiūrėk dėl šio darbo klausimo: Comtesse Zamoiska „Le travail" (Lethielleux). Taip pat būtų galima pakomentuoti, atitinkamai pritaikant, La Fontaine pasakėčią „Darbininkas ir jo vaikai".

pat mums rodo, kad, dirbdami darbą ir vesdami darbingą gyvenimą, tampame šlovingai pašventinami ir vaisingai panašūs į Kristų, kuris pasirinko, beveik visam savo žemiško gyvenimo laikotarpiui, menką ir sunkų rankų darbą (Ž. 50 klausimą).

43-as klausimas. Kokia yra ta priemonė, kurios turime ieškoti kitur, kaip visuomeninės santvarkos perversme, priemonė, galinti pašalinti mūsų blogybes?

Ta priemonė yra *sugrįžti į Dievo planą*, sugrąžinti prigimtą tvarką įvykdant jo valią, saugoti jo įsakymus.

Bažnyčios principais vadovausimės savo akcijoje. Socialistai nori panaikinti kentėjimą. Jie to negalės padaryti: jis yra nuodėmės padarinys. Paklusnumas įsakymams savaime sumažintų nuodėmes ir kančias, kurios yra jų pasėkos. Tos, kurios yra neišvengiamos, turėtų būti priimtos nekeliant maišto.

Svarstant tai, kas aukščiau buvo parašyta, matyti visa tai, ką krikščioniško galvojimo ir gyvenimo įprotis duoda aiškaus šiems neišvengiamiems, dažnai skaudiems klausimams giedrai išspręsti.

Luomų susijungimas yra būtinas

„Yra didžiai blogas dalykas tame klausime vaizduotis tuodu luomu pačius savaime esant priešingus vienas antram, lyg kad pati prigimtis būtų skyrusi, kad turtuoliai ir neturtėliai žiaurioje kovoj vieni su kitais grumtųsi. Tas yra visai priešinga sveikam žmogaus protui ir reikia matyti tiesą visai priešingame moksle. Kaip žmogaus kūno dalys viena su kita jungiasi ir iš to kyla tam tikri jų santykiai, simetrija vadinami, taip lygiai ir visuomenei gamta skyrė, kad tuodu luomu draugingai sutaptų su viens antru ir viens antram padėtų išlaikyti visuomenėje pusiausvyrą. Vienas yra būtinai reikalingas antro: nei kapitalistas be darbo, nei darbas be kapitalo negali būti. Sutarimas gimdo gražių dalykų ir tvarką, o iš nuolatinės kovos neišvengiamai kyla netvarka ir didžiausias žiaurumas.

Tai kovai sustabdyti ir net jos šaknims pakirsti krikščioniškos priemonės turi stebėtinos ir visokeriopos galios“ (Rerum Novarum).

44-as klausimas. Parodykite, kad iš tikrųjų tie du luomai (kapitalas ir darbas) nėra „priešai“. Tačiau argi jie neturi tam tikrų priešingų interesų? Kokiomis priemonėmis tie du luomai gali „sutapti su vienas antru ir vienas antram padėti išlaikyti visuomenėje pusiausvyrą“?

Darbas yra būtinų būtiniausias kapitalo reikalas. Jis, be abejojimo, yra svarbus gamybos veiksnys; bet, mūsiškame didžiosios pramonės režime, įmonė neklesti vien tik darbininkais, net jei jie ir yra didelės vertės: jai reikia kapitalų, kredito, taip kad, kapitalų pritrūkus, įmonė ima nykti ir darbininkas yra pasmerktas jam pragaištingam nedarbui.

Atvirkščiai, kapitalas, net ir labai galingas, net galėdamas verstis ir labai ištobulintomis mašinomis, nieko negali *pagaminti* be *žmogaus darbo.*

Tad socialistų luomų kovos teorija yra pasityčiojimas sveiku protu, paklydimas ir pavojus darbininkui, kada ją imama gyvendyti.

Tiesa, darbdaviai ir darbininkai turi tam tikrų *skirtingų* interesų. Negalima būtų pasakyti, kad jie yra radikaliai *priešingi:* iš tikro jie yra lygiagrečiai. Pavyzdžiui, riboje, kurioje gali būti duota teisinga alga, darbdavio interesas yra duoti kuo žemiausią teisingą algą; darbininko interesas yra gauti kuo didžiausią teisingą algą. Tad tam tikra dalimi jie turi skirtingų interesų. Jie nėra radikaliai *priešingi,* nes jei darbininkas reikalautų neracionaliai didelės algos arba jei darbdavys duotų negarbingai mažą, tai pramonė būtų sudrumsta, kas išeitų į nenaudą tiek darbdaviui, tiek darbininkui.

Abudu luomus gali „sujungti“ visų pirma krikščioniški jausmai, įkvėpią abipusę meilę ir pagarbą.

Paskui eina socialiniai arba profesionaliniai organizmai, kur darbdavių ir darbininkų *elitas* susirenka savo interesų apsvarstyti, savo profesijos organizuoti tam, kad kiekvienas, svarstant darbo kontraktą, galėtų pareikšti savo nusistatymą ir pažiūras: namų, fabrikų tarybos; kiek galint pastovesnės mišriosios komisijos; aukštesnės darbo tarybos ir t.t....[1])

Abipusės pareigos: darbininkų pareigos

„Visų pirma visos religijos tiesos, kurių globėja ir aiškintoja yra pati Bažnyčia, labai gali sutaikinti ir suvienyti turtuolius ir neturtėlius, būtent, primindama abiem luomam jų savitarpio pareigas, o ypač tas pareigas, kurios iš teisybės seka. Iš tų jų pareigų darbininkus ir neturtėlius liečia šitos: pilnai ir ištikimai atidirbti tą, kas pasižadėta laisvu noru ir teisinga sutartimi; darbdavio neskriausti: nei jam pačiam, nei jojo turtams nekenkti. Ginant savo reikalus susilaikyti nuo prievartos ir niekumet nekelti maišto, nesusidėti su nedorėliais, kurie tyčiomis daro didelių be jokio saiko pražadų, nes iš to kyla tik nereikalingas nusivylimas ir turtų sunaikinimas“ (Rerum Novarum).

45-as klausimas. Kas suartina žmones? Ar teisės ar pareigos?

Išeinant iš to, ką anksčiau sakėme, pareigos suartina. Jas vykdant, tarp sielų susidaro meilės ryšys. Teisė traukia sau, o pareiga duoda ir artina.

Teisės, pagerbtos ar išreikalautos, priveda prie teisingumo santykiavimuose, ekvivalencijų socialiniuose santykiuose, kiekvienam pasiliekant prie savo. Teisės žymi atskyrius, priešingumą tarp individų.

---

[1]) Dėl kapitalo ir darbo santykių žiūrėk: Mgr. Germain: „La paix sociale par l'organisation chrétienne du tra vail“, Edit. Spes; —P. Coulet: „La doctrine catholique du travail salarié“, broch., *Action Populaire*. — Dėl fabrikų tarybų klausimo žiūrėk: „Le Val des Bois“, vue d'ensemble par un visiteur, ed 1921; — Turmann: „Problèmes sociaux du travail industriel“, Gabalda, 1921.

Pareigos jungia ir ypač meilės pareigos padaro, kad matome kituose *kitus* save.

Be to, kadangi pareigų sritis yra kur kas platesnė už teisių sritį, socialiniai santykiai bus dažnesni, kontaktai gausesni. Iš tikro, teisingumo dalyke, žmonių teisės ir pareigos yra korrelatyvios (Pavyzdys: Darbdavys turi pareigą duoti teisingą algą, darbininkas — teisę jos reikalauti). Meilės dalyke pareigos, kurias toks ir toks žmogus turi kitų atžvilgiu, nesuteikia pastariesiems atitinkamų teisių (Toks ir toks turtuolis turi pareigą duoti išmaldos neturtėliui, bet tas neturtėlis neturi *teisės* į tą tokio ir tokio turtolio išmaldą). Tad tarp žmonių yra daugiau pareigų išpildyti, kaip teisių išieškoti (Atsižvelgti į 10 *klausimą).*

46-as klausimas. Kodėl Šv. Tėvas sako, kad prieš kitas abipusias pareigas Bažnyčia primena abiem luomams tas, kurios išplaukia iš teisingumo?

1⁰. *Nėra tikros mielaširdystės be teisingumo.* Jei žmogus myli savo artimą, pirma jam suteiktina gėrybė yra jam atiduoti tai, kas jam priklauso: teisingumo pareiga. Pavyzdžiui: prieš duodamas išmaldos, aš turiu apmokėti savo skolas. Darbdavys, prieš įsteigdamas prie savo fabriko praktiškų labdaros įstaigų savo personalui, turi jam mokėti teisingą atlyginimą. Darbininkas, prieš norėdamas padaryti gero savo draugams savo paaiškinimais fabrike, kas tai yra sindikalizmas, turi saugotis, kad negaišintų laiko, kuris priklauso darbdaviui.

2⁰. *Visuomenė turi turėti pagrindu teisingumą,* kuris yra visuomeninės taikos pagrindas. Visuomenė yra juridinė institucija, ne mielaširdystės įstaiga. Reikia, kad santykiai tarp piliečių būtų bent, didžiąja dalimi, pagrįsti griežta teise, itin aiškia pareiga, o ne abejingumu ir meile, kurie visados yra kiek atsitiktiniai jausmai, iš kur ir jų nepakankamas tikrumas.

3⁰. *Teisingumas pareina nuo civilinės valdžios,* bet ne mielaširdystė.

47-as klausimas. Duokite pavyzdžių (nelaisvių ir ne pagal teisybę sudarytų) kontraktų. — Precizuokite žodžio „teisybę" prasmę

1⁰. Kontraktas nėra laisvas iš darbininko pusės, kada jis jį priima todėl, kad būtinas reikalas jį priverčia.

Jis nėra laisvas iš darbdavio pusės, kada jis jam *jėga* primetamas, kaip kad per tam tikrus smurtingus revoliucinius streikus.

2⁰. Jis nėra *teisingas*, kada išnaudoja žmogaus jėgas blogoms fizinėms darbo sąlygoms arba nemoralinėms darbo sąlygoms (nemoraliniam darbui, sekmadienio darbui) primesti, arba kada naudojamasi darbininko skurdu jam neįmanomai algai primesti.

Enciklikos tekste čia kalbama apie *teisybę*. Čia žodis pavartotas *teisingumo* prasme; bet paprastai jam teikiama mažiau griežtą prasmę, kurią svarbu precizuoti.

Teisybė yra aukštesnis ir vis dėlto mažiau privalomas teisingumas.

Aukštesnis teisingumas: vadinas, žmoniškas, sušvelnintas, pakilnintas teisingumas. Pavyzdys: aš paskolinau pinigų; mano skolininkas prašo atidėti mokėjimą; aš sutinku. Aš elgiuos su teisybe.

Mažiau privalomas teisingumas: vadinas, teisingumas, kuris manęs griežtai nesusaisto kito atžvilgiu ir kuris neduoda kitam pilnos juridinės teisės prieš mane. Aukščiau paminėtame pavyzdyje skolininkas neturi griežtos teisės reikalauti mokėjimo atidėjimo, todėl jis pasitenkina jo tik paprašęs; aš, skolintojas, taip pat neturiu griežtos pareigos atidėjimą jam suteikti.

Tad teisybės dorybė palenkia mane sumažinti mano paties skolintojo teisę ir pripažinti mano skolininkui nepilną juridinę teisę. — Aš esu pramonininkas: laimingų metų pabaigoje aš konstatuoju išimtinį pelną, juo pasidalinu su darbininkais: teisybės dorybė padaro, kad aš nusileidžiu nuo savo griežtos teisės

ir pripažįstu savo darbininkams tam tikrą teisę gauti papildomą atlyginimą.

Trumpai tariant, teisybė lenkia mus naudotis savo teisėmis žmoniškai.

Ta dorybė užima vietą tarp teisingumo ir mielaširdystės, bet yra arčiau prie teisingumo, kaip prie mielaširdystės. Ji yra arčiau prie teisingumo todėl, kad jį priverčia matyti kitame *teisės* pradžią, o teisės yra teisingumo srities. Mielaširdystės dorybė, nors ji mums uždeda rimtą pareigą kartais padėti artimui, nepriverčia mūsų pripažinti artimui teisę į mūsų pagalbą.

Kaip tik kito teisė yra tik teisės pradžia, teisės gemalas, teisybė, *kaipo tokia*, niekad neuždeda sąžinei griežtos prievolės, kaip kad teisingumo prievolė: todėl, nusikaltus teisybei, niekad netenka atpildyti.

Teisybė. — Benediktas XV tiksliai nustatė žodžio „teisybė" reikšmę savo laiške Bergamo vyskupui (*Docum. cath.* 1920 m. balandžio 3 d. 461 p.):

„... Te laimės privilegijuoti sutvarko savo santykius su proletarais ne griežtos teisės daviniais, bet greičiau teisybės principais. Negana to, Mes patys visomis savo jėgomis raginame įnešti į tuos santykius kuo daugiausia atlaidumo, dvasios platybių ir liberališkumo, padaryti nuo savo teisių visas galimas koncesijas ir nuolaidas."

48-as klausimas. Ar darbininko pareigų išskaičiavime vieta, kur Šv. Tėvas sako „ginant savo reikalus susilaikyti nuo prievartos ir niekuomet nekelti maišto", pasmerkia taikingą streiką, sukeltą po to, kai visos kitos priemonės teisingumui įgyvendinti buvo išmėgintos?

Kada darbininko reikalavimai yra teisingi, galima teisėtai siekti juos įgyvendyti šiomis priemonėmis:

— susitaikinimo ir arbitražo mėginimais;

— normalesnio profesijos suorganizavimo bandymais, apsaugojant kiekvieno teises;

— įstatymdavystės organų intervencija.

Jei tos priemonės nepasiekia tikslo, taikingas streikas (susitarimas nutraukti darbą) yra leistas. Bet smurtingos priemonės, sabotažas, yra visados uždraustos[1]).

49-as klausimas. Kurie yra tie nedorėliai, kurių darbininkas turi saugotis?

Šv. Tėvas turi omenyje socialistus. Tai jie klastingomis kalbomis sukelia darbininkui perdėtų vilčių ir jam padaro didžių pažadų, kurie priveda tik prie bergždžio gailesčio ir turto naikinimo.

Socialistų įtakai atsverti:

1⁰. Reikia *perspėti darbininką* prieš jų doktrinas, jam parodant krikščioniško socialinio mokslo grožį, kuris veikia kitaip kaip socializmas, nes jis remias žmogaus prigimtimi ir atsižvelgia į darbininko siekimus.

2⁰. Darbininkas turi *vengti visokių skaitymų,* kuriuose platinamos šios idėjos, ypač turi vengti skaityti revoliucinius laikraščius.

3⁰. Jis turi *vengti žmonių,* kurie platina juos, ir nedalyvauti jų susirinkimuose.

Į socialistų susirinkimus gali atsilankyti „propagandistų", sindikatų viršininkų. Bet jie ten lankysis

---

[1]) Žiūrėk Abbé Verdier: „Y a-t-il droit de grève?", Beauchesne, 1919. Šiais principais vestas streikas buvo pravestas Amiense 1920 m. balandžio mėn. siuvėjų sindikato. Žiūrėk trumpą aprašymą laikraštyje „la Travaileuse", iš tos datos, 35, boulevard des Capucines, Paris.

Streiko klausimą šv. Tėvas iš naujo paliečia „ypatinguose valstybės įsikišimo atsitikimuose". Ž. V. skyrių.

Dėl streiko ir arbitražo klausimo, žiūrėk *Semaines Sociales de Bordeaux* 1909 ir *de Caen* 1920

informacijos tikslais, ne iš asmeninio *smalsumo*. Jie pildys tam tikrą pareigą, o ne atliks drąsų asmeninį žygį. Jie tai darys tarp kitko, — ne iš įpročio.

Darbdavių pareigos

„Turtuoliai gi ir darbdaviai privalo: nelaikyti darbininkų vergų vietoj, gerbti juose aukštą jųjų, o krikščionybės dar paaukštintą žmogaus vertę, — to reikalauja teisybė. Ir sveikas žmonių protas ir krikščioniškoji filosofija mokina, kad sunkus rankų darbas ne tik nežemina žmogaus, bet dargi jį aukština, nes tas darbas yra dora priemonė savo gyvybei palaikyti. Bet už tat yra gėda ir nežmoniškumas naudoti žmones, kaip daiktus, tik pralobti, ir tik tiek juos tevertinti, kiek jų darbo jėga gali duoti naudos. Krikščionybė liepia, be to, dar atsižiūrėti į darbininkų religijos bei sielos reikalus. Todėl darbdaviai privalo rūpintis, kad darbininkas būtų laisvas nuo darbo tinkamu religijos pareigoms atlikti laiku. Jie privalo pašalinti nuo darbininkų paleistuvybės pavojų ir šiaip visas pagundas į blogą ir jokiu būdu netrukdyti jiems savo šeimynos reikalais rūpintis bei nevaržyti jų pastangų taupyti. Lygiai nevalia apkrauti darbu daugiau, negu jų sveikata pakelia, nei duoti tokio darbo, kurs netinka dirbančio amžiui ar jo lyčiai" (Rerum Novarum).

50-tas klausimas. Ant greitųjų pakomentuokite turtuolių pareigų išdėstymą. Sutraukite jas.

1⁰. *Žmogaus* vertybės darbininke pagerbimas. Jis nėra nei vergas, nei įrankis, tad su juo reikia elgtis žmoniškai:

a) nesiskaityti su juo vien tik dėl *jėgos* ir stiprumo;

b) neapkrauti jo darbu *daugiau, kaip sveikata pakelia.*

2⁰. *Krikščionio* orybės pagerbimas:

a) atsižvelgti į *jo sielos reikalus;*

b) palengvinti jam *atlikti jo religijos pareigas* (sekmadienio šventimas);

c) neišstatyti jo į ištvirkimo, pagundos pavojų[1]).

3⁰. *Šeimos* pagerbimas;

a) *nieko* nepadaryti, *kas siektų pakenkti* šeimos gyvenimui; suteikti reikiamą poilsį, sekmadienio poilsį, kad jis galėtų būti tą pačią dieną visiems;

b) ypač taupyti moteries jėgas šeimos palaikymo ir padidinimo dėliai.

Apvaizdos prievaizdos, turtuoliai savo rankose turi sąlygas Apvaizdos planui įvykdyti dideliam žmonių skaičiui. Jie atsako už daugelio darbininkų fizinį ir moralinį gyvenimą; jis bus toks, kokį jie jį padarys. Didelė yra jų atsakomybė.

Leonas XIII dėl darbo primena svarbią tiesą: „Rankų darbas, sako jis, užuot buvęs gėdos objektas, *suteikia garbės* žmogui, nes jam parūpina *kilnią* priemonę savo gyvybei palaikyti."

Pagoniškais laikais darbas buvo niekinamas ir paliekamas vergams; bet Žmogus — Dievas, Mūsų Išganytojas Jėzus Kristus, pasiversdamas darbininku Nazarete, savo priimtinio tėvo, dailidės Juozapo dirbtuvėje, *rehabilitavo* darbą. Nuo to laiko darbas „suteikia garbės žmogui", „pakilnina" žmogų. Tas galvoja ir elgias kaip pagonis, kuris niekina darbą ir darbininkus. Tad būkime aukštos nuomonės apie savo verslą; prisidėkime prie jo pagerbimo, iš padugnių jį išmokę ir sąžiningai jį atlikdami.

Pareiga mokėti teisingą atlyginimą

„Bet visų didžiausia darbdavių pareiga tai duoti kiekvienam, kas jam teisingai pridera gauti. Žinoma, nustatant teisingo atlyginimo saiką, reikia atsižvelgti į daugelį aplinkybių; bet aplamai turtuoliai bei darbdaviai lai žino, kad nei Dievo įsakymai, nei žmonių įstatymai neleidžia spausti rei--

[1]) Iš tikro negalima laikyti, kaip kad liberalinės mokyklos šalininkai daro, darbininką paprastu darbo gamintoju, kaip kad yra mašina, nepareinamai nuo jo dorybės, kaipo žmogaus ir krikščionio. Darbo veiksmas nėra atskirtinas nuo *asmens*, kuris jį pagamina.

kalaujančių ir vargstančių savo naudos dėliai ir naudotis jų vargais savo pralobimui. Nusukti gi prideramo atlyginimo — tai sunkiausias nusikaltimas, kurs šaukia dangaus keršto. Štai jūsų darbininkų... užmokestis, kurs jūsų užturėtas yra, šaukia; ir jų šauksmas pasiekė kareivijų Viešpaties ausis" (Jok. 5. 4)." (Rer. Novarum).

51-as klausimas. Kodėl dedama pirmoje eilėje tarp darbdavio pareigų pareigą mokėti teisingą atlyginimą?

1⁰. Todėl, kad tai yra *griežto teisingumo pareiga*, kadangi atlyginimas yra darbininko veiklos ekvivalentas arba atpirkimas.

2⁰. Todėl, kad *atlyginimas yra pirma būtinybė* ir reikalas darbininkui.

Pareiga vengti visokių suktybių

„Pagaliau turtuoliai turi stropiai vengti, kad nei prievarta, nei suktybėmis, nei visokiomis kitomis spekuliacijos priemonėmis neatimtų iš neturtėlių to, ką jie yra susitaupę, tuo labiau, kad jie neganėtinai teapginti nuo skriaudų ir neteisybės; jų nuosavybė juo ji menkesnė, tuo nepaliečiamesnė būti privalo" (Rerum Novarum).

52-as klausimas. Kokia yra prievarta, suktybės ir kitos spekuliacijos priemonės, kuriomis iš neturtėlių atimama tai, ką jie yra susitaupę?

— Neteisingas jų algų užlaikymas.

— Pinigų skolinimas nežmoniškais nuošimčiais.

— Neteisingos ar neatsargios finansinės operacijos.

— Privertimas sumokėti kauciją, tariamai tarnautojo dorumui patikrinti, bet iš tikro pramonės ar prekybos įmonės reikalams sunaudoti.

— Mašinos pardavimas su melagingais darbo pažadėjimais.

— Bandomas pasamdymas ir atleidimas, kad nereikėtų atsilyginti pasamdytajam.

— Suktos prekybinės tranzakcijos (pavyzdžiui, piktas bankrotas ir įmonės atpirkimas per kitus).

Kito gyvenimo mintis.

„Vykinant vien šituos dėsnius, būtų galima pašalinti šio ginčo priežastį ir opumą. Bet Bažnyčia, Kristaus ir Jo mokslo vedama, siekia aukščiau: mokydama kilnesnių dalykų, ji nori priartinti prie viens antro tuodu luomu ir surišti juos tikru draugiškumu. — Negalime šio gyvenimo dalykų pilnai suprasti ir teisingai jų įvertinti, jei nieko nežinome apie kitą, amžinąjį gyvenimą; atmetus amžinybę, palengva žūtų visas tikros doros supratimas ir visas šitas regimas pasaulis virstų žmogui neprieinama paslaptimi. Kad, palikę šį pasaulį, mes iš tikrųjų gyvensim dar kitame, — tai tiesa, kurią žmonės patys pažino; be to, toji tiesa yra krikščionybės dogma, kuria pirmiausia, kaipo savo pamatu, remiasi visa religija ir jos sutvarkymas. Dievas sutvėrė žmogų ne šiam praeinamam, menkam gyvenimui, tik amžinajam — danguje; tad ir žemė yra tik ištrėmimo, o ne nuolatinio gyvenimo vieta. Turtų bei kitokių daiktų, gėrybėmis vadinamų, galima gausiai turėti ar jų visai stigti — tai neturi reikšmės amžinajai laimei pasiekti; bet už tat didžiausios reikšmės turi tas, kaip jie yra vartojami. Gausingiausias savo mirties nuopelnais Viešpats Kristus anaiptol nepašalino visų tų kartumų, iš kurių visas mūsų gyvenimas ant žemės lyg auste nuaustas; bet tik pavertė juos dorinimos akstinais ir amžinų nuopelnų šaltiniais; ir todėl niekas žmonių negali siekti amžino užmokesčio, kas neina kruvinais Jėzaus Kristaus takais. „Jei draug kentėsime, draug ir karaliausime“ (2. Tim. 2, 12). Prisiėmęs laisvu noru kęsti visus vargus bei kančias Viešpats Jėzus stebuklingai sušvelnino kančių ir vargų smarkumą; nes ne tik savo pavyzdžiu, bet ir pažadu duoti mums savo malonės ir amžino užmokesčio Kristus palengvino mums išvargti savo skausmus. „Nes dabartinis mūsų vargas, kurs yra trumpas ir lengvas, padaro prakilniausią, amžiną, visa perviršijančią mumyse šlovę“ (2. Cor. 4, 17).“ (Rerum Novarum).

53-as klausimas. Socialiniu atžvilgiu, kokią išvadą reikia prieiti dėl šio kito gyvenimo priminimo?

Šv. Tėvas mums primena, kad žemė yra pereinama vieta, kad mūsų laukia kitas gyvenimas, ir tai tam, kad mūsų samprotavimuose ir mūsų socialinėje akcijoje turėtume visumos pilną vaizdą. „Negalime šio

gyvenimo dalykų pilnai suprasti ir teisingai jų įvertinti, jei nieko nežinome apie kitą, amžinąjį gyvenimą."

Tad, galvodami apie šį ir kitą gyvenimą, nepadarysime klaidos ir neieškosime savo rojaus čia, savotiškos ideališkos žemės draugijos, kuri yra negalima. Mes taip pat žinome, kad, nežiūrint mūsų sumaningiausių socialinių sistemų, visados čia sutiksime kentėjimo, bandymų, mirtį, pirmpradės nuodėmės pasėkų.

Bet taip pat, pažindami suverenius Dievo duotus įstatymus, mes turėsime „tikrą dorumo supratimą", turėsime didžią drąsą ir šventą laisvę neteisingumui, piktumui, nusikaltimui persekioti.

Krikščionys yra, trumpai tariant, geriausiai apsišarvavę socialinio uždavinio darbininkai, nes jie žino, ką turi padaryti ir kaip privalo tai padaryti

Gerasis turtų naudojimas

„Už tat Bažnyčia ir perspėja visus pasiturinčius, kad turtai neatpalaiduoja nuo skausmų ir ne tik nepadeda amžinajai laimei pelnytis, bet greičiau jai kenkia (Mat. 19, 23, 24); kad turtuoliai turi drebėti, girdėdami Kristaus nepaprastus grasinimus (Luk. 6, 24, 25) ir kad reikės kada nors duoti Dievui labai sunkią atskaitomybę iš turtų vartojimo. Yra puikiausias ir didelės svarbos mokslas, kaip vartoti turtus; jį neaiškiai ir tik jojo pradžią nors jau ir filosofija skelbė, vienok tik Bažnyčia paskelbė, tobulai jį baigus, ir paliepė, kad tas mokslas ne tik būtų žinomas, bet ir vykinamas. Pamatas šito mokslo yra tas, kad jis skiria teisingą turtų turėjimą nuo jųjų teisingo vartojimo. Turėti savo atskiros nuosavybės, kaip matėm, yra įgimta žmogaus teisė, o tąja teise naudotis yra ne tik leista, bet ir būtinai reikalinga, ypač visuomenėje gyvenant. „Žmogui leista turėti savo nuosavybės. Tas yra ir būtinai reikalinga žmogaus gyvenimui" (Šv. Tom. 2. 2. Q. 66, a. 2). Bet klausiant, kaip privalo būti vartojami turtai, Bažnyčia, nė kiek nedvejodama, atsako šv. Tomo Akv. žodžiais: „Šituo atžvilgiu žmogus neprivalo laikyti turtų, kaipo savo nuosavybės, bet laikyti juos visiems bendrus, būtent, kad lengvai jais galėtų pasidalinti su kitais, kada jie vargsta. Todėl Apaštalas ir sako: „šio pasaulio turtingiesiems įsakyk... noriai duoti, pasidalinti". (2. 2. Q. 66 a. 2.). Žinoma, niekas neverčiamas kitiems duoti to, kas būtinai jam

pačiam, ar šeimai yra reikalinga; net nėra priverstas atiduoti tai, ko reikalingas savo paties asmeniui tinkamai išlaikyti, „nes nieks negali būti verčiamas gyventi neatitinkamai“ (2. 2. Q. 32 a. 6). Bet jeigu yra patenkinta, ko pragyvenimas ir padorumas reikalauja, randasi pareiga šelpti vargšus iš to, kas lieka. „Iš to, kas lieka, duokite išmaldos“ (Luk. 11, 41). Išskyrus didžiausią reikalą, tai daryti ne teisingumo, bet krikščioniškos meilės pareiga, kurios reikalauti per teismą, žinoma, nėra teisinga. Bet žmonių įstatymus ir jų sprendimus viršija mūsų Viešpaties Jėzaus Kristaus įstatymas ir sprendimas. Jis gi įvairiausiais būdais remia paprotį gausingai davinėti vargšams: „laimingiau yra duoti, nekaip imti“ (Akt. 20. 35). Už tat duotą, ar atsakytą neturtėliams pašalpą Kristus laikys lyg Jam pačiam suteiktą, ar atsakytą. „Tiek, kiek padarėte vienam iš tų mažiausių mano brolių, man padarėte“ (Mt. 25, 40). Iš to viso šitokia išvada: kas iš Dievo malonės yra gavęs daugiau gėrybių, — ar kūno ir sielos ypatybių, ar šiaip jau turtų — tas yra jų gavęs ne tik sau ištobulinti, bet nelyginant, kaip koks Dievo skirtas užvaizda, lai lygiai jų vartoja ir kitų naudai. „Turįs daug proto težiūri, kad jojo neslėptų; turįs gausiai turtų, lai žiūri, kad nenustotų gailestingumo darbų dirbęs; mokąs valdyti tegu labai rūpinasi savo mokėjimą sunaudoti artimo reikalams ir naudai“ (S. Greg. Magn. In Evang. hom. 9 n. 7)“ (Rerum Novarum).

54-as klausimas. Pakomentuokite išdėstymą pareigų, susijusių su turtais

Nei geras turtų naudojimas *sudaro* teisę juos turėti, nei blogas naudojimas ją panaikina. Bet, antra vertus, reikia atkreipti ypatingą dėmesį į *pareigas*, susijusias su turtais, kurie turi tokios didelės socialinės įtakos.

Tuo pačiu laiku, kuriuo ragina turtuolius neprisirišti pagoniškai prie savo turtų, Šv. Tėvas primena pareigas, kurias turtai uždeda.

Tas, kuris turi turto, turi prisiminti, kad turtai (žemė, pinigai) nėra išimtinai ir asmeniškai naudotini turėtojo, kaip tik jam tinka jo egoizme. Tie turtai turi prisidėti prie bendros gerovės. Turtuoliai yra „Apvaizdos prievaizdos“ ir jų rankose tie turtai, Dievo suteikti žmonėms ir faktiškai jiems, turtuo-

\iams, kaipo teisėta nuosavybė, turi būti padaryti naudingais visiems.

Šitaip žemininkas, rimtai įsitikinęs savo valdytojo pareiga, kaip pridera, valdo savo žemes, jas našina. Ir šitaip tas turtas, pagamintas turėtojo naudai, prisideda prie krašto praturtėjimo, prie prekyviečių paveiklėjimo, prie prekybos ir eksporto praplėtimo.

Neturi krikščioniško nuosavybės supratimo tas, kuris duoda toms pačioms žemėms dirvonuoti arba vos-vos jas dirba. Net nusikalstų (ir čia valstybės įstatymai įsikištų) tas, kuris neprotingai naudotų savo nuosavybę, padegdamas savo mišką, arba javų lauką, arba namą...

Be krikščioniško turtų valdymo, turtuoliui dar yra išmaldos pareiga. Štai ji bendrais bruožais užbrėžta (Ž. 29, 45, 46 klausimus).

Kada artimas yra bendrame visų varge, turtuolis privalo duoti tik iš savo pertekliaus.

Kada artimas yra sunkiame varge, turtuolis privalo duoti iš savo pertekliaus ir net kiek iš to, kas jam yra naudinga.

Kada artimas yra paskutinėje bėdoje, turtuolis privalo duoti iš to, kas jam yra naudinga ir net iš to, kas jam yra reikalinga[1]).

55-as klausimas. Ar šie puslapiai, kurie, rodos, išimtinai taikomi turtuoliams, nėra pritaikytini ir darbininkams? Kuria prasme ir jis yra turtingas ir kaip?

1⁰. Būti turtingam reiškia turėti *ką nors daugiau, kaip kiti.* Tad pinigai nėra vienintelis turtas. Gali būti žmogus turtingas sveikatos, laiko, talento, inteligencijos, prityrimo, mokslo, profesinių žinių atžvilgiu.

---

[1]) Ž. la Semaine Sociale de Toulouse 1921, P. Dubruelio kursą: „Les Enseignements de l'Eglise sur l'usage des richesses".

2⁰. Kiekvienam *pareiga plėtoti* dovanas, kurias gavo, vis tiek, kokios jos būtų, kad jomis būtų galima patarnauti artimui. To mus moko talentų prilyginimas.

3⁰. Neužtenka turėti šias dovanas, turėti jas išplėtotas, reikia jas ir perduoti. Šios dovanos įvairaus pagal kiekvieno turtą, moralinį, intelektualinį ir materialinį turtingumą, bet pareiga skleisti jų geradarę įtaką egzistuoja visiems (paguodos žodžiai, širdingas priėmimas, pamokymas, patarimas, pasišventimas savo šeimai, kitiems, sindikatui).

Jėzus Kristus pasidarė neturtėlis. Neturto didybė

„Neturtėlius gi Bažnyčia mokina, kad neturtas nėra Dievo akyse pažeminimas ir kad nereikia gėdintis sunkaus darbo savo pragyvenimui užsidirbti. Tą pat patvirtino savo gyvenimu mūsų Viešpats Jėzus Kristus, kurs žmonėms atpirkti, „būdamas turtingas pasidarė beturčiu", *(2 Kor. 8, 9)* būdamas Dievo sūnus ir pats Dievas, nesidrovėjo būti laikomas dailidės sūnumi ir net neatsisakė didesnės savo gyvenimo dalies praleisti dailidės darbuose. „Argi jis ne dailidė, Marijos sūnus" *(Mk. 6, 3)*. Žiūrint į tą Dieviškąjį pavyzdį, lengviau yra suprasti tikrą žmogaus vertę bei kilnumą esant geruose darbuose, t. y. dorybėje; dorybė gi yra visų žmonių bendra gėrybė; ji lygiai prieinama žemiausiems ir aukščiausiems, turtingiesiems ir vargšams, ir tik už dorybes bei gerus darbus, vis tiek kas jų turės, tegaus užmokesčio laimingoje amžinybėje. Kaip tik Dievas rodosi malonesnis vargšams; juk neturtėlius vadina palaimintus *(Mt. 5, 3:* palaiminti neturtėliai dvasia): Jis meilingai kviečia prie savęs, norėdamas paguosti visus, kurie vargsta ir liūsta; mažuosius ir neteisingai kenčiančius jis ypatingai myli; tai žinodami turtuoliai nesididžiuos, vargšai nebus tokie nusiminę; vieni raginami būti labdaringi, kiti kuklūs. Tuo būdu lengvai mažėja puikybės gimdomas skirtumas tarp šių abiejų luomų, o padavus viens kitam draugingas rankas, bus nesunku sujungti abiejų luomų siekimus". (Rerum Novarum).

56-as klausimas. Kuriuos anksčiau ėjusiuose paragrafuose paguodžiamus punktus reikia iškelti kenčiantiems darbo pasaulio nariams?

1⁰. Žemė yra tiktai perėjimas, mes esame leisti amžiniems dalykams.

2⁰. Turtas ir neturtas mažai sveria amžinybei; sveria „turtų ir dorybės naudojimas".

3⁰. Mūsų Viešpats yra mums davęs neturtingo ir darbingo gyvenimo pavyzdį. Kentėjimai padaro mus panašius į jį ir padeda mums nupelnyti dangų.

4⁰. Mūsų Viešpats yra rodęs didesnę meilę neturtėliams, mažiesiems.

Krikščioniškoji brolybė

„Jeigu jie pilnai klausys krikščioniškų įsakymų, tai tas draugiškumas virs tikra brolių meile. Tuomet visi pajus ir supras visus žmones esant vieno tėvo, Dievo, sutvertus ir turint vieną bendrą tikslą, kurs yra pats Dievas, kursai vienas tegal suteikti ir Angelams ir žmonėms pilnos laimės; supras, kad kiekvienas žmogus yra Jėzaus nuopelnais atpirktas bei į Dievo sūnaus garbę pakeltas, jog neišvengiama brolybė jungia visus su vienas kitu ir su mūsų Viešpačiu Kristum, Kurs už tai ir vadinamas „pirmgimiu tarp daugelio brolių" *(Rom. 8. 29).* Visos gėrybės lygiai, kaip ir Dievo malonės, yra duotos bendrai visų žmonių naudai ir nieks, nebent jis bus to vertas, nebus atstumtas nuo dangaus laimės. „Jei esame vaikai, esame ir tėvainiai: tėvainiai Dievo ir draug tėvainiai Kristaus" (Rom. 8. 17).

Šit kokios yra pareigos ir teisės, kurių mokina krikščioniškoji filosofija. Argi ne aišku, kad visos kovos trumpiausiu laiku nurimtų, jeigu tas mokslas įvyktų žmonių gyvenime" (Rer. Novarum).

57-as klausimas. Kuo Šv. Tėvas remia savo puikų broliškos meilės mokslą?

Šv. Tėvas remia savo krikščionišką mokslą šiais principais:

1⁰. Dievas yra visų žmonių Tėvas, jis yra jų tikslas; visiems Jis rengia dangų. *Tas pats paskyrimas.*

2⁰. Visi žmonės buvo atpirkti Jėzaus Kristaus, daugelio brolių pirmgimio. *Ta pati šeima.*

3⁰. Gamtos gėrybės ir malonės turtai bendrai priklauso visai žmonių padermei, nė vienas nėra išskirtas iš dalyvavimo šitose gėrybėse ir turtuose. *Ta pati veldėmė.*

Svarstant tai šiuo dvigubu atžvilgiu, meilė atrodo kartu racionali ir pilna grožio, o neapykanta — nusikalstama ir priešinga prigimčiai.

Bažnyčia — sielų auklėtoja, visuomenės reformatorė

„Bažnyčia nesitenkina nurodžiusi gydymo priemones, bet ir pati jas vartoja. Ji visa savo galia stengiasi apšviesti žmones savo mokslu ir pagal jį išauklėti juos; Ji stengiasi gaivinančius to mokslo syvus teikti žmonėms, kaip galima plačiau per savo vyskupų ir kunigų darbus. Bažnyčiai rūpi prasiskverbti į žmonių sielas ir palenkti jų valią, kad jie mielai klausytų Dievo įsakymų ir jais save tvarkytų. Ir kaip tik šiame svarbiausiame pirmos eilės reikale — nes nuo jo pareina viso šito klausimo išsprendimas — viena Bažnyčia daugiausiai padaryti tegali. Nes tas priemones, kurias ji vartoja žmonių širdžiai pasiekti, Bažnyčiai kaip tik tam reikalui pats Viešpats Kristus davė ir todėl jos turi dieviškos galios. Tik vienos šitos priemonės tepajėgia pasiekti slapčiausius širdies kampelius ir žmogų palenkti, kad pildytų savo pareigas, valdytų savo geidulius, kad Dievą ir artimą karščiausiai mylėtų ir drąsiai sunkenybes nugalėtų, kurios dorybei kelią pastoja. — Įsitikinti, užtenka truputį prisimintį senovės pavyzdžių. Čia minime tik atsitikimus ir dalykus, kurių nieks neneigia; būtent, pirma, kad pilietinis žmonių gyvenimas buvo iš pamatų atnaujintas per krikščionybę; antra, kad per tą atnaujinimą žmonija ne tik žymiai paėjo pirmyn, bet ir sugrįžo nuo žlugimo į gyvybę ir pasiekė tokią tobulybę, jog didesnės už ją nebuvo nei pirmiau nei ateityje nebus; trečia, kad visų šitų gėrybių šaltinis ir tikslas yra Jėzus Kristus: kaip viskas yra kilę iš jo, taip turi prie jo ir grįžti. Kada žmonijoj įsigalėjo Evangelijos mokslas ir pasaulis pažino didžiausią Dievo Žodžio įsikūnijimo bei žmonių atpirkimo paslaptį, tada Kristaus dvasia apėmė valstybes ir jas pripildė savo mokslu, įsakymais ir dėsniais. Už tat jei šiandie reikia mūsų visuomenė gydyti, tai ji tik prie krikščioniškojo gyvenimo ir krikščionybės dėsnių grįždama teišgis. Irstančioms draugijoms labai teisingai patariama atsižiūrėti į tas pradžias, iš kurių kiekviena kilo, nes kiekvienos draugijos tobulumo pamatas — tai stengtis dirbti ir pasiekti

tą tikslą, kurio dėliai ji buvo įsteigta, — žodžiu, kad draugijos pastangas bei kryptį privalo gimdyti toji pati priežastis, kuri ir tą draugiją pagimdė. Todėl nukrypti nuo pirmykščio tikslo reiškia žlugti, grįžti prie jo — pagyti. Kas čia pasakyta apie visą valstybę, lygiai taikome ir tam piliečių luomui, kursai savo pragyvenimą darbu užsidirba ir kurs yra valstybėje gausingiausias" (Rerum Novarum).

58-as klausimas. Ką nori apreikšti Leonas XIII šiuo Bažnyčios geradarybių sąrašu?

Popiežius nori parodyti, kad Bažnyčia, priešingai žmogiškoms institucijoms, kurių įtaka giliesiems žmonių jausmams yra visai paviršutinė, iki sielų gelmių prasiskverbia savo mokslu, savo sakramentais, kad ji paveikia širdis, jose pažaboja ir nuramdo aistras, pagimdo meilę, pasišventimą, nesuinteresuotumą, šitaip parengdama juos lenktis, būti palankiems visiems socialiniams reikalams, visoms socialinėms pareigoms. Kitaip tariant, Bažnyčia yra dvasių ir širdžių auklėtoja, ideališkoji auklėtoja.

Tad turime teisę padaryti išvadą, kad socialinius klausimus spręsti tikrai pritinka Bažnyčiai.

Popiežius patvirtina tą mintį, iškeldamas socialinį Bažnyčios vaidmenį istorijos bėgyje. Vergovės panaikinimas, moteries ir moterystės rehabilitavimas, barbarų civilizavimas, duotas krikščioniškas įkvėpimas komunų judėjimui, korporacijų sudarymas ir išplėtojimas ir t.t... ar visa tai nėra veiksmai, kuriais Bažnyčia „iš pagrindų atnaujino pilietinę draugiją"?[1])

Tą, ką Bažnyčia padarė pakrikusioms senovės visuomenėms, ji gali padaryti ir mūsajai. Ir ką ji

[1]) Dėl socialinio Bažnyčios vaidmens žiūrėk tarp kitų veikalų: Coulet: „L'Eglise et le problème social", *Action Populaire*, brošiūra. — Garriguet: „Valeur sociale de l'Evangile", Bloud, 1914. — Allard: „Les esclaves chrétiens", Gabalda, 1914. — Goyau: „Histoire religieuse", Plon-Nourrit, 1922. — Kurth: „L'Eglise aux tournants de l'Histoire", Librairie Dewit, Bruxelles, 1910. — Chenon: „Rôle social de l'Eglise", Bloud, 1922.

padaro socialinio kūno visumai, ji gali padaryti vienai kuriai jos daliai, darbininkams, kurie ypatingai Enciklikoje turimi omenyje.

Bažnyčia ir materialiai žmonių interesai

„Bet nereikia manyti, kad Bažnyčia, sielų išganymu besirūpindama, užmiršta visa, kas liečia šį žmonių gyvenimą. — Jai ypač rūpi darbo žmonės, kad juos iš tų jų vargų išvaduotų ir kad jie susilauktų geresnio gyvenimo. Tam tikslui pasiekti Bažnyčia ne maža daro jau tuo, kad ragina ir mokina dorybių. Krikščioniški papročiai, kur jie pilnai laikomi, dalinai jau patys vieni savaime didina žmonių gerovę, nes sutaikina žmones su Dievu, visų gėrybių pradžia ir šaltiniu; jie suvaldo žmonių gobšumą ir mėgasčių geismą; tos dvi ydos yra baisiausios mūsų gyvenimo ligos, nes dažnai padaro nelaimingą ir turtingiausią žmogų; dorybės išmokina žmogų tenkintis sveiku valgiu ir gyvenimu, papildant savo pajamas taupumu ir vengiant visų tų ydų, kurios praūžia ir didžiausius turtus bei gražius ūkius. Be to, vargšams padėti Bažnyčia kuria įvairių įstaigų, jos nuomone, tinkančių darbo žmonių vargui palengvinti. Tais savo labdarybės darbais Bažnyčia taip pasižymėjo, kad už tai ją giria ir jos priešai. — Pirmuosiuose krikščionyse artimo meilė buvo taip stipri, kad labai dažnai pasiturį išsižadėdavo savo turtų vargstančiųjų naudai, taip jog nebuvo tarp jų nė vieno stokojančio (Ap. D. 4, 34). Diakonai, kuriuos kaip tik tam reikalui ir šventino, turėjo apaštalų jiems uždėtą pareigą kasdien dalyti pašalpas. Pats apaštalas Povilas, kad ir labai užimtas visų Bažnyčių reikalais, nė kiek nedvejodamas darydavo sunkias keliones, kad pats galėtų sušelpti reikalaujančius krikščionius. Tertulijonas vadina tuos pinigus, kuriuos krikščionys laisvu noru kiekvienoj sueigoje sumesdavo, meilės rinkliavomis, nes „iš jų buvo užlaikomi ir pakasami elgetos, palikę be ištekliaus ir be tėvų vaikai, pasenusieji tarnai ir jūroj nuo audros nukentėjusieji“ *(Apol. cap. 39)*.

Iš to palengva susidėjo ir turtų, kuriuos kaipo neturtėlių nuosavybę Bažnyčia saugojo su tikybiniu rūpesčiu. Bažnyčia net ir pati, pergalėdama savo drovumą prašyti, rinko aukų tiems vargšams šelpti. Būdama bendra turtuolių ir vargšų motina, Bažnyčia nepaprastai sukėlė artimo meilę žmonėse, steigė vienuolynus ir daug katalikų naudingų draugijų, kad su jų pagalba visų rūšių vargstą žmonės galėtų rasti paguodos. Tiesa, šiandieną, kaip tai darė kitados pagonys. Bažnyčiai daroma priekaištų dėl tos taip kilnios meilės ir jos vieton norima valstybės įstatymais nustatyto globojimo. Bet nėra tokių priemonių, kurios galėtų pavaduoti krikščio-

niškąją meilę, visa atiduodančią kitų naudai. Ir tik viena Bažnyčia tos galios teturi, nes ji tik iš švenčiausios Jėzaus Kristaus širdies teplaukia; už tat labai atitolsta nuo Kristaus tas, kurs nuo Bažnyčios atsiskiria" (Rerum Novarum).

59-as klausimas. Kai kurie Bažnyčios priešai tvirtina kad, Bažnyčia taip užsiima sielų rūpinimosi, kad užmiršta tai, kas liečia žemišką ir materialinį gyvenimą". Atsakykite į tai, pasiremdami aukščiau paduota ištrauka

Visų pirma, Bažnyčia, savo oficialiame moksle, niekad neskelbė, kaip kad norima įtikinti, tos materialinio gyvenimo dalykų paniekos, nei tos pasyvios ir slėgiančios rezignacijos, su kuria neturtėliai ir nelaimingieji turėtų kelti savo naštą, visai nesirūpindami pagerinti savo padėtį, kaip Rytų fatalistai. Bažnyčia, kaip jau esame nurodę, skelbia kantrybę, savo padėties priėmimą, bet neteigia to pasyvaus fatalisto nusiteikimo. Ji taip pat griežtai skiria kentėjimus, kurie pareina iš pikto, neteisybės ir kovų.

Tam paremti Šv. Tėvas šaukias *faktų:*

Pirmas faktas yra tai, kad „ji dirba, žodžiu ir veiksmu, žmonėms prie dorybės grąžinti". Ir, tas vienas faktas, laikinajai palaimai, turi svarbių konsekvencijų, ypač mažiesiems, silpniesiems, darbininkams. Iš tikro nesukrikščionintoje visuomenėje viešpatauja aistros, ambicija, brutali pajėga, egoizmas. Tada visos silpnybės yra aukos. Į kokį vargą, kančias, priespaudą ligonys, izoliuotieji, moterys, vaikai, buvo patekę senovės pagoniškose visuomenėse ir dar šiandien tebėra laukinėse tautelėse. Mūsų laikų krikščioniškajame pasaulyje darbininkams ir mažiesiems sunku išmatuoti visa, ką jie skolingi Bažnyčiai saugumo ir apsaugos dėl vieno to fakto, kad ji veikia „krikščioniškiems įpročiams į pagarbą iškelti". Kur būtų civilizacija be Bažnyčios? Mes, be abejo, dar gyventume vergovėje ir priespaudoje. Vienas filosofas yra pasakęs: „Žmogus yra vilkas žmogui". Baž-

nyčia savo dorove pažabojo ir prijaukino tą vilką. Tie, kurie kovoja su Bažnyčia, liūdnai patarnauja visuomenei: jie atžaboja vilką, kuris kiekviename iš žmonių snaudžia ir duoda visišką laisvę jo įgimtam žiaurumui. Žmogiški įstatymai, tiesa, gali atšipinti vieną kitą dantį vilkui, bet jie negali pakeisti jo giliausios būtybės esmės. Jo instinktai iškyla aikštėn, pirmai progai pasitaikius. Mes matėme juos išsiveržus paskutiniame kare.

Nepalyginama palengvinti piktybėms, kurios pareina iš egoizmo, Bažnyčia viena gali moraliai sutramdyti piktus žmonių instinktus. Nieko nebuvo laimėta tuo, kad ją iš anksto išskirta iš visų taikos derybų ir parengimų.

Jei socialinėje ir ekonominėje srityje kai kas idėjų, įpročių ir įstatymų pasikeitė, ta pažanga žymia dalimi pareina nuo mūsų Enciklikos. Žmoniškas darbo supratimas, kai kurios teisingumo ir mielaširdingumo nuomonės, kurios yra nelyginant natūralios teisės grįžimas į teisinę, administracinę ir bendrą praktiką, — ar visa tai nėra rezultatas nuolatinio mokymo Leono XIII ir jo įpėdinių, kurie priminė jų vertybę ir kurie net parūpino jų formulę ir mažiausiai palankiems krikščioniškajam mąstymui teoretikams, įstatymdaviams ir politikams? (Ž. dar 77 ir 17—20 klausimus).

Popiežius pabrėžia akciją Bažnyčios, steigiančios ir palaikančios daugybę įstaigų išveldėtiesiems luomams padėti. Tegul prisimena, kaip amžiaus bėgyje Bažnyčia steigė ir dabar steigia visokias mokyklas (pradžios, amatų, žemės ūkio), ligonines, našlaičių prieglaudas, senių prieglaudas, lopšelius, šv. Vincento Pauliečio konferencijas ir t.t....

Žodžiu, Bažnyčia niekad nenustojo dariusi, su nepalyginamu dosnumu ir nesuinteresuotumu, gero vargdieniams, taip kad Bažnyčios pradžioje „tarp krikščionių nebuvo ne vieno stokojančio".

60-as klausimas. Parodykite iš pirmiau ėjusių puslapių, kokia yra klaida tų, kurie sakosi pažeminami Bažnyčios ir krikščionių mielaširdystės

1⁰. Gamtos ir malonės gėrybės yra duotos visiems žmonėms. Jų paskirstymas nėra lygus. Tie, kurie turi daugiau, yra Apvaizdos prievaizdai. Vargdieniams nėra pažeminimo, kad priima, nei pamato turtuoliams didžiuotis, kad duoda.

2⁰. Visi žmonės sudaro vieną šeimą. Tarp vienos šeimos narių, tarp vieno tėvo vaikų, priimta pašalpa yra broliška pašalpa, kuri negali pažeminti.

3⁰. Neturtas nėra moralinis trūkumas, jis gali būti susietas su didelėmis dorybėmis, kurie taip pat yra turtas.

Antra vertus, kokią garbingą vietą neturtas užima Bažnyčioje! Jėzus Kristus pasirinko neturtą; šventieji didžiuodavos, kad yra neturtėliai, mielai tapdavo beturčiais.

Pagaliau pastebėkime, kad Bažnyčia visados siekė *organizuoti* ir reguleriz*u*oti labdarą:

a) kad pagalba būtų protingai išskirstyta pagal reikalą;

b) kad būtų išvengta per išmintingą ir geradarę kontrolę, kad pašalpa nebūtų suteikta tinginiams, išnaudotojams.

IV SKYRIUS

Valstybė: Jos tikslas; Jos įsikišimas: būdai ir ribos

Valstybė privalo tarnauti bendrąjam interesui

„Negali būti dvejojimo, kad kalbamam tikslui pasiekti reikalingos yra ir žmonėms prieinamos priemonės. Reikia būtinai, kad visi, kuriuos tas reikalas liečia, atitinkamai prisidėtų tam klausimui išspręsti. Toks bendras darbas turi kai kurio panašumo su Dievo Apvaizda, valdančia pasaulį; matome, kad nuo kelių priežasčių pareiną įvykiai, paprastai kyla iš tų priežasčių sutartingo veikimo.

Reikia tat ištirti, kokios pagalbos galima tikėtis iš vyriausybės. Čia mes manom ne apie tokią vyriausybę, kuri yra dabar vienoje ar kitoje šalyje, bet apie vyriausybę, kurios reikalauja ir tiesus žmogaus protas bei jo įgimtis ir Dievo išminties pamokinimai, kuriuos mes išdėstėm aplinkrašty apie krikščionišką valstybių sutvarkymą. Valstybės vedėjai privalo visų pirma padėti reikalui bendrai visais įstatymais bei įstaigomis, būtent, taip valdydami, kad valstybės bei atskirų žmonių gerovė savaime plėtotųs iš paties valstybės sutvarkymo ir valdymo. Tai yra politinės išminties uždavinys ir tikra valdytojų pareiga. Daugiausia prie valstybių gerovės prisideda piliečių padorumas, tvarkingos ir geros šeimynos, religijos ir teisingumo gerbimas, teisingas ir tinkamas visuomenės pareigų padalinimas, pramonės ir prekybos patobulėjimas, žemės ūkio pagerėjimas ir tolygių dalykų kėlimas; visi šitie reikalai juo labiau esti tobulinami, tuo piliečiams darosi geriau ir laimingiau gyventi. Su minėtų priemonių pagalba valstybės valdytojai gali tiek kitiems, tiek ir vargšų gyvenimui daug gero padaryti. Šitaip daryti jie turi pilniausios teisės ir nieks negali jų kaltinti, kad jie, esą, nereikalingai kišasi; nes rūpintis visų gerove yra tiesioginė valstybės pareiga. Ir juo daugiau bus naudos iš to bendro rūpinimos, tuo mažiau tereikės ieškoti atskirų priemonių darbininkų gerovei kelti“ (Rerum Novarum).

61-as klausimas. Koks yra sprendžiant iš to, ką Šv. Tėvas sako, valstybės būties pagrindas ir tikslas, kurio turi siekti?

Valstybė yra, po šeimos, reikalinga natūrali draugija. Netobūlas ir priklausomas žmonių būdas verčia juos *burtis*, kad galėtų patenkinti savo reikalus ir kaip reikiant įgyvendyti savo paskyrimą: šitokiu būdu atsirado šeima tiesioginai gyvybiniems žmogaus reikalams. Šitokiu būdu atsirado ir profesija, ne natūrali ir ne būtina kaip šeima draugija, bet vis dėlto suderi su prigimtimi: ja žmogus patenkina savo, kaipo darbininko, reikalus.

Taip pat, patikrinti bendriems materialiniems interesams (kelių tiesimui, kanalų kasimui ir t.t., teisybės atiteisimui, apsaugai nuo išorinių priešų...), šeimos sudaro tautas su centraline valdžia pryšakyje, valstybę.

Tad valstybės tikslas yra *saugoti bendrąjį labą*, viešąją tvarką, globoti silpnuosius, versti gerbti teisingumą ir nuosavybę. Dėl šio tikslo valstybė organizuoja kariuomenę sienoms patikrinti, karo laivyną, vidaus paliciją, žandarmeriją, teismus teisingai teisti ir nusikaltėliams tieson traukti bei bausti, geležinkelius, paštus (arba padeda visa tai suorganizuoti ir kontroliuoja[1]).

Iš apibrėžimo, valstybė yra bendros akcijos organas; ji išeina iš savo vaidmens, kada sau prisiskiria

---

[1]) Tarp šių bendrų materialinių interesų, išvardytų valstybės būties pagrindu, ir tarp patarnavimų, kuriuos faktiškai organizuoja, kaip galime prileisti, tam tikri tų interesų arba tų patarnavimų galėtų ir nepalikti valstybės vedami taip, kaip dabartiniu metu. Bet, net pripažinus paštą, gelžinkelių eksploatavimą privačioms bendrovėms, dar valstybei liktų tam tikras vaidmuo vaidinti šiose bendrose tarnybose (kaucijos, garantijos, kontrolės vaidmuo). Ar šiaip ar taip, sunku ir prileisti, kad kada nors kariuomenė ir teismai galėtų būti kitose kaip valstybės rankose.

ypatingų funkcijų (valstybė — šeimininkė, vis tiek, ar ji gamina šovinių ar degtukų... bendrai imant, ne kažin kaip išsiverčia).

Visai teisingai valstybė, kuri suteikia piliečiams šiuos būtinus patarnavimus, turi teisę savo ruožtu reikalauti mokesčių, privalomo kareiviavimo, paklusnumo įstatymams, bet prideramu saiku.

62-as klausimas. Iškelkite aikštėn Šv. Tėvo pažiūrų platumą, dėstant valstybės vaidmenį

Šitaip reikalaudamas iš valstybės (vis tiek, kokia bus įsigalėjusi valdžios forma) šio bendro pobūdžio bendradarbiavimo, šio rūpinimosi bendrais interesais ir viešąja gerove, Šv. Tėvas turi iš tikro aukštesnių ir platesnių pažiūrų kaip tie, kurie paveda išimtinai valstybei rūpestį patikrinti teisingumo gerbimą ir ją padaro vien tik „žandariška valstybe".

Antra vertus, mes dar matysime, kaip Šv. Tėvas priešinas etatizmui ir kokias ribas jis užbrėžia valstybės įsikišimui. Mes esame aukščiau matę, kaip jis gina šeimą nuo piktnaudžiaujamų valstybės įsikišimų; bet čia jis iškelia įsikišimo teisės socialiniuose klausimuose principą. Tai yra viena iš didelių Enciklikos naujenybių, nes du šimtmečiai liberalizmo užtemdė žmonėse senąjį ir katalikiškąjį valstybės pareigų supratimą.

Valstybė privalo rūpintis pagerinti darbininkų būklę

„Be to, siekiant dalyko giliau, reikia atsiminti, kad valstybės būties tikslas yra vienas ir bendras tiek didiesiems, tiek mažiesiems. Beturčiai yra iš prigimties lygia teise kaip ir turtingieji piliečiai, t. y. tikros gyvos dalys, iš kurių, šeimoms tarpininkaujant, susidaro valstybės kūnas, nekalbant jau apie tai, kad kiekviename mieste yra žymi jų dauguma. Kadangi būtų didžiausia nesąmonė, viena piliečių dalimi tesirūpinant, kitą visai užmiršti, tai išeina, kad vyriausybė privalo imtis reikalingų priemonių vargšų reikalams ir gerovei apginti; to nedarant, bus mindžiojama teisybė, kuri liepia kiekvienam duoti, kas yra jo. Išmintingai tuo reikalu sako šv. Tomas: „kaip kad dalis ir visuma yra tam

tikru atžvilgiu tas pats dalykas, taip lygiai ir tas, kas priklauso visumai, yra tam tikru atžvilgiu ir dalies“ (2. 2, Q. 6 I a I a d 2). Todėl pirmutinė iš visų gausingų ir nelengvų gerų valdytojų pareigų — tai rūpintis lygiai visais piliečiais, išlaikant vadinamąją „skirstomąją“ teisybę. Kad ir visi be skirtumo piliečiai privalo prisidėti prie bendros gerovės, iš ko savaime tenka naudos ir kiekvienam atskiram piliečiui, tai vis tiek lygiai ir vienodai visi to daryti niekaip negali. Kaip nesimainytų valdymo būdai, visados bus skirtumų piliečių tarpe, nes be to jokia visuomenė nei gyvuoti, nei negali būti suprasta. Būtinai reikalinga todėl, kad kai kurie pašvęstų save valstybės reikalams, kad kiti įstatymus leistų, treti teistų, kad pagaliau būtų ir tokių, kurie mokėtų ir būtų įgalioti vesti miestų reikalus, rūpintis krašto apsauga. Aišku visiems, kad visi šitie žmonės turi pirmenybės ir kad bent tautoj jie privalo būti laikomi pagarboj, nes jie dirba visų pirma ir tiesioginai visuomenės labui. Kitaip tie, kurie dirba kokį nors pramonės darbą, — jie ne taip betarpiškai ir ne tiek, kaip kad anie, prie visuomenės gerovės teprisideda; bet, žinoma, ir jie labai daug naudos visuomenei atneša, kad ir ne tokiu tiesioginiu būdu. Kadangi visuomenės labas privalo būti toks, kad, jo pasiekę žmonės, taptų geresni, tai suprantamas dalykas, jog tas labas turi glūdėti ypač visuomenės doringume. Vis tik gerai sutvarkytoje valstybėj visokių gėrybių perteklius yra būtinas; „jas vartoti yra reikalinga dorybei“ (S. Thom. De reg. princip. Ic. I 5). Šitoms gi gėrybėms gaminti yra ypač vaisingas ir būtinas darbininkų darbas, vis tiek, ar jie laukuose ar fabrikuose darbuojasi. Toje srity jų darbo vaisingumas yra toks, kad, tiesa pasakius, valstybių turtai ne iš kitur, kaip tik iš darbininkų darbo kyla. Todėl yra teisinga, kad vyriausybė rūpintųs darbininko gerove, kad už tą visuomenei naudingą darbą ir jis turėtų ką nors, kad geroj pastogėje, aprengtas ir sveikas jis lengviau gyvenimą pragyventų. Iš čia išeina, kad reikia remti viskas, kas tik gali būti naudinga darbininkų būviui. Šitoks besirūpinimas ne tik niekam nepakenks, bet, priešingai, bus visiems naudingas, nes valstybei yra labai svarbu, kad nevargtų tie, kurie gamina taip reikalingų daiktų“ (Rerum Novarum).

63-as klausimas. Pakomentuokite, jį pateisindami, tą ypatingą rūpestį, kurį, pasak Popiežiaus, valstybė privalo rodyti darbininkų luomui

1⁰. Valstybė turi pareigų visiems piliečiams: darbininkai sudaro didžiąją tautos daugumą, tad valstybė, proporcingai, turi jiems daugiau pareigų.

2⁰. Galima taip pat būtų pasakyti, kad „darbininkų luomas“ užėmė mūsų moderniškose visuomenėse vietą, kurios kitados neturėjo. Kitą kartą kitos didžios srovės pirmavo pasauliui: karas, katalikiškoji pirmatis, religiniai klausimai. Mūsų laikai pamatė dvi naujas galybes iškylant — darbą ir auksą. Visuomenių gyvenimas pasidaro visų pirma ekonomiškas. Darbininkai, tapę daugiau homogenišku kaip kitados „visuomenės luomu“, per balsavimo teisę yra ir politinė galybė[1]).

Svarbiausias motyvas valstybės intervencijai darbininkų luomo naudai yra tas, kad tas luomas, mažiau apšviestas ir turįs mažiau išteklių, kartais be apsaugos nuo neteisingumo, daug daugiau privalo pagalbos ir globos kaip kiti.

Ir iš tikro darbininkai šiandien ypatingo valstybės susirūpinimo objektas. Iš čia mūsų darbo apsaugoma įstatymdavystė (moterų, vaikų darbas; darbo dienos ilgis; higiena...), taip išsiplėtojusi nuo XIX šimtmečio antros pusės įstatymdavystė.

64-as klausimas. Kaip reikia suprasti šį sakinį: „Jų darbo vaisingumas yra toks, kad tiesą pasakius, valstybių turtai ne iš kitur, kaip tik iš darbininko darbo kyla“. Ar tai ne perdaug griežtas tvirtinimas?

Šv. Tėvas parašė dėl materialinių turtų: „Šitoms gi gėrybėms gaminti yra ypač vaisingas ir būtinas darbininkų darbas, vis tiek, ar jie laukuose ar fabrikuose dirba“. Kitur jis pasakė: „Nebus kapitalo be darbo, nei darbo be kapitalo“. Turime pasinaudoti tais tekstais Leono XIII minčiai išaiškinti. Negali būti prieštaravimo jo moksle kelių eilučių atstume. Kada jis kalba apie darbininkų darbą, kaipo turtų

[1]) V. Desbuquois: „Action Sociale Catholique“: *Etudes*, 5 aout ir 5 septembre 1912; *Mouvement social*, 15 octobre 1912.

„vienintelį šaltinį“, jis vartoja paprastą šnekamąją kalbą. Juk vartojame priežodžiu posakį: be darbo nieko neturėsi. Leonas XIII, ne daugiau kaip mes, nenori pasakyti, kad be darbo šiame pasaulyje nėra jokio gėrio, jokios vertybės. Robinsonas Crusoe, išplaukęs į salą, rado, prieš bet kokį darbą, vaisių, kriaukučių maitintis. Sprendžiant apie dalykus, kaip jie rodos, Leono XIII posakis atrodo visai natūralus. Pasižiūrėkime į tokį miestą, kaip Paryžius, pasižiūrėkime į jo tūkstančius namų, į jo rūmus, tiltus, sodus, meno kūrinius. Tam tikra prasme darbininkų darbas yra vienintelis šių turtų šaltinis. Ką būtų padarę architektai be mūrininkų, be dailidžių, be sodininkų, ką būtų padarę menininkai be darbininkų statulų marmurui išgauti, paveikslų drobei ir spalvoms pagaminti? Tad nereikia matyti Leono XIII posakyje tokios minties kaip Karlo Marxo, kuriam kiekvienas pakeičiamas turtas turi vien tik darbo vertę, kuri yra jame įkūnyta.

65-as klausimas. Paaiškinkite, kas tai yra komutatyvi teisybė? Distributyvi teisybė?

Komutatyvi arba maino teisybė tiksliai atiduoda kitam, kas jam priklauso iš griežtos teisės: kaip teisė laikyti savo pasižadėjimus, atsilyginti kreditoriams; ji reikalauja ekvivalencijos tarp duoto ir gauto kiekviename pirkime, pardavime ir algos mokėjime. Sulaužyta, ji reikalauja atpildo.

Distributyvi („skirstomoji“) teisybė pareina nuo valstybės, kuri „privalo vienodai rūpintis visais piliečių luomais“ ir teisingai tarp jų skirstyti, be atodairos į asmenį ir luomą, savo gėrybes, kaip garbę ir naudą. Šios teisybės turi būti atsižvelgiama skirstant mokesčius, rašant ir taikant įstatymus. Pagal tą teisybę taip pat turi būti išskirstyta gėrybes proporcingai kiekvieno gabumams ir nuopelnams.

Komutatyvi teisybė tvarko santykius tarp asmenų (vis tiek, ar individų, ar moralinių asmenų ar

susibūrimų), kurių kiekvienas praveda savo nuosavas teises, lygiu *mano* ir *tavo* pagarbos pagrindu. Distributyvi teisybė vykinama aukštesnio žemesniam, proporcingai tam, ką kiekvienas gali ar turi patiekti patarnavimų, gauti naudos...; jos taisyklės nėra brutali lygybė, kuri vienaip žiūrėtų į skirtingus nuopelnus arba reikalus, bet teisingas paskirstymas, apšviestas *padalinimas* proporcingai teisėms arba paprasčiau nelygioms teisėms.

Valstybė, kuri arbitrariškai tvarkytų savo valdininkų pakėlimus arba parodytų visą savo palankumą, savo padrąsinimą tokiai ir tokiai piliečių kategorijai (pramonininkams, pavyzdžiui), ir niekaip nesirūpintų kita (žemdirbiais, pavyzdžiui); arba kuri, gavusi daug iš gausingų šeimų (mokesčiais, karo tarnyba, veiklumu) ir nieko joms negrąžintų už tai, ta valstybė nusidėtų distributyviai teisybei.

Distributyvi teisybė yra dar vykinama ir kitose kaip valstybė draugijose. Šeimos tėvas, kuris, mirdamas, dalina savo turtus tarp savo vaikų, atsižvelgdamas į turto, sveikatos, padėties skirtumus, vykina distributyvią teisybę. Taip pat daro sindikato vedėjai, žiūrėdami, kad gėrybės ir garbė būtų teisingai paskirstomos tarp narių, be favoritizmo.

Antra vertus, valstybė gali kartais padaryti komutatyvios teisybės aktą, kada perka, parduoda, verčias kaip paprastas atskiras pilietis.

66-as klausimas. Kokia mintis iškeltina iš šios vietos: „Gerai sutvarkytoje valstybėje visokių gėrybių perteklius yra būtinas: jas vartoti yra reikalinga dorybei"

Mes žinome, kad individas normaliai yra reikalingas gerovės minimumo būti doram. Kodėl? Todėl, kad sielos gyvenimas pergyvena kūno gyvenimo negalias ir kad jei tas yra perdaug pilnas kančių, prislėgtas, siela negalės pilnai pakilti. Galima būtų nurodyti, kad energingo būdo žmonės, nežiūrint visų

kūno negalių, sugeba būti aukštai dori. Tai neabejotina, bet tai didvyriškumas, kuris negali eiti įstatymų masei.

Tas „visokių gėrybių perteklius“ yra lygiai reikalingas visuomenėms geroje moralinėje pusiausvyroje išsilaikyti.

Tai, kas pagamina „tautų turtus“, yra darbas, sujungtas su kapitalu ir techniškų nusimanymu. Tad teisinga, kad darbininkai turėtų dalį šių valstybės gėrybių, kaip jau aukščiau sakėme.

Kada turi įsikišti valstybė?

„Valstybė neprivalo, kaip jau sakėm, absorbuoti nei piliečio nei šeimos; yra teisinga, kad ir atskiram žmogui ir šeimai būtų leista laisvai veikti savo nusimanymu, kol jie nedaro skriaudos nei visuomenei nei atskiram žmogui. Bet gi vyriausybė privalo žiūrėti, kad ir visuomenė ir jos dalys būtų apsaugojamos. Ji privalo rūpintis visa visuomene, nes prigimtis pavedė ją globoti vyriausiajai krašto valdžiai, taip, jog visuomenės gerovė yra ne tik vyriausias valdžios dėsnis, bet ir vienintelė vyriausybės būties priežastis ir prasmė. Vyriausybė privalo rūpintis ir atskiromis visuomenės dalimis, nes ir filosofija ir krikščioniškasis tikėjimas mokina šalies valdymą turint būti prigimties nustatymu naudinga ne patiems valdytojams, bet valdomiesiems. Kadangi valdžia pareina nuo Dievo ir yra lyg dalyvavimas paties Dievo valdyme, todėl reikia valdyti taip, kaip kad Dievas tai daro, kuris vienodai tėviškai rūpinasi atskirais ir visais daiktais. Už tat, jei visuomenei ar atskiriems luomams yra padaryta skriauda, ar ji tik graso įvykti, jei to negalima kitaip pašalinti ar sulaikyti, tuomet reikia, kad įsikištų vyriausybė. Ir visuomenės ir atskirų žmonių gerovei svarbu, kad visur būtų ramybė ir tvarka, kad šeimos tvarkytųsi ir gyventų Dievo įsakymais bei įgimties įstatymais; kad religija būtų praktikuojama ir gerbiama; kad privatus ir viešas gyvenimas būtų doras; kad teisybė būtų šventai pildoma, neleidžiant be baimės viens kito skriausti; kad augtų sveiki piliečiai, kurie būtų tikę, reikalui esant, remti ir ginti visuomenei. Todėl, kai dėl darbininkų nedarbo arba sutarto darbo pametimo visuomenei gresia suirutė; kai varguomenės šeimynos yra; kai darbininkų religijos reikalai yra skriaudžiami, neduodant jiems tinkamos progos tikybos pareigoms atlikti; kai dirbtuvėse gresia pavojus darbininkų dorai iš to, kad tenai vyrai ir moterys dirba drauge, ar

iš kitokių pagundų į blogą; kai darbdaviai užkrauna darbininkams per sunkią naštą, arba spaudžia juos sąlygomis, žeminančiomis žmogaus vertę; kai darbininkų sveikatai kenkiama nepakeliamu ir jų lyčiai bei amžiui netinkamu darbu, — tai tuomet, minėtuose atsitikimuose, būtinai reikia pavartoti tam tikrose ribose įstatymų jėgą bei įtaką. Kokiose ribose tai darytina, nurodo pats reikalas, kurio dėliai vartojama įstatymų pagalba, t. y. įstatymai neprivalo griebtis daugiau nei toliau siekti, negu to reikalauja blogybės ar pavojaus pašalinimas.

Be skirtumo teisės visų piliečių turi būti šventai gerbiamos; vyriausybė turi rūpintis, kad kiekvienas galėtų naudotis savo teisėmis, drausdama ir bausdama kiekvieną teisių laužymą. Bet, ginant atskirų žmonių teises, reikia ypač atsižvelgti į silpnuosius ir neturtėlius. Turtingieji yra savo turtais apsišarvavę ir ne tiek reikalauja valstybės globos, o neturtėlių minios yra be turtų ir patys *neapsigina nuo* skriaudų, todėl daugiausia remiasi valstybės globojimu. Už tatai valstybė ir privalo ypatingai rūpintis darbininkais, nes jie daugiausia yra neturtingi" (Rerum Novarum).

67-as klausimas. Tad kokios bus, sprendžiant iš to, kas ėjo anksčiau, valstybės įsikišimo ribos?

1⁰. Visų pirma pasakykime, kad, kadangi kiekviena valdžia pareina iš Dievo, moralinis įstatymas apriboja valstybės valdžią: neteisingas ir nemoralinis įstatymas nėra įstatymas ir nėra privalomas sąžinei. Pavyzdys: romėnų įstatymas, kuriuo buvo liepiama aukoti stabams.

2⁰. Valstybė yra paskesnė už individą ir šeimą; tad jos teisės yra apribotos esminių individo ir šeimos teisių.

Individui: pavyzdžiui, yra iš prigimties būrimosi teisė. Be abejo, jei individas siekia visuomenei pavojingo tikslo (susiburia į draugiją įsilaužėliai, pavyzdžiui), valstybė gali apriboti ar uždrausti *tą susibūrimą*. Bet ji negali panaikinti būrimosi *teisės*. Jei ji tai padaro, kaip kad padarė Chapelier įstatymu (1791), kuriuo buvo uždraustas bet koks darbininkų spietimasis, ji pernaudoja savo galią; ta pati byla ir su 1901 m. įstatymu, kuriuo buvo uždraustos religinės kongregacijos Prancūzijoje.

Kas liečia šeimą, valstybė gali, bendros gerovės sumetimais, išleisti jai tam tikrus įstatymus (mokesčius, kareiviavimo prievolę, vaikų mokymą...). Bet jos akcija apribota tėvų galia, kuri yra aukštesnė už valstybės galią: vaikas priklauso tėvams, prieš priklausydamas valstybei. Valstybė gali uždėti tėvams mokyti vaikus (nes bendras piliečių tamsumas būtų prieš bendrą gerovę), bet ji negali jiems užkrauti tokią ir tokią mokyklą arba tokį ir tokį vadovėlį.

3⁰. Pagaliau, sakydami, kad valstybė yra iš apibrėžimo bendros akcijos organas, mes tuo pačiu pažymime jos ribas: smulkmenos, ypatingi pritaikymai, visa tai, kas paraližuotų privačią iniciatyvą, visa tai yra už jos kompetencijos ribų. Antra vertus, jei valstybė norėtų tvarkyti detales, jai labai menkai vyktų. Ji kiek panėšėtų į La Fontaine'o pasakėčios mešką (Meška ir sodų mėgėjas), kuri, norėdama pabaidyti musę nuo savo draugo, sodininko, veido, metė akmenį, kuriuo nubaidė musę, bet užmušė žmogų: valstybė, rūpindamasi detalėmis, gal ir susilauktų šiokio tokio pasisekimo, bet pagadintų visumą.

Kada Popiežius reikalauja, kad valdžia įsikištų bendrų interesų ar įžeisto luomo interesų naudai, jis stato šią sąlygą: „jei nėra galima to pagydyti ar pašalinti kitaip kaip". Prancūzų valdžia įsikišo pagal šias taisykles išleisdama 1915 m. liepos 10 d. įstatymą dėl namų darbininkų atlyginimo minimumo rūbų pramonėje. Ten tikrai ėjos įžeisto luomo interesu, kadangi namų darbininkės ilgai gaudavo badmirių atlyginimą. Vaisto buvo ieškota mielaširdystėje, privačioje iniciatyvoje, labdarių darbuose, profesinėje organizacijoje ir, kada šie įvairūs vaistai buvo palaikyti nesėkmingi ar nepatenkinami, buvo pareikalauta, kad įsikištų valstybė įstatymu. Dar kartą, įstatymas iškelia tik principą: neįsileisdamas į pritaikymo detales, jis palieka profesinei organizacijai visą jos vaidmenį.

68-as klausimas. Šv. Tėvui buvo padarytas priekaištas, kad jis yra etatistas: apginkite jo mintį, jo mokslą

Užtenka sugrupuoti kelis Popiežiaus duotus principus jų išmintingumui parodyti:

1⁰. „Yra tvarkoje, kad valstybė neabsorbuotų nei individo nei šeimos“ — „valstybė yra už juos paskesnė“, jis buvo anksčiau pasakęs: individas ir šeima egzistavo prieš valstybę.

2⁰. „Valstybės įsikišimo ribos bus nustatytos paties tikslo, kuris šaukias įstatymų įsikišimo, t. y. jie neprivalo nieko imtis už ribų to, kas yra reikalinga piktnaudžiavimams sutramdyti ir pavojams pašalinti“.

3⁰. „Būtinai reikės šauktis valdžios, jei *nėra galima* kitaip pagydyti piktybių, kurias norima palengvinti“.

Šv. Tėvas, užuot iškeldamas valstybės visagalybę, reikalauja didelio vaidmens privačiai iniciatyvai.

Reikia bendrai pastebėti, kad prancūzų darbininkų įstatymdavystė rutuliuojas jau dešimt ar dvidešimt metų palankesne prasme įsikišimo būdui, kurio čia reikalaujama. Jei palyginame 1906 m. įstatymą dėl savaitinio poilsio ir 1910 m. įstatymą dėl darbininkų pensijų, — stingrius, mažai pritaikytus, paraližuojančius individus ir profesinę organizaciją įstatymus, — su 1915 m. įstatymu dėl atlyginimo minimumo, 1919 m. įstatymą dėl 48 valandų savaitės, pamatysime, kad paskutiniai įstatymai yra lankstesni ir palieka daugiau veikti individams ir profesinėms organizacijoms.

69-as klausimas. Leonui XIII buvo dideliu nusikaltimu prikišta, kad jis užtektinai nesirūpino turtuoliais. Ar tas priekaištas pateisintinas?

Tiesa, kad Šv. Tėvas labai ypatingai rūpinos darbininkais. Ar tai nuostabu, jei toks Enciklikos tikslas? nekalbant jau apie kitas, jau išvardytas priežastis.

Bet dėl to nereikia nieku būdu atsakyti turtuoliams rūpestį, į kurį jie turi teisės.

Tiesą pasakius, šv. Tėvas reikalauja iš valstybės saugoti tiek turtuolių, tiek neturtėlių interesus.

„Teisės, *vis tiek, kur jos būtų,* sako jis, privalo būti religingai gerbiamos ir valstybė privalo jas patikrinti visiems piliečiams, neprileisdama prie jų laužymo ir bausdama už jį".

Toliau, kaip pamatysime, Leonas XIII pasakys: „Visų pirma, reikia, kad vieši įstatymai būtų *privačiai nuosavybei* apsauga... Tegul valdžia įsikiša ir apsaugo *teisėtą nuosavybę* nuo plėšimo".

Šv. Tėvas reikalauja kiekvienam — *turtingam ir neturtingam* — jo teisių pagerbimo. Jis tik neturtingiems rodo, — ir tai Mūsų Viešpaties pavyzdžiu — didesnį rūpestį, nes jie daugiau kenčia.

Valstybė ir skirstomoji teisybė. — Enciklikoje *Immortale Dei* (1885), Leonas XIII šiuo reikalu pasako:

„Valdžia neprivalo tarnauti, jokiu sumetimu, vieno ar kelių naudai, kadangi ji buvo sudaryta bendrajai gerovei. Jei valstybės viršininkai duosis įveliami į neteisingą viešpatavimą, jei jie nusidės pernaudodami savo galią ar didžiuodamiesi, jei nesirūpins tautos gerove, tegul jie žino, kad vieną dieną turės duoti apyskaitą Dievui, ir ta apyskaita bus juo rūstesnė, juo šventesnė yra funkcija, kurią jie vykdo, ir juo aukštesnis valdžios laipsnis, kuris jiems pavestas..."

V SKYRIUS

Keli ypatingi atvejai, kada valstybe turi įsikišti

Įstatymai turi globoti teisėtą nuosavybę

„Lieka apsvarstyti keli didesnės svarbos dalykai. Visų pirma, vyriausybė ir įstatymai turi ginti privačią nuosavybę. Esant tokiam svetimų turtų gobšumui, reikia suvaldyti minios, nes jei yra leista siekti savo gerovės, teisybės nelaužant, tai nei teisingumas nei visuomenės gerovė neleidžia imti to, kas yra kito, ir dėl kažkokios nesąmoningos lygybės grobti svetimus turtus. Žinoma, didelė darbininkų dauguma bevelija pagerinti savo padėtį niekieno nenuskriausdama, bet yra ne maža ir tokių, kurie, prisiklausę visokių neteisingų nuomonių ir trokšdami pakeitimų, vartoja visas priemones maištams kelti ir ragina griebtis prievartos. Šitame reikale vyriausybė privalo įsikišti ir, suvaldydama kurstytojus, apsaugoti darbininkų dorą nuo ją griaunančių veiksnių ir teisėtus savininkus nuo plėšikų pavojaus“ (Rerum Novarum).

70-as klausimas. Popiežius reikalauja iš valstybės, kad ji gintų teisėtą nuosavybę nuo revoliucionierių pasikėsinimų. Ką gali valstybė padaryti?

Visų pirma valstybė su policijos pagalba turi apsaugoti nuosavybę, o visuomeninės tvarkos ir viešosios taikos ardytojus taip izoliuoti, kad jie negalėtų kenkti. Bet tai tik negatyvus darbas; valstybė turi daugiau daryti: ji turi veikti teigiamai ir kūrybiškai. Išmintingi valdovai, žinodami, kad pavojingos doktrinos atsiranda dažniausiai dėl socialinės neteisybės, kuri kiršina mases, visų pirma imas pašalinti blogybės priežastis. Iš antros pusės, jie turi sudaryti gali-

mumo, kad mokyklose būtų su tinkamu rimtumu dėstoma krikščioniškoji dorovė, nes tik ji gali suvaldyti žmonių aistras ir įdiegti sąžinėms teisingumo ir pareigos jausmą.

Geri piliečiai suteiks valstybei savo pagalbą. Jei jie pasišvęstų tik kovai su socializmu, be abejojimo, būtų tai netinkamas žygis. Reikia žinoti gyvenimo patyrimu paremtą dėsnį: naikinama tada, kai naikintina pakeičiama nauju. Išplėtę socialinį veikimą visomis kryptimis, jie sugebės patenkinti teisėtus liaudies troškimus. Darbo yra daug. Krikščioniškasis sindikalizmas turės progos atlikti gražų darbą. Visiems geros valios žmonėms bus daug darbo socialiniame veikime. Mes turime atminti, kad proletarai labai trokšta įsigyti nuosavybės. Jie reikalauja kolektyvinės nuosavybės tik dėl to, kad neturi vilties įsigyti privačios nuosavybės. Duokite jiems privačią nuosavybę, ir jau kitą dieną jie nebebus revoliucijonieriai. Todėl reikia geriau pažinti ir mokėti pritaikyti tuos įstatymus, kurių tikslas sudaryti sąlygas smulkiai privačiai nuosavybei tarpti. Bet apie tai kalbėsime vėliau (93 klausimas).

71-as klausimas. Kodėl Popiežius reikalauja, kad valstybė visų pirma globotų ir gintų privačią nuosavybę?

Todėl, kad nuosavybės neliečiamumas sudaro socialinio gyvenimo pagrindą. Kur nuosavybė negerbiama, ten nėra apsaugota ir asmens gyvybė, išnyksta teisingumas ir atsiranda skurdas. Tokios netvarkos, anarchijos ir visuotinio skurdo pavyzdžiai yra 1789 metų prancūzų revoliucija ir 1917 metų rusų revoliucija. Privačioji nuosavybė, įgijusi žmogaus „asmeniškumo antspaudo", sudaro, nelyginant, žmogaus būtybės dalelę, jo asmens pratęsimą. Todėl, ji yra šventa ir neliečiama, kaip paties žmogaus gyvenimas. Privati nuosavybė yra didelis moralinis veiksnys. Ji pakelia žmogaus darbštumą, auklėja numatymą,

duoda žmogui socialinės tvarkos pajautimą, ji, pagaliau, sustiprina ir šeimos gyvenimą. Nuosavybė taip pat įgalina žmogų atsipalaiduoti nuo kasdieninių materialinių reikalų ir atsiduoti menui, literatūrai, mokslui ir dalyvauti civilizacijos pažangoj.

Tokiu būdu, valstybė, rūpindamos visuomenės gerove, pirmiausia turi *„saugoti privačią nuosavybę"*. Tam uždaviniui sėkmingai atlikti, ji steigia įvairias įstaigas (policiją, teismą, ekonomines įstaigas, mokyklas...), ima mokesčius, leidžia įstatymus, baudžia nusikaltusius ir t.t. Tiek uždedami mokesčiai, tiek ir leidžiami įstatymai, jei jie neprieštarauja dorovei ir visuomenės gerovei, yra visiems piliečiams privalomi ir nieks negali atsisakyti juos pildyti.

Streikai

„Ilgesnis ir sunkesnis darbas ir menkas už jį atlyginimas neretai duoda darbininkams progos susitarus mesti darbą. Vyriausybė turi pašalinti šitą dažnai įvykstančią ir *pavojingą blogybę*. Šios rūšies nedarbas kenkia ne tik savininkams, bet ir patiems darbininkams; jis suardo prekybą ir kenkia bendriems visuomenės reikalams, o kadangi paprastai neapsieinama be prievartos ir sumišimų, tai jis dažnai stato į pavojų ir visuomenės ramybę. Kad ta nelaimė neatsitiktų, yra tikslingiau ir naudingiau valstybės įstatymais iš anksto pašalinti tas priežastis, kurių dėliai numatoma kilsiant nesusipratimų tarp darbdavių ir darbininkų" (Rerum Novarum).

72-as klausimas. Kas tai yra streikas?

Pats Popiežius štai kaip nusako: *streikas yra sutartinis ir sąmoningas darbo sustabdymas.* Tai įvyksta, kada visi vienos kurios nors įmonės, ar įstaigos, ar rajono darbininkai sutartu laiku nutraukia darbą.

Yra *politinių* streikų arba streikų dėl *solidarumo,* bet Popiežius čia turi galvoj tik tokius streikus, kurie įvyksta profesionaliniais motyvais, būtent: *dėl per ilgo darbo laiko, dėl per menko atlyginimo.*

73-as klausimas. Su kuo Popiežius lygina streikus? Ar juos smerkia ar pateisina? Kurios sąlygos reikalingos, kad streikas būtų teisėtas?

Popiežius laiko streikus *blogybe*. Ir iš tikrųjų. Nors streikas ir turėtų pateisinamą priežastį, vis tik jis yra daugybės nelaimių šaltinis: ardo normalų pramonės veikimą, darbininkai netenka algų ir pragyvenimo, išauga antagonizmas tarp darbdavių ir darbininkų ir t.t. Streikas yra panašus į karą, kuris, nors ir būtų teisėtas, betgi atneša daug nelaimių: krūvos užmuštųjų, griuvėsiais pavirtę miestai, žiaurumai, neapykanta, kerštas...

Popiežius nei smerkia streikus nei juos teisina, bet pirmiausia reikalauja *užkirsti kelią jiems atsirasti*.

Jei pastatytieji reikalavimai yra teisėti (pavyzdžiui, angliška darbo savaitė) jei jiems patenkinti nei arbitražas, nei susitarimas, nei jokios kitos priemonės negelbsti, tai tuomet *leidžiama* daryti streiką. Iš to dar nereikia daryti išvados, kad streiką daryti visada naudinga. Bet reikia atminti, kad streiko metu *niekuomet negalima* vartoti nei prievartos nei sabotažo.

Galima sakyti, kad daugely atvejų *yra geriau* daryti streiką, kaip susilaikyti, nes tai yra vienintelė priemonė teisybei apginti. Yra buvę atsitikimų, kada Bažnyčios vyskupai ir kiti dignitoriai oficialiai davė ne tik savo pritarimą, bet ir padrąsinimą streikuoti: kardinolas Manning — streikui Londone 1889 m.; kardinolas Mercier — Belgijos angliakasiams; Mgr. Charost — Laigneleto streikui (netoli Fougères); kardinolai Dubois ir Maurin, Mgr. Champavier (Marseille); Guillibert (Fréjus); Castellan (Chambéry); Grente (Le Mans); Marnas (Clermont-Ferrand); de la Villerabel (Annecy); bankų streikui 1925 m. vasarą.

Leonas XIII visai nekalba apie lokautus arba darbdavių streikus dėl to, kad prieš 35 metus jie re-

tai teįvykdavo praktikoje. Lokautas, kaip ir streikas, yra pavojingas ginklas; dėl to darbdavys tegali jį pavartoti išimtiniais rimtais atvejais, nes tuo darbininkams padaroma didelė skriauda: įmonę uždarius, jie netenka vienintelio pragyvenimo šaltinio — dienos algos[1]).

74-as klausimas. Kodėl Leonas XIII nieko nekalba apie kartelius?

Kartelis yra dviejų ar daugiau įmonių ar įmonių darbininkų susitarimas, kuriuo nustatomas laikinas jų tarpusavio bendradarbiavimas tam tikram sutartam tikslui pasiekti.

Šiuo laiku kartelis pasitaiko dažnai lokautuose ir streikuose.

Leonas XII nieko nekalba apie kartelius dėl to, kad Enciklikos pasirodymo laiku (1891), krikščioniški sindikatai buvo menkai išsiplėtoję ir jų susitarimo streikų metu su socialistų sindikatais klausimas nebuvo tuomet aktualus.

Kartelis gali būti leistas, jei streikas ar lokautas yra teisingas ir teisėtas. Dažnai kartelis bus būtinas veikimo vieningumui pasiekti.

Popiežius Pius X pateisina kartelį: „Mes neneigiame, kad katalikams yra leista, su tam tikru atsargumu, darbuotis visuomenės gerovei su nekatalikais, darbininko būklei pagerinti, teisingiau darbui ir atlyginimo klausimams sutvarkyti, ir bendrai kiekvienam naudingam ir padoriam tikslui siekti. Bet šitam reikalui, Mes norime, kad katalikų draugijos jungtų-

[1]) M. Verdier: „Ya-t-il un droit de grève?" (jau cituota).

Georges Goyau: „Autour du Catholicisme social", Perrin, 1907;

Thureau-Dangin: „La Renaissance catholique au XIXe siècle".

Action Populaire, 1924 — „Un curé dans une grève", Préface de Georges Coyau.

si su nekatalikų draugijomis tam tikra sutartim, kuri vadinasi kartelis" (Laiškas „Singulari quadam, 1912 m. rugsėjo 24 d.).

Jungiantis į kartelius, turės būti panaudotos visos reikalingos atsargumo priemonės — sako Popiežius. Kontaktas tarp katalikų sindikatų ir socialistų ar komunistų sindikatų bus, kiek tatai galima, palaikomas tiktai pačių sindikatų vadovų. Sutarty turi būti numatyta, kad, pavyzdžiui, manifestacijose ir mitinguose katalikai ir jų tikyba bus gerbiama ir kad jokios revoliucinės propagandos nebus daroma; priešingu atveju kartelis nustoja galios.

75-as klausimas. Popiežius, kalbėdamas apie streikus, sako, kad konfliktas tarp darbdavio ir darbininko atsiranda dėl tam tikrų svarbių priežasčių. Kokios tai yra priežastys?

Daugelis streikų turi politišką pobūdį; jie nieko bendro neturi su darbo sutartim. Bet ne apie šitokius streikus čia kalbėsime.

Tolimesnės streiko priežastys gali būti:

1. *Faktiškoji nelygybė* sudarant sutartį, nes darbininkas yra žemesnėj padėty sutarties sudarymo metu ir nukenčia.

2. *Nebuvimas asmeninių santykių* tarp darbdavių ir darbininkų;

3. *Interesų antagonizmas* tarp darbdavių ir darbininkų; nors tiek darbdavių, tiek ir darbininkų bendrieji interesai yra identiški, vis tik nėra užkirstas kelias darbdaviams išnaudoti darbininkus iš vienos pusės, o darbininkams reikšti nesąžiningumą darbe, iš antros pusės.

Tiesioginės streiko priežastys yra:

1. *Darbo* ilgumas, sunkumas, blogos sąlygos, kuriose jis atliekamas (nedorovė, blogos higienos sąlygos ir t.t.).

2. *Atlyginimo* žemumas; jo nevienodumas, darbininkams tą patį darbą bedirbantiems.

Popiežius sako, kad streikai įvyksta neretai. Ir iš tikrųjų, XIX amžiuje yra įvykę daugybė ir net lalai audringų streikų. 1832 metų Lyono streikai tiek įsiūbavo visuomenę, kad kilo tikras piliečių karas: streikuojantieji iškėlė gatvėse juodą vėliavą, anarchijos ženklą, ir šaukė „ar gyventi darbe ar mirti kovoj" ir tiktai per kruvinas kovas kariuomenei pavyko sugrąžinti tvarką.

Daugelis šiais laikais įvykstančių streikų yra socialistų ar komunistų išprovokuoti, nes jiems streikas yra viena iš priemonių neapykantai sukelti; streikas jiems yra nelyginant „revoliucinė gimnastika".

Ir kol darbo žmonės bus blogai susiorganizavę, kol jie bus klasinės neapykantos auka, tol streikai bus vartojami kaip mažiau civilizuotose tautose karas, brutali jėga yra taip dažna apsigynimo priemonė, nes jos neturi institucijų, kurios verstų gerbti svetimas teises.

78-as klausimas. Popiežius reikalauja užkirsti kelią streikams. Kuriomis priemonėmis?

Popiežius uždeda valstybei šias pareigas :

1. Daugiau rūpintis visuomeninės gerovės vertybių kūrimu (prekyba, pramonė, kolonizacija, tinkamas mokesčių paskirstymas, gera muitų sistema...), kad kiekvienai piliečių klasei būtų sudaryta tinkamos materialinio gyvenimo sąlygos.

2. Įstatymų keliu nustatyti, kad konfliktai tarp darbdavių ir darbininkų būtų sprendžiami taikingu būdu ar arbitražu.

3. Proteguoti profesinį susiorganizavimą. Kada profesiniai organizmai gerai funkcijonuos ir atitiks svarbiausias darbo sąlygas (išmokslinimas, atlyginimas, higiena, apdraudimas...), kada du svarbiausieji gamybos faktoriai — darbdaviai ir darbininkai — pasimatys dažniau, susitiks įvairiose tarybose ir komisijose, tuomet daug streiko priežasčių visai atkris.

Darbininko sielos gyvenimas

„Yra daug darbininko reikalų, kuriuos valstybė privalo ginti, o visų pirma jo sielos gerovę.

Kad ir gera ir geistina žmogui yra jo gyvybė, tai vis tik ji nėra galutinis jo tikslas, kuriam jis yra gimęs, toji gyvybė tėra kelias, priemonė, pažįstant tiesą ir mylint gėrį, sielos tobulumui siekti. Siela nešioja Dievo paveikslą ir panašumą; joje glūdi toji valdžia, per kurią žmogui įsakyta valdyti žemesnius padarus ir padaryti sau naudingą visą žemę ir paklusnias jūras. *„Pripildykit žemę ir ją pavergkit ir viešpataukit ant jūros žuvų ir dangaus paukščių ir ant visų gyvulių, kurie kruta ant žemės“* (Gn. I, 28). Tuo atžvilgiu visi žmonės yra lygūs ir nieku nesiskiria turtingieji nuo neturtingų, darbdaviai nuo darbininkų, valdytojai nuo valdinių, *„nes visi turi vieną ir tą patį Viešpatį“* (Rom. 10, 12). Niekam nevalia žmogaus vertės žeminti — pats Dievas valdo žmogų *su didele pagarba* — ir trukdyti jam siekti tos tobulybės, kuri veda į amžinąjį gyvenimą danguje. Žmogus nei pats negali leisti elgtis su savimi priešingai savo prigimčiai, nei gali leisti pavergti savo dvasią, nes čia kalbama ne apie teises, kuriomis žmogus savo nuožiūra naudojasi, bet apie pareigas Dievui, kurias reikia šventai pildyti. Iš čia seka, kad reikia susilaikyti nuo darbų ir užsiėmimo šventomis dienomis. *Žinoma*, čia *nemanoma* apie kokį nors dykinėjimą, juo labiau apie nedarbą, kurio daugelis nori ir kuris padeda ištvirkti ir pinigus praleisti, bet manom apie religijos pašvęstą poilsį. Su religija sujungtas poilsis atitraukia žmogų nuo kasdieninių darbų ir rūpesčių, kad jis galėtų pagalvoti apie dangaus dalykus ir kad atiduotų Amžinajam Dievui Jam prideramą ir teisingą garbę. Tokia yra šventų dienų poilsio esmė ir tikslas; jį Dievas Senajame Testamente taip paliepia: *„atsimink, kad švęstum subatos dieną“* (Exod. XX, 8). Ir pats savo pavyzdžiu pamokė, skirdamas sau aną paslaptingą poilsį: *„ilsėjosi septintą dieną nuo viso darbo, kurį buvo padaręs“* (Gn. II, 2)“ (Rerum Novarum).

77-as klausimas. Išaiškinkime Popiežiaus pagrindinę idėją darbininko sielos gyvenimo tvarkymu. Kaip praktiškai tai sutvarkyti?

Kūno gyvenimas nėra galutinis žmogaus buvimo tikslas, sako Popiežius, bet tik priemonė sielos gyvenimui tobulinti. Negalima, esą, skirti sielos nuo kūno; tad ir darbas negali būti laikomas vien tik ma-

terialiniu dalyku, nes jis yra atliekamas visos kilnios žmogaus asmenybės.

Iš šio pagrindinio principo išeidami, mes ir reikalaujame duoti darbininkui teisingą atlyginimą, higieniškas darbo sąlygas, nustatyti racionalų darbo dienos ilgumą, suteikti sekmadienio poilsį ir kt., nes visos šios sąlygos yra būtinai reikalingos tikrai žmoniškam ir krikščioniškam gyvenimui. Dėl šito aukšto ir kilnaus principo socialinė akcija įgyja ypatingos reikšmės. Tai nėra akcija tik už geresnę darbininko būklę, bet tai yra pastangos darbininko sielai išganyti. Šitąja mintim turi būti visų pirma peršviesta visa katalikų socialinė akcija, o apaštalavimo darbas tuomet atneš realių vaisių.

Pastaba. — Socialistai taip puikiai suprato reikšmę apriboto darbo, kas nenaikina žmoguje jo aukštesnių galių, jog puolėsi pirmučiausia mažinti darbo valandų skaičių, jie suprato, kad tai geriausia priemonė padaryti darbininkus stipriu, šviesiu, socializmui ištikimu luomu. Šitokį nusistatimą turi turėti ir katalikai, jei nori, kad jų akcija atneštų naudingų vaisių.

Mes nemanom, kad socialistai buvo vieninteliai, kurie pasisakė už sutrumpintą darbo dieną. Prieš 40 metų žinomas jėzuitas Liberatore reikalavo savo „Politiškosios ekonomijos traktate" 9 valandų darbo dienos vyrams ir 6 valandų moterims ir vaikams. — 1889 metais, kada darbo diena buvo 13—14 valandų be privalomo sekmadienio poilsio, didelis katalikų veikėjas Albert de Mun siūlė parlamentui nustatyti 58 darbo valandų savaitę su būtinu šventadienio poilsiu, kartu pareikšdamas savo pasigailėjimą, kad dar negalima esą nustatyti 8 valandų darbo dieną[1]). Bet

[1]) 1889 m. gruodžio m. 7 d. įstatymo projektas yra toks:

„Str. 7. — Draudžiama versti dirbti darbininkus sekmadieniais ir šventadieniais, nors tai būtų paprastas įmonės tvarkymas ir valymas...

„Str. 8. — Šeštadieniais ir švenčių išvakarėse darbo diena negali būti ilgesnė kaip 8 valandos, įskaitant į tą laiką ir įmonės valymo, taisymo ir tvarkymo darbus...

„Str. 9. — Darbo laikas savaitėj negali būti ilgesnis kaip 58 valandos".

prieš katalikų Bažnyčią ir prieš socialines reformas nusistačiusi parlamento dauguma atmetė de Muno pasiūlymą.

78-as klausimas. Reziumuokite visa tai, kas pasakyta poilsio reikalu.

Poilsis yra pareiga Dievo atžvilgiu ir nieks negali jo paneigti — nei darbdavys nei darbininkas. Jis yra būtinai reikalingas:

1) darbininko fiziniam gyvenimui;
2) jo intelektualiniam gyvenimui;
3) jo šeimos gyvenimui; ir
4) jo sielos gyvenimui, savo religinėms pareigoms išpildyti.

Poilsio diena yra skirta ne ištvirkauti, girtuokliauti, bet pavargusiam savo kūnui atgaivinti ir sielai aukštyn pakelti dalyvaujant religinėse pamaldose.

Yra visai teisinga, kad darbininkai reikalauja poilsio šeštadienį popiet. Šis laikas reikalingiausias moterims; jos gali tuomet sutvarkyti butus iš anksto, kad sekmadienį būtų laisvos...

Darbininko fiziniai ir dvasiniai reikalai

„Kalbant apie žemiškas žmogaus gėrybes, valstybė privalo visų pirma apginti vargšus darbininkus, nuo gobšų žiaurumo, kurie nesivaržydami naudoja žmones, kaip paprastus daiktus ar mašinas savo pelnui padidinti. Nei teisybė nei žmoniškumas neleidžia reikalauti tiek darbo, kad dėl to ir siela silpnėtų ir kūnas dėl per didelio nuovargio sunyktų. Žmoguje viskas, taigi ir jojo dirbamoji jėga, yra apibrėžta tam tikrų ribų, kurių negalima peržengti. Žinoma, mankštinama bei vartojama jėga stiprėja, bet tik tuomet kai ji kartkartėmis nustoja veikusi ir pasilsi. Todėl reikia žiūrėti, kad kasdienis darbas nebūtų ilgesnis, negu sveikata leidžia. Kaip ilgas turi būti poilsis, sprendžiama iš darbo rūšies ir vietos aplinkybių ir pačių darbininkų sveikatos. Kalnakasių, įvairių kasyklų darbininkų darbas yra daug sunkesnis ir sveikatai kenksmingesnis; todėl jį reikia lengvinti, trumpinant

darbo dieną. Be to, reikia atsižvelgti į metų laiką, nes neretai tos pačios rūšies darbas yra lengvas vienu laiku, bet jis nepakeliamas ar tik su didžiausiu vargu tepakeliamas kitu laiku" (Rerum Novarum).

79-as klausimas. Popiežius peikia tuos, kurie neskiria žmogaus nuo „mašinos" Bet darbdavys turi turėti sąmatą, turi apskaičiuoti kiekvieno darbininko gamybą? Kaip suderinti darbdavio interesus su Popiežiaus reikalavimais?

Darbdavys turi įvertinti ne tik savo mašinų rentabilingumą, bet ir kiekvieno darbininko; bet šis įvertinimas turi būti skirtingas. Iš mašinos jis gali reikalauti maksimum naudos, iš žmogaus jis tegali reikalauti tokio darbo, kuris nesugriautų jo moralinių ir fizinių jėgų. Tinkamai tvarkyti darbininko jėgas reiškia tą patį, ką ir sudaryti tinkamas sąlygas rimtam ir produktingam darbui. Gerbti darbininko asmenį, jo žmonišką ir krikščionišką kilnumą, tai darbdavio *sąžinės pareiga. „Sugriauti jo jėgas"*, — reikštų nusižengti teisingumui, nes darbininkas parduoda įmonininkui tik savo darbą, bet ne patį save. Pagaliau ir darbdavys turi turėti elementarinio gailestingumo jausmą.

80-as klausimas. Kuriuos nusižengimus darbininko sveikatai mini Popiežius?

1⁰. reikalauti per daug įtemptai dirbti,
2⁰. reikalauti per ilgai dirbti,
3⁰. Versti sunkiai dirbti be atitinkamo poilsio, neatsižvelgiant į laiko, vietos ir darbo rūšies sąlygas. Pavyzdžiui, sunkus ir varginantis angliakasio darbas turi būti daug trumpesnis negu kitas lengvesnis darbas.

Moterų ir vaikų darbas

„Neteisinga yra reikalauti iš moteries ar vaiko to, ką gali padaryti drūtas suaugęs vyras, įtempdamas savo jėgas. Ypač reikia saugoti vaikus, kad jie nestotų į fabrikus pirm tų metų, kada jų kūnas ir protas nėra užtektinai sustiprėję. Vaikystės amžiuje tebeaugančios jėgos vysta, kaip jaunutė žolelė, jei jos yra naudojamos per anksti, o visas tolimesnis vaiko plėtojimas tuo būdu susitrukdo. Panašiai ir kai kurie amatai netinka moterims, gimusioms namų darbams; prigimties sutaisymu šitie namų darbai labai gerai saugo moteries vertę ir tinka vaikų auklėjimui bei visos šeimos gerovei" (Rerum Novarum).

81-as klausimas. Kurios yra svarbiausios priežastys, kad Popiežius taip sako, apie moterų ir vaikų darbą?

Rūpestis šeimos išlaikymu, jos stiprėjimu ir vaikų fizišku bei moraliniu auklėjimu verčia Popiežių taip kalbėti. Be to, gausingi XIX šimtmečio faktai teikė ypatingai skaudžių išnaudojimo pavyzdžių. Pramonės išsiplėtojimas pareikalavo daug darbininkų, o darbdaviai, suinteresuoti naudoti pigesnį darbininką, atidarė savo fabriko duris vaikams ir moterims, kurie ėjo į jas, nes tėvo uždarbio nepakako šeimynai išlaikyti.

Kadangi darbininkai nebuvo susiorganizavę, o įstatymo, reguliuojančio įmonininkų tarpusavio konkurenciją, irgi nebuvo, tai darbdaviai, gamybos atpiginimo siekdami, pradėjo vis labiau ir labiau mažinti darbininkų algas, o darbo laiką ilginti. Liūdnas tai liberalizmo padarinys. Taip atsirado kas kartą daugiau vaikų ir moterų fabrikuose, kuriems teko dirbti už visai menką atlyginimą, dažniausiai labai sunkiomis ir nehigieniškomis sąlygomis. Pavyzdžiui, Anglijoj ir Prancūzijoj apie 1837 metus vaikams nuo 6 iki 8 metų amžiaus tekdavo dirbti kasdien 12—14 valandų, kartais net ir naktimis.

Todėl ir Popiežiui teko kelti savo balsą prieš šią negerovę, griaunančią šeimą, dorą ir žmonių giminę.

Kasdienis ir sekmadienio poilsis. Būtina sąlyga sutarties tarp darbdavių ir darbininkų

„Bendrai, darbininkams reikia skirti tiek poilsio, kad jo užtektų darbe suvartotoms jėgoms atnaujinti. Pertrauka turi atnaujinti suvartotas jėgas. Kiekvienoj darbdavių ir darbininkų sutartyje visados turi būti pažymėta ar savaime suprantama ta sąlyga, kad darbininkams yra patikrinamas šitas dvejopas poilsis, kitaip sutartis nebus dora, nes nieks neturi teisės sukliudyti atlikti pareigas Dievo ir savo paties atžvilgiu“ (Rerum Novarum).

82-as klausimas. Kuriuo tikslu yra reikalingas poilsis? kurios yra svarbiausios sutarties sąlygos?

Jau esam skaitę, kaip aukštai Popiežius iškelia žmogaus kilnumą ir jo sielos didingumą. *„Gera ir geistina žmogui yra jo gyvybė“*, bet ji yra *„tiktai priemonė sielos tobulumui siekti“*. Poilsis yra svarbiausia sąlyga, kuri leidžia rūpintis aukštesniu gyvenimu. *„Žmogus nei pats negali leisti elgtis su savimi priešingai savo prigimčiai, nei gali leisti pavergti savo dvasią“*. Nei darbininkas nei darbdavys neturi teisės paneigti naminio poilsio. Žmogui yra duotos *teisės* savo gyvenimo tikslui pasiekti ir savo *pareigai* išpildyti. Todėl jis *neturi teisės* paneigti savo *pareigas*.

Iš to seka:

1⁰. darbininkas turi teisės reikalauti poilsio,

2⁰. jei sutarty nėra numatytas toks poilsis, tai tokia sutartis yra neteisinga ir moraliai darbininko nesuriša.

Atlyginimo tvarkymas

„Dabar prieinam prie labai svarbaus reikalo, kurį reikia gerai suprasti, kad nei viena nei antra pusė nebūtų nuskriausta. Atlyginimas nustatomas laisva sutartimi; rodos, kad darbdavys išpildė duotąjį žodį, užmokėjęs suderėtą atlyginimą, ir kad virš sutarto jis nieko neprivaląs; tuomet, esą, teisybei nusižengiama, jei darbdavys nustatytą mokestį, ar darbininkas visą prisiimtą darbą atiduoti atsisako, ir tik

tokiais atvejais, yra teisinga, jei vyriausybė įsikiša kiekvieno teisėms apginti. Šitokiam protavimui teisingas dalykų žinovas vargu visai pritars, nes jis yra nepilnas; jam trūksta šio to svarbaus. Dirbti, reiškia vartoti savo jėgą gaminti daiktams, kurie yra būtini įvairiems gyvenimo reikalams, ypač gyvybei palaikyti. *„Savo veido prakaite tu valgysi duoną"* (Gn. 3, 19). Tat du privalumu turi žmogaus darbas iš prigimties; pirma, jis yra žmogaus asmens darbas, nes dirbamoji jėga yra jo; ji jam visai priklauso ir yra duota jojo paties naudai; antra, darbas yra *būtinas* todėl, kad darbo vaisiai yra reikalingi žmogui, jo gyvybei palaikyti; palaikyti savo gyvybę liepia prigimtis, o jos būtinai reikia klausyti. Tat žiūrint į darbą, kaip į asmens darbą, nėra abejojimo, kad darbininkas gali mažinti savo atlyginimo dydį, arba visai jo neimti, nes tai pareina nuo jo valios. Bet kitaip tenka spręsti, kada svarstomas darbo asmeniškumas kartu su jo būtinumu, nes tie du darbo privalumai tik mintyje, o ne tikrenybėj vienas nuo antro skiriasi. Ir tikrai; gyvybę palaikyti yra visų ir kiekvieno pareiga; kas to nedaro sunkiai nusikalsta. Iš to seka, kad kiekvienas turi teisės ieškoti savo gyvybei reikalingų dalykų, kurių įsigyti kiekvienas darbininkas gali už gaunamą atlyginimą. Leiskime, kad darbininkas ir darbdavys laisvai padaro sutartį, būtent, susitaria dėl atlyginimo dydžio, tai vis tik visados liekasi galioje prigimties dėsnis, kurs yra aukštesnis ir pirmesnis už susitariančiųjų norus ir kuriuo atlyginimas neturi būti mažesnis, kaip kad to reikia taupiam ir padoriam darbininkui pragyventi. Jei darbininkas, būtinumo verčiamas ar dar blogesnio vargo bijodamas, priima sunkesnes sąlygas, kurias darbdavys ar tarpininkas jam primeta, tai tas yra prievarta, prieš kurią teisybė šaukia. Bet šituose ir tolygiuose atvejuose, pavyzdžiui, kiek valandų dirbti įvairiose darbo srityse, kaip apsaugoti darbininkų sveikatą, ypač fabrikuose, — vyriausybė, ištyrusi laiko ir vietos sąlygas, reikalingais atvejais turi įsikišti. Bet geriau bus, kad tokius dalykus spręstų tam tikros tarybos, sąjungos, apie kurias toliau kalbėsime, arba pasirinkti kitokį būdą, kuriuo teisingi darbininkų reikalavimai būtų ginami ir, reikalui esant, valstybės globojami ir remiami" (Rerum Novarum).

83-as klausimas. — Atlyginimo klausimu Popiežius patiekia liberalizmo teoriją ir ją paneigia. Kurie yra svarbiausi šios teorijos pagrindai?

Liberalizmo teorija reikalauja absoliučios individualinės laisvės, o ekonomikos srity valstybei drau-

džia įsikišti. Ekonominiam gyvenime turinti viešpatauti pilniausia laisvė. Liberalai sako, kad daugiausia blogybių atsitinka dėl to, kad paneigiama laisvės principai; asmeninis interesas esąs svarbiausias socialinės gerovės veiksnys. Laisvoji konkurencija esanti pagrindinis įvairių socialinių klasių harmonijos dėsnis.

D'Argenson buvo pasakęs: *„Nereikia per daug valdyti"*, o liberalai vėliau iškėlė obalsį: *Laissez faire, laissez passer"*.

Tai šitokia bendrais bruožais yra liberalizmo teorija. Be abejonės, laiko bėgyje ji susilaukė didesnių ar mažesnių pakeitimų.

XVIII amžiaus ekonomistai, vadinami *fiziokratai*, išeidami iš to laiko filosofijos, atmeta visokį dogmatizmą ir skelbia kartu su Rousseau, kad *„žmogus iš esmės yra geras"*. Fiziokratai Quesnay, Morellet, Mirabeau, Turgot skelbė, kad pagrindiniai socialinio gyvenimo įstatymai yra žmogaus materialiniai reikalai; turtų mokslas atstoja moralės mokslą.

Šiuos fiziokratų principus *anglų—prancūzų* ekonominės mokyklos atstovai Adam Smith, Malthus, Ricardo ir Stuart Mill taiko tik ekonominiam gyvenimui.

Prancūzų ortodoksinė mokykla, kuriai atstovavo Jean-Baptist Say, Bastiat ir Rossi, skelbė: *„gaminti ir suvartoti — tai visas žmogus"*. Bastiat, „Ekonominių harmonijų" autorius, mėgsta lyginti socialinio gyvenimo mechanizmą su dangaus mechanizmu, nes juos abu valdąs vienas ir tas pats tvarkos ir harmonijos įstatymas. Jei tik laisvė bus saugojama, viskas gerai klosis: *„Leiskite žmonėms, sako jis, dirbti, keistis, mokintis, jungtis į draugijas, veikti vieniems kitus... ir iš šito išmintingo gaivalingumo susidarys tvarka, harmonija, pažanga ir visokia gerovė"*.

Ekonomiškasis liberalizmas neatitinka nei faktiškų davinių (nes tai yra tik apriorinial tvirtinimai,

įrodymų neparemti), nei katalikų dorovės dėsnių. Jis viešpatavo daugiausia XIX amžiuje.

Moderniškoji moderuotoji liberalinė mokykla, kuriai atstovauja Baudrillart, Leroy-Beaulieu, Rambaud, d'Avenel ir de Foville, išeidama iš praeities patyrimų, skelbia moderuotąjį liberalizmą ir pripažįsta valstybei svarbesniais atvejais intervencijos reikalingumą. Šios grupės šalininkai vis mažėja ir mažėja.

Tenka pastebėti, kad liberalizmas savo materialistiniais pagrindais yra artimas socializmui (žiūr. II skyrių — apie socializmą). Galima sakyti, kad liberalizmas yra turtingųjų materializmas, o socializmas — neturtėlių materializmas[1].

Belgijos katalikų vyskupai savo kolektyviniam ganytojiškam laiške pasmerkė liberalizmą:

„Pritaikius liberalizmą socialiniam gyvenimui, pasekmė buvo ta, kad silpnas atiteko stipriam, neturtėliai ir vargšai liko paaukoti neribotam ir žiauriam turtuolių egoizmui.

„Mes nemanom čionai tirti ekonominio liberalizmo kilmę ir jo reiškimosi lytis; mums užtenka konstatuoti, kad jo šalininkai paneigė profesionalinį susiorganizavimą ir valstybės intervenciją. Jų manymu, reikėjo visam kam leisti darytis, leisti įvykti, kad iš šios neribotos laisvės susidarytų visų interesų pusiausvyra.

„Mes matėm šią pusiausvyrą. Darbininkai pririšti fabrikuose prie darbo kasdien po 12—14 valandų, jų žmonos ir nepilnamečiai vaikai prikinkyti prie mašinų; trumpai, aukso troškulys ir nepasotinamas noras valdyti pramonės pasaulį visai paneigė gailestingumą ir teisingumą.“

Šito kraštutinumo natūrali pasėka buvo ta, kad darbininkų klasėj atsirado neapykanta ir revoliucingumas — geriausia dirva socializmui. Darbininkai

---

[1]) Pagal Antoine: „Cours d'Economie sociale“. Žiūr. ir Garriguet: „Socialinis klausimas ir socialinės mokyklos“.

pradeda žiūrėti į socializmą, kaip į savo išganymą. Kad taip yra, pripažįsta ir Belgijos vyskupai savo laiške:

„Socializmas gerai padarė, paskelbęs kovą liberalizmo sudarytai socialinei dezorganizacijai; bet nereikia leisti, kad tik jis vienas sau šį reagavimą monopolizuotų“.

84-as klausimas. Sutarčių sudarymo laisvė yra ne tik tarpusavio interesų, bet ir tam tikro dvasios stovio pasėka.

Politikos srityje. Geriausią pasisekimą turės tos partijos, kurios pažadės daugiausia individualinių laisvių; visai nebus žiūrima, ar tos dažnai perdėtos laisvės kenkia bendrajai gerovei, taigi ir individualinei gerovei, ar ne.

Autoritetas, kuris nesuteikia visų norimų laisvių yra atmetamas[1]).

Šita teorija veda į išskyrimą Bažnyčios ir valstybės. Kiekviena šių galių turi laisvę veikti savo srity. Bet religijos ir dorovės dalykuose valstybė turi būti subordinuota Bažnyčiai.

Religijos srityje: Protestantizmas su laisva nuožiūra; *modernizmas* skelbiąs, kad religija pareina iš žmogaus, jo sielos reikalų, todėl yra subjektyvi, bet ne objektyvi, kaip mokina Katalikų Bažnyčia. Ši teorija veda į erezijas.

Šeimynos srityje: Šeimyna turi būti sutvarkyta hierarchiškai; tėvo autoritetas turi viešpatauti.

Šioj srity absoliuti laisvė suardo šeimynos ryšius ir leidžia laisvai jungtis ir skirtis.

Sindikatų srityje: Į sindikatą bus priimti visi darbininkai, nežiūrint jų principų skirtingumo.

Vadinamieji neutralūs sindikatai yra neleistini (žiūr. 99 klaus.), nes negalima darbuotis socialinėj akcijoj nesirūpinant dorove.

---

[1]) Alb. Valensin: „Le principe d'autorité et les exigences sociales du temps présent“, broch. de l'A. P. Nr. 26.

85-as klausimas. Darbas yra asmeninis, kiekvienam būtinai reikalingas. Kokia yra jo reikšmė streiko atveju?

1⁰. Streikas yra leistinas, jei jis yra vienintelė priemonė darbo sąlygoms pagerinti, jei tos sąlygos yra tikrai blogos; bet streiką darant reikia prisilaikyti aukščiau išdėstytų nuostatų (72—77 klaus.).

2⁰. Streikas yra visuomet didelė blogybė, nes sustabdo darbus ir darbininkai netenka uždarbio, o pats su streiko pagalba siekiamas tikslas dažniausia abejotinas.

3⁰. Sindikatas gali tam tikrais atvejais paremti teisėtą streiką ir įtikinti darbininkus, kad mestų darbus. Bet niekuomet negali vartoti jėgos ir prievartos, nes kiekvienas darbas būdamas asmeninis darbas yra laisvas, panašiai kaip ir pati žmogaus prigimtis.

4⁰. Kadangi darbas yra asmeninis, todėl darbininkas gali *asmeniškai* laisvu noru priimti tokias darbo sąlygas, kurios jam patinka.

Bet kadangi darbas yra būtinas, tai darbininkas negali būti verčiamas priimti tokį atlyginimą, kurio jam neužtektų pragyvenimui, nes „palaikyti gyvybę yra visiems žmonėms uždėta pareiga". Taip gi nusižengia savo draugų atžvilgiu ir tie darbininkai, kurie sutinka su mažesniu atlyginimu, nes tuomet ir kitiems darbininkams bus atitinkamai sumažintas atlyginimas.

86-as klausimas. Ar bus darbo sutarties nutraukimas, jei darbininkas, priverstas priimti sunkias darbo sąlygas, pamęs darbą ir nueis pas kitą, kuris duos teisingesnes darbo sąlygas?

Ne, tuomet nebus sutarties nutraukimo, nes tokia sutartis, priešinga prigimtosios teisės dėsniams, negalioja. Prigimtoji teisė yra aukštesnė ir senesnė; ji atsispindi visuose žmonių susitarimuose, kurie nustoja galios, jei yra priešingi prigimtajai teisei.

Vis tik krikščionis darbininkas, kuriam rūpi teisingumas, nenorės pakenkti savo darbdaviui ir stengsis, jei tai yra galima, baigti sutartą darbą.

87-as klausimas. Iš viso to, kas anksčiau pasakyta, nustatykite teisingo atlyginimo sąvoką.

Pirmučiausia, teisingas atlyginimas nėra tas, kurį laiko liberalai. Kaip matėme, Popiežius atmetė šią teoriją. *„Nustatant atlyginimą, sako Popiežius, reikia vadovautis „natūralinio teisingumo dėsniu, kilnesniu ir senesniu, būtent, kad atlyginimo turi pakakti darbininkui blaiviai ir padoriai gyventi"*.

I. — Pirmoji teisingo atlyginimo ypatybė yra ta, kad jis būtų *pakankamas žmoniškai gyventi.*

Tai reiškia:

1⁰. Žodžius *„kad darbininkas galėtų blaiviai ir padoriai gyventi"* nereikia suprasti taip, kad atlyginimas turi išgelbėti darbininką tik „nuo mirimo". Darbininko gyvenimas neturi būti nei ištaigingas nei skurdus, reikia kad jis būtų visai normalus maisto, buto, ir rūbų atžvilgiu ir leistų džiaugtis padoriomis linksmybėmis. Be to, darbininkas turi turėti sąlygų, kurios leistų jam tobulinti savo sielą ir širdį.

2⁰ Darbininkas, apie kuri čia kalbama, turi būti pilnai suaugęs.

a) 13 metų darbininkas negali reikalauti pilno atlyginimo, nes jo vieta yra dar šeimoje.

b) pasenęs darbininkas, kurio jėgos jau sumenkėję, negali reikalauti pilno atlyginimo; jis turėjo sutaupyti pinigų senatvei.

3⁰ $5^1/_2$ ar 6 darbo dienų atlyginimo turi užtekti išgyventi 7 dienas (angliška savaitė su sekmadienio poilsiu).

4⁰ Atlyginimas turi būti toks, kad jo pakaktų senatvėj, ligoj ir nedarbo bei streiko metu pragyventi[1]).

II. — Antroji teisingojo atlyginimo ypatybė yra, kad jis atitiktų atliktą darbą, t. y. kad jis būtų pastarajam „ekvivalentiškas". Darbininkas turi tiek gauti, kiek jis duoda. Tiesa, Popiežius tiksliai nenustato, koks jis turi būti. Bet tas atlyginimas neturi būti priešingas komutatyviam teisingumui.

Kad atlyginimas būtų ekvivalentiškas darbui, reikia atsižvelgti:

1⁰ kaip ilgai ir ar sunkiai tenka mokytis to darbo;

1⁰ ar didelė yra darbe rizika nukentėti fiziškai;

3⁰ kiek tenka sunaudoti fizinių jėgų;

4⁰ paprastas nedarbas, sezoninis nedarbas;

5⁰ kokia yra darbininko profesionalinė vertybė, jo didesnis ar mažesnis bendradarbiavimas, jo atsakingumas.

Iš to išeinant, intelektualinis darbas turi būti geriau atlygintas, negu fizinis darbas, nes pirmasis reikalauja ilgų ir brangių studijų. Bet šiandien taip nėra, nes karo audra suardė socialinius santykius.

88-as klausimas. Kadėl Popiežius nieko nekalba apie šeimyninį atlyginimą? Ar šiuo klausimu jis nenustato jokios taisyklės?

Savo moksle Popiežius atsižvelgia į laiko dvasią ir apystovas.

Tuo laiku, kada Popiežius paskelbė *„Rerum Novarum"*, blogybė buvo tiek giliai įleidusi šaknis, kad

---

[1]) Štai kaip supranta „teisingą atlyginimą" Jungtinių Valstybių vyskupai:

„Kad kiekvienas darbininkas turi gauti teisingą atlyginimą, kaip to yra pareikalavęs prieš 25 metus Popiežius Leonas XIII, šiandien niekas neginčija. Reikia tik surasti universalinių priemonių, kaip nustatyti tą atlyginimą. Ypatingai reikia žiūrėti, kad tojo atlyginimo pakaktų ne tik pragyventi, bet jo turi užtekti ateities reikalams, kaip tai, ligoje, sužeidime ir senatvėje".

visų pirma reikėjo nustatyti teisingojo atlyginimo elementariškiausias taisykles. Todėl, tuo laiku būtų buvę per anksti kalbėti dėl šeimyninio atlyginimo.

Jeigu Leonas XIII būtų pareikalavęs iš katalikų darbdavių šeimyninio atlyginimo, tai tuo būdu būtų sugriovęs jų įmones.

Popiežius kalba apie normalų, blaivų ir dorą darbininką, kuriam taip pat skirta būti šeimynos tėvu. Kalbėdamas apie šeimynos tėvo pareigas ir teises jis pareiškė, *„kad šeimynos tėvo šventa pareiga yra išlaikyti ir išmaitinti savo vaikus"*. Toliau jis kalba apie darbininką, *„kuris gaudamas pakankamą atlyginimą savo ir savo šeimos reikalams patenkinti"*, bus taupus, jei jis yra išmintingas.

Be abejonės, ši teorija nėra aiškiai išvesta, bet iš šių įvairių Popiežiaus pasakymų galima nustatyti pagrindus šeimyniniam atlyginimui. Kad taip yra, matyti iš pavyzdžio, kad katalikas M. Harmel, Val-des-Bois fabrikų savininkas, Leono XIII idėjų inspiruotas, įvedė savo įmonėse šeimyninį atlyginimą.

Ar galima tvirtinti, kad darbininkas, šeimynos tėvas, turi teisės reikalauti šeimyninio atlyginimo?

Galima atsakyti: yra visai normalu, kad tėvas išlaiko savo šeimą iš uždarbio, žmona gi turi palikti šeimos židiny jai uždėtoms pareigoms atlikti. Ne iš malonės ar aukų turi išsilaikyti darbininko šeima. Bet iš to nereikia daryti išvados, kad vien tik vienas darbdavys turi pareigos duoti tokį atlyginimą. Socialiniai santykiai turi būti taip sutvarkyti, kad tėvas gautų pakankamą atlyginimą savo vaikams auginti ir auklėti.

Valstybė, gaudama daug ką iš gausingų šeimynų, turi atsilyginti pastarosioms įvairiomis lengvatomis, k. t. palengvinti karo tarnybą, mažinti mokesčius, teikti stipendijų mokslams eiti, piginti kelionės bilietų kainas, butų nuomas ir t.t. Be to, pačios įmonės bei profesinės organizacijos turi rūpintis gausingomis šei-

momis ir steigti joms naudingų įstaigų, pav., pašalpos ir kompensacijos kasų ir t.t.

Darbininkas turi teisės reikalauti šeimyninių lengvatų ne tik komutatyvaus teisingumo vardan, bet ir socialinės santvarkos ir visuomenės gerovės vardu. Darbdavys turi pareigos tai teikti taip pat bendrojo labo vardu; bet jis šitai gali daryti tik tiek, kiek leidžia jam konkurencijos sąlygos. Todėl mes visi turime darbuotis reformuoti socialinei tvarkai, kurioje viešpatautų teisybė, kad darbdaviai turėtų galimybės atlikti savo pareigas. Parama, šeimoms kompensacijos kasų teikiama, yra pirmas žingsnis krikščioniškai socialinei tvarkai įgyvendyti.

Kompensacijos kasos ir kitos naudingos įstaigos turi tikslą pataisyti socialinius netobulumus ir papildyti ten, kur įstatymai dėl įvairių priežasčių nemoka, negali arba nenori padaryti. Organizuotos pastangos gerovei ir teisingumui pasiekti yra tos pagrindinės sąlygos, kurios pakeičia papročius ir laiko dvasią ir paruošia kelią naujiems įstatymams.

89-as klausimas. Ką Leonas XIII turėjo galvoj pavesdamas korporacijoms ir sindikatams spręsti iš darbo sutarties kilusius konfliktus?

Popiežius turėjo galvoj kolektyvinę sutartį. Jis manė, kad darbininkas, reikalo ar baimės verčiamas, paprastai sutinka priimti „sunkias sąlygas“, o paskui nežino kaip nuo jų atsisakyti. Popiežius čia atmetė principe valstybės intervenciją, nes valstybė tokį komplikuotą dalyką, kaip darbo sutartį, ne tik nesugebės pataisyti, bet dar labiau jį pagadins. Tai kas gi galų gale gali padėti? — korporacija, nes tik ji viena kompetentinga sudaryti sutartį, teisingumo principais paremtą. Korporacija gali su mišrios komisijos pagalba sukurti įvairias darbo sąlygas nustatant sutarties pavyzdį; šitokia kolektyvine pavyzdine sutartimi galima bus pasiremti sudarant ir individualines sutartis.

Kokia nauda yra darbininkui įsigijus nuosavybės?

„Jei darbininkas gauna pakankamai atlyginimo sau, žmonai ir vaikams išlaikyti, tai būdamas išmintingas jis taupys ir pačios prigimties mokomas mažins savo išlaidas, kad susikrautų turtelį. Matėm aukščiau, kad šio klausimo negalima tinkamai išspręsti nepripažinus ir nepatikrinus privačios nuosavybės neliečiamybės teisės. Todėl, įstatymai turi saugoti šitą teisę ir kurti sąlygas, kad kuo didesnis žmonių skaičius galėtų įsigyti nuosavybės. Ir pasekmės bus puikiausios, nes pirmiausia susidarys teisingesnis turtų paskirstymas. Įvykę politiški sumišimai padalino visuomenę į dvi labai skirtingas klases. Iš vienos pusės nepaprastai galinga ir turtinga grupė į savo rankas paėmė visą pramonę ir prekybą ir jas naudoja savo tikslams; ji turi nemaža įtakos ir pačiam valstybės valdymui. Iš kitos pusės neturtinga ir bejėgė minia, suerzinta ir visad pasirengusi sukilti. Bet kai viltis įsigyti žemės sklypelį žadins darbininką triūsti, tai iš palengva tuodu luomu susiartins, pašalindami skirtumą tarp didžiausio turto ir didžiausio skurdo. Be to, ir žemės našumas padidės; žmonės, žinodami, kad jie dirba *savo* žemę, daug uoliau ir su didesniu noru dirbs; jie net pamilsta savo rankomis išdirbta žemelę, iš kurios tikisi ne tik maisto bet ir šiokio tokio turto sau ir saviškiams. Kiekvienas supranta, kiek šitoks valios įtempimas yra naudingas žemės našumui ir valstybės turtams padidinti. Iš to bus dar trečias gerumas, kad bus lengviau išlaikyti žmones toje šalyje, kur jie yra gimę, nes niekas nemainys savo tėvynės į svetimą šalį, jei tik jo tėvynė duos jam galimybės pakenčiamai gyventi. Bet visa tai tegalima pasiekti su viena sąlyga, būtent, kad privati nuosavybė nebūtų silpninama per dideliais mokesčiais. Kadangi teisė turėti savo nuosavybę yra žmogui suteikta ne žmonių įstatymais, bet pačios prigimties, todėl ir vyriausybė tegali tos teisės naudojimą apriboti ir ją su visuomenės gerove derinti, bet ne naikinti ją. Todėl ji elgiasi neteisingai ir nežmoniškai, jei mokesčių pavidalu ima iš privačių turtų daugiau, nei galima". (Rerum Novarum).

90-as klausimas. Kai kurie sako, kad įsigijęs nuosavybės darbininkas nenorės daugiau kovoti už darbininkų klasės geresnę būklę. Remti darbininkų privačią nuosavybę, reiškia tą patį, ką ir atimti iš jų geriausius kovos vadovus. Kaip atsakyti į šį priekaištą, pasiremiant Leono XIII mokslu?

Be abejonės, padauginus savininkų skaičių išnyks daugelis nepatenkintųjų ir tokių būdu darbinin-

kų klasės karingumas turės kiek sumažėti. Bet socialinė kova nėra mūsų idealas. Tvarka, ramumas ir socialinė taika — štai mūsų idealas. Jeigu daugindami savininkų skaičių mes kūriam taiką, tvarką ir patenkinimą, — mūsų kelias nėra klaidingas; nors šiuo būdu mes ir atimam iš darbininkų masės kovos ginklą, bet vis vien ji pagyvenusi geresnėmis sąlygomis niekad nesutiks pakliūti į blogesnes sąlygas ir todėl prieš jas kovos. Plačioji nuosavybė bus stipriausias viešosios tvarkos pagrindas. Šia prasme ir St. Seimo priimtoji Lietuvos žemės reforma, sudariusi sąlygas smulkiam ir vidutiniam ūkiui tarpti, įgyja ypatingos reikšmės. (Vert. pastaba).

91-as klausimas. Ar nebus pasiekta socialinės pusiausvyros sudarius sąlygas privačiai nuosavybei tarpti?

Nupiešęs socialinio režimo baisias pasekmes, Leonas XIII patiekia gražų socialinės tvarkos ir gerovės vaizdą, sukūrus privačią plačiais pagrindais nuosavybę. Kaip atrodys toji gerovė?

1⁰. Turtai bus tinkamai padalinti. Mūsų principas yra: *„žemė yra duota visiems“*. Yra teisingesnė toji santvarka, kurioje darbininkų masė *„gali įsigyti kuklią nuosavybę“*. Šiandien gi begaliniai turtai priklauso turtuolių klasei, kuri juos ištaigingai naudoja.

2⁰. Sumažės klasių tarpusavio neapykanta, nes jos bus labiau susiartinusios, nes neturtingesniems nebus pagrindo pavydėti turtingiesiems.

3⁰. Žymiai padidės žemės našumas, nes žmogaus asmeninis interesas yra svarbiausias akstinas įtraukti žmogui į darbą. Kad taip yra, liudija kasdieninė praktika. Socializmas gi daro priešingai: jis veda tautą į skurdą, nes sugriauna esminį gamybos pagrindą — asmeninio intereso pradą.

4⁰. Sulaiko emigraciją, nes *„nieks nemainys savo tėvynės į svetimą šalį, jei tik jo tėvynė duos jam galimybės pakenčiamai gyventi“*.

92-as klausimas. Kuriomis priemonėmis valstybė gali proteguoti privačią nuosavybę?

Privačiai nuosavybei tarpti gali būti naudojamos šios priemonės:

1⁰. Taupomosios kasos ir kitos taupymo įstaigos;

2⁰. Įstatymai (pavyzdžiui, St. Seimo 1922 m. išleistas žemės reformos įstatymas. Vert.);

3⁰. Apdedant ūkininkų nuosavybę mažesniais mokesčiais;

4⁰. Gera muitų sistema;

5⁰. Teikiant pašalpų draugijoms, kurios turi tikslą įsigyti nuosavybės;

6⁰. Darbavimasis bendrajam labui; gerų papročių, taikos ir darbo palaikymas ir rėmimas, tuo būdu sudaryti piliečių sielose darbo, taupumo ir pasišventimo nuotaikai;

7⁰. Reiškiant nuosavybei pagarbą ir rodant gerą valią ją ginti;

8⁰. Tinkamų sąlygų sudarymas vidutinei ir smulkiajai nuosavybei tarpti; kartu reikia trukdyti žemių supirkinėjimą. Šito nuosavybės susmulkinimo tikslas yra padidinti žemės našumą; nėra abejonės, kad darbininkas su daug didesniu uolumu dirbs savo žemę. Bet iš kitos pusės valstybė taip pat turi vengti per didelio nuosavybės susmulkinimo; todėl ji turi proteguoti visai smulkios nuosavybės prisijungimą prie stambesnės, apdėdama tokiais atvejais žemių perėjimą mažesniais mokesčiais.

93-as klausimas. Kuriomis priemonėmis valstybė gali varžyti nuosavybės teises, kad jas suderintų su visuomenės gerove?

Popiežius pažymi, kad valstybė negali *panaikinti nuosavybės teisę, nes nuosavybės teisė* eina ne iš valstybės; ji *„yra gamtos duota“*. Bet valstybė kartais turi teisės ir pareigos suvaržyti nuosavybės teisę, jei to reikalauja visuomenės gerovė. Tokiais atvejais yra vartojamos šios priemonės:

1⁰. Mokesčiai; jie yra teisingi ir racionalūs, kol per daug neapsunkina žmonių ir negriauna krašto ūkio. Valstybė gali didinti mokesčius tiktai tais atvejais, kada tautai yra uždėtos didelės ir sunkios pareigos;

2⁰. Nusavinimas (keliui ar gatvei pravesti, sudaryti sveikatos atžvilgiu geresnes sąlygas ir t.t.);

3⁰. Priverstinumas pildyti valstybės statomas sąlygas, kaip pavyzdžiui, teisė statyti namus, kurie atitinka estetikos, higienos ir tvarkos nuostatus.

VI SKYRIUS

Profesinės draugijos, jų teisėtumas, reikalingumas, tikslumas ir direktyvų principai

Profesinių draugijų svarbumas.

„Pagaliau darbdaviai ir patys darbininkai gali daug padėti šiame reikale, būtent, per įstaigas, kurios teiktų tinkamos pagalbos reikalaujantiems ir suartintų šiuodu luomu. Šios rūšies yra: savitarpinės pagalbos draugijos, įvairios privačia iniciatyva įkurtos draugijos darbininkams, jų našlėms bei vaikams šelpti, ar staigiai mirčiai, ligai ar šiaipjau kokiai nelaimei atsitikus; įvairūs patronatai berniukams ir mergaitėms, jaunuomenei bei suaugusiems globoti. Bet pirmutinė vieta tarp jų priklauso darbininkų draugijoms, kurios savo tikslu mažne visas kitas draugijas apima. Mūsų senuolių amatininkų draugijos (cechai, Vert.) ilgai gerai gyvavo, davė daug naudos ne tik patiems darbininkams, bet ir pačiai pramonei; tai liudija labai daug istorijos dokumentų. Šiandien, pakilus švietimui, atsimainius papročiams ir padidėjus kasdienio gyvenimo reikalams, darbininkų draugijos, žinoma, privalo prisitaikyti prie šių dienų“ (Rer. Nov.).

95-as klausimas. Kodėl popiežius sako, kad pirmoji vieta iš institucijų darbininkų gerovei kelti tenka profesinėms organizacijoms? Skirtumas tarp socialinės draugijos ir labdaringos draugijos

Popiežius kai kurį institucijų skaičių išvardija: savitarpines pašalpos draugijas, globos draugijas ir patronažus. Pirmą vietą jis skiria darbininkų korporacijoms, „kurios pačios beveik visas sritis apima“.

Kodėl taip? Tai ne dėl to, kad korporacija pasiekia, pavyzdžiui, ypatingą patronažo tikslą, arba

patiekia pašalpos seneliams, bet todėl, kad korporacija atneša naują darbininkų gyvenimo režimą, kurs, jei pilnai savo tikslą pasiekia, panaikina didžia dalimi mūsų neorganizuotos visuomenės trūkumus jų priežastyse, panaikina joje augančius blogumus, jos didinamą netvarką, su kuriais atskiros draugijos kovoje išsisemia, nepasiekusios tikslo.

Pastebėkime dar, kad žodis „draugija" yra per siauras profesinei draugijai vadinti. Kada apie pastarąja kalbama, geriau tiktų sakyti „institucija", kaip ją ir vadina Leonas XIII lotyniškame tekste. Precizuokime.

Socialinė draugija yra laisva, kontingentinė organizacija; ji atneša naudos, bet nėra būtinas dalykas. Pav., kraičio kasa, patronažas, studijų būreliai. Tuo tarpu socialinė institucija yra organizacija, kuri būtina, kurios gera tvarka būtinai reikalauja. Tokia yra profesinė draugija. Leonas XIII ją taip aukštai vertina, kad jai beveik visų kitų draugijų reikšmę ir dorybes priskiria[1]).

Atskirkime dabar vadinamąją labdarybės draugiją nuo socialinės draugijos.

Labdarybės draugija ypačiai yra gelbėjimo, tuo tarpu socialinė draugija yra apsisaugojimo. Pirmoji teikia pagalbos nelaimės ištiktam individui, antroji — nelaimių priežastis, šaltinį pakerta.

---

[1]) Šiam skyriui be knygų, kurias dar nurodysime, žiūrėtinos dar šios:

Martin Saint-Léon: „Histore des corporations de métiers".

Alcan: „Le Compagnonnage", A. Colin, 1901.

Mgr. Germain: „Lettre sur la Paix Sociale", Action Populaire.

Mgr. de Gibergues: „Petit Catéchisme Social", Action Pop.

O. Jean (Commandant J. Oursel): „Le Syndicalisme"; „Causeries ouvrières", Act. Pop.

Action Populaire: „Petit Manuel d'Education syndicale".

Labdaros draugija rūpinasi atskirai paimtu individu; socialinė draugija, siekdama nelaimių šaknis išrauti, patarnauja masei, visam kolektyvui.

Sušelpiu šeimos galvą darbininką, kurio alga neteisinga ir nepakankama, mano darbas yra labdaringas, tenaudingas tik vienam. Savo akcija sindikatas gauna teisingą algų pakėlimą, tai tokia akcija darbininkų bendruomenė pasipelno.

Tat ir labdaros draugija, nežiūrint savo didelės reikšmės, sukasi rate; jos šiandieninis gestas turės būti rytoj pakartotas, nes rytoj ji vėl atsidurs prieš tokį pat skurdą. Socialinė draugija yra konstruktyvi: vietoje netvarkos įneša tvarką, žmonių santykiuos teisingumą sugrąžinta. Ir taip, paversdama truputis po trupučio labdarybės įstaigas nebereikalingomis, socialinė draugija atlieka nepaprastą labdaros darbą.

Tie, kurie pasinaudoja labdaringais darbais, paprastai pasyvūs lieka, nes iš jų nereikalaujama jokios asmeniškos pastangos. O tie, kurie naudojasi socialiniais darbais, priešingai, turi parodyti savo aktingumą, iniciatyvą, jie patys turi gelbėtis. Pavyzdys. Labdaringą draugija kas savaitę neturtingoms šeimoms duonos duoda... darbas labdaringas. Tos šeimynos sušelpiamos, bet bendrai jokių pastangų nedaro iš savo skurdo išbristi. Kita draugija, užuot duonos davusi, neturtingoms šeimoms skolon duoda (ar neaukštomis kainomis nuomoja) žemės plotus, kur jos įsikurs vaisiams ir daržovėms sodus... darbas socialinis, nes sodininkai žemei išnaudoti turės galva ir rankomis darbuotis, kaip sakoma, išmokti išsiversti. Šiomis pastangomis jie ir jų šeimos atsipalaiduos po truputį nuo juos varginančio skurdo ir taps aktingomis pajėgomis visuomenėje.

Jei artimą gelbėjant pirmenybę reikia duoti socialinės tendencijos darbams, nes jie daugiau tinkami ir jų vaisingumas didesnis, tai nereikia užleisti grynai labdaringus darbus, kurie daugeliu atvejų vieni yra galimi.

Viduramžių korporacija, savo pačiame žydėjime, iš dalies buvo realizavusi *krikščionišką visuomenę*. Kada šių dienų korporacijos pasieks tą patį tikslą, kada jos apsaugos darbininko sveikatą, iškovodamos geresnes darbo higienai sąlygas, kada jos įdiegs šeimose vienybę ir vaisingumą, patikrindamos būtinas pragyvenimo sąlygas, kada jos išsaugos darbe dorovingumą, kada protingu dienos darbo nustatymu laiduos darbininko dvasios ir proto raidą, tada kai kurios šių dienų draugijos išnyks arba neteks savo svarbumo.

Kai kurios liks ir visuomet bus reikalingos izoliuotiems ar sunkesniems atsitikimams, visuomet perdaug gausingiems, bet apskritai išimtiniems.

Tat su pamatu Leonas XIII pirmenybę ir pirmą vietą teikia profesinėms organizacijoms.

Mišrieji ar atskirlieji sindikatai

„Malonu matyti steigiant daug šios rūšies draugijų, kurias sudaro ar tai vieni darbininkai ar abiejų luomų atstovai; ir tik reikia linkėti, kad jų skaičius ir veiklumas didėtų“ (Rer. Nov.).

96-as klausimas. Ką moko Bažnyčia dėl mišriųjų ar atskirųjų sindikatų. Kokią išvadą padaryti?

Šiuo klausimu Bažnyčios mokymo nėra. Leonas XIII kalba apie mišriuosius sindikatus (darbdavių ir darbininkų) ir apie vienų darbininkų sindikatus, neapribodamas vienų kurių, o kitus atmesdamas, nes iš tikro čia ne principas paliečiamas, bet tėra tik paprastas organizavimo klausimas.

Faktai įrodė, kad mišrieji sindikatai labai sunkiai kaip reikiant veikia, nes darbdaviai ir darbininkai (kurie, be abejojimo, esmėje turi bendrų interesų, bet turi ir skirtingų antraeilių interesų) mišriame sindikate savitarpy turi sunkų, keblų kontaktą ir dažnai prieina prie to, kad darbdavių luomas absorbuoja darbininkų luomą. P. de Mun, kurs pradžioje juos pa-

laikė, tikėdamas, kad čia yra luomų susiartinimo lytis, vėliau, prityrimo pamokytas, pasirinko atskirus sindikatus paraleliai.

Popiežius Benediktas XV, faktų įspėtas, patarė atskiruosius sindikatus, mišrios komisijos jungiamus, ne dėl to, kad čia būtų principo klausimas, bet dėl to, kad tai geresnis praktiškumo atžvilgiu būdas:

„...Yra naudinga, tikslu ir atitinkamà krikščioniškiems principams tęsti atskirai ir tuo pat laiku steigti darbdavių sindikatų sąjungas ir darbininkų sindikatų sąjungas, numatant joms mišriąsias komisijas, teisingumo ir meilės pagrindų paskirtas svarstyti ir spręsti taikiu būdu ginčus, kurie gali kilti".

Prieš karą, Italijoje ir Ispanijoje, šv. Sosto aprobacija sudarytos katalikiškam sindikalizmui taisyklės atmetė mišriuosius sindikatus.

Vėliau, daugiau ir daugiau, steigiasi, jungiami mišriosios komisijos, darbdavių ir darbininkų sindikatai: darbdavių ir darbininkų atstovai mišriose komisijose nebesutinka tų kontaktui kliūčių, kurių būdavo mišriuose sindikatuose, nes iš vienos ir antros pusės yra *elitas* komisijose, kurs laisvai diskutuoja kaip lygus su lygiu dėl gerai precizuoto tikslo. Pastebime, kad mišriųjų sindikatų dar sutinkama. Pavyzdžiui, žemdirbių sindikatai, bet jie neturi tikros sindikato akcijos, nes jie arba vos gyvuoja, arba užsiima vien ekonomine akcija ir pasitenkina praktiškų aptarnavimų, sindikato priedėlių, suorganizavimu.

Profesinės draugijos, teisė egzistuoti

„Nors jau ne kartą apie jas kalbėjome, vis dėlto norim čia parodyti jas tinkant mūsų laikams ir turint teisės gyventi, lygiai norim priminti, kaip jos turėtų tvarkytis ir veikti.

Patyręs savo jėgų menkumą, žmogus verste verčiamas ieško kitų pagalbos. Šv. Raštas sako: „Geriau būti dviem drauge, negu vienam, nes abudu turi naudos iš savo draugystės. Jei vienas parpuola, tai kitas jį pakels. Vargas vienam, nes parpuolęs neturi, kas jį pakelia" (Eccl. 4, 9, 10). Arba

kitas pasakymas: „Brolis, kurs yra brolio palaikomas, tvirtas, kaip miestas“ (Prov. 18, 19). Šitas įgimtas palinkimas stumia žmogų dėtis tiek į valstybę, tiek į kitas piliečių draugijas; pastarosios, kad ir mažesnės ir netobulos, yra tikros draugijos. Tarp šitų ir tarp anos didžiulės draugijos yra didelis artimiausio jų tikslo skirtumas. Būtent, valstybės tikslas bendra visų gerovė, prie kurios visi kartu ir kiekvienas atskirai turi teisės savo dalimi prisidėti; dėl to toji draugija vadinama „vieša, nes žmonės jungiasi joje vienai valstybei sukurti“ (S. Thom. Contra impugnantes Dei cultum et religionem c. 2. I). Kitokios yra tos draugijos, kurios kuriasi valstybės viduje; jos vadinasi privačiomis, nes pirmutinis jų tikslas — tai privatus reikalas tų, kurie į tokias draugijas dedasi. „Draugija privati, kuri įsikuria atskiram reikalui patenkinti, pav., kai du ar trys sudaro prekybos draugiją“ (S. Thom. ten pat). Nors tos privačios draugijos yra valstybėje ir yra lyg jos dalys, tai, imant dalyką apskritai ir iš esmės, valstybė vis dėlto neturi teisės drausti joms būti. Teisę dėtis į atskirą draugiją žmogus turi įgimties surėdymu; o valstybė įsteigta įgimties teisėms ginti, ne naikinti. Drausdama dėtis į draugijas, valstybė aiškiai prieštarauja sau, nes ji pati lygiai, kaip kad ir privačios draugijos, remiasi vienu ir tuo pačiu dėsniu, būtent, kad žmonės savo įgimtimi yra linkę bendrauti.

Būna atsitikimų, kada yra teisinga įstatymams priešintis tos rūšies draugijoms, būtent, kada jos siekia tikslų, kurie aiškiai nesutaikomi nei su padorumu, nei su teisybe, nei su visuomenės gerove. Šitokiais atvejais vyriausybė teisėtai uždraus steigti panašias draugijas ir teisėtai išskirstys jau susikūrusias. Betgi ji turi būti labai atsargi, kad vyriausybė nepasirodytų varžanti piliečių teises, prisidengdama visuomenės gerove ir nustatydama tai, ko protas nepateisina, — įstatymų tereikia klausyti tiek, kiek jie sutinka su sveiku protu, o per tai ir su amžinuoju Dievo įstatymu“ (Rer. Nov.).

97-as klausimas. Komentuoti tai, ką Popiežius sako dėl profesinių draugijų teisėtumo

Čia taip galvoti reikia, kaip jau buvo daryta dėl šeimos ir valstybės (II skyrius, IV skyrius, 61 klausimas).

Žmogus, būdamas netobulas ir nuo kitų priklausomas, nėra paskirtas gyventi vienas. Dievas, kuris norėjo, kad žmogus būtų žmogaus reikalingas, jam da-

vė teisės draugautis. Tat juo labiau Dievas Begalinė Išmintis nenorėjo, kad būtų prieštaravimų tarp draugijos įstatymo ir „darbo įstatymo", kuris yra įrašytas taip pat į žmogaus prigimtį, nes „dirbti ir gyventi — tai vienas dalykas". Už tat mes galime sakyti, kad Dievas „negalėjo norėti, jog darbas, pirmutinis žmogaus užsiėmimas, žmogų nuo žmogaus atitolintų; priešingai, Jis padaugino be galo žmonių kontaktą, kurs kyla iš Jo"[1]).

Šventas Raštas primena dažnai šią tiesą, ypačiai Enciklikoje cituotuose tekstuose. Čia atrodo, kad reikia dvi svarbias pastabas padaryti dėl įvairių žmonių draugijų, kaip jau aukščiau darėme (II skyrius, 28 klausimas):

1⁰. Nereikia per daug jas visas lygias laikyti, nes negalima asimiliuoti, pavyzdžiui, šeimą, draugiją būtiną, pirmapradę, prie korporacijos, draugijos, kuri, kad ir reikalinga ir labai svarbi, vis dėlto yra antraeilė. Žmogui yra natūrali teisė dėtis į draugijas ir niekas negali jam tos teisės atimti, bet žmogus nėra taip pat priverstas dėtis į draugijas. Šiuos skirtumus reikia galvoje turėti tarp įvairių žmonių draugijų, kad būtų neperdėta vienos draugijos teisės kitų nenaudai ir būtų gerai kiekvienai apsaugota jai priklausoma vieta.

2⁰. „Jei privačios draugijos teegzistuoja tik valstybėje, neseka, jei bendrai tekalbama ir teatsižvelgiama į draugijų pobūdį, kad valstybė turėtų teisės jų egzistenciją paneigti". Valstybė neturi teisės tai daryti. Popiežius tai pasako tekste, kur jis kalba apie brolijas, kongregacijas, labdarybės ir maldingumo draugijas, nurodydamas, kad jos turi natūralią teisę egzistuoti ir kad valstybė piktai panaudotų valdžią, uždrausdama draugijas arba iš jų turtą atimdama.

Korporacija, nors ir neturi šeimos reikalingumo ir didingumo pobūdžio, nors laiko eilėje eina po vals-

[1]) Ž. Desbuquois, Etudes, 5 août et 5 septembre 1912.

tybės, ji „turi teisę, pačios prigimties duotą, egzistuoti". Valstybė gali pasipriešinti privačiai draugijai, kuri nukryptų nuo savo tikslo ir aiškiai prieštarautų teisumui, teisingumui ir viešajam saugumui. Pavyzdžiui: Malthus draugija, kuri būtų pavojinga šeimai ir tautai, revoliuciniai sindikatai, pasižymį sabotažo aktais, antipatriotine, nedora propaganda; apgaulingų vietų parūpinimo biurai etc.

Be minėtų ir panašių atvejų, valstybė negali drausti gyvuoti draugijoms. 1791 metų Chapelier įstatymas, kuriuo korporacijas uždraudė, buvo priešingas natūraliai teisei. Ten valstybė piktai pasinaudojo valdžia ir palietė save, nes, paneigdama draugijos teisės pagrindą, paneigė savo pagrindą, nes „visos draugijos, viešosios ir privačios, remiasi tuo pačiu principu, žmogaus prigimties visuomeniškumu".

Bažnyčia, labai pagirdama krikščioniškus sindikatus, daugelį kartų vienkart skelbė jų teisėtumą: Šv. Tėvo 1919 m. kovo 24 d. laiškas, kuriuo sveikina C. F. T. C. įsikūrimą; Kardinolo Gaspari 1922 m. gruodžio m. 31 d. laiškas p. Zinheldui.

Bažnyčia taip pat pabrėžia tą teisėtumą, paliepdama kunigams ir vyskupams teikti krikščioniškų sindikatų plėtojimuisi palankumą.

Žiūrint kitų atžvilgiu — darbdavių luomo atžvilgiu — gaunamas taip pat profesinės organizacijos teisėtumo pripažinimas. Šiaurės Prancūzijos darbdavių sindikatas savo statute pareiškė:

„Sindikatas žino teisę, kokią darbininkas turi pats apginti savo profesinius interesus ir naudą, kokią jam šiuo atžvilgiu krikščioniškas sindikatas teikia... Tat ji yra pasirengusi, kaip tai Bažnyčia pageidauja, bendradarbiauti su darbininkų krikščioniškais sindikatais" (1923 m. gruodis).

Įvairios draugijos, geros ir blogos

„Dabar turim galvoj įvairias brolijas, draugijas bei vienuolynus, kuriuos pati Bažnyčia ar dievobaimingi krikš-

čionys įsteigė. Kiek naudos jie atnešė visai žmonijai, tai ir šiandien istorija tebeliudija. Kadangi visos šios draugijos įsikūrė turėdamos padorius tikslus, tai, bešališkai svarstant, aišku, kad jos įsteigtos remiantis žmogaus įgimtąja teise; religijos atžvilgiu teisėtai jos pareina tiktai nuo Bažnyčios. Todėl vyriausybė negali teisingai sau reikalauti jokių teisių į jas, nė jų valdymo į savo rankas paimti; priešingai, valstybės pareiga jas gerbti, palaikyti ir ginti, kur reikia, nuo skriaudos. Kad visai priešingai darosi, ypač šiuo metu, matėme. Daugely vietų valstybė nuskriaudė tos rūšies draugijas įvairiais būdais: suvaržė jas įstatais, atėmė visas juridinio asmens teises ir užgrobė jų turtus. O šituos turtus turėti turėjo ir turi teisės Bažnyčia, atskiri tų draugijų nariai, lygiai ir tie, kurie tam tikriems tikslams aukojo, ir pagaliau tie, kurių naudai bei paguodai buvo skirti. Todėl negalim neišreikšti savo skausmo, matydami visus tuos neteisingus ir pavojingus grobimus, ypatingai dar ir dėl to, kad tuo būdu uždaromas kelias ramioms ir labai naudingoms katalikų draugijoms tuo metu, kada skelbiama teisė laisvai steigti draugijas ir kada toji teisė iš tikrųjų plačiai teikiama blogų norų žmonėms, pavojingiems religijai ir valstybei.

Tikrai, šiandien įvairiausių, ypač darbininkų draugijų, dabar daug daugiau, kaip kitados. Čia ne vieta svarstyti kaip jos kilo, ko siekia ir kokiais keliais eina. Tačiau yra nuomonė, daugelio faktų patvirtinta, kad jų priešaky dažniausiai stovi slapti vadai, kurie siekia krikščionybei ir valstybei priešingų tikslų ir kurie, įsigalėję visose darbo srityse, verčia skursti tuos darbininkus, kurie atsisako dėtis su jais. Šitaip dalykams esant, darbininkams belieka viena iš dviejų: ar įsirašyti į religijai pavojingas draugijas, ar kurti savo draugijas ir jungtis, kad galėtų drąsiai nusikratyti minėtojo užmetamo jiems, bet neprisiimtino jungo. Kad šitokio susijungimo reikia norėti, tai negali būti jokio abejojimo tiems, kurie nenori stumti į tikriausią pavojų brangiausio žmogaus turto“ (Rer. Nov.).

98-as klausimas. Parodyti profesinių draugijų reikalingumą

1⁰. Kaip jau pasakėme, mūsų moderniškais laikais matyti augant nepaprastu būdu darbo galybė, darbininkų skaičius ir jų dalyvavimas viešuose reikaluose. Todėl netinka vis labiau ir darbo pasaulį neorganizuotą chaose palikti. Tad skubėti reikia jį organizuoti teisingumo, meilės ir tvarkos pagrindais,

2⁰. Moderniško darbo labiau ir labiau įvyksta pasidalinimas. Didėja dėl to darbininkų savitarpinė priklausomybė ir jiems kyla didesnis reikalas jungtis į draugijas. Seniau peilininkas, siuvėjas, kurs pats atlikdavo nuo pradžios iki galo savo amato darbą, galėjo daugeliu atveju būti patenkintas savimi ir lengvai vesti izoliuotą darbininko gyvenimą. Šiandieną tam pačiam darbui atlikti reikia pereiti per 10, 15 darbininkų, išsispecializavusių vienoje kurioje fabrikavimo dalyje. Moderniesiems darbininkams, paprasto dėl jų darbo technikos sumetimo dėka, yra gyvas reikalas jungtis į draugijas.

Pijus X savo *Motu Proprio* 1903 m. gruodžio mėn. 18 d. taip sako dėl sindikatų reikalingumo: „Darbininkų klausimui išspręsti daug gali prisidėti kapitalistai ir patys darbininkai institucijomis, kurios paskirtos teikti naudingos pašalpos tiems, kurie jos reikalingi, ir kurios gali abu luomus savitarpy suartinti ir sujungti. Tokios institucijos yra savitarpinės pašalpos draugijos, daugelis privačių apsidraudimų draugijų, patronažai vaikams ir, be viso to, amatų ir meno korporacijos".

3⁰. Pagaliau Popiežius pažymi kitą reikalą: yra daug darbininkų draugijų, kurioms „vadovauja slapti vadai[1]), priešingi krikščionies vardui..."

Kita vertus, darbininkai yra neatsipalaiduojamai įpinti į sindikatų judėjimą. Jie eis į revoliucinį, bedievišką, nemoralų sindikatą, jei neras kur įsirašyti į krikščionių sindikatus krikščioniškais principais. Pasirinkimas yra būtinas, negalima yra likti nepriklausomam jokiai grupei.

---

[1]) Kalbėdamas apie „slaptus vadus", Leonas XIII turi galvoje slaptas organizacijas, kurios egzistavo kai kuriuose kraštuose, kada Enciklika išleido. Enciklika, nepamirškime, kreipiamasi į viso pasaulio katalikus. Be to, šiandieną komunistų sindikatams ar nevadovauja slapti Maskvos Internacionalo vadai?

Ši žiauri dilema yra taip aprašyta Mgr Ruch, buvusio Nancy vyskupo (1920 m. rugsėjo m. 10 d. laiške): „Noroms ar nenoroms reikės visur, anksčiau ar vėliau pasirinkti ne darbininko izoliacijos sistemą arba profesinės draugijos sistemą, bet rinktis sindikatą iš sindikatų".

„Darbininkai arba įsirašys prie kovos draugijų, kurių šūkis — luomų kova, paprastoji veikimo priemonė — streikas ir galutinis tikslas — socialinė revoliucija, tai yra — kaip labiausiai egzaltuoti vadai patys programą nustato — privačios nuosavybės panaikinimas, atsipalaidavimas nuo šeimos ryšių ir religijos panaikinimas, arba darbininkai gausingai priklausys profesinėms grupėms, labai susirūpinusioms jų teisėtais reikalais ir gerbiančioms natūraliąją teisę, Evangeliją ir Bažnyčią".

Tas pasirinkimas juo nelemtesnis, kad revoliuciniai sindikatai yra žymiai pralenkę krikščioniškus sindikatus: „Mes esame pasivėlinę 20 metų", sako Mgr Ruch tame pačiame laiške.

Benediktas XV pagaliau tuo pačiu atžvilgiu nurodo skubų krikščioniškų sindikatų reikalingumą: „Jo Šventybė trokšta gyvai, kad visoje prancūzų teritorijos platumoje, galingi sindikatai, krikščionybės dvasia persunkti, surinktų įvairių profesijų darbininkus į plačias, broliškai susijungusias, visuotines organizacijas. Jo Kilnybė Popiežius gerai žino, kad formuluodamas šiuos paraginimus Jis aptarnauja visumai, su šventais darbininku luomo reikalais ir socialinės taikos reikalus".

99-as klausimas. Ką pagal Enciklika tiems atsakyti, kurie nori dėtis į socialistų draugijas, arba kurie nori neutralių sindikatų?

Popiežius darbininkams nepataria „įsirašyti į draugijas, iš kurių visa ko religija turi bijotis", tat jis nenori dėjimos prie socialistų draugijų. Jis pata-

ria krikščionims darbininkams savitarpy grupuotis, tapti galingesniais „nusikratyti jungu, taip neteisingu ir taip nepakenčiamu".

Yra, be abejojimo geros valios krikščionių darbininkų, kurie mažai susipratusio uolumo vedami, ryžtasi įsirašyti į socialistų sindikatus tikėdamies įnešti į juos krikščioniškos meilės ir tiesos. Reikia tvirtai, — atleidžiant, žinoma, asmenims, kurių mums nevalia teisti, — tokį elgimos būdą pasmerkti, nes jis aiškiai duotoms Romos direktyvoms, tiek Rerum Novarum, tiek kitose Enciklikose, prieštarauja.

Tokią taktiką ne tiktai principai, bet taip pat ir faktai atmetė. „Įsirašymo metodas" niekuomet ryškiu būdu neatvedė socialistų prie krikščioniškų principų, tuo tarpu ne vienas krikščionis darbininkas jį praktikuodamas prarado tikėjimo skaistumą ir savo prisirišimo tvirtumą prie Bažnyčios. Ir koks neatsargus drąsumas tikėtis, vienam ar su mažu būreliu, pajėgti atversti mases, kada neturima jokio oficialinio mandato šias pavojingas vietas užimti.

Dėl neutralaus sindikato, tai jis nėra priimtinas nei principų atžvilgiu, nei praktiškai galimas. (Žiūrėti — III skyrius, 38-tas klausimas).

Praktikoje sindikatai, kurie savo kūrimosi pradžioje nori būti neutralūs, tokie nelieka: pasiduodami savo narių dvasiai jie arba palinksta į revoliucinius arba geltonuosius sindikatus ir perima jų metodus, arba nieko neveikia, lieka be iniciatyvos, be praktiškos akcijos ir tada gali išlikti neutralūs, nes mirę. Bet jei tik pradeda tikrai gyvuoti, jie yra priversti imtis idėjų, programos ir taip turi atsisveikinti su neutralumu.

Principų atžvilgiu įvairius Romos duotus įvairiais atvejais nurodymus galima taip sugrupuoti:

a) nėra neutralumo.

Rerum Novarum sako krikščionims darbininkams „savitarpy" organizuotis, tat katalikų principais sindikatus steigti nurodo.

Pijus X savo laiške Singulari quadam, 1912 m. rugsėjo m. 24 d., Vokietijos Vyskupams rašė:

„Darbininkų draugijos, nors jų tikslas būtų parūpinti savo nariams pasaulio gėrybių, vertos yra pritarimo be rezervų... kurios pirm visa ko katalikų religijos pagrindais remiasi ir viešai Bažnyčios nurodymus seka... Todėl reikia steigti ir remti visokiu būdu tokios rūšies konfesines vadinamąsias katalikų kraštuose katalikų draugijas, ir be to, steigti visur kitose srityse, kur atrodys galima per jas narių reikalus patenkinti“[1]).

b) *Galimi susitarimai* (žiūr. 74 klausimas) „Taip kalbėdami, mes neneigiame, kad katalikams, su visu atsargumu, leidžiama bendrai dirbti ir ne su katalikais, jei darbininkų geresniam likimui dirbama, norima pasiekti teisingesnį algos ir darbo suorganizavimą ar veikiama kitu kuriuo teisingu ir geru tikslu. Šiam reikalui, vis dėlto Mes paliekame pirmenybę katalikų draugijų bendradarbiavimui, o ne draugijoms, prie kurių prisideda katalikiškos draugijos naudiškumo dėliai sugalvotu paktu, vadinamu „karteliu“ (Pius X, Singulari quadam).

Popiežius sako „su visu atsargumu“. Tinkamu laiku Jis tai nurodė, kaip jis tai supranta Vokietijos atveju, kur dėl išmintinių aplinkybių mišrieji sindikatai (tarpkonfesiniai) buvo leisti.

---

[1]) Ispanų Episkopato kolektyviame laiške (1918), mes randame: „Darbininkams tikėjimą ir viltį rekomenduojame, nes Dievas ir geros valios žmonės jų teisingus reikalavimus palaikys. Patys darbininkai grynai savomis pastangomis privalo parūpinti savųjų reikalavimų realizavimą. Dėl to yra prievolė krikščioniškoje dvasioje jungtis ir dėtis į sindikatus tokia forma, kurią aplinkybės nurodys, šiame darbe padedant išmintingiems ir kompetentingiems žmonėms, pasišventusiems darbininkų luomui“ (Nouvelles Religieuses, 1918, p. 213). Čia, žinoma, paminėta moralinė prievolė, kur nėra vietos jokiai prievartai.

Honnay savo Cercles sociaux de Doctrine Catholique, p. 229 (Giraudon, Paris 1920) pastebi, kad Maline suvažiavimo 1920 m. direktyvos buvo panašios.

Dažnesniuose tokių susitarimų atsitikimuose sakytais atsargumais yra žiūrėti:

Kad siekiamas tikslas būtų teisingas,

Kad susitarimas būtų laikinas,

Kad katalikai ir nekatalikai susitiktų ne masėmis, per mažai susipratusiomis ir apsišvietusiomis, bet tik per vadus, kuriems bus parūpinta, kad sustiprintų katalikiškais principais ir įsąmonintų[1]).

Korporacijos. Tikinčiųjų pagyrimas, kurie darbuojasi socialiniam klausimui išspręsti.

„Didžiai girtini tie, kurie, supratę gerai laiko reikalus, ieško visokiais padoriais būdais gerinti darbininkų būvį. Rūpindamiesi jais, jie stengiasi: kelti šeimų ir atskirų žmonių gerovę, teisingai sutvarkyti darbininkų ir darbdavių santykius, gaivinti ir stiprinti abiejų luomų žmonių širdyse priedermių supratimą ir laikymą Evangelijos įsakymų, kurie, suvaldydami žmogų, draudžia peržengti saiką ir išlaiko valstybėje santaiką, nors yra didžiausių skirtumų užimamų tarnybų ir turtų atžvilgiu. Todėl matom garsius vyrus dažnai suvažiuojant pasitarti, susijungti ir apsvarstyti, kas ypač reikia daryti. O kiti jungia įvairių rūšių darbininkus į tinkamas draugijas, padeda jiems patarimais ir darbu ir rūpinasi, kad netrūktų padoraus ir pelningo darbo. Vyskupai duoda raginimų ir teikia globos; jiems leidžiant ir pritariant daug kunigų ir vienuolių dirba atsidėję draugijų narių sielos gerovei. Pagaliau netrūksta katalikų didžturčių, kurie laisvai, lyg darbininkų bičiuliais pasidarę, stengiasi kurti ir gausiai šelpti pinigais draugijas, kurioms padedant darbininkas ne tik dabarty galėtų pasiekti gerovę, bet ir būtų tikras, kad už savo darbą jis ir ateity turės tinkamo poilsio. Kiek gero visuomenei padarė šios įvairios ir gyvos pastangos, yra žinoma; nėra reikalo apie tai kalbėti. Iš to turim geros vilties ir ateičiai; tik reikia, kad tos rūšies draugijos nuolat didėtų ir išmintingai būtų tvarkomos" (Rerum Novarum).

---

[1]) Žiūrėti G. Desbuquois: „La Direction Sociale de l'Eglise: catholicisme ou neutralité", brošiūra išleista Action Populaire, nurodanti Romos duotas direktyvas Italijos ekonominėms socialinėms sąjungoms ir darbininkų sąjungoms Vokietijoje, Austrijoje ir Olandijoje.

100-as klausimas. Kokios yra charakteringos, Popiežiaus pageidaujamos, veikimo žymės tų asmenų, kurie pasiaukojo socialiniam klausimui?

1⁰. *Uolumas.* Moderninė socialinė akcija, iš tikrųjų, didelį uolumą turi įkvėpti, nes tai nėra bet koks apaštalavimas dechristianizuotų darbininkų masėse, bet yra tikrai šventas karas, kurį reikia pradėti, tai pasaulis Dievui laimėti. Tad reikia užsidegti karštu, energingu uolumu. „Energijos pradėti, dar jos daugiau ištesėjimui, laimėjimui ir energijos pralaimėjimuose" pasakė kun. Thellier de Poncheville, o R. P. Rutten kalba apie tą, „kurs kūnu ir siela atsiduoda sunkiems klausimams, kurs koncentruoja visą savo išmintį galingam susitelkimui, siekdamas įveikti tai, kas jį pradžioje pailsina".

22⁰. *Geras nusimanymas* „Reikia tobulai suprasti šių dienų reikalavimus".

3⁰. *Išmintingumas.* „Reikia rūpestingai ieškoti dalykų padėtį suprasti..." Socialinė akcija, labiau kaip kita kuri akcija, negali būti lengvai imama. Šioje srityje klausimai yra sudėtingi ir keblūs; jie veikia ir reaguoja vieni į kitus su tolimesnėmis pasėkomis. Reikia apmąstyti, numatyti žygio transliavimąsi ir gerai viešumoje prieš veikimą klausimą pažinti. „Šeši mėnesiai stebėjimo, kaip sakė kardinolas Lavigerie, šeši mėnesiai apmąstymų, iš viso, vieni metai laukti". Tik taip duodami tikslūs smūgiai.

4⁰. *Pasiaukojimas.* Popiežius pagiria „tuos, kurie susitelkę globėjais darbui atsidavusių asmenų yra". Nereikia nei sakyti, kad ši globa turi su dideliu saiku, atsargumu ir taktu reikštis.

5⁰. *Teisingumo meilė:* „Jie ieško sutvarkyti teisingumo pagrindais savitarpio darbdavių ir darbininkų santykius'... teisingumo meilė turės būti griežta ir energinga, vis tiek, kokie būtų asmens, su kuriais reikalo turėti reikia.

6⁰. *Principų tvirtumas.* „Jie ieško sustiprinti pas vienus ir kitus (darbdavius ir darbininkus) savo pareigų atsiminimą ir laikymąsi dieviškų nurodymų". Popiežius čia turi galvoje Evangelijos mokslą, kurio laikymasis žmonėms gerą sugyvenimą, nežiūrint jų luomų įvairumo, patikrina.

7⁰. *Organizmo nuovoka.* „Jie susirenka dažnai savo pažiūromis pasidalinti, savo jėgoms, veikimo programoms nustatyti". Savo apibūdinimu socialinė akcija yra bendras, kolektyvinis veikimas. Nevalia joje pasireikšti individualiniais, asmeniniais veikimo norais, reikia išmokti grupėje dirbti, priimti kito idėjas, pilnumoje ateičiai planus išdirbti[1]).

8⁰. *Praktiškų realizavimų kryptis.* Popiežius trumpai šiek tiek nurodo, būtent: savo srityje, savo socialinėje aplinkumoje būti socialinės akcijos vadovais ar vadovėmis; steigti sindikatus arba jiems padėti steigtis, pasiliekant jų kompetentingais ir atsidavusiais jiems nariais, arba patarėjais, nusimanančiais pagelbininkais; parūpinti darbininkams teisingo ir pelningo darbo (gamybos kooperatyvai, mokinimo biurai...); palaikyti nario mokesčiais ar savo turtais socialines draugijas, steigti globos ir taupymo draugijas (taupomąsias kasas, įvairių rūšių pašalpų draugijas, nedarbo kasas, darbininkų daržėlius, pigių gyvenamų butų draugijas, preventyvines nuo ligų įstaigas, pirkikų lygas etc...[2])

---

[1]) Dėl atsidėjusių socialiniams klausimams asmenų, ne profesininkų, socialiniam auklėjimui, kaip lygai ir dėl propagandisčių tarnautojų ir darbininkių tokio pat auklėjimo — žiūrėti brošiūras „Revues de l'E. N. S", 56 rue du Docteur-Blanche, Paris (16e).

[2]) *Mgr. Lavallée:* „Le Commandant Maurice de Gatelier", Beauchesne, 1920;
kun. T. Le Poncheville: „Rôle social de la femme", moters socialinis parengimas, Gabalda.
Marg. Perroy: „Vie de Madeleine Carsignol" Spes.

101-as klausimas. Popiežiaus pasakymu dėl vyskupų vaidmens, kokie turi būti sindikatų santykiai su Bažnyčios valdžia?

Bažnyčiai ne vieta betarpiškai kištis į sindikatų administravimą, nes tai yra pasaulinis dalykas. Bet kadangi sindikatas siekia savo narių socialinio auklėjimo, tai jo mokymas turi katalikų doktrinos ir moralės principus atitikti. Be to, sindikato profesinė akcija turi būti persunkta meilės ir teisingumo principų, kurie yra natūralios teisės ir Bažnyčios priminti, precizuoti ir paaiškinti.

Sindikatai todėl turės rinkdamies sau narių ir savo veikime laikytis katalikų doktrinos ir doros principų ir būti sūniškai paklusnūs bei atsidavę savo vyskupų socialinėms direktyvoms.

Vyskupai taip pat gali daug padėti krikščionių sindikatams savo palankumu ir padrąsinimais[1]). Leonas XIII visiškai sindikatų organizacijomis pasitiki. „Mes tikimės geriausių vaisių iš šių draugijų", sako Popiežius, bet su dviem sąlygom: su sąlyga, kad jos be paliovos augtų ir, antra, kad išmintingumu būtų pagrįstos. Veikti todėl su saiku ir taktu, bet propagandai karštai atsiduoti.

Sindikatų tikslas

„Valstybė teremia šias piliečių teisėtas draugijas, tačiau tenesikiša į jųjų vidaus susitvarkymą ir gyvenimą, nes gyvybė teka iš vidaus versmių ir lengvai sustabdoma išorės įtaka.

Toms draugijoms reikia, žinoma, tvarkos ir išmintingos drausmės, suvienodinti veikimui ir siekimams. Todėl pilie-

---

[1]) Dėl sindikatų narių rekrutavimo patronažo keliu, žiūrėti *la Semaine Religieuse de Bordeaux*, L'Aquitanie, 1925 m. lapkričio mėn. 25 d.

Kun. Lesage „La formation de la jeunesse ouvrière: du Patronage au Syndicat", Lefèbvre. Žiūrėti — *G. Guitton* „Le Syndicat dans ses rapports avec la hierarchie catholique", brošiūra A. P.

Dossiers de l'Act. Populaire, 1926 m. vasario 10 d.

čiai, jei turi teisės burtis, — o tos teisės jie turi — lygiai privalo turėti teisės laisvai susitvarkyti ir įstatus pasirinkti tokius, kurie, jų manymu, geriausiai veda prie tikslo. Negalima, Mūsų išmanymu, iš anksto griežtai ir tiksliai nustatyti smulkmenų minėtųjų draugijų tvarkos, nes visa tai labai pareina nuo kiekvienos tautos dvasios, nuo padarytų jau bandymų ir patyrimų, nuo pramonės rūšies ir prekybos didumo ir kitokių dalyko ir laiko aplinkybių, — visa tai reikia išmintingai apsvarstyti. Apskritai imant, turi būti bendra nuolatinė taisyklė ta, kad darbininkų draugijos reikia taip organizuoti ir tvarkyti, kad jos virstų geriausiomis ir tinkamiausiomis priemonėmis tikslui pasiekti, būtent, kad kiekvienos draugijos narys, turėtų kiek tiktai galima iš to medžiaginės ir dvasinės naudos sau ir savo šeimai. Aišku, kad į narių religingumą ir doros kėlimą reikia žiūrėti, kaip į svarbiausią dalyką. Visa draugijų tvarka turi būti nustatoma žiūrint to dalyko, nes kitaip jos išsigimtų ir nebūtų aukštesnės už tas draugijas, kuriose paprastai religijos nepaisoma. Ką gi padės darbininkui susikrautieji per draugiją turtai, jei, be dvasios peno bebūdamas, sielos gerovę stumia pavojun. „Ką padėtų žmogui, jei jis laimėtų visą pasaulį, o savo sieloj kęstų nuostolį“ (Mt. 16, 26). Kristus šitokį nurodo požymį, kuriuo krikščionis privalo skirtis nuo pagonies: „Nes viso to pagonys ieško. Nes žino jūsų Tėvas, jog to viso reikalaujate. Ieškokite todėl pirmiau Dievo karalystės ir Jo teisybės, o visa kita bus jums pridėta“ (Mt. 6, 32, 33). Pradedant nuo Dievo, reikia skirti daug vietos darbininkų tikybiniam lavinimui, kad kiekvienas jų tiksliai žinotų savo pareigas Dievui, būtent, ką tikėti, ko vilties, ir kaip gyventi, norint nusipelnyti amžinąjį gyvenimą. Be to, ypatingai reikia juos ginti nuo klaidingų nuomonių ir visokio tvirkinimo. Darbininkas reikia raginti garbinti Dievą, būti pamaldžiam, ypač pamaldžiai švęsti šventadienius; jis turi išmokti gerbti ir mylėti visų motiną šv. Bažnyčią, klausyti jos įsakymų ir eiti šv. Sakramentų, kurie Dievo nustatyti mūsų nuodėmėms nuplauti ir sieloms pašvęsti“ (Rer. Nov.).

102-as klausimas. Iškelti tai, kas sindikatų statutuose turi būti pažymėta

Popiežius pirmiausia pažymi:

1⁰. kad negalima pateikti visai tikslių taisyklių statutui nustatyti;

2⁰. kad valstybei netinka į vidaus tvarkymąsi kištis. Popiežius čia pakartoja jau duotą pamokymą dėl

valstybės vaidmens, bendrosios akcijos organo. Sindikatų atžvilgiu, apie kuriuos čia ir kalbama, valstybė turi būti labai rezervuota; ji turi leisti veikti ir padėti veikti, bet neturi „paliesti intimiosios eigos", ką valstybė savo griežta ir sunkia akcija galėtų paraližuoti arba palaužti.

Koks gi bus sindikato tikslas, į kurį jo statutai ves?

Leonas XIII sako, kad jis yra „kaip galima didesniame kūno, dvasios turtų ir mantos padaugėjime". Mes pasakome kita forma: „Sindikato tikslas yra studijavimas, profesinių reikalų gynimas ir darbo pasaulio organizavimas".

Studijavimas atliekamas susirinkimų, bibliotekų, socialinių dienų, kongresų, sindikatų spaudos ir sindikatų savaičių forma.

Reikalų gynimas. Sindikatas budi, kad būtų laikomasi socialinių įstatymų; jei naudinga, jis išrūpina Darbo Inspektoriaus ar Prud'hommų Tarybų intervencijas. Jis gali skleisti savo opiniją panaikinti kokį piktnaudžiavimą arba iškovoti globos įstatymą. Sindikatas gina, jei reikia, algą, darbo higieną bei ilgį, diskutuodamas darbo sutartis (jis gali tinkamai tai diskutuoti, turėdamas, dėka didelio darbininkų skaičiaus draugijoje, kompetenciją ir jėgą, ko darbininkai atskirai niekumet neturėjo), taip pat, kartą sudarius sutartį, sindikatas žiūri jos vykdymo.

Kraštutinė reikalų gynimo priemonė, visuomet nepatogi ir pavojinga pavartoti, yra streikas tomis sąlygomis, kuriomis anksčiau pažymėjome (II skyr., 48 klaus.; V sk., 72 ir 73 klaus.).

Organizavimas. Darbininkų sindikatas tvarko darbininkų pasaulį steigdamas profesinius kursus, paruošiamąsias amatų mokyklas, tarnybų suieškojimų biurus, nedarbo kasas ir kitas profesinės globos draugijas, o darbdavių sindikatas atitinkamomis įstaigomis darbdavių luomą organizuoja.

Darbininkų sindikatas organizuoja iš savo pusės profesiją, įvesdamas į mišriąją komisiją kitą gamybos veiksnį — darbdavių luomą. Jis bendradarbiauja bendrajai tvarkai, duodamas savo studijomis, prityrimu brangią pagalbą socialinei ir darbininkų įstatymdavystei. Jis įeina dar į bendrosios santvarkos ratą, rinkdamas savo narius į Prud'hommų Tarybas, Vyriausią Darbo Tarybą, į gyvenimo brangumo komisijas, į pigių gyvenamų butų biurus...[1]).

103-as klausimas. Kaip profesinėse organizacijose gali būti tarpiškai ar betarpiškai duodamas religinis auklėjimas, apie kurį Popiežius kalba?

Tarpiškai.

1⁰. Sindikate betarpiškai religinio auklėjimo neturi būti. Sindikato tikslas yra pasaulinis ir sindikatas negali išeiti iš savo ribų. Šioje srityje prancūzų įstatymai yra griežti.

2⁰. Jei religinis auklėjimas nėra tiesiog vykdomas, tai religijos principai, kuriais remiasi visa socialinė akcija, bus be paliovos dėstomi susirinkimuose, studijų būreliuose ir jie bus taikomi akcijoje ir praktiškuose realizavimuose.

3⁰. Sindikatas privalo budėti, kad pasauliniai dalykai neužimtų visos energijos ir liktų dvasiniai dalykai apsaugoti. Sindikalistų įsitikinimuose dvasiniai dalykai turi užimti pirmą vietą. Tokiu būdu sindikatas veikia darbininko moralinį ir jo profesinį gyvenimą, jis įeina į darbininko žygius, duodamas jam krikščionišką darbininko gyvenimo supratimą.

4⁰. Katalikų socialinė akcija savo pasiektais re-

---

[1]) Dėl sindikatų tikslo ir organizavimo principų žiūrėti — *Honnay:* „Les Cercles sociaux de Doctrine Catholique', p. 227 (Giraudon, édit., Paris 1920).

zultatais ir pasireiškiančiomis dorybėmis sudaro tikrą religijos apologetiką, kuri galingai sielas paliečia. Darbininkai daugiau brangina religiją, matydami, kad ji skatina ieškoti darbo sąlygų pagerinimo, kurių teisingumas reikalauja.

Betarpiškai.

Geistina, kad sindikalistų religinis auklėjimas ir moralinis tobulėjimas būtų siekiamas per brolijas arba kitas panašias institucijas, susidariusias specialiai iš profesininkų.

Tos brolijos gyvuos paraleliai sindikatams, bet visai atskirai nuo sindikatų. Kaip viduramžiais brolijos žymia dalimi buvo prisidėjusios prie socialinio krikščionių bujojimo, taip ir dabar reikia tikėtis tokių pat vaisių iš mūsų moderniškų brolijų ir todėl reikia jas remti, kaip galima[1]).

Sindikatų statutai, sindikatų narių santykiai

„Padėjus religiją draugijų įstatymų pamatan, lengva nustatyti abipusiai narių santykiai taip, kad būtų ramus sugyvenimas ir kad reikalai gerai sektųs. Vietas draugijose reikia skirstyti žiūrint bendros gerovės ir taip, kad skirtumai nemažintų santaikos. Pareigas reikia skirstyti irgi išmintingai ir tiksliai jas apibrėžti, tat labai daug reiškia, norint apsaugoti nuo neteisybės. Bendras turtas reikia valdyti sąžiningai; pašalpa turi būti nustatoma pagal atskirų narių reikalus, darbdavių teisės ir pareigos tebūnie sutaikomos su darbininkų teisėmis ir pareigomis. Labai geistina, kad draugijų įstatai numatytų sudaryti iš draugijos išmin-

[1])Katalikų profesinių sąjungų yra daug: Confrérie de N. D. du Travail, įkurta šiuo vardu parapijoje, 57, rue Vercingétorix, Paris (14-e). — Association St.-Labre, rue St.-Pères; U. C. du Service de Santé, 75 B-ld St.-Germain; U. C. des Barques, Bourses, Assurances, Basoche, 76, rue des St.-Pères; U. C. du Service de Santé, 75 B-ld St.-Germai; U. C. des Voyageurs de Commerce, 11, rue du Pont Neuf, Lille; U. C. des Cheminots, 5 rue Emilio Castelar, Paris etc. Žiūr. Almanach catholique Français, Bloud.

gų ir dorų narių komitetą, kuris spręstų ginčus, jei kas nors iš tų dviejų luomų laikytų save nuskriaustą. Lygiai reikia labai rūpintis, kad darbininkams visuomet pakankamai būtų darbo ir atsargos kapitalo, iš kurio būtų galima šelpti darbininkai ne tik staigioms ir atsitiktinėms permainoms pramonėje įvykus, bet ir senatvėje, ligoje ar šiaip kokiai nelaimei atsitikus.

Šitokiais įstatymais, jei jie noromis pildomi, pakankamai bus padėta neturtingesniųjų būviui; vis dėlto katalikų sąjungos dar nemaža prisidės prie visuomenės gerovės. Iš praeities ne be pamato numatom ateitį. Amžius amžių pralenkia, dalykai betgi turi nuostabaus panašumo, nes juos valdo Dievas, Kurs visus tuos įvykius tvarko ir kreipia prie tikslo, kurį pasistatė, kurdamas žmonių giminę" (Rer. Nov.).

104-as klausimas. Ar Leonas XIII čia nekalba apie mišriąją komisiją?

Taip, kalba ir betarpiškai, nors ir nepasako. Jis pageidauja, kad mišrioji komisija statute būtų suorganizuota dėl galimų kilti ginčų ir net pataria ją nuolatiniu būdu suorganizuoti ir rekomenduoja į ją imti arbitrais išmintingus ir teisingus žmones. Mišrioji komisija yra jungimos vieta tarp kapitalo ir darbo ir yra profesinės organizacijos pamatas, nes joje parengiama ir sucementuojama kolektyvinė sutartis, įvykdomas tarp darbdavių ir darbininkų susitarimas ir kuriasi socialinė taika[1]).

---

[1]) Žiūrėti kardinolo *Maurin* laišką darbdaviams ir darbininkams savo diecezijos katalikams 1924 m. balandžio m. dėl „Le régime de collaboration normale entre les classes", išleista Dossiers de l'Act. P., 1924 m. gegužės 25 d. Žiūrėti laišką Mgr. Germain „La Paix Sociale" — Action Populaire leidinys, p. 38.

Kardinolas *Andrieu* precizavo vieną svarbų doktrinos dalyką taip: „Tesutikdami tartis tik su savo tarnautojais, banko direktoriai negali nežinoti, jog jie pastato tarnautojus silpnesnėn padėtin apginti jų interesus, nes tarnautojai negali laisvai veikti gindami savo reikalus prieš viršininkus, kurių jie priklauso ir kurių bijosi nepatenkinti.

„Kodėl gi nepripažinti su natūraliaja teise, su pozityvia

Išmintingai mišriosios komisijos plėtotę tvarkant gal galima bus vieną gražią dieną darbo pasaulio kai kuriuos troškimus realizuoti, ypačiai dalyvavimą įmonių vedime. Tas klausimas yra vienas iš kebliausių ir būtų geistina, kad paaiškinimai apie jį būtų duoti kompetentingų darbdavių ir darbininkų asmenų elito.

Dėl dalyvavimo įmonių vedime idėjos taip Austrijos ir Amerikos vyskupai atsiliepia:

„Darbininkų noras turėti sprendimo teisę (Bestimmungsrecht — droit de décision) ekonominiame įmonės ir krašto gyvenime yra visai teisėtas, jei jis laikosi teisingose ribose ir neįsileidžia kitiems teisių paneigti, būtent: valstybei, visuomenei..." (Kolektyvinis Austrijos vyskupų laiškas 1925 m. lapkričio 25 d.).

Amerikos vyskupai savo kolektyviniame laiške 1919 metų rugsėjo 26 d. pageidauja, kad darbininkai dalyvautų įmonių vedime (ménagement) visais klausimais, kurie juos betarpiškai liečia ir kur jų kompetencija gali daug patarnauti (p. 62). Pagal Program of Social Reconstruction, dalyvavimas įmonių vedime turės eiti palaipsniui ir paliesti metodus, mašinizmą, produktų pobūdį, priėmimą ir atleidimą tarnautojų, darbo valandas, algas ir įvairius priedus, socialinius pagerinimus, dirbtuvės discipliną ir santykius su sindikatais.

---

teise ir su Bažnyčia darbininkams teisės, kurią visų profesijų darbininkai turi, būtent: dėtis į draugijas, sindikatus, būti sindikatų delegatų atstovaujamiems?" (L'Aquitaine, Semaine Religieuse de Bordeaux, 1925 m. rugsėjo 11 d. pusl. 437).

105-as klausimas. Paaiškinti bendradarbiavimo idėją bendrajai krašto gerovei, Popiežiaus sindikatams priskiriamą

Sindikatai gali šalies gerovei bendradarbiauti šitaip:

1⁰. Profesiniu ir socialiniu savo narių auklėjimu įsąmonindami darbininkus dėl jų atsakomybės, paversdami juos labiau susirūpinusius socialiniais pagerėjimais ir pramonės progresais, labiau prisirišusius prie savo profesijos garbės, padarydami juos sąžiningesnius ir sumanesnius jų darbe;

2⁰. Pagerindami darbo sąlygas darbo sutartimis, kartu išstudijuotomis ir pasirašytomis su darbdavių sindikatais;

3⁰. Sindikatai labai daug prisideda prie krašto gerovės bendradarbiaudami su įstatymų leidėjais, nes tada socialiniai įstatymai patikrina daugiau saugumo darbininkams ir darbininko šeimai, daugiau teisingumo ir teisybės gamybos veiksnių santykiuose ir geresnį profesinį suorganizavimą;

4⁰. Pagaliau savo atstovavimu didžiųjų šalies organų židiny: Vyriausioje Darbo Taryboje, Pragyvenimo brangumo komisijoje, arba net atstovavimų tarptautinių organizmų viduje (Tarptautinėje krikščioniškų sindikatų konferencijoje, Tarptautiniame Darbo Biure...).

Pastaba. Vieta, tačiau, kurią profesiniai sindikatai galėtų turėti visai normaliai tokios tautos gyvenime, kaip prancūzų, kur darbo klausimas yra taip svarbus, reikia pripažinti lengvai gali būti piktam panaudojama: praeity Romos amatininkų kolegijos atsidavė politinei agitacijai ir dėl to buvo panaikintos (Julia įstatymas). Lygiai korporacijos (kas dalinai prie jų smukimo prisidėjo) leidosi įtraukiamos į betarpišką politinę akciją, visai joms nepriklausančią. Dabar C. G. T. (Confédération Généra-

le du Travail Unitaire — Vert.) naudodamosios savo galingumu užsiima daugiau ar mažiau antipatriotine propaganda, kurios kartais valdantiems kraštą ginti prancūzų interesus apsunkina.

Darbininkų likimas yra jų pačių rankose. Pirmųjų krikščionių pavyzdys

„Žinome iš istorijos, kad pirmais Bažnyčios laikais buvo laikoma paženiamu dalyku tai, kad krikščionių daugumas gyveno ar išmaldomis, ar rankų darbu. Bet, kad ir be turtų ir galios, jie įsigijo ir turtuolių malonės ir galingųjų globos. Juose matyta darbštumo, ramybės, teisėtumo ir ypač, artimo meilės pavyzdžių. Matant šitokį jų gyvenimą ir dorybes, išnyko prietaringa nuomonė apie juos, nutilo pikti šmeižtai, o įsišakniję prietarai ir prasimanymai, palengva nusileido krikščioniškajai tiesai.

Daug ginčijamasi dėl darbininkų padėties. Labai daug valstybei pareis nuo to, ar tas ginčas bus išspręstas sveiko proto dėsniais, ar ne. Krikščionys darbininkai lengvai ir protingai išspręs tą klausimą, jei, susijungę į draugijas ir išmintingų vadų vedami, eis tais keliais, kuriais ėjo mūsų proseniai, kartu žiūrėję asmens ir visuomenės gerovės. Ir iš tikrųjų; nors galingos yra prietaringos nuomonės ir žmogaus geiduliai, vis dėlto piliečiai, neapakę bloga valia, patys savaime bus palankesni ir geresni tiems, kuriuos matys darbščius ir kuklius ir daugiau branginančius teisybę už pelną bei statančius pareigas aukščiau už visa kita. Iš to kils dar ir kita nauda, būtent, bus duota nemaža vilties ir galimumo grįžti į dorą gyvenimą ir tiems darbininkams, kurie gyvena visai paniekinę Kristaus mokslą ar tikėjimui priešingu gyvemu. Jie dažniausia jaučiasi apgauti tuščios vilties ir nebūtų dalykų pavidalo. Iš vienos pusės jaučia jie nežmonišką gobšų darbdavių elgesį su jais, kurie juos tiek tevertina, kiek iš jų darbo turi sau naudos; o iš kitos pusės, tose draugijose, kur jie patys dalyvauja, artimo meilės ir draugystės vietoj viešpatauja vidinė nesantaika, toji neatstojanti ištvirkusios ir netikinčios varguomenės palydovė. Nusiminę, išvargę, jie labai norėtų nusikratyti tą tokią žeminančią vergiją, bet nedrįsta ar tai dėl to, kad drovisi žmonių, ar kad bijosi skurdo. Šitiems visiems nepaprastai daug gali padėti katalikų sąjungos, kviesdamos svyruojančius į savo tarpą, lengvindamos jų vargus, ir priimdamos savo globon tuos, kurie susipratę to norėtų“ (Rer. Nov.).

106-as klausimas. Ką pataria Leonas XIII skleidžiamų prieš sindikatus pažiūrų panaikinimui?

Jis rekomenduoja profesinių pareigų atlikimą.

„Jei tik teisingumo ir padorumo jausmas neužslopintas... atsitiks, kad anksčiau ar vėliau visuomenės palankumas pakryps prie tų darbininkų, kurie bus pastebėti darbštūs ir kuklūs, statą teisingumą aukščiau pelno ir pesirenką vietoj viso kito pareigos religiją". Anksčiau ar vėliau bus pastebėta gera akcija šių darbininkų draugijų, paremtų krikščioniškais principais, kurios darbuojasi įkurti darbo pasauly taiką ir ją teisingumo ir meilės pagrindais suorganizuoti.

Popiežius naudojasi *daviniais* gerai sindikatų akcijai įrodyti. Galima dar diskutuoti idėją, bet abejojimai, prietarai nusileidžia praktiškiems konstatavimams.

Yra pamatas dideliam pasitikėjimui ir vilčiai, jei galima konstatuoti gautus bendrai rezultatus, nežiūrint sindikatų akcijos kliūčių:

Prancūzijos Krikščionių Darbininkų Konferencija (5, rue Cadet, Paris), plečianti savo sindikatų tinklą visoje Prancūzijoje ir priskaitanti 600 sindikatų.

Katalikiškų principų sindikatai konsultuojami atidžiai valstybės įstaigų ir dažnai tariasi Mišriojoje Komisijoje su Darbdavių Sindikatų Rūmais:

Daugiau 60-čių narių Prud'hommų Taryboje; kiti Vyriausioje Darbo Taryboje ir įvairiuose civiliniuose arba profesiniuose organuose, būtent: Pragyvenimo brangumo komisija, Tautos našlaičių komitetai, tarnybų parūpinimo biuruose, profesinio apmokymo patronažai, Tautos Ekonominė Taryba ir jos skyriai departamentuose, Techniško mokymo departamentų komitetai, Departamentų biurai nedarbo išvengimui tirti...

Krikščionių sindikatų organizacijos turi savo atstovus ir dalyvauja Tarptautinėse Darbo Konferencijose.

107-as klausimas. Ką Popiežius pasiūlo darbininkui socialistui, kurio dvasios apsivylimas yra taip gerai nusakytas? Duoti sektiną elgimos krypti, pažymėti praktiškas kliūtis, kurias sutinkama

Popiežius aprašo darbininkų padėtį „kurie buvo apgaulingų vilčių žaislas“ iš socializmo pusės:

1⁰. Materialinis skurdas dažnai, nes „draugijos, kurios juos apėjo“, jų atžvilgiu padarytų pasižadėjimų visai neišlaikė. Daugelį kartų, iš tikrųjų, pažadėti streiko mokesčiai, kad kiltų revoliucinis judėjimas, nebuvo visai išmokėti. Kiek kartų vėl socialistų sindikatų kasos fondas, papildomas dideliais jų narių apdėtais mokesčiais, buvo prastai tvarkomos, išeikvotos arba panaudotos politinei akcijai!

2⁰. Sielos ir proto suklaidinimas: Patraukti prie klaidingų doktrinų darbininkai gyvena neapkęsdami krikščionių tikėjimo ir papročiuose, kuriuos tikėjimas smerkia. Šis suklaidinimas pagrindinėse bazėse yra didžiausias blogumas pas nelaiminguosius darbininkus ir tas blogumas bene sunkiausias atitaisyti.

3⁰. Pailsimo nuotaika. Dažnai jie iliuzijų neturi dėl savo vadų moralinės vertės ir jų skelbiamų jiems doktrinų, bet dėl žmogaus pagarbos arba dėl skurdo baimės, jie nedrįsta „nusikratyti juos žeminančio jungo“.

Kaip reikia elgtis šių nelaimingųjų atžvilgiu?

Jei šie darbininkai „abejoją ir pasitaisymo kely“ yra, reikia, kad katalikų principais sindikatų organizocijoms jiems teiktų pagalbą, apsaugą ir paramą.

Tokiu metu yra reikalingas didelis atsargumas, nes neapykantos ir klaidos fermentai, kurie galėjo juose užsilikti nuo susirinkimų, socialistinio skaitymo, liekasi visuomet pavojumi organizacijai, kuri

juos priima, nes tuo keliu gali būti pažeistas jos besivadovaujamų principų tvirtumas. Pravartu todėl didelėmis masėmis darbininkų, pasipiktinusių socializmu, nepriimti. Pirma reikia juos priimti į kai kuriuos šalutinius skyrius, kur jie pasireikš, kas yra. Reikia jiems duoti sindikatų išauklėjimą, ir visai rimtą, nes jiems reikia daugiau susiprasti, kad tiesą pažintų; taip pat pradžioje nereikia, kad jie įeitų į svarbius žygius, nei kad jiems būtų pavesta sindikatui vadovauti prieš tinkamą laiką. Visi šie rūpestingumai turi būti omenyje, ir įdomu yra pažymėti, kad Leono XIII duotosios taisyklės dėl krikščionių sindikatų rekrutavimo yra labai plačios. Kaip geras Piemuo, Leonas XIII ieško paklydusios avies ir ją atveda į kaimenę, bet jis mums nepataria tuo pat laiku vilką įsileisti.

Išvados

Socialinis bendradarbiavimas. Meilė. Kiekvienas teatlieka savo pareigas

„Matote, Gerbiamieji Broliai, kas ir kaip turi darytis sprendžiant šį sunkų klausimą. Kiekvienas privalo to darbo savo dalį padirbti ir tai kuo veikiausiai, kad pasivėlavus su pagalba, jau ir taip didelė blogybė netaptų dar didesnė ir sunkesnė gydyti. Valstybių vadai tesigriebia įstatymų ir savo parėdymų; turtuoliai ir darbdaviai teprisimena savo pareigas; darbininkai, kurių čia yra reikalas, tedaro išmintingų pastangų. Bet kadangi, kaip pradžioje sakėme, viena religija tegali tą blogybę su šaknimis išrauti, tad visi teneužmiršta, kad visų pirma reikia grąžinti gyveniman krikščioniškieji papročiai, be kurių visos praktikos priemonės, kad ir labai tikusios, maža tepadės. Bažnyčia iš savo pusės niekuomet ir jokiu būdu neatsiliks su savo pagalba; Ji juo daugiau jos suteiks, juo platesnės laisvės turės veikti; ypač tegu supranta tai tie, kuriems pavesta rūpintis visuomenės gerove. Dvasininkai visas sielos jėgas teįtempia ir visu uolumu atsideda tam reikalui. Jums, Gerbiamieji Broliai, vedant ir pavyzdį duodant, jie tenenustoja priminę visų luomų žmonėms gyvenimo dėsnius, paimtus iš Evangelijos; tegu jie dirba, kaip galėdami, tautų gerovei ir už vis tesi-

stengia saugoti savyje ir žadinti kituose — šio pasaulio dideliuose ir mažuose — artimo meilę — tą visų dorybių viešpatę ir karalienę. Norimosios gerovės reikia už vis labiau laukti iš plataus meilės įsigalėjimo, būtent, tos krikščioniškosios meilės, kurioj suglausti visi Evangelijos dėsniai ir kuri visados pasiryžusi pasišvęsti kitų naudai. Toji meilė — tai tikriausia priemonė prieš puikybę ir nesusivaldančią savimylą. Tą dorybę aprašė ir dieviškuosius jos privalumus taip išreiškė apaštalas Povilas: „Meilė yra kantri, yra maloninga, neieško, kas jos yra, visa nukenčia, visa pakelia“ (I Kor. 13, 4—7).

Kaipo Dievo malonių laidą ir mūsų palankumo ženklą, suteikiam Jums, Gerbiamieji Broliai, dvasininkams ir jūsų žmonėms apaštališkąjį palaiminimą Viešpatyje.

Duota Romoje pas šv. Petrą 1891 m. gegužės m. 15 d. Keturioliktais Mūsų popiežiavimo metais.

Leonas PP. III.“

108-as klausimas. Popiežius prašė veikti neatidėliojamai. Ar buvo jo paklausta?

Popiežius Enciklką parašė 1891 metais. Tat galima jau klausti, ar katalikų pasaulis su pakankamu rūpestingumu atsakė į Popiežiaus raginimą ir ar aštrumas konfliktų, kuriuos mes šiandieną jaučiame, ar sunkumai, kurie padidėjo, nepareina iš to dalinai, kad katalikų buvo „atidėtas blogumų pataisymas“, paliekant rutinoje, luomų prietaruose ir papiktinimuose[1]).

Jei kiek vėlu veikti yra, tai dar ne per vėlu ir mes tame laikotarpyje, skirtame realizuoti tam, ko Popiežius prašė, privalome rasti dar vieną pamatą tam, kad aktyviai, visa siela pasišvęstume socialinei akcijai.

O tie, kurie ypatingai suprato katalikų socialinės akcijos svarbumą, turi užsibrėžti kitus tuo įsąmoninti ir pakirsti kantriu socialinio auklėjimo darbu esamus prietarus.

---

[1]) Žiūr. Enciklika Ubi Arcano Dei (Išleista ir paaiškinta P. Dargent, Spes), kur Pijus XI pasmerkia katalikų modernizmą, moralinį, juridinį ir socialinį, kuris glūdi tikėjime ir nepasireiškia darbais.

109-as klausimas. Ar neklystų darbininkai, jei vienas tedirbtų socialinio klausimo išsprendimui? Kodėl jie apsiriktų? Trumpai nurodyti kiekvieno vaidmenį.

„Darbininkų sąlygų" klausimas yra viena socialinio klausimo dalis. Šiuo titulu jis įvairius visuomenės sluoksnius interesuoja ir reikalinga todėl kiekvieno paramos ir įnašo. Ir tik su aktingesne kiekvieno sluoksnio parama tebus galima klausimą pilnai išspręsti.

Jei vienas sakosi, kad jo veikimas, kitiems sluoksniams nebendradarbiaujant, galėtų blogumus pataisyti, tai tokios jo pretenzijos paremti negalima ir tai yra klaida. Ką gi padėtų darbdavių ekonomijos mokslas, dosnumas, meilė, jei jų akivaizdoje nėra darbininkų elito, kurs ruoštų iš savo pusės naują visuomenę, atitinkančią Dievo planą? Arba ką galėtų darbininkų elitas, jei jis neturėtų paramos, palankumo, tikslių patarimų socialinių ir ekonominių mokslų specialistų, kurie gali atsidėti tyrinėjimams, studijoms, ko darbininkai neturi galimybių daryti? Arba vėl, ką galėtų tie sociologai padėti, jei neturėtų savo žinių papildymui techniškų darbininkų elito prityrimų?

Reikia tat, kad visi darbuotųs išvien.

1⁰. *Darbininkai. Nebus darbo pasaulis atnaujintas*, jei jie energingai to nenorės ir, žinoma, jei neveiks. Viduramžių darbininkai buvo laimingesni, kaip šių laikų be abejojimo, bet jie buvo tikrai didžia dalimi savo laimės kalviai, savo aktingumu, savo profesine sąmone, tikėjimu, broliška meile, draugišku jausmu, kas visa jiems padėdavo reikale paaukoti individualinių reikalingų pastangų bendrajai gerovei. Tų pačių rezultatų, kurių senovės darbininkai pasiekdavo, gali pasiekti ir mūsų laikų darbininkai, paimdami tas pačias priemones, tik naujomis lytimis. „Jų likimas yra jų pačių rankose".

2⁰. *Darbdaviai.* Iš savo pusės jie privalo steigti sindikatus ir susitikti mielai su darbininkų sindikatų atstovais mišrioje komisijoje, trokšdami širdingai socialinio bendradarbiavimo. Ypačiai jie dar turi laikytis visu jiems deramu saiku katalikų principų autoriteto, turtų naudojimo, algos, darbo sutarties klausimais.[1]).

3⁰. *Neprofesiniai asmens.* Neturėdami vietos darbo rate, jie gali būti jungtis dviejų gamybos veiksnių, jiems padėti pasižinti, gerbtis, susiartinti[2]). Turėdami laiko, savo padėtimi šiokį tokį vardą, žinių, kurias jie gali palaikyti ir pagilinti, jie gali vykdyti našų apaštalavimą, pasišvęsdami socialiniams darbams. Kai kurie jų gali specializuotis socialinėse studijose, būti sociologais, apie kuriuos Enciklika kalba ir ypatingai atsiduoti įvairių luomų elito socialiniam auklėjimui.

Tat kiekviena asmenų eilė turi taip apvaizdos būdu užbrėžtą jai socialinį uždavinį. Tik iliuzija yra tikėti kitų įtakos galybe ir jų apaštalavimo didesniais gabumais palyginant su savaisiais arba mąstyti, kad savasis luomas turi vienintelę misiją veikti. Tikrovėje gi yra socialinis uždavinys visiems visuomenės sluoksniams įvykdyti. Bendroji gerovė reikalauja, kad kiekvienas jai atsiduotų savo vietoje ir savo būdais, kitiems padėdamas ir būti kitų padedamas.

4⁰. *Valstybė.* Ji, kaip jau minėjome, neturi betarpinės akcijos realizuoti profesinio organizavimo klausime. Bet ji gali duoti padrąsinimų, pagalbos ir globos. Ir ten, kur profesijos teisė spręsti, veikti, valstybė tai gali sankcionuoti, duoti įstatymo galią, ji gali subvencionuoti laimingą iniciatyvą.

---

[1]) Žiūr. Kardinolo Maurin cituotą anksčiau laišką.
Žiūr. Kunigo Six: „Rôle Social du Patronat belge". 1926 m. sausio mėn. Chronique Sociale de France.

[2]) Skaityti socialinės akcijos pavyzdį, palankų našų bendradarbiavimą brošiūroje „Une Véritable Chambre d'apprentissage féminin", Ecole Normale Sociale.

Valstybė gali dar taip pat suteikti brangų dalyką profesinių organizacijų gyvavimui ir veikimui, joms pavesdama dalinai socialinių įstatymų vykdymą ir taikymą. Pavyzdžiai: 1915 m. liepos m. 15 d. įstatymas dėl darbininkių, drabužių pramonės, dirbančių namuose algos minimumo, kur profesijos asmens turi vietos algų ir ekspertizų komitetuose, įstatymo numatytuose, ir kur nuskriaustos darbininkės gynimas yra patikėtas sindikatui. — 1919 m. balandžio 23 d. įstatymas dėl 48 valandų savaitės darbo, įgyvendomas dekretais, kurie sankcionuoja korporacijų įvykusius susitarimus. Pagaliau valstybei priklauso pavartoti „įstatymų ir institucijų globos valdžią", nurodytų būdu (IV ir V skyrius).

5⁰. *Bažnyčia.* Aukščiau visų atskirų, bet persikryžiuojančių, socialinių akcijų, Bažnyčia atlieka savo didžiausią vaidmenį: ji teikia tiesos, malonės, moralinės jėgos, gaivina įstaigas... Popiežius tai primena iš naujo, kaip ir aukščiau (skyrius III), pabrėždamas, kad valstybės valdžia jai paliktų laisvę[1]). Benediktas XV savo laiške Bergamo vyskupui insistuoja dėl kunigų akcijos taip: „Tenemano niekas, jog kada reikalas eina dėl ekonominių klausimų, tai būtų svetima pašvęstai tarnybai. Ne. Kaip tik šis klausimas sielų amžiną išganymą į pavojų pastato. Todėl Jūsų bendradarbiai teskaito viena iš savo pareigų pasišvęsti socialiniam mokslui ir akcijai paaukojant daugiausia jiems savo studijų ir savo veiklumo ir padėti visokiais būdais tiems, kurie taip garbingu būdu dirba mūsų organizacijose. Tuo pat laiku tedirba jie su uolumu mokyti savo kaimenę krikščioniško gyvenimo taisyklių, paruošti ją išvengti socia-

[1]) Žiūrėti „Un curé dans un grève", jau aukščiau cituota.

Žiūr. Dossiers de l'A. P. 1925 m. lapkričio m. 25 d. p. 931.

listų apgaulingų iliuzijų ir įvykdyti jų gyvenimo sąlygų pagerėjimą, nepamirštant niekumet tai, ką Bažnyčia savo vaikams primena: „Praeikime žemiškus turtus taip, kad neprarastume amžinųjų turtų."

110-as klausimas. Kodėl Popiežius baigia Enciklika kreipimusi į meilę?

„Tik iš gausių meilės bangų reikia laukti išganymo". Mat, socialinis išganymas nėra toje „laisvėje", apdainuotoje su entuziazmu nuo 1789 metų, kurios vardu buvo praktikuota daug tironijos ir padaryta daug piktnaudžiavimų!

Jis nėra vien tik „brolybėje", suprastoje, kaip žinoma, solidarume, nėra nei filantropijoje ar altruizme, kurie iš eilės buvo pasirodę, kaip naujos religijos ir kurių visai žmogiška, natūrali bazė greit žlugo.

Nėra jo vien tik mokslo pažangoje, kuria mes taip didžiuojamės, bet kuri buvo proga nevardintiniems piktnaudžiavimams, tikriems socialistiniams neteisingumams, nes ji yra ginklas dviem pusėm.

Krikščionys! Ieškokime Kristaus meilėje išganymo, meilėje kuri eina su Teisingumu, didžiąja socialine baze: nes teisingumas patikrina kiekvienam, kas jam priklauso, o meilė sujungia sielas ir suartina širdis.

Meilė yra visos Evangelijos santrauka ir pamatas krikščioniško gyvenimo.

Meilė yra vienintelis vaistas nuo puikybės, egoizmo, iš kur kyla visi visuomenės blogumai.

Meilė apšvies ir ves visą socialinę akciją, ji patobulins individą, nes ji yra „kantri, maloninga, nusižeminanti"; ji apaštalams suteiks jėgų ir užsimojimų, nes ji yra veikli, ištesėjanti, tvirta.

Meilėj, karalienėj ir motinoje visų dorybių, glūdi laiko ir Amžinybės pažadai.

111-as klausimas. Ar Rerum Novarum Enciklika tebeturi visą savo autoritetą ir reikalingumą?

Benediktas XV pats mums tai pat sako:

„... Mes atsimename kitą kart skelbę, kad R. N. Enciklika tebeturi dar šiandieną visą savo pirmykštę vertę. Ir jei koks dalykas seniau mus nustebino, tai kad kai kuriems Mūsų pareiškimas buvo siurprizas. Socialinis klausimas, iš tikrųjų, šiandieną dar perdaug laukia savo išsprendimo. Bet svarbu, kad jis be Bažnyčios nebūtų išspręstas, kad tuo būdu nebūtų prieš Bažnyčią išspręstas. Ir kas nesupranta, jog taip keblaus ir komplikuoto klausimo išsprendimui reikia nepamiršti Popiežiaus dokumento, kur yra įvertinti Evangelijos šviesoje argumentai visų tų, kurie šiuo klausimu domėjosi.

Ilgas prabėgęs laikas nuo šio dokumento paskelbimo neatima nei jo galios, nei jo turiny pastabų naujumo. Priešingai, galime sakyti, kad įvykių eigos pletotė, pateisindama tamsias spalvas, kuriomis įvairūs moderninės visuomenės luomai buvo atstovaujami, — įrodė, kad be meilės ir teisingumo triumfo socialinė luomų harmonija negali būti įvykdyta.

Mes pageidaujame, kad šis žavėtinas dokumentas būtų visumet laikomas prieš akis, kaip Didžioji Chartija ir kad jos šviesoje daugelis problemų, galinčių darbininkų klausime kilti, būtų visumet tiriamos ir išspręstos". (Jo Šventybės Benedikto XV kalba Saint Joachim darbininkų draugijai, 1919 m. gegužės m. 1.).

Daugelis svetimų Bažnyčiai asmenų paliudijo Rerum Novarum Enciklikos grožį ir tinkamumą. Pavyzdžiui, p. W. Green, Gompers vietininkas, garsiosios Darbo Federacijos vadas, Amerikoje, rašė: „Žymiame laiške, kurį Popiežius Leonas XIII parašė

apie darbo sąlygas, jis parodė nusimanymą ir išmintį šiame dalyke, taip tvirtą, gilią ir didelę, jog ji apima visus socialinio teisingumo principus. Ir šiandieną ji turi tiek vertės, kiek ji turėjo tada, kada buvo paskelbta prieš 35 metus". (Vie Catholique, 1925 m. birželio m. 13 d.).

Turinys

psl.

PRAKALBA III
Enciklika *RERUM NOVARUM* VII

ĮVEDAMIEJI KLAUSIMAI 3

A. — Kas tai yra enciklika? 5
B. — Kas yra *RERUM NOVARUM* enciklikos turinys 6
C. — Keli istoriniai faktai apie enciklikos *RERUM NOVARUM* paskelbimą 6
D. — Kas reikia atsakyti tiems, kurie peikia Bažnyčią už tai, kad ji prabilo tik 1891 m. tuo klausimu, kuris ištisą šimtmetį buvo taip opus ir reikalingas greito išsprendimo? Ar Bažnyčia buvo abejinga darbininkų organams? 9

I SKYRIUS

Enciklikos objektas: darbininkų būklė

— Atmainų troškimas čia paminėtas kaipo pirmoji priežastis konflikto tarp darbdavių ir darbininkų. Ar tas atmainų noras yra pats savaime peiktinas ar tiktai, kai kurie jo apsireiškimo būdai? 12
— Kokią pažangą padarė pramonė pradedant praeituoju šimtmečiu? 14
— Kas norima pasakyti, kai sakoma amatai rado sau naujų kelių? 16
— Kaip pasikeitė darbdavių ir darbininkų santykiai? Kodėl taip įvyko 16
— Kodėl turtai subėgo į nedaugelio rankas, o minios skursta? 18
— Kaip pakitėjo darbininkų nuomonė apie save? 19
— Kodėl geri papročiai pakriko? Kokie šiandien tokio iškrikimo rezultatai? 20
— Kaip įvertinate šitokią popiežiaus nupieštą situaciją? 21

9. — Kodėl yra tiek baimės? Nejau mes neturim katalikų mokslo ir doros tiesų; ar jų jau nebepakanka ir socialiniam klausimui išaiškinti? 21

Klausimo sunkumas.

10. — Kodėl popiežius nori kartu nustatyti turto ir darbo teises bei pareigas? Ar nepakaktų tik pareigų nurodymo? 23

11. — Koks yra pavojus iš nenuoramų pusės? Argi tiesa ne viena, argi jos negalima visad pasakyti be pavojaus? 25

12. — Kaip suprasti tas „nenusipelnytas skurdas", apie kurį kalba Leonas XIII? 26

Dabarties socialinės būklės vaizdas.

13. — Apie kokias organizacijas kalba popiežius? Ar apie tas, kurios buvo įvykstant didžiajai revoliucijai? Kaip jos apsaugojo darbininką? 28

14. — Ką padarė darbininkui jo izoliavimas, palikimas nežmoniškų darbdavių nuožiūrai? 30

15. — Ar visi darbdaviai yra nežmoniški ir kodėl Popiežius čia pat kalba apie neribotą konkurenciją? 30

16. — Kokie varžtai galima uždėti konkurencijai? .. 31

17. — Kaip dar gobšai ima vadinamąsias „plėšriąsias" palūkanas? 32

18. — Kokį jungą uždeda gausiajai vargdienių miniai mažas turtuolių skaičius? 33

II SKYRIUS

KLAIDINGASIS VAISTAS: SOCIALIZMAS. NUOSAVYBĖS IR ŠEIMOS APGYNIMAS

Socialistų reikalaujama privačios nuosavybės socializacija.

19. — Ar socialistai principe jaučia neapykantos žmogui, kuris turi turto, ar neapykantos sąlygų nelygybei? 35

20. — Kame Popiežiaus išdėstyta socializmo teorija „nuskriaustų" darbininką, jei būtų įgyvendinta? 36

Nuosavybės teisė.

21. — Sutraukti ir išdėstyti pagrindinį argumentą: „Privati nuosavybė žmogui pareina iš natūralios teisės" 40

22. — Kame ir kaip „žmogus yra tam tikru būdu savo įstatymas ir apvaizda amžinojo įstatymo vadovybėje ir visuotinėje dieviškosios apvaizdos valdžioje?“ 41
23. — Jei Dievas nepaskyrė dalies jokiam ypatingam žmogui, bet paliko nuosavybių atribojimą žmonių iniciatyvai ir tautų institucijoms, ar tie negalėjo suorganizuoti kolektyvios nuosavybės šeimomis, mažais susibūrimais? Ar tai nėra daugelio tautų režimas? Ar patriarchiškas režimas buvo kas kita? Ką galvoji apie šį organizacijos būdą? Palygink jį su dabartine privačia nuosavybe 42
24. — Žmogus atvyksta į dyką žemę. Ar pakanka jam pasakyti: „Aš pasiimu šią žemę nuo tos upės iki to kalno“, kad galėtų valdyti žemę visai teisingai ir kad niekas negalėtų jo iš jos išvaryti? Ar reikia, kad jis parodytų savo veiklumą, ją užimdamas? Ar pagaliau reikia, kad jis padarytų, kad ji vaisiaus atneštų tam, kad ji taptų jo? 44
25. — Kokių refleksijų sukelia paragrafas apie darbą, efektyvų privačios nuosavybės pagrindą?.... 45
26. — Popiežius sako, kad darbininkas tikisi iš savo darbo ne tik atlyginimo, bet taip pat ir griežtos teisės naudoti jį kaip tinkamam. Tad ką manyti apie daromus iš algų išskaičiavimus į pensijų fondus arba apie išskaičiavimus, kurie yra numatomi socialinei apdraudai? Kaip žiūrėti į tai? 46

Nuosavybės teisė, būtina šeimos galvai.

27.— Ar individo teisė įgyti nuosavybės neatrodo pastiprinta, kada žiūrima į individą, kaip šeimos galvą? 47
28. — Ką manyti pagal Encikliką, apie prigimtą draugiją, kokia yra šeima? Ar, ją išardant, kad būtų galima pamėginti paveikti iš savo normalios padėties, iš savo prigimtos aplinkos išplėštus individus, galima būtų sukrikščioninti šeimas ir individus? Ar darbas, šitaip atliekamas gali būti patvarus, visuomeniškas? 48
29. — Aukojant labdaringoms organizacijoms, neturtėliams, Bažnyčiai, kokia turi būti šeimos tėvo elgesio linija, laikantis Enciklikos pamokymų? 49

30. — Ar normalu, kad motina valdytų šeimą, kad ji viena spręstų, kas darytina religiniu, auklėjimo, ekonominiu atžvilgiu?.. Net kada tėvas nėra tuo, kuo turėtų būti, ar motina dažnai neperdeda rizikuodama kenkti vyro autoritetui? Kokią elgesio liniją bendrai nurodyti? 50
31. — Ką manote apie labai dievobaimingą darbininkę, kuriai grasūs šeimininkavimo darbai, kuri tarias nesuprasta? Nurodykite elgesio liniją 51

Valstybė turi gerbti šeimos šventovę.

32. — Kokių sąlygų Leonas XIII reikalauja, kad valstybė ateitų į pagalbą šeimoms? 52
33. — Kokie gali būti savitarpio teisių mindžiojimai šeimoje, pateisina viešosios valdžios įsikišimą, kur padėtų kiekvienam atgauti savo teises? 52
34. — Šv. Tėvas sako, kad žmonės stoja į visuomenę ir į valstybę, šeimai, kurioje gimė, tarpininkaujant. Pagal tai išaiškinkite, kas yra nenormalaus ne progresyviame šeimos iškėlime, bet staigiame individo iškilime. Tačiau ar nėra istorijoje didžių žmonių, „savo darbų vaikų"? Ką apie tai manyti? 53
35. — Tėvų globa yra Dievo leista, bet argi jų autoritetas nemažėja, vaikams augant? Ar jis nepaliauja? Kur yra riba? 54

Pragaištingos socialistų teorijos pasėkos.

36. — Grįždami prie socializmo, sudarykite vaizdą jo pagrindinės idėjos, idėjų, kurios iš jo išplaukia, pasėkų, kurios iš jo išeina.

III SKYRIUS

TIKRASIS VAISTAS. SOCIALINĖ BAŽNYČIOS DOKTRINA.

Negalimumas pagerinti žmonių likimą be bažnyčios pagalbos.

37. — Ką nori pasakyti šv. Tėvas, kalbėdamas apie savo teisės pilnumą? 58
38. — Šv. Tėvas pripažįsta vyriausybių, darbdavių, turtuolių ir darbininkų veikimo reikalingumą. Kodėl jis tvirtina su tokiu įsitikinimu, kad, pašalinus nuo to darbo Bažnyčią, visos žmo-

nių pastangos liks be vaisių? Argi šeimininkas, kuris moko mokinį (gizelį), darbininkas, kuris gauna geresnę algą, vaisingai neatlieka savo mažos dalies socialiniam klausimui išspręsti? 59

Geradaris Bažnyčios mokslas ir akcija.

39. — Sudaryti vaizdą Bažnyčios akcijos socialiniame klausime. Sužymėti penkius pagrindinius punktus, kuriuos precizuoja Enciklika 61

Žmogus privalo kantriai nešti savo naštą.

40. — Kokios yra naudos, kad žmogus kantriai neštų savo naštą (moralinės, profesionalinės, sindikalinės, socialinės naudos)? 63
41. — Kadangi „socialinis gyvenimas reikalauja įvairaus organizmo ir labai įvairių funkcijų" ir kadangi kaip tik padėčių skirtumas priveda žmones pasidalinti šitomis funkcijomis, kokią išvadą prieinate socialiniu atžvilgiu? 66
42. — Net ir prieš nusidėdamas rojuje, Šv. Tėvas sako, žmogus nebuvo laisvas nuo rankų darbo... Kokių refleksijų šis priminimas sukelia? 67
43. — Kokia yra ta priemonė, kurios turime ieškoti kitur, kaip visuomeninės santvarkos perversme, priemonė, galinti pašalinti mūsų blogybes? 68

Luomų susijungimas yra būtinas.

44. — Parodykite, kad iš tikrųjų tie du luomai (kapitalas ir darbas) nėra „priešai". Tačiau argi jie neturi tam tikrų priešingų interesų? Kokiomis priemonėmis tie du luomai gali „sutapti su vienas antru ir vienas antram padėti išlaikyti visuomenėje pusiausvyrą"? 69

Abipusės pareigos: darbininkų pareigos.

45. — Kas suartina žmones? Ar teisės ar pareigos? 70
46. — Kodėl šv. Tėvas sako, kad prieš kitas abipuses pareigas Bažnyčia primena abiem luomams tas, kurios išplaukia iš teisingumo? 71
47. — Duokite pavyzdžių (nelaisvių ir ne pagal teisybę sudarytų) kontraktų. — Precizuokite žodžio „teisybė" prasmę. 72

48. — Ar darbininko pareigų išskaičiavime vieta, kur šv. Tėvas sako „ginant savo reikalus susilaikyti nuo prievartos ir niekuomet nekelti maišto", pasmerkia taikingą streiką, sukeltą po to, kai visos kitos priemonės teisingumui įgyvendinti buvo išmėgintos? 73
49. — Kurie yra tie nedorėliai, kurių darbininkas turi saugotis? 74

Darbdavių pareigos.

50. — Ant greitųjų pakomentuokite turtuolių pareigų išdėstymą. Sutraukite jas 75

Pareiga mokėti teisingą atlyginimą.

51. — Kodėl dedama pirmoje eilėje tarp darbdavio pareigų pareigą mokėti teisingą atlyginimą? 77

Pareiga vengti visokių suktybių.

52. — Kokia yra prievarta, suktybės ir kitos spekuliacijos priemonės, kuriomis iš neturtėlių atimama tai, ką jie yra susitaupę? 77

Kito gyvenimo mintis.

53. — Socialiniu atžvilgiu, kokią išvadą reikia prieiti dėl šio kito gyvenimo priminimo? 78

Gerasis turtų naudojimas.

54. — Pakomentuokite išdėstymą pareigų, susijusių su turtais 80
55. — Ar šie puslapiai, kurie, rodos, išimtinai taikomi turtuoliams, nėra pritaikytini ir darbininkams? Kuria prasme ir jis yra turtingas ir kaip? 81

Jėzus Kristus pasidarė neturtėlis.
Neturto didybė.

56. — Kuriuos anksčiau ėjusiuose paragrafuose paguodžiamus punktus reikia iškelti kenčiantiems darbo pasaulio nariams? 83

Krikščioniškoji brolybė.

57. — Kuo šv. Tėvas remia savo puikų broliškos meilės mokslą? 83

Bažnyčia — sielų auklėtoja, visuomenės reformatorė.

58. — Ką nori apreikšti Leonas XIII šiuo Bažnyčios geradarybių sarašu? 85

Bažnyčia ir materialiai žmonių interesai.

59. — Kai kurie Bažnyčios priešai tvirtina, kad, Bažnyčia taip užsiima sielų rūpinimosi, kad užmiršta tai, kas liečia žemišką ir materialinį gyvenimą. Atsakykite į tai, pasiremdami aukščiau paduota ištrauka 87

60. — Parodykite iš pirmiau ėjusių puslapių, kokia yra klaida tų, kurie sakosi paženiminami Bažnyčios ir krikščionių mielaširdystės 89

IV SKYRIUS

VALSTYBĖ: JOS TIKSLAS; JOS ĮSIKIŠIMAS: BŪDAI IR RIBOS.

Valstybė privalo tarnauti bendrajam interesui.

61. — Koks yra sprendžiant iš to, ką šv. Tėvas sako, valstybės būties pagrindas ir tikslas, kurio turi siekti? 91

62. — Iškelkite aikštėn šv. Tėvo pažiūrų platumą, dėstant valstybės vaidmenį 92

Valstybė privalo rūpintis pagerinti darbininkų būklę.

63. — Pakomentuokite, jį pateisindami, tą ypatingą rūpestį, kurį, pasak Popiežiaus, valstybė privalo rodyti darbininkų luomui 93

64. — Kaip reikia suprasti šį sakinį: „Jų darbo vaisingumas yra toks, kad tiesą pasakius, valstybių turtai ne iš kitur, kaip tik iš darbininko darbo kyla". Ar tai ne perdaug griežtas tvirtinimas? 94

65. — Paaiškinkite, kas tai yra komutatyvi teisybė? Distributyvi teisybė? 95

66. — Kokia mintis iškeltina iš šios vietos: „Gerai sutvarkytoje valstybėje visokių gėrybių perteklius yra būtinas: jas vartoti yra reikalinga dorybei". 96

Kada turi įsikišti valstybė?

67. — Tad kokios bus, sprendžiant iš to, kas ėjo anksčiau, valstybės įsikišimo ribos? 98
68. — Šv. Tėvui buvo padarytas priekaištas, kad jis yra etatistas: apginkite jo mintį, jo mokslą ... 100
69. — Leonui XIII buvo dideliu nusikaltimu prikišta, kad jis užtektinai nesirūpino turtuoliais. Ar tas priekaištas pateisintinas? 100

V SKYRIUS

KELI YPATINGI ATVEJAI, KADA VALSTYBĖ TURI ĮSIKIŠTI.

Įstatymai turi globoti teisėtą nuosavybę.

70. — Popiežius reikalauja iš valstybės, kad ji gintų teisėtą nuosavybę nuo revoliucionierių pasikėsinimų. Ką gali valstybė padaryti? 102
71. — Kodėl Popiežius reikalauja, kad valstybė visų pirma globotų ir gintų privačią nuosavybę? 103

Streikai.

72. — Kas tai yra streikas? 104
73. — Su kuo Popiežius lygina streikus? Ar juos smerkia ar pateisina? Kurios sąlygos reikalingos, kad streikas būtų teisėtas? 105
74. — Kodėl Leonas XIII nieko nekalba apie kartelius? 106
75. — Popiežius, kalbėdamas apie streikus, sako, kad konfliktas tarp darbdavio ir darbininko atsiranda dėl tam tikrų svarbių priežasčių. Kokios tai yra priežastys? 107
76. — Popiežius reikalauja užkirsti kelią streikams, kuriomis priemonėmis? 108

Darbininko sielos gyvenimas.

77. — Išaiškinkime Popiežiaus pagrindinę idėją darbininko sielos gyvenimo tvarkymu. Kaip praktiškai tai sutvarkyti? 109
78. — Reziumuokite visa tai, kas pasakyta poilsio reikalu 111

Darbininko fiziniai ir dvasiniai reikalai.

79. — Popiežius peikia tuos, kurie neskiria žmogaus nuo „mašinos". Bet darbdavys turi turėti sąmatą, turi apskaičiuoti kiekvieno darbininko gamybą? Kaip suderinti darbdavio interesus su Popiežiaus reikalavimais? 112
80. — Kuriuos nusižengimus darbininko sveikatai mini Popiežius? 112

Moterų ir vaikų darbas.

81. — Kurios yra svarbiausios priežastys, kad Popiežius taip sako, apie moterų ir vaikų darbą? 113

Kasdienis ir sekmadienio poilsis.. Būtina sąlyga sutarties tarp darbdavių ir darbininkų.

82. — Kuriuo tikslu yra reikalingas poilsis? Kurios yra svarbiausios sutarties sąlygos? 114

Atlyginimo tvarkymas.

83. — Atlyginimo klausimu Popiežius patiekia liberalizmo teoriją ir ją paneigia. Kurie yra svarbiausi šios teorijos pagrindai? 115
84. — Sutarčių sudarymo laisvė yra ne tik tarpusavio interesų, bet ir tam tikro dvasios stovio pasėka 118
85. — Darbas yra asmeninis, kiekvienam būtinai reikalingas. Kokia yra jo reikšmė streiko atveju? 119
86. — Ar bus darbo sutarties nutraukimas, jei darbininkas, priverstas priimti sunkias darbo sąlygas, pames darbą ir nueis pas kitą, kuris duos teisingesnes darbo sąlygas? 119
87. — Iš viso to, kas anksčiau pasakyta, nustatykite teisingo atlyginimo sąvoką 120
88. — Kodėl Popiežius nieko nekalba apie šeimyninį atlyginimą? Ar šiuo klausimu jis nenustato jokios taisyklės? 121
89. — Ką Leonas XIII turėjo galvoj pavesdamas korporacijoms ir sindikatams spręsti iš darbo sutarties kilusius konfliktus? 123

Kokia nauda yra darbininkui įsigijus nuosavybės?

90. — Kai kurie sako, kad įsigijęs nuosavybės darbininkas nenorės daugiau kovoti už darbininkų klasės geresnę būklę. Remti darbininkų privačią nuosavybę, reiškia tą patį, ką ir atimti iš jų geriausius kovos vadovus. Kaip atsakyti į šį priekaištą, pasiremiant Leono XIII mokslu? 124
91. — Ar nebus pasiekta socialinės pusiausvyros sudarius sąlygas privačiai nuosavybei tarpti? 125
92. — Kuriomis priemonėmis valstybė gali proteguoti privačią nuosavybę? 126
93. — Kuriomis priemonėmis valstybė gali varžyti nuosavybės teises, kad jas suderintų su visuomenės gerove? 126

VI SKYRIUS

PROFESINĖS DRAUGIJOS, JŲ TEISĖTUMAS, REIKALINGUMAS, TIKSLUMAS IR DIREKTYVŲ PRINCIPAI.

Profesinių draugijų svarbumas.

95. — Kodėl Popiežius sako, kad pirmoji vieta iš institucijų darbininkų gerovei kelti tenka profesinėms organizacijoms? Skirtumas tarp socialinės draugijos ir labdaringos draugijos 128

Mišrieji ir atskirieji sindikatai.

96. — Ką moko Bažnyčia dėl mišriųjų ar atskirųjų sindikatų. Kokią išvadą padaryti? 131

Profesinės draugijos, teisė egzistuoti.

97. — Komentuoti tai, ką Popiežius sako dėl profesinių draugijų teisėtumo 133

Įvairios draugijos, geros ir blogos.

98. — Parodyti profesinių draugijų reikalingumą 136
99. — Ką pagal Encikliką tiems atsakyti, kurie nori dėtis į socialistų draugijas, arba kurie nori neutralių sindikatų? 138

Korporacijos. Tikinčiųjų pagyrimas, kurie darbuojasi socialiniam klausimui išspręsti.

100. — Kokios yra charakteringos, Popiežiaus pageidaujamos, veikimo žymės tų asmenų, kurie pasiaukojo socialiniam klausimui? 142
101. — Popiežiaus pasakymu dėl vyskupų vaidmens, kokie turi būti sindikatų santykiai su Bažnyčios valdžia? 144

Sindikatų tikslas.

102. — Iškelti tai, kas sindikatų statutuose turi būti pažymėta 145
103. — Kaip profesinėse organizacijose gali būti tarpiškai ar betarpiškai duodamas religinis auklėjimas, apie kurį Popiežius kalba? 147

Sindikatų statutai, sindikatų narių santykiai.

104. Ar Leonas XIII čia nekalba apie mišriąją komisiją? 149
105. — Paaiškinti bendradarbiavimo idėją bendrajai krašto gerovei, Popiežiaus sindikatams priskiriamą 151

Darbininkų likimas yra jų pačių rankose. Pirmųjų krikščionių pavyzdys.

106. — Ką pataria Leonas XIII skleidžiamų prieš sindikatus pažiūrų panaikinimui? 153
107. — Ką Popiežius pasiūlo darbininkui socialistui, kurio dvasios apsivylimas yra taip gerai nusakytas? Duoti sektiną elgimos kryptį, pažymėti praktiškas kliūtis, kurias sutinkama 154

IŠVADOS.

Socialinis bendradarbiavimas. Meilė. Kiekvienas teatlieka savo pareigas.

108. — Popiežius prašė veikti neatidėliojamai. Ar buvo jo paklausyta? 156
109. — Ar neklystų darbininkai, jei vien tedirbtų socialinio klausimo išsprendimui? Kodėl jie apsiriktų? Trumpai nurodyti kiekvieno vaidmenį 157
110. — Kodėl Popiežius baigia Encikliką kreipimusi į meilę? 160
111. — Ar *Rerum Novarum Enciklika* tebeturi visą savo autoritetą ir reikalingumą? 161

Akc. „Žaibo“ B-vės spaustuvė. Kaunas,
Duonelaičio g. 24; Tel. 20 ir 35—35.
Karo cenzūros leista.

Katalike,

skaityk ir palaikyk
gerą spaudą.

Visų bičiulis yra

MŪSŲ LAIKRAŠTIS

Jis eina kas savaitę; metams kaštuoja tik **keturi litai,** pusei metų **du litai.**

ADRESAS:
Kaunas, Laisvės Alėja 31b